

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

3, 4 ve 5 YILDIZLI OTELLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ ANLAYIŞI
(FETHİYE İLÇESİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNEY ÖNCÜ

YRD. DOÇ. DR. ALİ SAYILIR

EKİM, 2004
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 13/10/2004 tarih ve 271 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23. maddesine göre, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Güney ÖNCÜ**'nün "**3, 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Çevre Yönetimi Anlayışı (Fethiye İlçesi Örneği)**" adlı tezini incelemiş ve aday 22/10/2004 tarihinde saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **BAŞARILI** olduğuna **OYBİRLİĞİ** ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç Dr. Ali SAYILIR

Prof. Dr. Jale AKMEL

Üye

Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

Üye

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**3, 4 ve 5 YILDIZLI OTELLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ ANLAYIŞI
(FETHİYE İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

GÜNEY ÖNCÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 25/06/2004

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 22/10/2004

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali SAYILIR

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Jale AKMEL

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

Enstitü Müdürü :

Prof. Dr. Nihal ÖREN

EKİM, 2004

MUĞLA

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**3, 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Çevre Yönetimi Anlayışı (Fethiye İlçesi Örneği).**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Güney ÖNCÜ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : **Güney ÖNCÜ**
Doğum Yeri : **Fethiye, MUĞLA**
Doğum Tarihi : **18.11.1976**
Medeni Hali : **Bekar**

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1989-1993 : **Fethiye Lisesi**
Ön Lisans 1993-1995 : **Gazi Üniversitesi**
Gazi Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Lisans 1995-1999 : **Gazi Üniversitesi**
Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi
İşletme Eğitimi Bölümü
Yabancı Dil : **İngilizce**

MESLEKİ BİLGİLER

1999- : **Milli Eğitim Bakanlığı - Yerkesik İlköğretim Okulu**
İş Eğitimi (Ticaret Bilgisi) Öğretmeni

ÖZET**3, 4 ve 5 YILDIZLI OTELLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ ANLAYIŞI
(FETHİYE İLÇESİ ÖRNEĞİ).****Güney ÖNCÜ****Yüksek Lisans Tezi, İşletme Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali SAYILIR
Ekim 2004, 242 Sayfa.**

Dünyanın global bir yapıya bürünmesinden sonra, teknoloji yardımıyla dünyadaki her ülke bir pazar haline gelmiştir. Taleplerin artmasıyla birlikte, işletmelerin kullandıkları kaynakların giderek azalması, enerji kaynaklarında sıkıntı, maliyetlerin artması gibi problemler yaşanmaya başlamıştır. Bazı işletmelerin, başka ülkelerin sahip oldukları doğal kaynakların, hammaddelerin, enerjinin, işgücünün peşinde oldukları, geleceği hiç düşünmeden hareket ettikleri görülmektedir. Bununla beraber, çevreyi önemseyen, faaliyetlerinde ona en az zarar vermeye çalışan, buna göre planlar yapan başka bir grup işletmeden de söz etmek mümkündür. Çevre kavramına daha fazla önem veren bu işletmeler, çevre yönetim sistemlerini uygulayarak tüm etkinliklerini bu yönde düzenlemektedirler. Müşterilerinin istediği çevresel performansı göstermek, doğal çevreyi korumak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve enerjiyi daha az kullanarak maliyetlerini düşürmek için çabalamaktadırlar.

Hazırlanan bu tez çalışmasında, çevre yönetim sistemi anlayışı ile birlikte çevre yönetim sistemlerinin özellikleri, ilkeleri, amaçladıkları, kurulumu, çalıştırılmaları üzerinde durulmaktadır. Uluslararası kurumlar tarafından oluşturulan çevre yönetim sistemleri, kıran kırana bir rekabetin ve acımasız bir yarışın sürdüğü iş ortamında işletmeler için bir artı güç olmaktadır. Bilimsel verilere dayanılarak hazırlanan çevre yönetim sistemlerinin, işletmelere, ihracat ve pazarlama alanlarında çok büyük katkıları bulunmaktadır. Çevre yönetim sistemi belgesine sahip bir işletmenin kredisi ve itibarı oldukça yükselmektedir. Bu çalışma ile, turizm işletmelerinden biri tarafından uygulanan çevre yönetim sistemi incelenmiş, nasıl bir kurulum süreci yaşandığı tespit edilmiştir. Turizm sektöründe çevre yönetim sistemine sahip fazla

işletme olmaması nedeniyle, sistemi kurmak isteyen işletmelere yardımcı olabilecek düzeyde bir uygulama yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: evre Yönetimi, evre Yönetim Sistemleri, Turizm İşletmelerinde evre Yönetimi Sistemi Uygulanması, Turizm Sektörü ile Sanayi Sektörünün Karşılaştırılması.

ABSTRACT**ENVIRONMENTAL MANAGEMENT UNDERSTANDING IN 3, 4 AND 5 STAR HOTELS (FETHİYE COUNTY MODEL)****Güney ÖNCÜ****Master's Thesis, Business Administration****Advisor: Assist. Prof. Dr. Ali SAYILIR****October 2004, 242 Pages.**

After the world has had a global structure, together with the technology, every country in the world has become a market. The rising demand brought some problems like the decrease of the sources which the business enterprises use; the problem of energy sources, the increase of cost. It is seen that some enterprises are after the natural sources belonging to the other countries and that they act without thinking about the future. In addition to that, it is possible to speak about another group of enterprises which give importance to the environment, which try to give the minimal damage while working and which make plans for this. These enterprises, giving more importance to the “environment” concept and applying “environmental management systems”, arrange their works in this way. They try to perform as their clients wanted, to keep the natural environment, to prove a continuing development and to decrease the cost by using less energy.

In this thesis, environmental management understanding with together the characteristics of the environmental management systems, its principles, aims, its getting an instution are handled. The environmental management systems are becoming a positive power for the enterprises which are trying to live in a merciless business life. Environmental management systems based on scientific data are very useful for the enterprises in the fields of exportation and marketing. An enterprise with an environmental management systems certificate, will have more prestige and more credit in the business life. With this work; the environmental management systems applied by one of tourism enterpries was studied and how a foundation period was followed was determined. Because there are not many enterprises having environmental management system in the tourism sector, and the application has been done with the purpose of helping the enterprises wanting to establish the system.

Key Words: Environmental Management, Environmental Management Systems, Application of EMS In The Tourism Enterprises, The Comparison Between Tourism Sector and Industry Sector.

ÖNSÖZ

İşletmeler, sıkı bir rekabetin olduğu dünya piyasalarında, maliyetlerini düşürmek, Pazar paylarını korumak ve arttırmak, daha iyi yerler gelebilmek için çevre, kalite, müşteri memnuniyeti, sosyal sorumluluk gibi kavramları giderek daha fazla kullanmaya başlamışlardır. Öne çıkardıkları bu kavramlarla ilgili olarak harekete geçtikleri görülmektedir. İşletmeler, Toplam Kalite Yönetimi, ISO 9000 Kalite Sistemi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi gibi çeşitli uygulamaları bünyelerinde gerçekleştirmektedirler.

ISO 14001 Çevre Yönetim Sisteminin işletmede kurulmasıyla birlikte, iyi uygulanabilmesi durumunda çevrenin üretimden daha az etkilendiği, önemli miktarda kaynak tasarrufunun sağlandığı, maliyetlerde olumlu yönde bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin kaynak savurganlığını önleyici böyle sistemlere ihtiyacı olduğu görülürken; bu tür bir standart grubuyla ilgili tez çalışması yapmaya beni teşvik eden Sayın Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ'ye teşekkür ederim. Çalışmalarım boyunca yardımlarını esirgemeyen, fikir danışmaktan zevk aldığım, yardımlarını büyük bir hazla anacağım danışmanım, Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali SAYILIR'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans çalışmalarım boyunca her türlü yardımı sunan Muğla Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü yönetici, akademik personel ve çalışanlarına; ve ayrıca, Sosyal Bilimler Enstitüsü yönetici ve çalışanlarına en içten teşekkürlerimi sunarım.

Gerekli uygulamayı işletmelerinde yapma fırsatı sağlayan turistik işletmenin yöneticilerine, çevre bölümü elemanlarına ve tüm çalışanlarına şükranlarımı sunarım.

Destegini hiçbir zaman benden esirgemeyen sevgili aileme, mesai arkadaşlarıma, özel arkadaşlarıma ve her zaman yanımda olan Sayın Nigar TÜYSÜZ'e de teşekkür eder, çalışmamın bilim dünyasına ve herkese faydalı olmasını dilerim.

Güney ÖNCÜ

İÇİNDEKİLER

Özet	I
Abstract	III
Önsöz	IV
İçindekiler	V
Tablolar Listesi	IX
Şekiller Listesi	IX
Ekler Listesi	X

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1

BÖLÜM 2

ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ

2.1. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TANIMI	3
2.2. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN KAPSAMI	6
2.2.1. Çevre Yönetimi Kavramı	6
2.2.2. Çevre Yönetim Sistemlerinin Temel Elemanları ve Boyutları	11
2.2.3. Çevre Yönetim Sistemleri İle İlgili Bazı Terimler	17
2.2.4. Çevre Yönetim Sistemlerinin Tarihi Gelişimi	21
2.2.5. Çevre Yönetim Sistemlerinin Amaçları	25
2.2.6. Çevre Yönetim Sistemi İlkeleri	26
2.2.7. Çevre Yönetim Sistemlerinin Sağladığı Yararlar	29
2.2.7.1. Çalışanlarla İlgili Sonuçlar	29
2.2.7.2. Üretimle İlgili Sonuçlar	30
2.2.7.3. Pazarlarla İlgili Sonuçlar	31
2.2.7.4. Çevreyle İlgili Sonuçlar	32
2.2.7.5. Yönetim Sistemiyle İlgili Sonuçlar	33
2.3. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ STANDARTLARI, YAKLAŞIMLARI, UYGULAMALARI	35
2.3.1. İş Çevrelerinin Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri (ICC Business Charter for Sustainable Development Principles)	35
2.3.2. Özen Gösterme Sorumluluğu Bildirgesi	36
2.3.3. BS 7750	37
2.3.4. API-STEP (American Petroleum Institute, Strategies for Today's Environmental Partnership)	38
2.3.5. CSA-Z750-94	38
2.3.6. SABS-0251	42
2.3.7. Çevre Yönetimi ve Denetleme Sistemleri (EMAS: Environmental Management and Audit Scheme)	44
2.3.8. NSF 110 (Çevre Yönetim Sistemleri – Kılavuz İlkeler ve Genel Gereksinimler)	46
2.3.9. ATMI E3 Programı	47
2.3.10. ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları Serisi	47
2.3.10.1. ISO 14000 Çevre Yönetim Standartlarının Özellikleri	49
2.3.10.2. ISO 14000 – EMAS Farklılıkları	57
2.3.10.3. ISO 14000- ISO 9000 Farklılıkları	58

BÖLÜM 3	
ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN TESİSİ	
3.1. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARI	60
3.2. ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TESİSİ	63
3.2.1. Başlangıç	63
3.2.1.1. Başlama Çerçevesi	63
3.2.1.2. Yönetimin Taahhüdünün Sağlanması	65
3.2.1.3. Çevreye Yönelik Konularda Başlangıç Mahiyetinde Gözden Geçirme	65
3.2.1.4. Kanunî Gerek ve Şartlar	67
3.2.2. Amacın Belirlenmesi / Planın Yapılması	67
3.2.2.1. Genel Olarak	68
3.2.2.2. Çevre Yönlerinin ve İlgili Çevre Etkilerinin Belirlenmesi	68
3.2.2.2.1. Çevre Yönlerinin Tespiti	68
3.2.2.2.2. Çevre Etkilerinin Değerlendirilmesi	69
3.2.2.2.3. Çevre Yönlerinin Belirlenmesi ve Çevre Etkilerinin Değerlendirilmesi İle İlgili İşlerin Düzenlenmesi	70
3.2.2.3. Çevre Politikası	70
3.2.2.4. Çevre Amaç ve Hedefleri	75
3.2.2.5. Stratejik Çevre Plânı	78
3.2.2.6. Çevre Yönetim Programı	79
3.2.3. Uygulama	81
3.2.3.1. Yetenek Artışlarının Gerçekleştirilmesi	83
3.2.3.1.1. Beşeri, Fiziki ve Mali Kaynaklar	83
3.2.3.1.2. Çevre Yönetim Sisteminin Düzenlenmesi ve Bütünleştirilmesi	84
3.2.3.1.3. Görev ve Sorumlulukların Tanımlanması	84
3.2.3.1.4. Çevreyle İlgili Değer ve Motifler/Etkenler	86
3.2.3.1.5. Bilgi, Yetenek ve Eğitim	87
3.2.3.2. Destek Faaliyetleri	88
3.2.3.2.1. İşletme Kontrolleri	89
3.2.3.2.2. Acil Durumlar İçin Planlama	90
3.2.3.2.3. Çevre Yönetim Sisteminde Belgeleme	91
3.2.3.2.4. Çevre Yönetim Sistem Kayıtları	92
3.2.3.2.5. Haberleşme ve Rapor Verme	93
3.2.4. Ölçme ve Değerlendirme	95
3.2.4.1. Yürütülmekte Olan Uygulamanın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	96
3.2.4.2. Çevre Yönetim Sisteminin Denetimi	97
3.2.5. Gözden Geçirme ve İyileştirme	98
3.2.5.1. Çevre Yönetim Sistemlerinin Gözden Geçirilmesi	99
3.2.5.2. Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler	100
3.2.5.3. Sürekli İyileştirme	101
3.2.6. Çevre Yönetimi Sistemi Uygulamasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	102
3.3. TURİZM SEKTÖRÜNDE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN UYGULANMASINDA YARDIMCI PROGRAMLAR	105
3.3.1. Çevreye Duyarlı İşletme Belgesi	107

3.3.1.1. Konaklama İşletmelerinde Çam Belgesi	108
3.3.1.2. Liman ve Marinalarda Çapa Belgesi	109
3.3.1.3. Yatlarda Yunus Belgesi	109
3.3.2. Mavi Bayrak Projesi	110
3.3.3. Atık Azaltma Programları	115
3.3.4. Atak Projesi	116

BÖLÜM 4

TURİSTİK BİR İŞLETMEDE ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN UYGULANMASI

4.1. UYGULAMANIN AMACI	117
4.2. UYGULAMADA İZLENEN YÖNTEM	117
4.3. UYGULAMA YAPILAN İŞLETMENİN TANITIMI	118
4.4. UYGULAMADA ELDE EDİLEN VERİLER	119
4.4.1. Çevre Yönetim Sisteminin Kurulmaya Başlanması	119
4.4.2. Çevre El Kitabının Hazırlanması	121
4.4.2.1. Çevre Yönetim Sistemi Başlangıç Çalışmaları	121
4.4.2.2. Çevre Politikası	122
4.4.2.3. Planlama	122
4.4.2.3.1. Çevre Boyutları	123
4.4.2.3.2. Kanuni ve Diğer Şartlar	124
4.4.2.3.3. Çevre Amaç ve Hedefleri	125
4.4.2.3.4. Çevre Yönetim Programı	126
4.4.2.4. Uygulama ve İşletme	126
4.4.2.4.1. Yetki ve Sorumluluklar	127
4.4.2.4.2. Çevre Bilincine Yönelik Eğitim Verilmesi	130
4.4.2.4.3. Çevre Konusunda İşletme İçi ve İşletme Dışı Haberleşmenin Sağlanması	131
4.4.2.4.4. Çevre Yönetim Sistemiyle İlgili Belgeye Bağlama İşlemleri	131
4.4.2.4.5. Belge Kontrolü	132
4.4.2.4.6. İşletme Kontrolü	132
4.4.2.4.7. Acil Durum Hazırlığı ve Bu Durumlarda Yapılması Gerekenler	132
4.4.2.5. Çevre Yönetim Sisteminin Kontrolü ve Düzeltici Önlemlerin Alınması	133
4.4.2.5.1. İzleme ve Ölçme	133
4.4.2.5.2. Uygunsuzluklar, Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler	133
4.4.2.5.3. Kayıtlar	134
4.4.2.5.4. Çevre Yönetim Sistemi Denetimi	134
4.4.2.6. Yönetimce Yapılan Gözden Geçirme	135
4.4.3. Çevre Yönetim Sistemi İle İlgili Belgeye Bağlama İşlemleri	135
4.4.3.1. İşletmenin Prosedür El Kitabının Hazırlanması	135
4.4.3.2. İşletmenin Talimatlar El Kitabının Hazırlanması	137
4.5. İŞLETMEDE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARI	138
4.5.1. Ofisler	143
4.5.2. Müşteri Odaları	144
4.5.3. Barlar	144

	VIII
4.5.4. Mutfak	145
4.5.5. Teknik Servis	145
4.5.6. Bahçe	146
4.5.7. Havuzlar	146
4.5.8. Çamaşırhane-Bulaşıkhanne	146
4.6. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ KURULUMU VE UYGULANMASI SIRASINDA TURİSTİK İŞLETMENİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR	147
4.7. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TURİZM İŞLETMESİNE KAZANDIRDIKLARI	149
BÖLÜM 5 TARTIŞMA	152
BÖLÜM 6 SONUÇ ve ÖNERİLER	162
KAYNAKÇA	168
EKLER	177

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Çevre Yönetimi Standartlarının Tarihi Gelişimi	24
Tablo 2.2. ISO 14000 Serisi Standartlar	51
Tablo 3.1 İşletmeler İçin Çevre Politikası Örneği	75
Tablo 3.2 İşletmeler İçin Örnek Çevre Amaç ve Hedefleri	77
Tablo 3.3 Çevre Yönetim Programlarıyla Bağlantılı Örnek Bir Plan	80
Tablo 3.4 Çevre Yönetim Sistemiyle İlgili Sorumluluklar ve Sorumluları	85
Tablo 3.5 Çevre Eğitimi İçin Program Örneği	89
Tablo 3.6 Katılımcılar ve Rapor Etme Metotları	95
Tablo 3.7 Ülkelere Göre 2003 Yılı Mavi Bayraklı Plaj ve Marina Sayısı	114
Tablo 4.1 İşletme Sahasında Ayrılan Bölgeler, Bölge Kodları, Sorumluları	120
Tablo 4.2 Uygulama Yapılan Turistik İşletmenin Çevre Politikası	123
Tablo 4.3 Uygulama Yapılan Turizm İşletmenin Çevre Amaç ve Hedefleri	125
Tablo 4.4 Uygulama Yapılan İşletmenin Çevre Yönetim Programı	127
Tablo 4.5 Turistik İşletmenin 2003 Enerji Tüketim ve Maliyetleri Tablosu	150

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Çevre Yönetim Sistem (ÇYS) Modeli	16
Şekil 2.2 Çevre Yönetim Sistemi Modeli	17
Şekil 2.3 ISO 14000 Çevre Yönetim Sisteminin Oluşum Süreci	48
Şekil 4.1 Turistik İşletmenin Çevreyle İlgili Yetki Şeması	128
Şekil 4.2 Turistik İşletmede Atık Türleri ve Ayrıştırılan Atıklar	141
Şekil 4.3 Turistik İşletmede Riskli Atık Türleri ve Ayrıştırılan Atıklar	143

EKLER LİSTESİ

Ek 1 Çevre Yönetim Sistemi Başvurusu İçin İşletme Kontrol Listesi	178
Ek 2 Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Hammadde ve Malzemelerin Verimli Kullanımına İlişkin Kontrol Listesi	183
Ek 3 Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Bilinçli Atık Yönetimine İlişkin Kontrol Listesi	184
Ek 4 Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Malzeme ve Ürünlerin Taşınmasına Yönelik Kontrol Listesi	185
Ek 5 Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Su Tasarrufuna Yönelik Kontrol Listesi	186
Ek 6 Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Enerji Tasarrufuna Yönelik Kontrol Listesi	187
Ek 7 Turizm İşletmelerinde Yapılan Başarılı Kayıp Azaltma Çabalarından Örnekler	188
Ek 8 Konaklama Tesislerinde Çam Simgesini Belirleyen Nitelikler	190
Ek 9 Yeme-İçme Tesislerinde Çam Simgesini Belirleyen Nitelikler	193
Ek 10 Marinalara Çapa Simgesi Verilmesine Esas Kriterler	196
Ek 11 Yatlara Yunus Simgesi Verilmesine Esas Kriterler	198
Ek 12 Mavi Bayrak Kriterleri (Plajlar İçin)	199
Ek 13 Mavi Bayrak Kriterleri (Marinalar İçin)	206
Ek 14 Türkiye'deki Mavi Bayraklı Plajlar (2003 Yılı Sonu)	216
Ek 15 Türkiye'deki Mavi Bayraklı Marinalar (2003 Yılı Sonu)	219
Ek 16 Turistik İşletmenin ISO 14001 Belgesi	220
Ek 17 Türkiye'de Çevre İle İlgili Mevzuat	221
Ek 18 Turistik İşletmenin Prosedürleri	224
Ek 19 Turistik İşletmenin Haberleşme Prosedürü	229
Ek 20 Turistik İşletmenin Haberleşme Prosedürü-Çevresel Öneriler Formu	230
Ek 21 Turistik İşletmenin Enerji Kullanım Talimatı	231
Ek 22 Turistik İşletmedeki Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları İle İlgili Fotoğraflar	232

KAYNAKÇA

• KİTAPLAR

- ARIYÖRÜK, O.** (1999), “**ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Semineri**” Özet-I, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, s. 7.
- BAŞAR, Y., ÖZTÜRK, M.H.** (1998), “**Environmental Management Systems And Examples From Petrochemical Industry**”, Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 122-129.
- BEKTAŞ, H.** (1998), “**The New Solution Of The Environmental Problems: TS ISO 14000 Standards**”, Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 63-69.
- BLOCK, M.R.** (1997), **Implementing ISO 14000**, ASQC Quality Press, Milwaukee, Wisconsin.
- CASCİO, J., WOODSIDE, G., MITCHELL, P.** (1996), **ISO 14000 Guide**, The New International Management Systems, McGraw-Hill Inc.
- DOĞAN, G., DOĞAN, E.E.** (1997), “**ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi ve Çevre Korumasına Katkıları**”, TMMOB ÇMO 2. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi Bildirgesi. İstanbul.
- DÜREN, Z.** (2000), **2000’li Yıllarda Yönetim**, Alfa/Aktüel Kitabevi, Birinci Basım, İstanbul.
- ERDOĞAN, N.** (2003), **Çevre ve (Eko)Turizm**, Erk Yayınları, Ankara, Mart.
- FİDAN, E.** (1999), **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, Milli Produktivite Merkezi, Ankara.
- GÜLER, F.** (1999), **Küçük ve Orta Ölçekli Bir İşletmede Çevre Yönetim Sistemi Standardının Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- GÜNGÖR, E.** (2002), “**Mavi Bayrak Ödülünün Turizm Sektöründeki Önemi**”, T.C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, 2. Cilt, 12-14 Nisan 2002, Ankara.
- İŞIKÇI, Y.** (2002), “**Türk Turizminde Altyapı ve Çevre**”, T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 12-14 Nisan 2002, Ankara, s. 267-273.
- KILANÇ, B.** (2000), “**Sistem Yaklaşımı ve Çevre Yönetim Sistemi**”, İstanbul Sanayi Odası Çevre Yönetim Sistemleri ve ISO 14000 Serisi Standartlar Semineri, 11 Nisan, KalDer Yayınları, İstanbul.
- KOCIOLEK, P., REYNERİ, G.** (1998), **A Proposed Methodology For The Implementation Of Environmental Management Sysytems In Landfills And Waste Water Treatment Plants**, The Criton Curi International Symposium On Environmental Management In The Mediterranean Region, Editör: Günay Kocasoy, Boğaziçi University, İstanbul, s. 292-304.
- KUHRE, W.L.** (1995), **ISO 14001 Certification- Environmental Management Systems**, Prince Hall International Series, New Jersey, July.
- KUMBUR, H.** (1997), “**TS-ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartlarının Önemi ve Sektörel Faaliyetlerde Uygulaması**”, TMMOB ÇMO 2. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi Bildirgesi, İstanbul, s.3-7.

- KURGUN, O.A.** (1999), **TSE EN ISO 9000 Kalite Güvence Standartlarının Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Uygulanması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- MCKAY, G., NG, J.** (1998), “**Environmental Management Standart: ISO 14000**”, Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s.141-160.
- MILLER, J., NAFTI, R.** (2000), **KOBİ’ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu**, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8.
- MİLLİ PRODÜKTİVİTE MERKEZİ** (2000), **Sanayi İşletmelerinde Çevre Yönetim Sistemlerinin Kurulması**, No:645 Ankara.
- MUSUBEYLİ, N., BURNAK, N.** (1996), “**Çevre Yönetim Sisteminin Oluşturulması**”, YA/EM-96 Bildiriler Kitabı - Üretim ve Hizmet Sektöründe Bilgi Teknolojisi, Ankara, s. 127-139.
- NEMLİ, E.** (2000), **Çevreye Duyarlı İşletmecilik ve Türk Sanayiinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları**, İstanbul Çevre Odası Çevre Şubesi, Yayın No: 2000/11.
- NETHERWOOD, A.** (1996), “**Environmental Management Systems**”, Corporate Environmental Management: Systems and Strategies, Ed: Richard Welford, London: Earthscan Publications.
- ODABAŞI, E., ZEREN, O.** (2001), “**Sanayide Temiz Üretim İçin Çevre Yönetimi: Tekstil Sektöründe Uygulama Örneği**”, 21. Yüzyılda Çevre Mühendisliği Teknoloji ve Toplum, IV. Ulusal Çevre Mühendisleri Kongresi, TMMOB Çevre Mühendisliği Yayını, 07-10 Kasım, s. 304-311.
- PURİ, S.C.** (1997), **Stepping Up To ISO 14000**, Productivty Press, Portland, Oregon.
- SANER, S.** (1997), **Kalite ve Çevre**, ISO Çevre Şubesi, DTÖ Tarife Dışı Engeller ve Çevre Yönetim Sistemleri Seminer Notları, İstanbul, s. 198.
- SAVAŞ, H.** (1999), **Toplam Kalite Yönetimi Açısından Çevre Yönetim Sistemi ve Bir Sanayi İşletmesinde Uygulaması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Adana.
- SOLEY, S.V.** (1998), **Turizmde Yapısal Gelişim**, Ankara.
- TURİZM VE ÇEVRE ETKİLEŞİMİ** (1995), Çevre Bakanlığı Yayını.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE)**, **Çevre İç Denetimi Eğitim Notları**, ÇİE. 0198, Baskı No: 2.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE)**, **Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları**, ÇİE. 0198, Baskı No: 2.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE)**, **TS EN ISO 14001, Çevre Yönetim Sistemleri-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu**, (1997), Ankara, Nisan.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE)**, **TS EN ISO 14004, Çevre Yönetim Sistemleri-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu**, (1997), Ankara, Nisan.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE)**, **TS-ISO 14001, Çevre Yönetimi-Çevre Yönetim Sistemleri-Çevre Yönetim Prensipleri İçin Kılavuz Sistemler ve Destekleyici Teknikler**, (1995), Ankara, Eylül.

- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE), TS-ISO 14004, Çevre Yönetimi-Çevre Yönetim Sistemleri-Çevre Yönetim Prensipleri İçin Kılavuz Sistemler ve Destekleyici Teknikler**, (1995), Ankara, Eylül.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE), TS-ISO 14012, Çevre Yönetimi-Çevre Denetçilerinin Haiz Olması Gereken Özellikler**, (1995), Ankara, Eylül.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ (TSE), TS-ISO 14020, Çevre Yönetimi-Çevreyle İlgili Etiketlemenin Temel Prensipleri**, (1995), Ankara, Eylül.
- TÜRKİYE ÇEVRE ATLASI-96**, (1997), T.C. Çevre Bakanlığı, MEB Basımevi, Ankara.
- TÜZÜN, H.T.** (1998), “**Benefits Of TS EN ISO 14001 Environmental Management System**”, Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 55-61.
- UYSAL, F., UZUN, N., OFLUOĞLU, G.** (1998), “**Implementing The BS 7750 and ISO 14000 Standards In Turkey**”, Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 71-77.
- UZEL, S.** (1995), “**BS 7750 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve Belgelendirme**”, Toplam Kalite ve Çevre Kalitesi Paneli Bildirileri, İstanbul: KalDer Yayınları, No: 8, Haziran.
- ÜNALDI, Ü., ÇAKAN, A.** (1999), “**ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Semineri**”, Özet II, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası.
- WEBSTER, K.** (2000), **Environmental Management in the Hospitality Industry**, Cassell Press, London.
- WEVER, G.** (1996), **Strategic Environmental Management Using TQEM and ISO 14000 for Competitive Advantage**, John Wiley and Sons Inc, I.Title, USA.
- YAŞAMIŞ, F.D.** (1995), **Çevre Yönetiminin Temel Araçları**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- YENERSOY, G.** (1997), **Toplam Kalite Yönetimi**, Rota Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, K., SİPAHİOĞLU, Ş., YILMAZ, M.** (2000) **Çevre Bilimi**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

• MAKALELER

- “**LPG Sektöründe ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Belgesi Almaya Hak Kazanan Aygaz**”, (2003), Aygaz Dünyası Dergisi, Nisan, Sayı 10, s. 10-19.
- “**Turizmde Çevreye Duyarlılık Kampanyası**” (1993), Turizm Bülteni, Nisan, s.5.
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu**, 18132 Sayılı Resmi Gazete, 11.08.1983.
- AKTAN, C.C.** (1998), “**Yönetimde Rönesans**”, Ekonomik Forum Dergisi, Ocak, s. 58-62.
- ARIYÖRÜK, M.Y.** (1998), “**Çevre Şuurunun Gelişmediği Durumlarda Standardın Yarar Sağlaması Düşük İhtimaldir**”, İşveren Dergisi, No: 7, Nisan, s. 26-33.
- AVCI, S.** (2000), “**Çevre Yönetim Sistemi**”, Standart Dergisi, Eylül, s. 20.
- BEKTAŞ, H.** (1997), “**Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları ISO 14000 ve EMAS**”, Çevre ve Mühendis Dergisi, 15, 28-29.

- CHAN, A.H.S., HUI, I.K., PUN, K.F. (2001), "A Study of The Environmental Management System Implementation Practices", Journal of Cleaner Production, 9, s.269-276.
- CONNELL, G. (1996), "ISO 14000: Çevre Yönetim Standartları", Standard Dergisi, No: 412, Nisan, s. 22-25.
- CORBETT, C.J., RUSSO, M.V. (2001), "ISO 14001: Irrelevant Or Invaluable?", ISO Management Systems, December, s. 23-29.
- COSTANTINO, F. (2000), "Capri Adası Doğal Güzelliğini Iso 14001 İle Koruyor", Standard Dergisi, Haziran, s. 44-45.
- ÇAĞIRAN H., KENDİRLİ, S., ÇAĞLAR, İ. (2003), "İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Bağlamında Ekolojik Çevre Yönetimi ve Çorum Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama Örneği", Önce Kalite Dergisi, Temmuz, s. 56-70.
- ÇEVİK, F. (2001), "Sürdürülebilir Turizme Hizmet Eden Çevre Dostu Konaklama İşletmelerindeki Çevreci Uygulamalar", Standard Dergisi, Ağustos, s. 73-79.
- ÇEVİK, F. (2002), "Konaklama İşletmelerinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemine Geçiş Süreç Planlaması", Standard Dergisi, Ağustos, s. 17-20.
- DAVIS, S. P. (1999), "Environmental Management Systems: A New Approach For Public Sector Organization", Regulatory World, June, s. 95-105.
- DEDEOĞLU, A. Ö. (1996), "ISO 14000 Çevre Standartları Tarife Dışı Engel Olabilir mi?", Standard Dergisi, Zaman-Kalite-Çevre Yönetimi Özel Sayısı, s. 29-36.
- DERELİ, T., BAYKASOĞLU, A. (2002), "Atıklar ve Çevre Sorunları: Mühendislik Cephesinden Çevre Sorunlarına Bakış", Endüstri Mühendisleri Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2002, Sayı 1, s. 24-33.
- DOĞAN, Ö.İ., MARANGOZ M. (2000), "Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi", Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, İzmir, s.120-133.
- DUFRESNE, J. (2000), "Çevre Yönetim Sistemi: Size Kendini Ödeyecek Sistem", Önce Kalite Dergisi, Temmuz-Ağustos, s. 35-37.
- EPSTEIN, M., ROY, M.J. (1998), "Managing Corporate Environmental Performance: A Multinational Perspective", European Management Journal, Vol 16, No:3, June, s. 291-299.
- ERGİNEL, N. (2001), "ISO 14001 Neler Kazandırıyor?", Kalder Forum Dergisi, s.51-54.
- FONT, X. (2002), "Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects", Tourism Management, 23, s. 195-201.
- GÖBENEZ, Y. (2001), "Çevre Standartları", Makina & Metal Dergisi, Eylül, Sayı 117, s. 15-19.
- GÜLER, Ç., TEKBAŞ, Ö.F., VAİZOĞLU, S.A. (2001), "Turizm ve Çevre Sağlığı", Standard Dergisi, Aralık, s. 22-26.
- HOFELS, T. (1992), "Turizm: Çevre Suçlusu ve Kurbanı Seyahat Endüstrisi Uzun Vadede Nasıl Başarılı Olur?", Turizmde Seçme Makaleler, Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, No: 24, İstanbul, s.14-24.
- KARAER, F., PUSAT, T. (2002), "ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardının Otomotiv Yan Sanayiine Uygulanması", Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s. 11-20.

- KESKİN, Ş.** (2000), “Çevre Yönetim Sisteminde Üretici Sorumlulukları”, Önce Kalite Dergisi, Kasım-Aralık, s. 36-37.
- KUMBUR, H., ÖZER, Z., ÖZSOY, H.D.** (2004), “Mersin Soda Fabrikasında TS EN ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları”, Standard Dergisi, Ocak, s. 46-52.
- KUŞLUVAN, Z.** (2001), “Turizm Çevre İlişkisi”, KalDer Forum Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, s. 44-48.
- LOSTAR, D.** (1996), “Kaynakların Etkin Kullanımı”, Önce Kalite Dergisi, Yıl 4, Sayı 16, Yaz, s.47-52.
- MOHAMMED, S.T.** (2001), “The Impact of ISO 14000 on Developing World Businesses”, Renewable Energy, 23, s. 579-584.
- NAGEL, M.H.** (2002), “Managing The Environmental Performance of Production Facilities in the Electronics Industry: More Than Application of The Concept of Cleaner Production”, Journal of Cleaner Production, January, s. 1-16.
- NEMLİ, E.** (2000-2001), “Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001), s. 40-47.
- SANER, S.** (1996), “Toplam Kalite Yönetimi ve Çevre Yönetim Sistemleri”, Önce Kalite Dergisi, Mayıs, s. 27-35.
- SARIOĞLU, M., KOCAGÖZOĞLU, B.** (2002), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi”, Ekoloji Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, Sayı: 45, s. 44-46.
- TÜRKER, D.** (2003), “Çevre Yönetiminin İnsan Kaynakları Boyutu”, Standard Dergisi, Haziran, s. 86-90.
- TÜZÜN, H.T., BEKTAŞ, H.** (1996), “Çevre Yönetim Sistemi”, Standard Dergisi, Zaman-Kalite-Çevre Yönetimi Özel Sayısı, s. 27-28.
- US, A.T.** (2000), “Çevre Yönetiminin Tarihi ve Tanımı”, Önce Kalite Dergisi, Mart-Nisan, s. 42.
- US, A.T.** (2000), “Çevre Yönetim Sistemi ve ISO 14000”, Standard Dergisi, Haziran, s. 51-55.
- US, A.T.** (2001), “Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı ve İşletme Politikalarına Etkisi”, KalDer Forum Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran, s. 43-44.
- USTA, R.** (2001), “Çevre ve Çevre Yönetim Standartları”, Standard Dergisi, Haziran, s. 22-28.
- UZEL, S.** (1996), “Çevre Yönetim Sistemleri”, Çevre ve Tüketim Dergisi, Nisan, s. 6-9.
- ÜSTÜN, B.** (2000), “Çevre Yönetimine Bakış”, Arıtım Dünyası Dergisi, s.12-15.
- YALÇIN, F., TILFAROĞLU, S.** (1995), "ISO 14000-Çevre Yönetim Sistemi Üzerine Bir İnceleme", Mühendis-Makine Dergisi, Aralık, s.39-52.
- YALÇINKAYA, M.** (2002), “Çevre Yönetim Sisteminin Okullar İçin Önemi”, Standard Dergisi, Eylül, s. 74-78.
- YÜKSEL, H.** (2000), “Çevre Yönetimi İle Üretim Yönetimi Arasındaki İlişki”, Verimlilik Dergisi, Milli Produktivite Merkezi, 2000/4, s. 85-99.
- YÜKSEL, H.** (2001), “ISO 14000 Çevre Yönetim Standartlarının Rolü”, KalDer Forum Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran, s. 43-46.

• **WEB MAKALELER**

- ARAS, O.N.**, “Çevre Kirliliğinin Makro-Ekonomik Analizi ve Yönetimi”, www.osmannuriaras.8m.com/konferans3.html, Son Erişim Tarihi: 09.12.2003.
- DEMİREL, Y.**, “Toplam Kalite Yönetimi’nin Uygulanabilmesi İçin Gerekli Koşullar”, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=723>, Son Erişim Tarihi: 14.01.2004.
- DOĞAN, Ö.İ., MARANGOZ, M.**, “Dış Pazarlara Açılmada Karşılaşılan Sorunlar”, www.ihracatdunyasi.com/makale/makale21.html, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.
- EĞİN, R.**, “ISO Anket Araştırma Raporu: Dünyada ISO 9000 ve ISO 14001 Sertifikasyonları”, <http://www.insanvekalite.org/makale23.html>, Son Erişim Tarihi: 15.05.2004.
- ERGİNEL, N.**, “Dünyada Çevre Yönetim Sistemi Uygulayan Kuruluşların Kazanımları Neler?”, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=737CatID=&ContentID=596>, Son Erişim Tarihi: 01.04.2004.
- FREDERİCKS, I., MCCALLUM, D.** (1995), “International Standards For Environmental Management Systems: Iso 14000”, <http://www.mgmt14k.com/ems.htm>, Son Erişim Tarihi: 25.07.2004.
- IŞIK, F.A.** (1996), “Çevreye Karşı Duyarlı Teknolojiler Alanına Yönelik Politikalar Çalışma Grubu Raporu Değerlendirme Toplantısı”, <http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/platform/plat96/cevre.html>, Son Erişim Tarihi: 25.12.2003.
- İŞBİLEN, A.**, “Pamuktan Konfeksiyona Ekoloji Bağlamında Moda Tasarımının Önemi”, www.aeri.org.tr/pamuk2003/sunular/5.oturum/AYSE%20ISBILEN%201.pp, Son Erişim Tarihi: 07.03.2004.
- JACKA, C.**, “Standards and Responsibilities for Green Textile Production In An Emerging Economy”, http://www.pursuit.co.za/archive/augsep_environment.htm, Son Erişim Tarihi: 01.09.2004
- JENSEN, B.**, “Introduction to the ISO 14000 Family of Environmental Management Standards”, www.inem.org/htdocs/iso/iso14000_intro.html, Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.
- KASAP, G.C.**, “Global Ticaretin Pasaportu”, www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.
- KASAP, G.C.**, “İşletmelerde Kalite, Çevre ve İş Güvenliği Entegre Sistemleri”, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay1/gulay.html>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.
- KERESTECİOĞLU, M.**, “Vizyon 23-Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma”, <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/cevrevesurdurulabilir/kalkinma/raporlar/son/EK-9.pdf>, Son Erişim Tarihi: 04.04.2004.
- MERİÇ, A.**, “ISO 14000”, <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

- ONAN, K., “Banka Sektöründe Çevre Raporlaması”, www.girisim.com.tr/bankatek/sayi12/banksekt.htm, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.
- ÖZDEMİR, M., “Yönetim Sistemi Kurulmasının Faydaları”, www.okyanusbilgiambari.com/ToplamKalite/OkyanusEntegreISO9000-HACCP-ISO14000-Yararlari., Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.
- ÖZER, Y., “Kodum mu Oturturum”, <http://www.insankaynaklari.com/CN/ContentBody.asp?BodyID=139>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.
- ÖZKAN, M., “ISO 14001-Çevre Yönetim Sistemi”, http://www.google.com.tr/search?q=ISO+14001&ie=UTF-8&oe=UTF-8&hl=tr&btnG=Google%27da+Ara&meta=lr%3Dlang_tr, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004
- SAĞMANLIĞİL, S., “Uluslararası Kalite Belgeleri”, <http://www.sitetky.com/frameset/kg/kgdocs/kgdoc11.doc>, Son Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.
- TAVMERGEN, İ. (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar”, www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.
- US, A.T., “Sürdürülebilir Kalkınma”, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=682>, Son Erişim Tarihi: 25.10.2003.
- WEBER, C., “Benefits of ISO 9000”, <http://www.iso9000store.com>, Son Erişim Tarihi: 24.12.2003.
- YILMAZ, B., “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/kucuk.htm>, Son Erişim Tarihi: 23.03.2004.

- WEB

- “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Çevre Yönetimi, Bursa Çevre Merkezi, <http://www.bcm.org.tr/pdf/Küçük%20ve%20orta%20ölçekli%20işletmelerde%20çevre%20yönetimi.pdf>, Son Erişim Tarihi: 26.03.2004
- “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Esnaf Sektörü Yararına Yürütülen Etkinlikler”, <http://www.adana-to.org.tr/dok/kobiler.htm>, Son Erişim Tarihi: 15.04.2004.
- “Mavi Bayrakta Türkiye 7. Sıraya Yerleşebildi”, Cumhuriyet Gazetesi, <http://www.turizmdebusabah.com/index.asp>, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.
- An Introduction to International Environmental Management System Standards, http://www1.fidic.org/resources/sustainability/cities_kit/slides/Session%2005_EC%20MAY%202002.ppt, Son Erişim Tarihi: 01.09.2004
- Certified Environmental Management, http://www.tui.com/en/konzern/tui_umweltmanagement/ksys/zert_umwelt.html, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.
- Çevre Amaç ve Hedefleri, <http://www.limak.com.tr/tr-profil-cevre.htm>, Son Erişim Tarihi: 04.10.2004.

- Çevre Dostu İşletme Plaketleri,**
www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=48608, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.
- Çevre Kirliliğinin Sonuçları,** <http://www.cevkor.com.tr/cevre05.html>, Son Erişim Tarihi: 18.06.2003.
- Çevre Koruma,** <http://cevkor.com.tr/cevre04.htm>, Son Erişim Tarihi: 18.06.2003.
- Çevre Politikası,**
http://www.koc.com.tr/User/Cevre_icerik.aspx?Keyword=Cevre_politika,
 Son Erişim Tarihi: 09.05.2004
- Çevre Yönetim Sistemi Nedir?,**
http://www.aygaz.com.tr/toplumsal_sorumluluk/content/cevre/iso14000.aspx, Son Erişim Tarihi: 29.10.2003.
- Çevre Yönetim Sistemi Standartlarına Nasıl Gelindi?.,**
<http://www.izmir.tse.org.tr/sorucev.htm>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.
- Çevre Yönetim Sistemi,** <http://www.megahas.com.tr/iso14000cys.html>, Son Erişim Tarihi: 09.02.2004.
- Çevre Yönetim Sistemi,** <http://www.temis.com.tr/iso14001-stepbystep.html>, Son Erişim Tarihi: 18.09.2003.
- Çevre Yönetim Sistemi,** <http://www.tetraconsulting.com.tr/faal7.htm>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2003.
- Çevre Yönetim Sistemleri,**
<http://www.kalder.org/page.asp?pageID=737CatID=&ContentID=956>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.
- Çevre Yönetim Sistemleri,** www.yonetim.net/iso14000/tarihce.html, Son Erişim Tarihi: 10.01.2003
- Çevre Yönetim Sistemleri-ISO 14000,**
<http://powerfulenergy.bizhosting.com/cevre.html>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2003
- Çevre Yönetimi Sistemleri,** <http://www.kavram.com/danismanlik/cevre.htm>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2004.
- Çevre Yönetimi,** <http://www.igemconsulting.com/hizmetler/hizmetler.asp?proje=030>,
 Son Erişim Tarihi: 10.02.2004.
- Çevre,** <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB6.html>, Son Erişim Tarihi: 15.05.2004.
- Eko-turizm,** <http://www.turcev.org.tr/mavibayrak.html>, Son Erişim Tarihi: 21.03.2004.
- EMS Pros and Cons,** <http://www.epa.gov/ems/index.htm>,
http://www.epa.gov/ems/info/PT_EMS_web.pdf, Son Erişim Tarihi: 29.01.2004.
- ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi,**
<http://www.turizmdebusabah.com/devam.asp?ID=5298>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2004.
- ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi,** <http://www.tuv.com.tr/ys-iso14000.html>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.
- ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi,**
www.dunyagazetesi.com.tr/dunya_assets/newsfiles/gozetim3.PDF+ISO+14000&hl=tr&lr=lang_tr&ie=UTF-8, Son Erişim Tarihi: 12.04.2004
- ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi,** www.yonetim.net/iso14000.html, Son Erişim Tarihi: 08.02.2004.

- ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları,**
<http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=695>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.
- ISO 14000 Environmental Management Systems Benefits,** <http://www.trst.com/iso1-frame.htm>, Son Erişim Tarihi: 25.07.2004
- ISO 14000 Nedir?,** [www.geocities.com/akircali/kalite/ iso14000/iso14000.html](http://www.geocities.com/akircali/kalite/iso14000/iso14000.html), Son Erişim Tarihi: 17.02.2004.
- ISO 14000,** http://www.egiad.org.tr/ekonomi/k015_iso14000.asp?ekonomi=1, Son Erişim Tarihi: 24.02.2004.
- ISO 14000,** http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Erişim Tarihi: 15.02.2004.
- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,**
<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>
- ISO 14001,** <http://www.rwtuv.com.tr/s03-ISO14001.htm>, Son Erişim Tarihi: 26.03.2004.
- ISO-EN-9000 Kalite ve ISO-EN-14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları,**
<http://www.cevre.gov.tr/birimler/ck/iso9000isoen14000.htm>, Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.
- Kalite Kavramı,**
<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/10%5CISO%209000.doc>,
 Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.
- Kalite Yönetimi,** <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/fr01.doc>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004
- Mavi Bayrak Projesi,**
http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085,
 Son Erişim Tarihi: 09.04.2004.
- Mavi Bayrak,** <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/99/05/07/yasam/17yas.htm>, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.
- The ISO 14000 Series of Environmental Management System Standards - Standards Council of Canada (SCC), ISO 14000 Questions and Answers about ISO 14000 Application for Sustainable Forest Management Scope Ext,**
<http://www.scc.ca/iso14000>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2003.
- TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,**
<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004..
- TS-EN-ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,** <http://www.zade.com.tr/iso14001.htm>,
 Son Erişim Tarihi: 13.05.2004.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Hazırlanan bu tez çalışması sonucunda, turistik işletmelerin sahip oldukları çevre yönetimi anlayışına uygun olarak Muğla İlinin Fethiye İlçesi sınırları içerisinde faaliyet gösteren 4 yıldızlı bir turistik işletmede yapılan uygulama sonucunda, turistik işletmelerde çevre yönetim sistemlerinin -özellikle ISO 14000 Standartlar Serisi- nasıl uygulanacağına, çevre yönetim sistemi uygulayan bir turistik işletmenin nelere dikkat etmesi gerektiğinin, üretim işletmeleriyle turistik işletmelerin çevre yönetim sistemlerini uygulamada ne gibi ortak noktalarının ve farklılıklarının olduğunun ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu amaçla hazırlanan tez çalışması altı ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde giriş yer almaktadır. Çalışmanın amacı kısaca belirtilerek, çalışmayla ilgili temel noktalar açıklanmıştır.

İkinci bölümde çevre yönetiminin ve çevre yönetim sisteminin tanımları yapılarak, bu kavramlara ait temel özellikler belirtilmiştir. Özellikle ISO 14000 Standartlar Serisinin elemanları tüm yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çevre yönetim sistemlerinin ilkeleri, işletmeler için sağladıkları faydalar, tipleri, yaşadıkları evrimler, birbirlerinden farklılıkları, ortak yönleri açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, işletmelerde ISO 14001 çevre yönetim sisteminin nasıl kurulacağı, nelere dikkat edileceği açıklanmıştır. Üst yönetimin taahhüdünün sağlanmasından ve başlangıç mahiyetinde incelemelerden sonra, çevre politikası, planlama, uygulama ve işletme, kontrol ve düzeltici faaliyet ve yönetimin gözden geçirmesi gibi ana başlıklardan oluşan sistemin gerekleri, alt bölümleri de dikkate alınarak ve örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca, çevre yönetim sistemlerinin uygulanmasında turizm işletmelerinde yararlanılacak yöntemler ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, çevre yönetim sisteminin bir turistik işletmede uygulanması oluşturmaktadır. Muğla İli Fethiye İlçesi içerisinde yapılan araştırma

sonucunda çevre yönetimi anlayışına sahip olduğu tespit edilen 4 yıldızlı bir turistik işletmede yapılan uygulamanın bulunduğu bu bölümde; ISO 14001 çevre yönetim sistemi standardının maddelerine dayalı olarak, çevre el kitabının hazırlanması, prosedürlerin ve talimatların oluşturulması ve uygulamanın bir sistem yaklaşımı çerçevesinde yapılması ve uygulamadan elde edilen sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

Beşinci bölümü oluşturan tartışma kısmında uygulamadan elde edilen bilgilerle ilgili olarak, sanayi işletmelerinde uygulanan ISO 14001 çevre yönetim sistemi ile turistik işletmelerde uygulanan ISO 14001 çevre yönetim sistemi karşılaştırılmaktadır.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan kısmında, Sonuç ve Öneriler bölümünde de, tartışma bölümünde gerçekleştirilen karşılaştırmadan elde edilen benzer ve farklı noktalar, uygulamalar saptanmaya çalışılmıştır. Çevre yönetim sisteminin işletmeler açısından önemi, kurulmaları takdirde Türkiye'deki sektörlerle bulunduracakları kazanımlar vurgulanarak, ISO 14001 çevre yönetim sistemi ve uygulanmasıyla ilgili yorumlarda bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ

2.1. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TANIMI

Her sistemin bir çevresi olduğunu, sistemlerin bu çevreyle karşılıklı ilişki ve etkileşim içerisinde bulunduğunu, çevre yönetim sisteminin de genel yönetim sisteminin bir parçası olduğunu öngören tanımlamalarda, çevre yönetim sistemi, çevre yönetiminin uygulanması ve muhafazası için gerekli kuruluş yapısı, sorumluluklar, uygulamalar, usuller, işlemler ve kaynaklar bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹ Benzer şekilde, çevre yönetim sistemi, işletmelerin genel yönetim sisteminin; işletme yapısının, planlama faaliyetlerinin, yükümlülüklerinin, usul ve işlemlerinin, çevre politikası geliştirilmesinin, uygulanmasının, gerçekleştirilmesinin, gözden geçirilmesinin ve sürdürülmesinin gerçekleştirilmesinde gerekli kaynakları içerisine alan bir yapı olarak da tanımlanmaktadır.² Bu iki tanımlamayı desteklemek amacıyla da çevre yönetim sistemi; işletmelerin iç ve dış faktörlere karşı vaziyet alabilmeleri amacıyla, işletmelerin çevreyle ilgili faaliyetlerine etkili bir biçimde yön verebilen ve sürekli olarak gözetim altında tutulması gereken bir kuruluş çerçevesi olarak değerlendirilmektedir.³ İşletmelerin tüm faaliyetlerini çevresel bir yaklaşım biçimi etrafında sürdürmek için gayret göstermek, sistemi işletmenin bütünü için düşünmek ve faaliyete geçirmek gerekmektedir. İşletmelerin belirli dönemler için değil, sürekli bir çalışma içerisine girmeleri gerekmektedir.

Tüm canlıların sağlıklı, dengeli bir çevrede yaşamaları için, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini ön plana alan tanımlar ise, çevre yönetim sistemini, işletmelerin uygulamakta olduğu faaliyetlerin potansiyel

¹ Göbenez, Yılmaz (2001), "Çevre Standartları", Makina & Metal Dergisi, Eylül, Sayı 117, s. 16.

² Arıyörük, M. Yılmaz (1998), "Çevre Şuurunun Gelişmediği Durumlarda Standardın Yarar Sağlaması Düşük İhtimaldir", İşveren Dergisi, No: 7, Nisan, s. 27.

³ Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS EN ISO 14001, Çevre Yönetim Sistemleri-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu, (1995), Ankara, Eylül, s. 3.

çevre etkilerini kontrol altına alabilmeleri için gerekli yapıyı sağlayan,⁴⁻⁵ çevreyi koruma ve bu konudaki performansın yürürlükteki mevzuata uygunluğunu sağlayan, bu uygunluğu sağlamanın ötesine çevre performansının sürekli iyileştirilmesi amacıyla işletmenin tüm faaliyet, süreç ve ürünlerinin çevreye olumsuz etkilerini azaltmayı güvence altına alan,⁶ çevre politika ve amaçlarını da dikkate alarak faaliyet, ürün ve hizmetlerin çevre üzerindeki etkilerini kontrol altında tutmak suretiyle, çevre yönünden kuruluşların başarılı icraatlar gerçekleştirebilmesi için,⁷ çevreyle ilgili aranan özellik ve koşullara uygun program, eğitim, kayıt tutma, gözetim gibi faaliyetleri bir arada bulunduran⁸⁻⁹ bir sistem olarak tanımlamaktadır. SARIOĞLU ve KARAGÖZOĞLU bu tanımı, hem işletmeler hem de ürünler için çevre faaliyetlerinin analiz edilmesi, etiketlenmesi ve denetlenmesi için yönetim sistemleri ve araçlarıdır tanımlamasıyla desteklemektedir.¹⁰ KILANÇ ise, çevre yönetim sistemini, çevre politikası çerçevesinde, işletmenin faaliyet, hizmet ve ürünlerinden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek önemli çevre etkilerinin kontrol altında tutulması ve böylece işletmenin çevre performansının sürekli geliştirilmesi süreci olarak belirtmiştir.¹¹ Yapılan bu türdeki bir tanımlama ile işletme ve ulaşmak istediği çevresel amaçlar, sistematik bir yapı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu sayede işletmeler, hareket tarzlarını değiştirerek, çevreye olan olumsuz etkilerini azaltma, ortaya çıkardıkları atık ürünleri denetleyebilecekleri bir şekilde geri dönüştürebilme, enerji ve kaynak tüketiminin azaltılmasını sağlama, üretim maliyetlerini düşürme fırsatlarına sahip olmaktadır. Verimliliklerinin ve rekabet

⁴ **Karaer, Feza., Pusat, Tuba** (2002), ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardının Otomotiv Yan Sanayiine Uygulanması, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s. 11.

⁵ **Çevik, Filiz** (2002), "Konaklama İşletmelerinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemine Geçiş Süreci Planlaması", Standard Dergisi, Ağustos, s. 17.

⁶ **Kasap, Gülay C.**, "Global Ticaretin Pasaportu", [www://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html](http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html), Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

⁷ **Çevre Yönetim Sistemi Nedir?**, http://www.aygaz.com.tr/toplumsal_sorumluluk/content/cevre/ISO14000.aspx, Erişim Tarihi: 29.10.2003.

⁸ **Dufresne, Joe** (2000), "Size Kendini Ödeyecek Sistem", Önce Kalite Dergisi, Temmuz-Ağustos, s.36

⁹ **Davis, S. Petie** (1999), "Environmental Management Systems: A New Approach For Public Sector Organization", Regulatory World, June, s. 98.

¹⁰ **Sarioğlu, Meltem., Kocagözoğlu, Bünyamin** (2002), "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi", Ekoloji Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, Sayı: 45, s. 44.

¹¹ **Kılanç, Burak** (2000), "Sistem Yaklaşımı ve Çevre Yönetim Sistemi", İstanbul Sanayi Odası Çevre Yönetim Sistemleri ve ISO 14000 Serisi Standartlar Semineri, 11 Nisan, Kalder, İstanbul, s. 68.

güçlerinin artmasıyla beraber de, yeşil ürünler pazarına girmek için avantaj sağlamaktadırlar.

Çevre yönetim sistemlerinin çevre ile ilgili düzenlemeler olarak düşünüldüğü durumlarda; hammadde/yarı mamul alımda, yatırımlarda, dolaylı malzeme/hizmet alımlarında, tasarım ve üretim aşamalarında maliyet ve kalitenin yanında çevrenin bir kriter olarak dikkate alındığı çerçeve olarak çevre yönetim sistemi tanımlanmaktadır.¹² Bu çerçevenin, ürünlerin hammadde hallerinden, üretim, kullanım ve atılma aşamalarına, işletmelerin tüm birimlerinde, hatta yan sanayilerinde geçerli olacak kadar geniş kapsamlı olduğu görülmektedir.¹³ Çevre yönetim sistemi, bu özellikleriyle işletmeyi kapsamakta ve sürekli gelişimi vurgulamaktadır.¹⁴

Çevre yönetim sistemi, çevreye bakış tarzının bir sistematige, sonrasında standarda bağlanarak bir belgeleme düzenine gidilmesi süreci olarak görülmekte ve tanımlanmaktadır.¹⁵

Çevre yönetim sisteminin insanları-tüketicileri- ön plana alan bir yapıda olduğunu öne süren tanımlamalarda, çevre yönetim sistemi, tüketicilerin çevre konusunda bilinçli ve duyarlı hale getirilmesi için, çevreyi ve kaynakları tahrip etmeyen gelişmiş teknolojilerin kullanımını teşvik etme, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşma, çevreye zararlı ürünlerin ve hammaddelerin yerine ürünün ömrü boyunca çevre etkilerini değerlendirerek zararlı ürünlerin elenmesini sağlama çalışmaları olarak tanımlanmaktadır.¹⁶ Çevre yönetim sistemi ile, çevrenin insanlarla işletmelerin hangi etkinlikleriyle, hangi doğrultuda, hangi şiddette değiştirildiğinin ve bu etkilerin kimler tarafından nasıl önleneceğinin belirlenmesi, çevre sorunu

¹² **Erginel, Nihal** (2001), "ISO 14001 Neler Kazandırıyor?", Kalder-Forum, Ağustos-Eylül, s. 51.

¹³ **Corbett, Charles J., Russo, Michael V.** (2001), "ISO 14001: Irrelevant Or Invaluable?", ISO Management Systems, December, s. 23.

¹⁴ **Tüzün, H. Tülin., Bektaş, Hatice** (1996), "Çevre Yönetim Sistemi", Standard Dergisi, Zaman-Kalite-Çevre Yönetimi Özel Sayısı, s. 28.

¹⁵ **Yalçınkaya, Mustafa** (2002), "Çevre Yönetim Sisteminin Okullar İçin Önemi", Standard Dergisi, Eylül, s. 75.

¹⁶ **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.turizmdebusabah.com/devam.asp?ID=5298>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2004.

sayılan oluşumların önlenmesi ve çözümlenmesine yönelik amaçların, işletme politika ve stratejilerinde belirlenerek harekete geçilmesi hedeflenmektedir.¹⁷

Çevre yönetim sistemiyle ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde, çevre yönetim sisteminin işletmelerin her türlü faaliyetlerinden, ürünlerinden ve hizmetlerinden doğabilecek zararlı etkilerden çevreyi, işletmenin kendisini ve insanların sağlığını koruyacak yönetim araçları, prensipler, prosedürler ve talimatlar dizisi olduğu görülmektedir. Genel yönetim sisteminin işletmenin yapısı, planlama faaliyetleri, yükümlülükler, yöntem ve işlemler, çevre politikasının geliştirilmesi, uygulanması, gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi bölümlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli tüm kaynakları içine alan kapsamlı bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmelerin, çevreyle ilgili çalışmalarını sistemli bir hale getirmek, çevre politikalarında belirledikleri amaç ve hedeflere ne oranda ulaştıklarını belirlemek ve çalışmalarla ilgili düzeltici önlemler almak gibi beklentilerle çevre yönetim sistemlerini oluşturma ve belgelendirme çalışmalarına başladıkları görülmektedir.

2.2. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN KAPSAMI

Günümüzde, çevre konusunun basit anlamda çevreyi kirletmeme, atıkları değerlendirme gibi algılanması, çevrenin korunması ile sürekli gelişme ve kalkınmanın sağlanması için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle çevre yönetimi anlayışının, toplumun tüm bireyleri tarafından kavranması, tüm sektörlerin üretimlerini bu anlayışa göre düzenlemeleri gerekmektedir. Bu bölümde, öncelikle çevre yönetimi anlayışı temel hatlarıyla ortaya konulacak, daha sonra çevre yönetim sistemlerinin içeriğine bakılacaktır.

2.2.1. Çevre Yönetimi Kavramı

Sanayi ve kentleşme için yanlış yer seçilmesi, atık gazların atmosfere bırakılması, düşük kaliteli yakıt kullanımı, taşıt trafiğinin yoğunlaşması, yanlış zirai ilâç kullanımı, yanlış gübre kullanımı, evsel, endüstriyel ve hastane kaynaklı tehlikeli

¹⁷ **Milli Prodüktivite Merkezi** (2000), Sanayi İşletmelerinde Çevre Yönetim Sistemlerinin Kurulması, No:645, Ankara, s. 9.

ve zararlı atıkların düzensiz depolanması, endüstri, yol ve inşaat gürültüsü, makine gürültüsü, eğlence yeri gürültüsü, nüfus artışı, kentleşme hareketleri, su, petrol, kömür, doğal gaz gibi kaynakların yarımlar düşünülmeden kullanılması, doğal kaynakların tüketilmesi, ormanların ve doğal bitki örtüsünün yok edilmesi, tarım topraklarının amaç dışı kullanımı gibi bir çok uygulamayla insanlar iş yaptıkları çevreyi kirletmekte, çevre sorunlarına neden olmaktadır.¹⁸

Çevre sorunlarının önlenmesi amacıyla, olumsuz gelişmelere müdahale edilmesi ve eko-sistemler üzerinde beliren olumsuzlukların önlenmesi ve giderilmesi gerekmektedir. Belirtilen bu önlemlerin bütünü ise çevre yönetimi kavramını ortaya çıkarmaktadır.¹⁹ Çevre yönetiminden çevrenin yönetilmesi anlaşılmalıdır. Çevre yönetimi, yönetim sistemine çevre olgusunun adaptesidir.²⁰ Çevre yönetimi anlayışı, ekonomik kalkınmanın doğanın korunması ile birlikte ele alınması anlamına gelmektedir. Çevre yönetiminin oluşturulabilmesi için “insanların yüklenmesi gereken misyon, tabiatı fethetmek ve onu iktisadi gelişmesini sağlamak yolunda kullanmaktır” düşüncesinin değişmesi, bu konuda insanlarla doğa arasında olumlu ve dengeli bir uzlaşmanın sağlanması gerekmektedir. Bu uzlaşmanın temeli “insan olmazsa tabiatın bir anlamı kalmaz, tabiat olmazsa insanın yaşaması mümkün olmaz” anlayışına dayanmalıdır. Çevre yönetimi işletmeye dinamizm kazandıran çevre faktörlerinin sorumluluk anlayışı içerisinde kullanılması olayıdır. Yani israf ve sorumsuz tüketim anlayışına son verilmesi ve üretim süreci sonucunda oluşan atıkların rasgele çevreye atılmamasıdır. Çevre yönetimi komplike bir anlayış ve eylem biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.²¹

Çevre yönetiminin diğer tanımları ise çevre politikasını; belirleyen, uygulayan, geliştiren, yeniden değerlendiren, devamlılığını sağlayan genel yönetim işlevlerinin

¹⁸ **Çevre Yönetim Sistemleri-ISO 14000**, <http://powerfulenergy.bizhosting.com/cevre.html>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2003

¹⁹ **Aras, Osman Nuri**, “Çevre Kirliliğinin Makro-Ekonomik Analizi ve Yönetimi”, www.osmannuriaras.8m.com/konferans3.html, Son Erişim Tarihi: 09.12.2003

²⁰ **Sağmanlıgil, Sıdıka**, “Uluslararası Kalite Belgeleri”, <http://www.sitetky.com/frameset/kg/kgdocs/kgdoc11.doc>, Son Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.

²¹ **Çevre Kirliliğinin Sonuçları**, <http://www.cevkor.com.tr/cevre05.html>, Son Erişim Tarihi: 18.06.2003.

bir bütünü şeklinde olmaktadır.²² BEDÜK'e göre; tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması ve bu sistemi çalıştıracak örgütün kurulması faaliyetleri,²³ TSE'ye göre; bir kuruluşun, planlamayı da içine alan genel yönetim görevinin; çevre politika ve hedeflerini geliştiren, gerçekleştiren, uygulayan ve muhafaza eden yönleri olarak belirtilmektedir.²⁴ Yine TSE; çevre yönetiminin sadece kaynakların kullanımı ve çevrenin kirletilmemesi olarak düşünülmemesi gerektiğini söylemektedir. Çevre yönetimi aynı zamanda piyasa ile iyi ilişkiler kurmak, müşteri nezdinde olumlu işletme imajına sahip olmak, haksız rekabet fiillerine girişmemek, çevrenin ya da toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel imarına katılmak demektir.²⁵ Aynı TSE, çevre yönetiminin kuruluşlara sistematik yaklaşım gösterdiğini ve faaliyet ile iş stratejilerine çevre problemlerinin çözümlerinin entegrasyonunda yardımcı olduğunu belirtmektedir.²⁶

USTA'ya göreyse çevre yönetimi; çevreyi daha iyi korumak, çevreye faydalı olmak, ya da çevreye daha az zarar vererek kalkınmak anlamını ifade etmektedir. Çevre yönetimi sorunların semptomlarını ele almak yerine kaynaklarında çözümlenmeye yönelmektedir.²⁷

Çevre yönetimi yaklaşımlarında genel bir sınıflama yapılırsa; pasif, aktif ve proaktif olmak üzere üç çevre yönetimi anlayışından bahsedilebilmektedir. Çevre yönetiminde pasif yaklaşımın benimsendiği işletmelerde, çevre bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmekte, değişime direnç gösterilirken yeni fırsatlara önem verilmemektedir. Çevre yönetiminde aktif yaklaşımın benimsendiği işletmelerde, çevre ile ilişkin faaliyetler sadece yasalara uyumun sağlanması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Üçüncü yaklaşım olan çevre yönetiminde proaktif yaklaşımın

²² Göbenez, Yılmaz (2001), a.g.m., s. 16.

²³ Çevik, Filiz (2001), "Sürdürülebilir Turizme Hizmet Eden Çevre Dostu Konaklama İşletmelerindeki Çevreci Uygulamalar", Standard Dergisi, Ağustos, s. 75.

²⁴ Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS EN ISO 14001, Çevre Yönetim Sistemleri-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu, (1995), Ankara, Eylül, s. 2.

²⁵ Çevik, Filiz (2001), a.g.m., s. 75.

²⁶ Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, ÇİE. 0198, Baskı No: 2, s. 4.

²⁷ Usta, Ramazan (2001), "Çevre ve Çevre Yönetim Standartları", Standard Dergisi, Haziran, s. 24.

benimsendiği işletmelerde ise çevre; işletmelerde değerlendirilmesi gereken temel konular arasında yer almakta ve sürekli gelişim politikası çerçevesinde çevre konusunun tüm çalışanlar tarafından benimsenmesi ve çevre konularının toplam kalite yönetimi ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır.²⁸

Çevre yönetimi, genel işletme yönetiminin içinde, ağırlıklı bir konu haline gelmeye başlamıştır.²⁹ Serbest piyasa ekonomilerinde, çevrenin korunması ortak ve yönetsel bir sorumluluk olarak kabul edilmekte ve rekabet, sürekli olarak işletmeleri, hammaddeyi ve enerjiyi korumaya ve verimli kullanmaya zorlamaktadır. Bu durumda işletmelerin temel amacı, kaynakları akılcı kullanarak tasarruf sağlayıcı tedbirler almak ve çevreyi kirletmeyen teknolojiler seçerek çevre boyutunu, iş stratejilerine ve planlarına almak olmaktadır.³⁰ Müşteri ihtiyaçlarını ve isteklerini tatmin etmek, işlemleri kontrol etmek ve sürekli gelişmeyi hedeflemekle birlikte, müşteri ihtiyaçları ve istekleri çevre gerekliliklerini ve kuralları da kapsamakta, sürekli gelişme de sadece müşteri beklentileri ile değil organizasyonun içinden oluşan öncelikleri ve amaçlarıyla da yönlendirilmektedir.³¹ Toplam kalite yönetiminin temel boyutlarından birisi olan çevre ahlakının sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için de etkin bir çevre yönetiminin gerekli olduğu görülmektedir.³² Bunların sağlanması için işletmelerin oluşturdukları çevre yönetimi uygulamalarını objektif kriterlere dayandırmaları, bu uygulamalarla ilgili ölçümleme yapabilmeleri gerekmektedir. Yapılan ölçümler sayesinde çevreye zararlı uygulamalarını teşhis edebilmeli ve önlemler almalıdırlar.³³

Çevre yönetimini işletme yönetiminde ağırlıklı kılan dinamiklerin belirlenmesinde, eylemin pratik ve beklenen bir sonuç ortaya koyması, bir takım yan desteklerin varlığına bağlıdır. Bu destekler sorunun kaynağını oluşturan kurumları

²⁸ **Yüksel, Hilmi** (2001), "ISO 14000 Çevre Yönetim Standartlarının Rolü, KalDer Forum Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran, s. 44.

²⁹ **Doğan, Özlem İ., Marangoz, Mehmet**, "Dış Pazarlara Açılmada Karşılaşılan Sorunlar", www.ihracatdunyasi.com/makale/makale21.html, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.

³⁰ **Usta, Ramazan** (2001), **a.g.m.**, s. 24.

³¹ **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, www.yonetim.net/iso14000.html, Son Erişim Tarihi: 08.02.2004.

³² **Aktan, Coşkun Can** (1998), "Yönetimde Rönesans", Ekonomik Forum Dergisi, Ocak, s. 60.

³³ **Özer, Yaprak**, "Kodum mu Oturturum", <http://www.insankaynaklari.com/CN/ContentBody.asp?BodyID=139>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

ikna etmeye yönelik olabileceği gibi, onlara yaptırımlar getirme şeklinde de olabilir. Çevredeki işletmelerin çevre yönetimi eylemini güçlü kurabilmeleri için destekler, şu şekilde ortaya konulmaktadır:

- a) Yasal zorunluluklar.
- b) Yetkili kurumların politikaları ve çalışmaları.
- c) Kamuoyunda ve tüketicilerde oluşan çevresel mücadele gücünün işletmelerde oluşturduğu çevresel bilinç.
- d) İşletmelerde gelişen ekonomik, ahlaki ve sosyal sorumluluk duygusu.
- e) Uluslararası platformdaki çevresel gelişmeler.³⁴

Çevre yönetiminde ekonomik araçlardan yararlanılmasına imkan veren üç temel faktör bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dışsal etkilerdir. Dışsal etki bir etkinliğin bir başka etkinlik üzerinde etkilenenin istek ve iradesine bağlı olmadan meydana gelen etkilere verilen isimdir. İkincisi, ekonomik süreç ve ekonomik gelişme çizgisi sürekli olarak kıt kaynakların daha fazla kullanılmasını gerekli kılmakta ve kıt kaynaklar üzerinde baskı giderek artmaktadır. Kaynakların aşırı istismarı ve çevresel endişelere yeteri kadar yer verememek olasılığı kıt kaynakların bir daha yenilenemez ölçüde yok edilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Bu sonuç, bir başka anlatımla, ekonomik israf ve kıt kaynakların ekonomik ve rasyonel olmayan kullanımı anlamına gelmektedir. Bunun da bir sonucu olarak, üçüncü temel faktör, canlı türlerinin yok olması tehlikesidir.³⁵

Çevre yönetiminin önde gelen temel fonksiyonlarından biri de, çevre konusunda uluslararası bütünleşmeyi sağlayacak ve her türlü faaliyete yol gösterme niteliği taşıyacak standartların oluşturulması işidir. Bu bağlamda Uluslararası Standardizasyon Örgütü'nün (ISO-International Organization for Standardization) çevre yönetim sistemi ile ilgili ISO 14000 belgeler dizisi bu standardizasyonu gerçekleştirecek niteliktedir.³⁶ Çevre yönetimi anlayışı içerisinde işletmelerin,

³⁴ **Çevre Koruma**, <http://cevkor.com.tr/cevre04.htm>, Son Erişim Tarihi: 18.06.2003.

³⁵ **Yaşamış, Firuz Demir** (1995), Çevre Yönetiminin Temel Araçları, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s.76.

³⁶ **Düren, Zeynep** (2000), 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa/Aktüel Kitabevi, Birinci Basım, İstanbul, s. 189.

proaktif yaklaşımı belirlemeleri ve uygun standartları seçerek en optimum çevre yönetim sistemini uygulamaları gerekmektedir.

2.2.2. Çevre Yönetim Sistemlerinin Temel Elemanları ve Boyutları

Çevre yönetim sistemlerinin içeriği, neleri gerçekleştirdikleri, hangi özelliklere sahip oldukları, hangi beklentileri karşıladıkları bu bölümde anlatılmaktadır.

Tüketiciler beklenti ve ihtiyaçlarının en üst düzeyde karşılanmasının yanı sıra, kendilerine, yaşadıkları çevreye ve dünyalarına değer verilmesini, saygı gösterilmesini talep etmekte ve piyasada bunu sorgulamaktadırlar. Bu gelişmeler işletmelerin çevre ile etkileşimlerini kontrol altında tutabilmelerini ve çevre uygulama ve başarılarını sürekli iyileştirebilmelerini sağlayacak yönetim sistemlerine ihtiyaçları bulunduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.³⁷ İşletmeler, çevre ile ilgili bir çok konuyu artık sadece bir zorunluluk olarak değil aynı zamanda da bir fırsat olarak görmektedirler. Türkiye'de bu gelişmelerin olabilmesi için biraz daha zaman ve bilinçlenme gerekmektedir. Yine de belirtilmesi gereken önemli bir husus, çevre yönetimi sistemlerinin sadece etik nitelikli değil aynı zamanda ticari nitelikli bir yatırım olduklarıdır.³⁸

Rekabetçi ortamın içerisinde, artan endüstriyel faaliyetler nedeniyle, sınırlı kaynakların bilinçsiz biçimde kullanılması ve kirliliğin artan boyutlara ulaşması ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Doğal çevreye zarar vermelerinden dolayı işletmeler üzerine baskılar da sürekli artmaktadır. Üretici firmalar, ürün/hizmet kalitesi kadar çevre kalitesine de önem vermek ve doğal ekolojik dengeyi koruyucu faaliyetleri planları içersine almak zorunda olmaktadır.³⁹ Çevre yönetim sistemleri işletmelere; bir çevre politikası oluşturmalarında, çevre ile ilgili sorunlarını teşhis etmelerinde, çevre ile ilgili yasal gereklilikleri tanımalarında, çevre

³⁷ **TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

³⁸ **Onan, Kıvanç**, "Banka Sektöründe Çevre Raporlaması", www.girisim.com.tr/bankatek/sayi12/banksekt.htm, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.

³⁹ **Doğan, Özlem İpekgil., Marangoz, Mehmet** (2000), "Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi", Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, İzmir, s.124.

ile ilgili hedefler belirlemelerinde, bu hedefleri gerçekleştirmek için bir organizasyon kurmalarında, süreç içerisinde her an bu hedeflerin neresinde olduklarını görmelerinde yardımcı olmaktadır.⁴⁰ Çevre yönetim sistemini de içeren bir genel yönetim sistemine sahip olan bir işletme; ekonomik yararlarla çevreye yönelik yararları dengeleyip bütünleştirebilen bir çatıya sahip demektir. Böyle bir işletme ilgili taraflara;

- politika, amaç ve beklentilerin gerçekleştirildiği,
 - düzeltici faaliyetlerden ziyade önleyici faaliyetlerin esas alındığı,
 - gerekli ihtimamın gösterildiği, idari düzenlemelere uyulduğu konusunda ilave delillerin sağlanabildiği,
 - sistemin sürekli gelişimine destek verildiği,
- gibi hususlarda gerekli güveni sağlayabilmektedir.⁴¹

İşletmelerin çevresel performansları ile ilgili olarak müşterilerin talep ve beklentilerinin sürekli bir artış göstermesi nedeniyle yaygın olarak kabul görmüş olması ve ticari öncelikler, çevre yönetim sistemlerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir.⁴² İlgili taraflara, özellikle ortaklara, iyi bir çevre yönetimine sahip olan bir işletmenin değerini gösterebilmek için bir çevre yönetim sisteminin uygulanmasından elde edilen ekonomik yararlar belirlenmelidir. Böylelikle, söz konusu işletmeye, çevre amaç ve hedeflerinin, ortaya çıkan maddi yararlarla ilişkisini; kaynakların, ekonomik ve çevreye ilişkin yararların elde edilebileceği alanlara tahsis edildiğini gösterme yönünden de bir imkan bahşedilmektedir.⁴³

Ülkelerin çeşitli ticaret bariyerleri, işletmeleri çevre yönetim sistemlerini uygulama yolunda harekete geçirmiştir. İşletmelerin çevresel performansları ile ilgili olarak müşterilerin talep ve beklentileri de sürekli bir artış göstermektedir. Bu nedenle çevre yönetim sistemlerine “küreselleşen ticaretin pasaportu” gözüyle

⁴⁰ **Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tetraconsulting.com.tr/faal7.htm>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2003.

⁴¹ **Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS-ISO 14004, Çevre Yönetimi-Çevre Yönetim Sistemleri-Çevre Yönetim Prensipleri İçin Kılavuz Sistemler ve Destekleyici Teknikler**, (1995), Ankara, Eylül, s. 2.

⁴² **Karaer, Feza., Pusat, Tuba** (2002), **a.g.m.**, s. 11.

⁴³ **TS-ISO 14004** (1995), **a.g.e.**, s. 2.

bakılmaktadır.⁴⁴ Ekonomik, sosyal, fiziki plan ve programların tümünü bir arada; bilimsel, bölgesel ve çevre yönetimini ön plana çıkararak dönemi başlattıkları için çevre yönetim sistemleri, "Yeşil Pasaport" olarak da isimlendirilmektedir.⁴⁵ Uluslararası alanda, ticaret ve çevre politikalarının ulusal platformda bütünleştirilmesi sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme yollarından biri olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Öte yandan, Gümrük Birliği kararı gereğince; Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ticarete teknik engellerin ortadan kaldırılması, Avrupa Birliği mevzuatına uyum şartının yanı sıra Türk sanayi ürünlerinin Avrupa Birliği'ne ihraç edilmesi, belli hizmetlerin verilmesinde ISO-9000 kalite güvencesi belgesi, ISO-14001 çevre yönetim sistemi belgesinin ihracatta giderek aranır belge konumuna gelmesine neden olmuştur.⁴⁶ Çevre yönetim sisteminin tasarlanmasındaki amacın işletmelerin çevresel performanslarını yükseltmelerine yardımcı olmak ve çevre konularının -özellikle AB ülkeleri ile- ticaret engeli haline gelmesinin önüne geçmek olarak belirtilmektedir.⁴⁷

Çevre politikası çerçevesinde, işletmenin faaliyet, hizmet ve ürünlerinden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek önemli çevre etkilerinin kontrol altında tutulması ve böylece işletmenin çevre performansının sürekli geliştirilmesi amacındaki⁴⁸ çevre yönetim sistemlerinin diğer standartlaşmış sistemlerden en önemli farkı da sürekli gelişimin vurgulanması olmaktadır.⁴⁹ Bu sayede, çevre yönetim sistemi ile işletmelerin faaliyetlerinin yok edilmesi veya azaltılması konusu, yani ya işlemler ya çevre ikilemi ortadan kalkmaktadır. Çevre yönetim sistemlerinin getirdiği standartlar sayesinde temiz bir çevre teşvik edilirken, sürekli gelişim yaklaşımına uygun olarak, aynı zamanda iş dünyasının, iş hacminin ve ticaretin de büyümesi amaçlanmaktadır.⁵⁰

⁴⁴ **İşbilen, Ayşe**, "Pamuktan Konfeksiyona Ekoloji Bağlamında Moda Tasarımının Önemi", www.aeri.org.tr/pamuk2003/sunular/5.oturum/AYSE%20ISBILLEN%201.pp, Son Erişim Tarihi: 07.03.2004.

⁴⁵ **Göbenez, Yılmaz** (2001), **a.g.m.**, s. 16.

⁴⁶ **ISO-EN-9000 Kalite ve ISO-EN-14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları**, <http://www.cevre.gov.tr/birimler/ck/iso9000isoen14000.htm>, Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.

⁴⁷ **ISO 14000 Nedir?**, www.geocities.com/akircali/kalite/iso14000/iso14000.html, Son Erişim Tarihi: 17.02.2004.

⁴⁸ **Kılanç, Burak** (2000), **a.g.e.**, s. 68.

⁴⁹ **Karaer, Feza., Pusat, Tuba** (2002), **a.g.m.**, s. 12.

⁵⁰ **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, www.yonetim.net/iso14000.html, Son Erişim Tarihi: 08.02.2004.

Çevre yönetim sistemini kuran işletmeler, bu sistemin yürütülmesini sağlamak zorundadırlar. Malzeme alımında; tüketimde, kullanımda ve sonrasında çevreyi kirletmeyen veya çevreye en az etkisi olan malzemeleri seçmek, üretimin her aşamasında üretim metotlarını geliştirmek ve uygulamak; doğal kaynakların tüketimini azaltan çalışmaları yapmak gibi sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir. İşletmede oluşacak tüm katı, sıvı ve gaz atıkları, gürültü, toz, titreşim ve görsel etkiler gibi faktörleri azaltan çalışmalar yapılmalıdır. Belirtilen tüm bu çalışmaların sürekli geliştirme felsefesi ile devamlılığını sağlamak, çevre yönetim sisteminin temeli içinde bulunmaktadır.⁵¹

Çevre yönetim sistemleri, sistem yönelimli ve ürün yönelimli olarak sınıflandırılabilirler: Sistem yönelimli standartlar, bir çevre yönetim sisteminin oluşturulup çalıştırılması ve değerlendirilmesi için kapsamlı ilkeler sağlamak ve diğer sistemlerle ara yüz oluşturmaktadırlar. Ürün yönelimli standartlar ise ürünlerin ve hizmetlerin üretimleri ve ekonomik ömürleri boyunca çevre üzerindeki etkilerini araştırmakta ve bu etkileri minimuma indirmeye çalışmaktadırlar.⁵²

İşletme üretimlerinin tasarım ve değerlendirmelerinde çevre faktörünün göz önüne alınması iki ana nedene dayanmaktadır:

- a) İşletmenin yerleşik olduğu yörenin toplumsal duyarlılığı ile merkezi ve yerel yönetimlerin yaptırımları,
- b) İşletme müşterilerinin yaşadıkları ülkenin ekonomik-politik yaptırımları.

İlk neden, kalıcı gelişmenin, ancak doğal kaynakların akılcı kullanımı ve atıkların çevre kirlenmesini azaltacak şekilde değerlendirilmesi yollarıyla sağlanabileceği görüşüne dayanmaktadır. İkinci neden ise, ekonomik ve politik boyutları içermesi sebebiyle, farklılık göstermektedir. Yaptırımların kaynağı siyasi

⁵¹ **Musubeyli, Nihal., Burnak, Nimetullah** (1996), "Çevre Yönetim Sisteminin Oluşturulması", YA/EM-96 Bildiriler Kitabı - Üretim ve Hizmet Sektöründe Bilgi Teknolojisi, Ankara, s. 133.

⁵² **Meriç, Arda**, "ISO 14000 ve Çevre Yönetim Sistemleri", <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003

ve ekonomik örgütler de olabilmektedir (Avrupa Topluluğu gibi). Merkezi ve yerel yönetimlerin çevreye ilişkin düzenlemeleri kalite yönetim sistemleri üzerinde dolaylı bir etkiye sahipken, çevre yönetim sistemleri üzerinde doğrudan etkilidir. Sonuçta çevre yönetim sistemlerinin, farklı ülkelerdeki uygulamaları değişiklikler gösterebilmektedir.⁵³ Bu değişikliklerden çevrenin en az şekilde etkilenmesi için, çevre yönetim sistemi çalışmalarının başarı seviyesi, iki ayrı parametre ile değerlendirilmektedir: Bunlardan birincisi çevreye olan etkilerde gözlenen gelişmelerin düzeyi, ikincisi ise bu çalışmalar sonucunda maliyet başlıklarında ve gelir düzeyinde gözlenen gelişmelerin seviyesidir. İşletmede, etkili üretim ve yapılar oluşturmada yardımcı olacak üç alan daha belirlenmesi gerçekleştirilebilir.⁵⁴

I. İşletme Yönetimi

- Atığın azaltılması için sorumlulukların belirlenmesi,
- Hedeflerin belirlenmesi,
- Eylem için öncelikli alanların belirlenmesi,
- Personel için eğitim programları düzenlenmesi,
- Gerekli yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması,
- Çalışmaların izlenmesi, sonuçların kontrol edilmesi, yeni hedeflerin belirlenmesi.

II. Maliyet Tahmini

- Kullanılan kaynakların maliyetinin ve yapılan tasarrufun hesaplanması/tahmin edilmesi,
- Çevresel maliyetlerin bu etkileri oluşturan işlemlere fatura edilmesi,
- Yatırım ve işletme maliyetlerinin atık yönetimi maliyetine eklenmesi.

III. Üretim Sürecindeki Girdi ve Çıktıların Analizi

- Üretim sürecinin optimizasyonu,
- Kaynakların (hammadde vb.) daha verimli kullanılması,

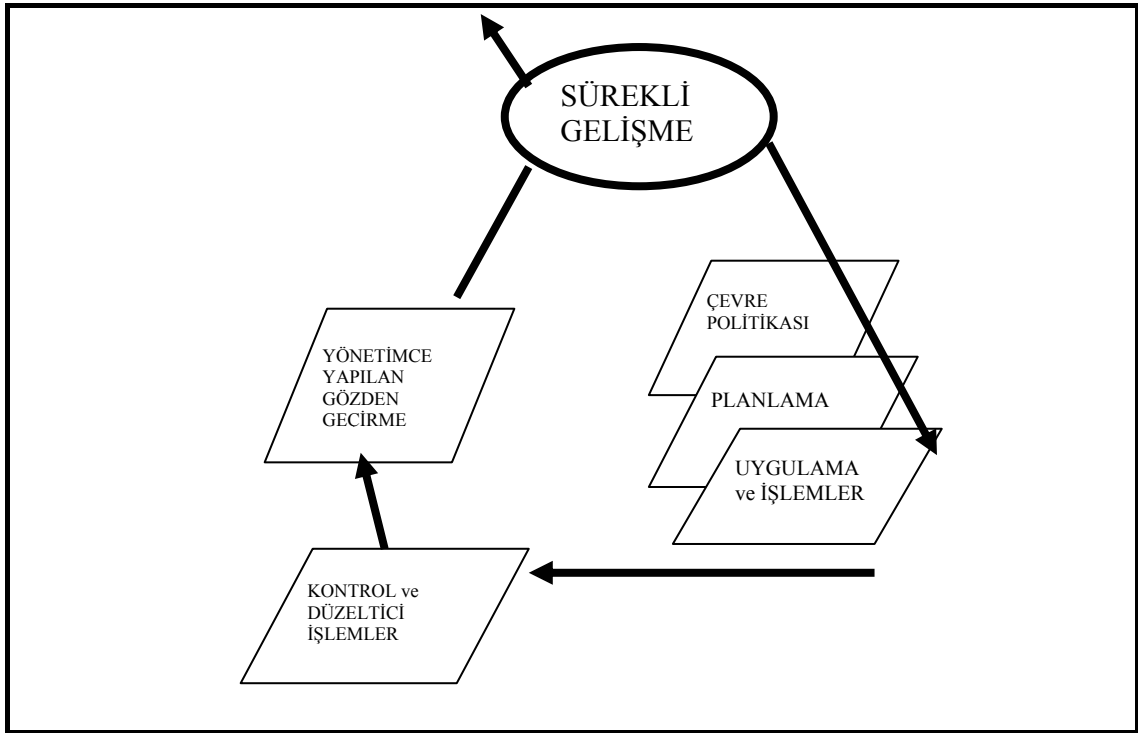
⁵³ ISO 14001, <http://www.rwtuv.com.tr/s03-ISO14001.htm>, Son Erişim Tarihi: 26.03.2004

⁵⁴ Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.10.

- Malzeme ve madde döngüsünün kapatılması (yeniden kullanım/geri kazanım yoluyla).

Etkili üretim ve yapılar oluşturmada yardımcı olacak üç alan daha belirlenmesi ile işletmenin günlük işlemlerine, çevre yönetimi uygulamalarını dahil edebilmek ve uzun vadede daha yüksek verim elde edebilmek mümkün olmaktadır.

Çevre yönetim sistemlerinin en önemli unsurları; döngü şeklindeki yapıları ve işletmenin her elemanını/parçasını kapsamalarıdır. Şekil 2.1’de görüldüğü gibi etkin ve verimli bir çevre yönetim sistemi, herhangi bir problemi ortaya çıktığı ilk anda tespit edebilme, hatta önceden fark edebilme yeteneğine sahip olmaktadır. Çevre yönetim sistemlerinin başka bir önemli özelliği, geleneksel yetki ve sorumluluk ilişkilerinden oluşan fonksiyonel yapıyı aşan bir sistem olmasıdır.⁵⁵

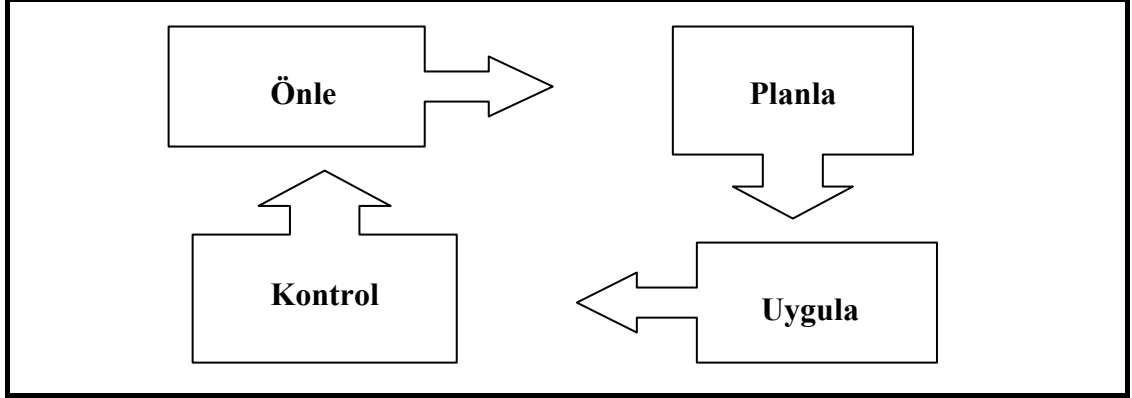

Şekil 2.1 Çevre Yönetim Sistem (ÇYS) Modeli

Kaynak: Yalçınkaya, Mustafa (2002), “Çevre Yönetim Sisteminin Okullar İçin Önemi”, Standard Dergisi, Eylül, s. 75.

⁵⁵ Lostar, Dişlen (1996), “Kaynakların Etkin Kullanımı”, Önce Kalite Dergisi, Yıl 4, Sayı 16, Yaz, s.47.

Çevre yönetim sistemlerinde işletme yönetiminin, yalnızca neler olduğu konularında değil, aynı zamanda bunların neden oldukları konularında odaklanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, çevre yönetim sistemleri, Şekil 2.2’de gösterildiği gibi “planla, uygula, kontrol et, önle” modeli üzerine oturtulmaktadır.⁵⁶

Şekil 2.2 Çevre Yönetim Sistemi Modeli

Kaynak: Fidan, Erdemir (1999), ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, s. 16.

Şekil 2.2’de görüleceği gibi çevre yönetim sistemleri tarafından, çevresel sorunların sistemli olarak tespit edilmesi, denetlenebilmesi ve sürekli kontrol altında tutulabilmesi mümkün olabilmektedir. Bu sayede çevre yönetim sistemlerinin performansının gelişmesi zaman içerisinde sağlanabilmektedir.

2.2.3. Çevre Yönetim Sistemleri İle İlgili Bazı Terimler

Çevre yönetim sistemi içerisinde kullanılan teknik terimlerin ve tanımların her ülkede ve her lisanda aynı anlamı taşıması için çalışmalar yapılmaktadır.⁵⁷ Çevre yönetim sistemlerinin gerek tanımlanması, gerek açıklanması, gerekse uygulanması sırasında üzerinde çokça durulan bazı kavramlar aşağıda kısaca açıklanmıştır:

⁵⁶ Fidan, Erdemir (1999), ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, s. 16.

⁵⁷ Tavmergen, İge (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

Çevre: Bir işletmenin faaliyetlerini içinde yürüttüğü, hava, su, toprak, tabii kaynaklar, bitki topluluğu (flora), hayvan topluluğu (fauna), insanlar ve bunlar arasındaki ilişkileri içinde alan ortamdır.

Çevre Boyutu (Çevre Yönü): İşletmenin, faaliyetlerinin, ürünlerinin veya hizmetlerinin çevre ile etkileşime giren unsurlarıdır.

Çevre Etkisi: Çevrede, kısmen veya tamamen işletmenin faaliyet, ürün ve hizmetleri dolayısıyla ortaya çıkan, olumlu veya olumsuz her türlü değişikliktir.

Çevre Politikası: İşletmenin, genel çevre icraatı ile ilgili niyet ve prensiplerini açıklamak, faaliyet, çevre amaç ve hedeflerle çerçeve teşkil etmek üzere yaptığı beyandır.⁵⁸

Ekolojik Denge: İnsan ve diğer canlıların varlık ve gelişimlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütününe ifade etmektedir.

Atık: Herhangi bir faaliyet sonunda çevreye atılan veya bırakılan zararlı maddeleri ifade etmektedir.

Çevre Kirliliği: İnsanların her türlü faaliyetleri sonucu, havada, suda ve toprakta meydana gelen olumsuz gelişmelerle ekolojik dengenin bozulması ve aynı faaliyetler sonucu ortaya çıkan koku, gürültü ve atıkların çevrede meydana getirdiği arzu edilmeyen sonuçlardır.⁵⁹

Kirlenmenin Önlenmesi: Kirlenmeyi önlemek, azaltmak veya kontrol altında tutmak amacıyla yeniden devreye sokmayı, başka işleme tabi tutmayı, işlemde değişiklik yapmayı, kontrol mekanizmalarını, kaynakların etkin kullanımını, malzeme ikamesini içine alabilen her türlü işlem ve uygulamalara başvurulması, malzeme veya ürün kullanılmasıdır.

⁵⁸ **TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,**
<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

⁵⁹ **2872 Sayılı Çevre Kanunu,** 18132 Sayılı Resmi Gazete, 11.08.1983.

Sürdürülebilir Kalkınma: Kısaca, mevcut ihtiyaçları gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine engel olmadan karşılayarak kalkınmaktır.

Hayat Boyu Değerlendirme: Bir mal ve hizmet sisteminde belirli bir malzeme ve enerjiden elde edilen mal ve hizmetlerle bu sistemin hayat döneminde ortaya çıkan ve doğrudan doğruya sisteme atfedilebilen çevre etkilerine ait bilgilerin toplanması ve gözden geçirilmesiyle ilgili bir usuller dizisidir.⁶⁰

Çevre Yönetim Sistemi Belgesi: İşletme ve çevre yönetim sistemi belgesi vermeye yetkili kuruluş arasında yapılan sözleşme çerçevesinde, kuruluş tarafından işletme adına düzenlenen, işletmenin çevre yönetim sisteminin incelenerek; çevre yönetim sistemi standartlarına uygun bulunduğunu gösteren, geçerlilik süresi 3 yıl olan belgedir.⁶¹

Çevre Riski: Kirlenici özelliği bulunan ürünlerin, halkın ve çalışanların hastalanması/yaralanmasına veya bir kirlilik yaratıp, dış pazarlarda kabul görmeyerek, işletmenin ulusal ve uluslararası pazarlarda saygınlık kaybetmesine neden olmasıdır.⁶²

Çevre Fırsatları: Kirliliği azaltarak veya atıkları geri çevirerek enerji ve kaynak tüketiminin azaltılması, ve böylelikle üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ya da ürünün çevreye duyarlı şartları öne süren pazarlara satışı çevresel bir fırsat olabilir.

Çevre Uygulama ve Başarısı: Çevre yönetim sisteminin; çevre yönlerinin kontrolüyle ilgili konularda; çevre politika, amaç ve hedeflerine dayalı olarak elde ettiği ölçülebilir sonuçların hedeflenenlere göre derecelenmesidir.⁶³

⁶⁰ TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

⁶¹ Kalite Yönetimi, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/fr01.doc>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

⁶² Özkan, Memet, "ISO 14001-Çevre Yönetim Sistemi", http://www.google.com.tr/search?q=ISO+14001&ie=UTF-8&oe=UTF-8&hl=tr&btnG=Google%27da+Ara&meta=lr%3Dlang_tr, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004

⁶³ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.7.

Sürekli Gelişme: İşletmenin, çevre politikasına uygun olarak genel çevre icraatında gelişmeler sağlamak için kuruluş çevre yönetim sisteminin sürekli olarak iyileştirilmesidir. Sürekli gelişme bütün alanlarda aynı anda olmasa bile, kuruluşun çevreye uygun olarak gösterdiği gayretler sonucu, genel olarak çevreye yönelik faaliyetlerde başarı derecesini arttırmak amacıyla çevre yönetim sisteminin geliştirilmesiyle olur.⁶⁴

Tekrar Kullanım: Atıkların toplanması ve temizlenmesi dışında hiçbir işleme tabii tutulmadan, aynı şekilde, ekonomik ömrü doluncaya kadar defalarca kullanılmasıdır.

Geri Dönüşüm: Atıkların fiziksel ve/veya kimyasal işlemlerden geçirilerek, ikinci hammadde olarak üretim sürecine sokulmasıdır.

Geri Kazanım: Atıkların özelliklerinden yararlanarak, içindeki bileşenlerin fiziksel, kimyasal veya biyokimyasal yöntemlerle başka ürünlere ve enerjiye çevrilmesidir.⁶⁵

Çevre Yönetim Sistem Denetimi (Dahili): İşletmenin çevre yönetim sisteminin, işletme tarafından tespit edilen çevre yönetim sistemi denetim kıstaslarına uyup uymadığını belirlemek ve sonuçları yönetime bildirmek amacıyla işletmenin kendisi tarafından yapılan tarafsız ve değer yargılarına yer vermeyecek tarzda delillerin toplanması ve değerlendirilmesidir.

Çevre Denetimi (Üçüncü Taraf): Denetim delillerinin-belirli çevre faaliyetlerinin, olayların, şart ve durumların, yönetim sistemlerinin veya bunlara ait bilgilerin denetim kıstaslarına uyup uymadığını belirlemek amacıyla tarafsız bir

⁶⁴ Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS-ISO 14004, Çevre Yönetimi- Çevre Yönetim Sistemleri- Prensipler, Sistemler ve Destekleyici Teknikler İçin Genel Kılavuz (1995), Ankara, Eylül, s.3.

⁶⁵ Ünalı, Ümit., Çakan, Alev Erbay (1999), "ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Semineri", Özet II, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, s.11-12.

şekilde ve değer yargılarına yer vermeksizin toplanması ve değerlendirmeye tabi tutulması ve bu işlemlerin sonuçlarının işletmeye bildirilmesidir.⁶⁶

Majör (Büyük) Uygunuzluk: Çevre yönetim sistemi maddelerinden herhangi birinin veya alt başlıklarının yeterli olarak tanımlanmaması ve/veya uygulanmamasıdır. Sistemin sağlıklı çalışmasını etkileyecek eksiklik ve aksaklıkların olmasıdır.

Minör (Küçük) Uygunuzluk: Çevre yönetim sistemi standart şartlarından, sistemin genelini etkilemeyen sapmalardır.⁶⁷

2.2.4. Çevre Yönetim Sistemlerinin Tarihi Gelişimi

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasından ve giderek önem kazanmasından sonra, bu alanda alınan önlemler, belirli kirleticiler için belirli emisyon sınırlarının belirlenmesi ve bu sınırlamalara uyulup uyulmadığının denetlenmesi biçiminde olmaktadır. Yetkili bir otorite (uluslar arası, ulusal veya yerel) tarafından belirlenen emisyon sınırları, aynı otorite veya bu otoritelerce görevlendirilen başka otorite ve kurumlar tarafından denetlenmekteydi. Bunun için işletmelerde, diğer işlevler ek olarak çevresel sorunlardan sorumlu ayrı bir birim veya kişiler bulundurulması yoluna gidilmekteydi.

Zaman içerisinde çevresel sorunların büyümesi, kamuoyunun çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda taleplerini arttırması, değişik ülkelerin değişik çevre konularında değişik taleplerinin olması ve bu durumun uluslararası ticareti zorlaştıran ve zaman zamanda engelleyen etkiler doğurması üzerine yeni önlemler alınması gereği ortaya çıkmıştır. Çevre alanında ortaya çıkan sonuçları düzeltmeye yönelik müdahaleler yerine, sorunları işletme içindeki süreçleri yeniden değerlendirerek çözmeye yönelik yaklaşımlar ağırlık kazanmıştır. Bunların

⁶⁶ **Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.temis.com.tr/iso14001-stepbystep.html>, Son Erişim Tarihi: 18.09.2003.

⁶⁷ **Kalite Yönetimi**, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/fr01.doc>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

sonucunda maliyet, etkililik, verimlilik ve çevresel performans kavramları, işletme içindeki karar alma süreçlerinin bir parçası haline gelmiştir. Bu yaklaşımın hedefi çevresel önlemlerin teknik bir konu olmaktan çıkarak, bütün yönleri birlikte ele alınan bir yönetim sorunu durumuna gelmesiyle ilgili olmaktadır.⁶⁸

Bu dönemlerde, yapılan çeşitli çalışmalarla çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması girişimleri yürütülmüştür. Çevre yönetim sistemlerinin gelişiminde Avrupa'daki çevreci gruplardan ve yeşil partilerden gelen güçlü baskılar da etkin olmuştur.⁶⁹ İngiliz Standartları Enstitüsü (BSI) tarafından ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemine benzetilerek ortaya konulan BS 7750, Kimya Sanayicileri Birliği'nin Üçlü Sorumluluk Programı, Avrupa Topluluğu'nun oluşturduğu EMAS gibi standartlar ile gönüllü uygulamalar çevre yönetiminde önemli aşamaların aşılmasına aracılık etmişlerse de, bu uygulamaların temeldeki benzerliklerine rağmen, ayrıntılarındaki farklılıklar çeşitli problemlerin yaşanmasında etkili olmuştur. Bu problemler, çevre yönetimi alanında, uluslararası özelliklere sahip, herkes tarafından kabul edilerek uygulanabilecek ortak bir standarda yönelik taleplerin doğmasına neden olmuştur.⁷⁰

Çevre ve kalkınma konusunda duyarlı elli işadınının 1990 yılında bir araya gelmesiyle oluşturulan Sürdürülebilir Kalkınma İçin İşadamları Sözleşmesi (Business Charter for Sustainable Development), ekonomik kalkınmanın ancak sağlıklı bir çevrede mümkün olabileceğini ileri sürmektedir.⁷¹ Gerek çevre ile ilgili faaliyetlerin çeşitlenerek artmasının, gerek ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi'nin başarı ile uygulanmasının,⁷² gerek Sürdürülebilir Kalkınma İçin İşadamları Sözleşmesinin, gerekse Rio de Janeiro'da 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansına yönelik hazırlık çalışmalarının etkisiyle Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO-International Standardization Organization) ve Uluslararası Elektronik Komisyonu (IEC-

⁶⁸ **Fidan, Erdemir** (1999), *a.g.e.*, s. 2.

⁶⁹ **Wever, Grace** (1996), *Strategic Enviromental Management Using TQEM and Iso 14000 for Cometitive Advantage*, John Wiley and Sons Inc, I.Title, USA, s.7.

⁷⁰ **Çevre Yönetim Sistemleri**, www.yonetim.net/iso14000/tarihce.html, Son Erişim Tarihi: 10.01.2003

⁷¹ **Block, Marillyn R.** (1997), *Implementing ISO 14000*, ASQC Quality Press, Milwaukee, Wisconsin, s. 3.

⁷² **Bektaş, Hatice** (1997), "Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları ISO 14000 ve EMAS", *Çevre ve Mühendis Dergisi*, 15, s. 28-29.

International Electrotechnical Commission), üye ülkeler uzmanları katılımıyla, çevre yönetimi konusunda uluslararası bir standart ihtiyacını değerlendirmek amacıyla Çevresel Stratejik Tavsiye Grubu'nu (SAGE-Strategic Advisory Group on the Environment) oluşturmuştur.⁷³ SAGE, çevre yönetimi konusunda ortak bir yaklaşım oluşturmayı teşvik edecek, işletmelerin çevresel performanslarını ölçümlerini ve geliştirmelerine yardımcı olacak, uluslararası ticareti geliştirecek ve ticaret engellerini ortadan kaldıracak uluslararası çevre standartlarını geliştirmeyi amaçlamaktaydı.⁷⁴ Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın yayınladığı toplumun ana sektörleri ve halk arasında yeni bir işbirliğini gerçekleştirmesini amaçlayan beyannamenin etkisiyle SAGE, günümüzde kullanılan ISO 14000 standartlarının oluşturulmasını önermiştir.⁷⁵ ISO, bu teklif üzerine SAGE'nin yerine çevre yönetimi konusunda çalışacak olan 207 numaralı teknik komitesini (TC 207) 1993 yılında oluşturmuştur. TC 207'nin hazırladığı standartlar ISO 14000 olarak bilinen Çevre Yönetim Sistemi standartlarıdır ve sanayiden büyük destek görmüştür.⁷⁶ Avusturya ve İsviçre'deki standart organizasyonlarının Kasım 1995 itibarı ile taslak ISO 140001 standartlarını ulusal standartlar olarak kabul etmeleri gibi örneklerde görüleceği gibi ISO 14000 serisi uluslararası piyasalarda hızla yaygınlaşmıştır.⁷⁷ Çevre yönetim sistemlerinde tüm dünyanın ortak bir şekilde kullanabileceği bir standart oluşturma çalışmalarını yakından takip eden Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Çevre Standartları Hazırlık Grubunu oluşturarak, ISO 14000 serisi ile ilgili 9 standardı, 1997 yılında TS-EN-ISO 14000 Standartları serisi olarak kamuoyuna sunmuştur.⁷⁸ Çevre yönetimi standartlarının oluşturulmasında ve kullanılmasındaki önemli noktaları gösteren tarihi gelişim süreci Tablo 2.1'de verilmektedir.

⁷³ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 23.

⁷⁴ Kasap, Gülay C., "Global Ticaretin Pasaportu", www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

⁷⁵ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 3.

⁷⁶ Çevre Yönetim Sistemi Standartlarına Nasıl Gelindi?, <http://www.izmir.tse.org.tr/sorucev.htm>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.

⁷⁷ Çevre Yönetim Sistemleri, www.yonetim.net/iso14000/tarihce.html, Son Erişim Tarihi: 10.01.2003

⁷⁸ Yalçınkaya, Mustafa (2002), a.g.m., s. 75.

Tablo 2.1 Çevre Yönetimi Standartlarının Tarihi Gelişimi

1900'lü yıllar	Sanayileşme devrimi ile üretim, kullanım ve satışların artması, Artan çevre kirliliği ve çözüm arayışları,
	En Of Pipe: Sınır değeri sağlayamayanlara çalışma müsaadesi verilmesi yaklaşımı,
1947	ISO'nun Cenevre kentinde kurulması,
1971	Birleşmiş Milletler Beşeri Çevre Konferansı (İlk uluslararası inisiyatif), İş ve çevrenin birlikte ele alınması, Çevre ve kalkınma ile ilgili dünya komisyonunun oluşturulması,
1980'li yılların ortaları	“Beşikten Mezara” çevre etkilerinin değerlendirilmesi, “Hayat Boyu Analizler”in kullanılması, “Yeşil Ürünler”in geliştirilmesi,
1984	Kanada'da bir kimya endüstrisinin güven kazanmak için “Sorumlu Koruma Programı – RCB”ni başlatması,
1985	Çevre yönetim aracı; çevre denetimi kavramları,
1987	Komisyonun “Yakın Geleceğimiz” adlı raporu yayınlaması, Sürdürülebilir kalkınma kavramının tartışılması ve sanayiinin etkili çevre yönetimi konusunda uyarılması, Raporun 50'den fazla ülkede kabul görmesi,
1990	Uluslararası Ticaret Odasının sürdürülebilir kalkınma için 16 prensiplik berat yayınlaması. (1992'deki BM konferansında kabul edildi.)
1991	ISO'nun SAGE'yi kurması,
1992	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının Rio De Jenario'da toplanması, Mevcut durumun tartışılması ve 1971'de yapılan konferansın sonuçlarının teyit edilmesi, Toplumun ana sektörleri ile halk arasında iş birliği sağlayarak dünya çevre ve kalınma sistemini oluşturmanın amaç belirlenmesi, İsviçreli sanayici Stephan Simdheiny'nin, “Sürdürülebilir Kalkınma İçin İş Konseyi”ni oluşturması, Konseyin, “Değişim Yönü” adlı raporu yayınlaması ve ISO ile çevre standartlarını tartışma kararı alması, BS 7750 standardının BSI tarafından yayınlanması,
1993	ISO'nun Çevre Yönetimi Standartları hazırlamak üzere TC 207'yi kurması, TC 207'nin, Toronto'daki ilk toplantıda SC 1 – Çevre Yönetim Sistemi, SC 2 - Çevre Denetimi, SC 3 – Çevre İle İlgili Etiketleme, SC 4 – Çevre İle İlgili Performans Değerlendirme, SC 5 – Hayat Boyu Değerlendirme (HBD), SC 6 – Terimler ve Tanımlar, WG 1 – Ürün Standartlarının Çevre Boyutları şeklini alması.
1994	BS 7750 standardının BSI tarafından gözden geçirilmesi,
1996	ISO'nun gözden geçirilmiş BS 7750'yi benimsemesi ve ISO 14001 adı ile yayınlaması,
1997	ISO 14001'in revize edilmesi. TSE'nin ISO 14000 serisi ile ilgili 9 standardı, TS-EN-ISO 14000 olarak yayınlaması,
1999	OHSAS 18001 serisinin (Occupational Health and Safety Assesment Series) yayınlanması,
2000	ISO 9000 Kalite Sistemi Uygulaması başlatılması.

Kaynak: Usta, Ramazan (2001), “Çevre ve Çevre Yönetim Standartları”, Standard Dergisi, Haziran, s. 27.

Tarihi gelişim incelendiğinde, çevre yönetimi kavramının gelişerek, bildirgeler halinden öncelikle program haline, daha sonra da sistemler olarak kabul edilecek hale geçtiği, kurumsal bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

2.2.5. Çevre Yönetim Sistemlerinin Amaçları

İşletmelerin çevre yönetim sistemlerini hayata geçirme ve kullanma amaçları şöyle sıralanabilir:

- Kaynak kullanımının, çevreye yönelik risk ve zararların, çevre kirlenmesinin, atık oranlarının en aza indirilmesi,
- Daha temiz çalışma ortamları, daha temiz ve yaşanabilir bir çevrenin oluşturulması.⁷⁹
- Çevre ile ilgili fırsatların belirlenmesi,
- Sistemin gelişiminin sürekliliği ve değişen gereksinim ve koşullarının adapte edilmesini içine alan sistemin etkinliğinin değerlendirilmesi ve performansının izlenmesi.⁸⁰
- Çevre yönleri ve yön açabilecekleri etki ve risklerin belirlenmesi ve kontrolü,
- Çevresel performansın izlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi,
- Çevre politika, amaç ve hedeflerinin kanunlara uygun olarak teşekkülü ve başarılı bir şekilde yürütülmesi,
- İşletmenin meydana getirdiği ürünlerin, hizmetlerin ve faaliyetlerin çevre üzerindeki önemli etkilerinin tespit edilmesi,
- İşletmenin meydana getirdiği ürünlerin, hizmetlerin ve faaliyetlerin çevre üzerindeki etkilerinin kontrol altında tutulması.⁸¹
- Uygulayanların itibar ve pazar payının artması, rekabet güçlerinin artması.⁸²
- Hammadde kullanımı ile su ve enerji girdilerinin kabul edilebilir düzeylere çekilmesi,

⁷⁹ Lostar, Dişlen (1996), a.g.m., s. 47.

⁸⁰ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s. 8.

⁸¹ Arıyörük, Orkun (1999), "ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Semineri" Özet-I, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, s. 7.

⁸² ISO 14000, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

- Üretim sırasında ortaya çıkan katı atık, atık su ve emisyon miktarlarının ve/veya olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi,
- Hammaddelerin ve paketleme malzemelerinin en yüksek oranda yeniden kullanımı ve/veya geri kazanımının sağlanması,
- İşletmenin çalışma koşullarının ve iş güvenliğinin iyileştirilmesi.⁸³
- Müşteri ihtiyaçlarının yasal düzenlemeler doğrultusunda çevre gereksinmelerinin de içerecek şekilde karşılanması.⁸⁴

İşletmelerin çevre yönetim sistemlerini, kendi bünyelerinde kurma amaçları, somut hedeflerden soyut hedeflere kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. İşletmelerin çevreyi en az biçimde etkilemek, çevre yönetim sisteminin maliyetleri azaltmasını sağlamak gibi iki amacı ön plana çıkardıkları görülmektedir.

2.2.6. Çevre Yönetim Sistemi İlkeleri

Çevre yönetim sistemlerinin kullanılabilirliğini ve etkinliğini arttırmak amacıyla aşağıdaki ilkelerin üzerlerinde önemle durulması gerekmektedir. Çevre yönetim sistemi standartlarının temel ilkeleri şunlardır:

- a) Gönüllülük,
- b) Sürekli gelişme ve araştırma ve geliştirmeye önem verme,
- c) Açık sistem anlayışı,
- d) Sistematik yaklaşım.⁸⁵

İşletmelere çevre sorunlarını sistematik ve anlamlı bir biçimde ele almalarını sağlayacak bir dizi araç sunan çevre yönetim sistemlerini hazırlayan komitelerin, standartları hazırlarken, özellikle dikkate almaları gereken bazı temel ilkeler bulunmaktadır.⁸⁶ Bu ilkeler şöyle belirtilebilir:

⁸³ Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), a.g.e., s.8.

⁸⁴ Kasap, Gülay C., "İşletmelerde Kalite, Çevre ve İş Güvenliği Entegre Sistemleri", <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay1/gulay.html>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

⁸⁵ Meriç, Arda, "ISO 14000 ve Çevre Yönetim Sistemleri", <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003

⁸⁶ Karaer, Feza., Pusat, Tuba (2002), a.g.m., s. 15.

- a) Daha iyi bir çevre yönetiminin sağlanması.
- b) Bütün ülkelerde uygulanabilirlik.
- c) Kamunun ve standartları kullananların çıkarlarının gözetilmesi.
- d) Düşük maliyetlere yol açmaları ve dünyanın her yerinde her boy işletme için kolaylıkla uygulanabilirlik.
- e) Esnekliğin içsel ve dışsal olarak kontrol edilebilirliği.
- f) Bilimsel bir tabana dayanması.
- g) Pratik, yararlı ve kullanılabilir olmaları.⁸⁷

Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde uygulanması sırasında ise, işletmeden kaynaklanan atıkların tanımlanması, atık minimizasyonu, hammadde ve enerji kullanımının ölçülerek denetim altına alınması ve bu atıkların mevzuata uygun olarak bertaraf edilmesinin sağlanması için aşağıdaki çevre yönetim sistemi ilkelerine uymak gerekmektedir. Bu ilkeler aşağıda verilmektedir:

- a) Çevre yönetiminin işletmelerin en yüksek öncelikli konularından biri olduğunun anlaşılması ve benimsenmesi,
- b) İşletme içindeki ve dışındaki ilgili taraflara haberleşme imkanının sağlanması,
- c) İşletmenin faaliyetleri, ürün ve hizmetleriyle ilgili olarak mevzuatın getirdiği hükümlerin ve kuralların, bu faaliyet, ürün ve hizmetlerle ilgili çevre boyutlarının tespit edilmesi,
- d) Görev ve sorumlulukları açık bir şekilde belirleyerek, çevrenin korunması için, yönetim ve çalışanların yükümlülük altına girmesini sağlayan bir sistemin geliştirilmesi,
- e) Hayat boyunca, ürünleri ve işlemleri baştan sona kadar kapsayacak ve takip edecek şekilde çevre planlama faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- f) Hedef alınan icraat ve başarının gerçekleştirilebilmesi için disiplinli bir yönetim sisteminin kurulması, gerekli işlemlerin geliştirilmesi, eğitim harcamaları da dahil olmak üzere uygun ve yeterli kaynakların sürekli olarak sağlanması,

⁸⁷ **Connell, George** (1996), "ISO 14000: Çevre Yönetim Standartları", Standard Dergisi, No: 412, Nisan, s. 22.

- g) Çevre icraatının kuruluşun; çevre politikası, amaçları ve hedefleri dikkate alınarak değerlendirilmesi ve mümkün olduğu hallerde geliştirilmesi,
- h) Çevre yönetim sisteminin gözden geçirilmesi ve denetlenmesi; sistemde ve dolayısıyla çevre icraatında sağlanacak gelişmelerin tespiti amacıyla bir yönetim tarzının geliştirilmesi,
- i) Müteahhitlerin ve tedarikçi firmaların kendileri için bir çevre yönetim sistemi geliştirmeleri konusunda teşvik edilmesi.⁸⁸
- j) Çevresel etkileşimin derinliğinin anlaşılması,
- k) Çevresel etkileşim için bir çevre politikasının belirlenmesi,
- l) Çevresel ihtiyaç ve performanslar için amaç ve hedeflerin belirlenmesi,
- m) Amaç ve hedefler için bir çevre yönetim programı belirlenmesi,
- n) Eylemlerin uygun platforma kontrol prosedürü oluşturulması,
- o) Çevre yönetim sistemin iç denetiminin sağlanması.⁸⁹

Çevre yönetim sistemleriyle ilgili planlamalarda ise genel olarak aşağıdaki ilkelere uyulması gerekmektedir:

- a) Korunacak ekolojik sistemler, koruma alanları, doğal kaynakların kullanılmasının amaçları ve taşıma kapasiteleri ortaya konulmalıdır.
- b) Ekonomik ve sosyal hedefler belirlenmelidir.
- c) Doğal kaynak kullanım hedefleri ile ekonomik ve sosyal hedeflerin uyumu sağlanmalıdır.
- d) Fiziki planlamada yetkinin belirlenmesi gereklidir.
- e) Planlama teknikleri olarak klasik terimlerin yanında modern tekniklerin de devreye sokulması gereklidir (Uzaktan algılama, coğrafi bilgi sistemi, yerinde inceleme ve örnekleme gibi).
- f) Kıyı yönetimi, ırmak yönetimi ve göl yönetimi konusunda sistemler geliştirilmeli ve su havzalarının ayrı bir yönetim birimine kavuşturulması tercih edilmelidir.⁹⁰

⁸⁸ Nemli, Esra (2000), Çevreye Duyarlı İşletmecilik ve Türk Sanayiinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları, İstanbul Çevre Odası Çevre Şubesi, Yayın No: 2000/11, s. 133-134.

⁸⁹ ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.tuv.com.tr/ys-iso14000.html>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.

⁹⁰ Yıldız, Kazım, vd. (2000), Çevre Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s. 173.

2.2.7. Çevre Yönetim Sistemlerinin Sağladığı Yararlar

Çevre yönetim sistemleri, eğer iyi kurulur, uygulanır, yönetilir, sürdürülür ve geliştirilirse işletmelerin kurum kültürlerine, pazardaki rekabet güçlerine, kârlılıklarına, çalışanlarının kişisel gelişimlerine ve refahlarına katma değerler sağlayacakları açıktır.⁹¹

Başta ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları olmak üzere tüm çevre yönetim sistemi uygulamalarının, işletmelere, müşterilere, topluma ve çevreye kazandırdıkları faydaların, artı değerlerin çok fazla olduğu görülmektedir. Bu konuda görüş bildiren yazarların öne sürdükleri fikirler bir araya getirilerek aşağıda verilmektedir.^{92_93_94_95_96_97_98_99_100_101_102}

2.2.7.1. Çalışanlarla İlgili Sonuçlar

- Çalışanlarda, çevre konusunda bilinç artmaktadır. İşletmede çalışan tüm personel, çevreye olan zararlı etkileri azaltıcı yönde eğitilmekte,

⁹¹ **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**,

www.dunyagazetesi.com.tr/dunya_assets/newsfiles/gozetim3.PDF+ISO+14000&hl=tr&lr=lang_tr&ie=UTF-8, Son Erişim Tarihi: 12.04.2004

⁹² **Hofels, Thomas** (1992), “Turizm:Çevre Suçlusu ve Kurbanı Seyahat Endüstrisi Uzun Vadede Nasıl Başarılı Olur?”, Turizmde Seçme Makaleler, Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, No: 24, İstanbul, s.21.

⁹³ **Meriç, Arda**, “ISO 14000”, <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

⁴ **Doğan, Özlem İ., Marangoz, Mehmet**, “Dış Pazarlara Açılmada Karşılaşılan Sorunlar”, www.ihracatdunyasi.com/makale/makale21.html, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.

⁹⁵ **Özdemir, Murat**, Yönetim Sistemi Kurulmasının Faydaları, www.okyanusbilgiambari.com/ToplamKalite/OkyanusEntegreISO9000-HACCP-ISO14000-Yararları, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.

⁹⁶ **LPG Sektöründe ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Belgesi Almaya Hak Kazanan Aygaz**, (2003), Aygaz Dünyası, Nisan, Sayı 10, s.10-19.

⁹⁷ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

⁹⁸ **Onan, Kıvanç**, “Banka Sektöründe Çevre Raporlaması”, www.girisim.com.tr/bankatek/sayi12/banksekt.htm, Son Erişim Tarihi: 14.02.2004.

⁹⁹ **EMS Pros and Cons**, <http://www.epa.gov/ems/index.htm>, http://www.epa.gov/ems/info/PT_EMS_web.pdf, Son Erişim Tarihi: 29.01.2004.

¹⁰⁰ **Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tetraconsulting.com.tr/faal7.htm>, Son Erişim Tarihi: 03.11.2003.

¹⁰¹ **Keskin, Şeyda** (2000), “Çevre Yönetim Sisteminde Üretici Sorumlulukları”, Önce Kalite Dergisi, Kasım-Aralık, s. 36.

¹⁰² **The ISO 14000 Series** of Environmental Management System Standards - Standards Council of Canada (SCC), ISO 14000 Questions and Answers about ISO 14000 Application for Sustainable Forest Management Scope Ext, <http://www.scc.ca/iso14000>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2003.

bilinçlendirilmekte ve bu davranışların garantisi için kişilerin görev, yetki ve sorumlulukları belirlenerek, kayıt altına alınmaktadır. Çalışanların bireysel olarak da “İşletme için ne yapabilirim?” diye düşünmeleri, daha az atık üreterek çalışmaya başlamaları sağlanmaktadır.

- Çalışanların işle ilgili motivasyonları artmakta, moralleri yükselmekte ve yeni çalışanların işe alınmalarında olumlu etkilerin ortaya çıkması sağlanmaktadır.
- Üstün kaliteli işgücü yaratma hususunda ilgi sağlanmaktadır.
- Çevre yönetim sistemi belgesi çalışanlar ile birlikte alındığından, bu belgenin gururunu en çok onlar hissetmekte ve böylece daha iyi güdülenmektedirler. Çalışanlar için, çevrenin korunması günlük işlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.
- “Benim Şirketim” sloganının benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

2.2.7.2. Üretimle İlgili Sonuçlar

- İşletmenin verimliliğinde artış görülmektedir. Verimlilik ve performansın artırılması doğal olarak orta ve uzun vadede maliyetlerin düşmesine yol açmaktadır.
- Atıkların atılma imkanı kazanılmaktadır, arıtılması sağlanmaktadır.
- İşlerin sonunda ortaya çıkan hurda ve atıklar azalmaktadır. Atıkların azaltılması ve bu atıkların zararsız hale getirilmeleri için yapılması gereken harcamalar düşmektedir. Bunun devamı olarak atık yönetiminde kullanılan geri dönüşüm ve yeniden kullanım gibi yöntemler maliyetlerin daha da düşmesine yol açmaktadır. Optimum kaynak kullanımı sağlanarak, daha az girdi kullanımı ile yapılan faaliyetler ve taşıma işlemlerinin azalması sonucunda, yeniden kullanım ve yeniden değerlendirme ile, daha az ceza ve yaptırım ile karşılaşılması ile, daha az risk neticesinde sigorta primlerinde, daha cazip kredi fırsatları ile, daha az hatalı üretimle maliyet düşüşleri elde edilmektedir.
- Ürünlerin kaliteli olmasını sağlama maliyetlerinde azalma sağlanmaktadır.
- Çevre yönetim sistemi sayesinde işlerin ilk seferde doğru ve tam yapılması, ileride düzeltmelere harcanacak zamandan ve paradan tasarruf edilmesini sağlamaktadır.

- Uygun olmayan hammaddelerin kullanım öncesi tespiti sağlanmaktadır.
- Hatalı ürün oranında azalma görülmektedir.
- Ürünlerin üretim zamanlarında azalma sağlanmaktadır.
- Teslimat sürelerinde iyileşme ve zamanında teslim oranında artış sağlanmaktadır.
- Müşterilerin denetimlerinde azalma sağlanmaktadır.
- İşletmenin müşteri hizmetlerini daha iyi bir şekilde sunması sağlanmaktadır.
- Teknolojik geliştirme ve aktarma imkanlarının kazanılması sağlanmaktadır.
- Taşeronların belgelendirme kriterlerine cevap verilmektedir. (Öncelikle KOBİ'ler için).
- Çevreye zararlı ürünlerin ve hammaddelerin yerine, ürünün ömrü boyunca çevre etkilerini değerlendirerek, zararlı ürünlerin elenmesi sağlanmaktadır.

2.2.7.3. Pazarlarla İlgili Sonuçlar

- Çevre yönetim sistemi, işletmeyi, çevreye etkilerin değerlendirilmesindeki uluslararası kurallar ve yöntemlere uyumlu hale getirerek global ticaretteki engelleri en aza indirmektedir.
- Çevre yönetim sistemi, çevre koruma yaklaşımlarına gönüllü bir ortak yaklaşım geliştirmekte, bu da endüstrilerin daha bağımsız ve çevreye ilişkin emir ile kurallara daha az dayanan bir yapıya ulaşmasını sağlamaktadır.
- “Yeşil” ürünler pazarından ve oluşan kârdan pay alınmaktadır.
- İşletmeye ve ürünün kalitesiyle ilgili algılama düzeyinde artış görülmektedir.
- Müşterilerin şikayetlerinde azalma görülmektedir.
- Ürünle ilgili müşteri talebinde artış sağlanmaktadır.
- Uluslar arası pazarlarda saygınlık, tanınma ve kolaylıklar elde etme imkanına sahip olunmaktadır.
- Yönetim sisteminin iyileşmesi sağlanmaktadır.
- Çevre yönetim sistemi, işletmelerce pazarlama ve reklam amacıyla kullanılabilirliktedir.
- İşletme, pazarlarda ve ihalelerde rekabet gücü elde etmekte, değişen koşullara uyum göstermede yetenek artışı kazanmaktadır.

2.2.7.4. Çevreyle İlgili Sonuçlar

- Atık yönetimi ile kirleticiler daha verimli bertaraf edilmektedir.
- Çevre korumasında çevre yönetimi sistemlerini kullanarak katkı sağlayan lider işletmelere verilen teşvik ve ödüllerden yararlanılmaktadır. Çevre yönetim sistemi konusunda lider olan işletmelere özel sektör ve kamu kuruluşları daha olumlu bakmakta, daha çok destek olmaktadır.
- Toplumun iyiliğine olumlu katkıda bulunmaktadır.
- Ekonomik yararlarla çevre yararları dengelenip bütünleştirilmektedir.
- İşletme faaliyetlerinin çevre ile ilgili yönleri, çevreye olan etkisi ve çevre riskleri tespit edilerek kontrol edilebilmektedir.
- Çevre ile ilgili yasalara ve mevzuata uyum sağlanarak işletmenin çevre yönlerinin sürekli iyileştirilmesi sağlanmaktadır.
- Çevre ile ilgili mevzuat yaptırımlarının ciddiyetle uygulanabilirliği sağlanmaktadır.
- Müşterilere, çevre yönetimi için bir yükümlülük altına girildiği güvencesi verilmekte ve gösterilmektedir.
- İşletmenin uzun vadeli çevre hedeflerine ve sorumluluklarına ışık tutacak bilgilerin sağlanması gerçekleştirilmektedir.
- Kamu ile sosyal çevre arasında iyi bir ilişkinin sürdürülmesi sağlanmaktadır.
- Yatırımcıların aradıkları kıstaslara uygunluk sağlanmakta ve sermaye sağlanması kolaylaştırılmaktadır.
- Sigorta işlemlerinde kirlilik olaylarının kapsam dışında kalması nedeniyle, uygun bir maliyetle daha kolay sigorta yaptırma imkanına sahip olunmaktadır.
- Maliyet kontrolünün geliştirilmesi sağlanmaktadır.
- İşletmenin sorumlu olduğu kaza ve olayların ve bu konudaki risklerin azaltılması sağlanmaktadır.
- Çevreye ilgili gerekli dikkat ve ihtimamın gösterildiği kamuoyuna yansıtılmaktadır.
- Hammaddelerde ve kullanılan enerjide tasarruf sağlanmaktadır.
- İşletme, izin ve yetki belgelerinin alınmasında avantaj sağlamaktadır.

- Kalkınmanın hızlandırılması ve çevreyle ilgili çözümlerin ortaklaşa kullanılması sağlanmaktadır.
- Sanayi sektörü ile hükümet arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi sağlanmaktadır.
- Ozon tabakasının incelenmesi, sera etkisi gibi dünya genelindeki çevre problemlerinin çözümüne katkı sağlanmaktadır.
- Çevre kirliliği engellenerek, hisse sahiplerinden gelen çevre korumasına ilişkin baskılara karşılık verilmektedir.
- Mücbir durumlara (deprem, yangın, vb.) hazırlıklı olunmakta, çevre kazalarının önlenmesi gerçekleştirilmektedir.
- İşletmeler, resmî otoritelerden daha rahat izin alınabilmekte ve daha basit kontrollere maruz kalmaktadırlar.

2.2.7.5. Yönetim Sistemiyle İlgili Sonuçlar

- İşletmedeki iş akışları, iş yapma yöntem ve çalışma şekilleri belirlenmektedir.
- İç denetlemeler sonucunda, yönetim sistemin uygulandığı görülmekte ve uygunluğunun doğrulanması gerçekleşmektedir.
- Personel değişikliklerinde süreklilik korunmakta ve bilginin kaybolması önlenmektedir.
- İşe yeni alınmış çalışanların yazılı talimatlar sayesinde, işe daha hızlı ve kolay uyum sağlamaları sağlanmaktadır.
- Yetki ve sorumlulukların saptanması ve somutlaştırılmasıyla, çatışma ve sürtüşmelerden doğacak kayıplar ve işlerin gereksiz tekrarı ortadan kaldırılmaktadır.
- İşletme, kendisini ve süreçlerini, müşterilerin, yasal düzenlemelerin ve toplumun şartlarına uyumu sağlamak üzere sürekli bir iyileştirme sürecinde tutmaktadır.
- Çevre yönetim sistemleri, yöneticilerin, işletmeye hakim olmalarında etkili olmaktadır.
- Operasyonların verimli kullanılması ve maliyetlerin sistematik olarak kontrol edilebilmesi sağlanmaktadır.

- Çevre yönetim sistemiyle toplam kalite yönetimi arasındaki hem prensipte, hem uygulamada ki bir çok yapısal benzerlikler ve etkileşimler, çevresel performansın yanı sıra, kalite performansını ve verimliliği dolaylı olarak arttırmaktadır.

Çevre yönetim sisteminin yararları ile ilgili görüş bildiren tüm yazarlar, işletmenin çevre yönetim sistemi uygulamaları sonucundaki kazanımlarının oldukça fazla olduğunu vurgulamaktadırlar.^{103_104_105_106_107_108_109_110_111_112_113_114_115_116_117_118_119_120_121_122}

¹⁰³ ISO 14000, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

¹⁰⁴ ISO 14000, http://www.egiad.org.tr/ekonomi/k015_iso14000.asp?ekonomi=1, Son Erişim Tarihi: 24.02.2004.

¹⁰⁵ Mohamed S.T. (2001), "The Impact of ISO 14000 on Developing World Businesses ", *Renewable Energy*, 23, pp.582.

¹⁰⁶ Kumbur, Halil. (1997), "TS-ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartlarının Önemi ve Sektörel Faaliyetlerde Uygulaması", TMMOB ÇMO 2. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi Bildirgesi, İstanbul, s.5.

¹⁰⁷ Doğan, G., Doğan, E.E. (1997), "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi ve Çevre Korumasına Katkıları", TMMOB ÇMO 2. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi Bildirgesi. İstanbul, 1997, s.7.

¹⁰⁸ Jensen, Buch, Introduction to the ISO 14000 Family of Environmental Management Standards, www.inem.org/htdocs/iso/iso14000_intro.html, Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.

¹⁰⁹ Weber, Cynthia, "Benefits of ISO 9000", <http://www.iso9000store.com>, Son Erişim Tarihi: 24.12.2003.

¹¹⁰ TS-EN-ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.zade.com.tr/iso14001.htm>, Son Erişim Tarihi: 13.05.2004.

¹¹¹ Us, Ahmet Talat (2000), "Çevre Yönetim Sistemi ve ISO 14000", Standard, Haziran, s. 52-53.

¹¹² Tüzün, H. Tülin (1998), "Benefits Of TS EN ISO 14001 Environmental Management System", Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 60.

¹¹³ Bektaş, Hatice (1998), "The New Solution Of The Environmental Problems: TS ISO 14000 Standards", Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 66.

¹¹⁴ Uysal, Füsün., vd. (1998), "Implementing The BS 7750 and ISO 14000 Standards In Turkey", Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 74.

¹¹⁵ Başar, Yasemin, Öztürk, M. Hayati (1998), "Environmental Management Systems And Examples From Petrochemical Industry", Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s. 125.

¹¹⁶ Mckay, G., Ng, J. (1998), "Environmental Management Standart: ISO 14000 ", Editör: Günay Kocasoy, The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management in The Mediterranean Region, Boğaziçi Üniversitesi, Proceedings:Vol:1, İstanbul, s.143.

¹¹⁷ Kuhre, W. Lee (1995), ISO 14001 Certification- Environmental Management Systems, Prince Hall International Series, New Jersey, July, s. 11.

¹¹⁸ ISO 14000 Environmental Management Systems Benefits, <http://www.trst.com/iso1-frame.htm>, Son Erişim Tarihi: 25.07.2004

¹¹⁹ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 2.

¹²⁰ Kasap, Gülay C., "İşletmelerde Kalite, Çevre ve İş Güvenliği Entegre Sistemleri", <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay1/gulay.html>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

¹²¹ Avcı, Savaş (2000), "Çevre Yönetim Sistemi", Standart Dergisi, Eylül, s. 20.

2.3. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ STANDARTLARI, YAKLAŞIMLARI, UYGULAMALARI

Dünyadaki çeşitli bölge ve ülkelerde yaygın olarak talep gören birkaç tane çevre yönetim sistemi standardı bulunmaktadır. Bu standartların en yaygın ve en çok kullanılanı ISO 14000'dir. Bu standartlar iş tiplerine, büyüklerine bakmaksızın işletmelerin çevresel performansını ve güvenliğini amaçlayan formal bir yönetim süreci oluşturmalarına yardım etmektedirler.¹²³ ISO 14000 çevre yönetim standartları ile beraber çevre yönetim sistemi olarak düşünülmesi gereken yaklaşımlar, uygulamalar, sistemler şunlardır:

2.3.1. İş Çevrelerinin Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri (ICC Business Charter for Sustainable Development Principles)

Uluslararası Ticaret Odası (ICC) tarafından "İş Çevrelerinin Sürdürülebilir Kalkınma İçin İlkeleri" adıyla hazırlanan bildirme, 1991 yılında düzenlenen İkinci Dünya Çevresel Yönetim Üzerine Endüstri Konferansı'nda yayımlanmıştır. Bildirmede 16 ilkeye yer verilmiştir. İşbirliği önceliği, tümleşik yönetim, işlem geliştirme, çalışanların eğitimi, etkiden önce, ürünler ve hizmetler, tüketici önerileri, kolaylıklar ve işlemler, araştırma, erken uyarı yaklaşımı, üstleniciler ve sağlayıcılar, olağan dışı durumlara hazırlık, teknoloji transferi, ortak çabalarına destek, katılıma açıklık, uyum ve raporlama¹²⁴ olarak özetlenebilecek Sürdürülebilir Kalkınma İçin İş Sözleşmesi'nin maddeleri aşağıda verilmektedir.¹²⁵

- a) Çevre yönetiminin önceliği vardır.
- b) Çevre yönetimi işletme yönetimiyle bütünleşmelidir.
- c) "Sürekli İyileştirme" prensibi benimsenmelidir.

¹²² **Fredericks, Isis, Mccallum, David** (1995), **International Standards For Environmental Management Systems: Iso 14000**, <http://www.mgmt14k.com/ems.htm>, Son Erişim Tarihi: 25.07.2004.

¹²³ **Chan vd.**, (2001), "A Study of The Environmental Management System Implementation Practices", *Journal of Cleaner Production*,9, pp.269.

¹²⁴ **Milli Prodüktivite Merkezi** (2000), **a.g.e.**, s. 24.

¹²⁵ **Us, Ahmet Talat** (2001), "Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı ve İşletme Politikalarına Etkisi", *KalDer Forum Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran, s. 43.

- d) Çalışanların eğitimi ve motivasyonu sağlanmalıdır.
- e) Proje ve yatırım kararlarında çevresel etki değerlendirmesinin önemi ve önceliği vardır.
- f) Ürünlerin gerek üretim ve gerekse kullanım aşamalarında çevresel etkilerinin ve enerji tüketimlerinin minimize edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- g) Müşterilere yakınlık ve müşterilerden öğrenme esastır.
- h) Çevresel iyileştirme için sürekli araştırma ve geliştirme faaliyeti içinde olmak gereklidir.
- i) Atık yönetimi uygulanmalıdır.
- j) Sonuçları kontrol etmek yerine "önleyici yaklaşım" prensip olarak benimsenmeli ve her aşamada kirlilik önlenmelidir.
- k) Tedarikçi ve fason işletmelerle işbirliği içerisinde olunmalıdır.
- l) Acil durum hazırlık programları yapılmalıdır.
- m) Çevre dostu teknoloji ve yönetim metotlarının transferi sağlanmalıdır.
- n) Hissedarlara, çalışanlara, topluma ve resmi otoritelere periyodik olarak bilgi verilmelidir.
- o) Çevresel performansın sürekli ölçülmesi ve değerlendirmelerin yapılması gereklidir.
- p) Çevre koruma konusundaki tüm çalışmalara katkıda bulunmak ve desteklemek gereklidir.

2.3.2. Özen Gösterme Sorumluluğu Bildirgesi

Amerikan Kimya Sanayicileri Derneği (CMA) tarafından 1992 yılında yayımlanan bildirmede kirlenmenin önlenmesi; kamuoyunun eğitimi, olağan üstü durumlara tepki, işlem güvenliği, çalışanların eğitimi, ürün sorumluluğu, risk yönetimi, taşıma güvenliği, depolama başlıkları altında çeşitli ilkelere yer verilmektedir.¹²⁶

¹²⁶ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 24.

2.3.3. BS 7750

Çevre Yönetim Sistemi için uzmanlaşma ve çevresel kalite yönetimi konusu üzerindeki en eski dokümanlardan birisidir. BS 7750, çevre yönetim sistemi için temel gereklilikleri belirginleştirmekte, ayrıca sistem elemanlarının çıkışı ve uygulanması için rehberlik sunmaktadır. Bir reçetesel standart olarak çevre yönetim sistemi belgelendirme programlarını desteklemekte ve buna benzer olarak çoğu ülkelerde belgelendirme amacıyla kullanılmaktadır.¹²⁷ İngiliz Standartları Enstitüsü (BSI) tarafından 1992 yılında sanayi temsilcileriyle bir yıldan fazla süren çalışmalar sonucunda yayımlanan BS 7750 ile tüketicilerden ortaklara kadar değişen bir yelpazedeki sosyal paydaşların taleplerini karşılayacak bir yönetim aracını BSI ortaya koymaktadır.¹²⁸ Çevre yönetiminin bütün yönlerini kapsayacak yeni bir standartlar serisinin başlangıcını oluşturan BS 7750, 1994’de gözden geçirilerek “Çevre Yönetim Sistemi Özellikler ve Kullanım Kılavuzu” adıyla yürürlüğe konulmuş, her ölçekte işletmede ve etkinlik alanında uygulanması öngörülen bir standart olarak ortaya konmuştur. Çevresel performansa ağırlık veren bir standart olarak tasarlanmış ve sonraki yıllarda EMAS ile ISO 14000 standart dizisine de kaynaklık etmiştir. BS 7750, ISO 14000’in kabul edilmesiyle Mart 1997’de yürürlükten kaldırılmıştır.¹²⁹

BS 7750, kuruluşun çevre politikasını ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir çevre yönetim sistemi kurmasını ve devamlılığını sağlamasını istemektedir. Organizasyon ve personel başlığı altında, çevre yönetim sistemi dahilinde yetki ve sorumluluk dağılımı ile ilgili şartlar açıklanmaktadır. Personel , eğitim ve haberleşme fonksiyonlarının önemi burada vurgulanmaktadır.¹³⁰ BS 7750, çevresel amaçların; mümkün olduğu ölçüde sayılara dökülmesini, belli sürelerle sınırlanmasını, kamuya açık olmasını öngörmektedir.¹³¹ BS 7750’nin temel özellikleri şöyledir:

¹²⁷ Puri, Subhash C. (1997), Stepping Up To ISO 14000, Productivity Press, Portland, Oregon, s.77.

¹²⁸ Nemli, Esra (2000), a.g.e., s. 148.

¹²⁹ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 24.

¹³⁰ Uzel, Serdar (1996), “Çevre Yönetim Sistemleri”, Çevre ve Tüketim Dergisi, Nisan, s. 8.

¹³¹ Nemli, Esra (2000), a.g.e., s. 149.

- **Genel bir standarttır;** her büyüklükteki ve üretim, ticaret, hizmet sektörlerindeki işletmelerde uygulanabilmektedir.
- **Önleyicidir;** çevreye zarar verilmeden önlenmesini hedeflemektedir.
- **Gelişimcidir;** performansı iyileştirmeye yöneliktir.
- **Gönüllülük esasına dayanmaktadır,** ancak bir kere sistem kurulduktan sonra standardın gereklerine uymak zorunlu olmaktadır.
- **Sistem bazlıdır;** kurulan sistemin dokümante edilmiş prosedürlerle desteklenmesi gerekmektedir.¹³²

2.3.4. API-STEP (American Petroleum Institute, Strategies for Today's Environmental Partnership)

1993 yılında yayınlanan belgede çeşitli başlıklar altında (kirlenmenin önlenmesi, işlem ve süreç güvenliği; bilgilendirme olağanüstü durumlara hazırlık; ürün sorumluluğu; devletle işbirliği; kaynak koruma) elli dolayında ilkeye yer verilmiştir.¹³³

2.3.5. CSA-Z750-94

Kanada Standartlar Enstitüsünce yayınlanan gönüllü bir çevre yönetim sistemi olarak çevre yönetim sistemlerinin gelişimi ve uygulanması hakkında rehberlik sağlamaktadır. CSA-Z750-94, çevre yönetim sisteminin anahtar birimlerini çerçevelemekte ve böyle bir sistemi yükseltme, ya da uygulama hakkında pratik tavsiye sağlamaktadır. Çevre yönetim sistemi modeli ve elemanlarını aşağıdaki dört kategoride toplamaktadır:

Aşama 1: Amaç

Aşama 2: İşleyiş

Aşama 3: Yetenek

Aşama 4: Öğrenme

¹³² Uzel, Serdar (1995), "BS 7750 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve Belgelendirme", Toplam Kalite ve Çevre Kalitesi Paneli Bildirileri, İstanbul: KalDer Yayınları, No: 8, Haziran, s. 31.

¹³³ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 25.

CSA-Z750-94 aynı zamanda destekleyici kalite sistemlerinin uygulanması için pratik rehberlik sağlamaktadır. CSA-Z750-94 modelinin göze çarpan özellikleri aşağıda belirtilmiştir.¹³⁴

Aşama 1: Amaç (Amacı Belirleme ve Plan Yapma)

İnsanların, sistemin, altyapının ve kaynakların toplamı bir organizasyonu meydana getirmektedir. Amacı belirlemek ve net bir yön tayini yapmak temeldir. Bu çevre politikası, amaç ve hedeflerin yerleştirilmesiyle yapılır.

Çevre Politikası: Çevre yönetim sistemi için temel oluşturan uygun bir çevre politikası kurulmalıdır. Bu düşünce (politika), işletmenin misyonu, vizyonu, temel değerleri, inançları, çalışmaları ve prensipleri üzerine kurulmalıdır. Bu hissedarların ihtiyaçları, gereklilikleri ve herhangi bir gerekli yasal düzenleme ve düzenleyici emir göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Risk Durumu: Aktiviteler, ürünler, aşamalar ve hizmetlerin çevresel yönleri tanımlanmalıdır. Aktivitelerle ilgili çevresel etkiler ve riskler değerlendirilmelidir. Amaç ve hedeflerdeki riskleri ortaya çıkarılmalıdır.

Çevresel Amaç ve Hedefler: Çevre politikasında tanımlanan taahhütle aynı sıradaki çevresel amaçlar kurulmalıdır. Belirlenen amaçları aşmak için detayı ölçülebilir bir hedefler planı kurulmalıdır.

Aşama 2: Taahhüt (Sorumluluğun Belirlenişi)

Kararlar veren ve çevresel kalite hedeflerini gerçekleştirmek için harekete geçen insanlar ve işletmelerin taahhüdü çevre yönetim sisteminin başarısı için temeldir.

¹³⁴ Puri, Subhash C. (1997), a.g.e., s.86.

Cevresel Değerler: İşletmedeki tüm üyelerin birlikte çalışabileceği bir vizyon ve değerler bütünü geliştirilmelidir. Vizyon; çevre politikası, amaçlar ve hedeflerle uyum içinde olmalıdır. İşletmenin tüm üyeleri sorumlu oldukları çevresel amaçların gelişmesinin önemini kavramalıdır.

Düzenleme ve Bütünleştirme: İşletmelerin tüm üyelerinin sorumluluğu paylaşacağı ve birbirini destekleyeceği interaktif bir operasyonel program geliştirilmelidir.

Sorumluluk: Çevre yönetim sisteminin efektif işleyişini izleyecek, işletme içinden gelen, hesap kabiliyeti olan, belirli sorumluluk ve otoriteye sahip bir kişi belirlenmelidir. Bu kişi çeşitli fonksiyonların sorumluluğu ve muhasebesinden; sistem etkisinin gözlemlenmesinden ve sistemin işleyişi hakkında yönetime rapor verilmesinden sorumlu olmalıdır.

Aşama 3: Yeterlilik Aşamaları (Yetenekten Emin Olma)

İşletme, gerekli kaynakların gelişen ve değişen çevresel ihtiyaçlara ve kaynaklara göre sürekli olarak temin edildiğini garanti etmelidir.

Kaynaklar-İnsansal, Fiziksel ve Finansal-: Çevre yönetim sisteminin etkin olarak işleyişi için gerekli olan insan, fiziki çevre ve finansal kaynakların tanımlanmalarına yönelik bir mekanizma kurulmalıdır ve bunların uygun şekilde sorumluluk merkezlerine temin edildiğine dair garantide bulunulmalıdır.

Bilgi, Yetenekler ve Eğitim: Tanımlayıcı eğitim ihtiyaçları için ve mesleğin gerektirdiklerine uygun eğitim sağlamak için prosedürler geliştirilmelidir. Yeterli ve tamamlayıcı bir şekilde fonksiyonlarını gerçekleştirmek için, çalışanların uygun bir bilgi temeline sahip olmaları gerekmektedir. Bu aktiviteler için belirlenmiş kişilerin (çevre üstünde belirgin etkileri olan) bilgi, deneyim ve eğitimlerine göre seçilmiş olmaları gerekir. Eğitim kayıtları korunmalıdır.

Bilgi Yönetimi ve Prosedürler: Çevre yönetim sisteminin işleyişinin kontrolü için sistem dokümantasyon sisteminin hiyerarşi düzeni kurulmalıdır. Uygun bir doküman; Çevre Kalite Kılavuzu, Çevre Kalite Sistem Prosedürleri, İş Bilgileri kaynaklarını içerir. Bu dokümanlar, diğer kalite sistem dokümanlarıyla bütün halinde oluşmalıdır. Uygun çevre yönetim sistemi dokümantasyon ve kayıtlarının yerleri, yeniden bulunması, korunması, saklanması indekslenmesi, doldurulması, biriktirilmesi tasarımı için uygun bir yönetim bilgi sistemi kurulmalıdır.

Aşama 4: Öğrenme Evreleri (Değerlendirme, Öğrenme ve Geliştirme)

Devamlı gelişmeler için, işletme doğasında dinamik olmalı, etkin bir değişim yönetimi için yeterli ve devamlı gelişmeye odaklı olmalıdır.

Ölçme ve Gözleme: Sistem performansının, çevre amaç ve hedeflerine karşı özelliğini gözlemek ve bunu garantilemek için bir sistem geliştirilmelidir. İstenen hedefe ulaşmadaki başarı derecesine karar vermek ve sistem performansını yakalamak için gerekli düzeltici ve önleyici hareketleri yapabilmek için tüm uygun bilgiler analiz edilmelidir.

İletişim ve Bildirim: Sistem değerlendirmesinin sonuçlarını ve performans derecesini işletme içerisindeki ilgili tüm kısımlara ve dışındaki hissedarlara bildirmek için etkili bir iletişim sistemi kurulmalıdır.

Sistem Denetimleri ve Yönetim Sonuçları: Çevre yönetim sisteminin istenen çevresel amaçları aşmadaki yeterliliğini doğrulamak için uygun çevre sistemi denetim programları kurulmalı ve korunmalıdır. Yönetim, çevre yönetim sisteminin sürekli etkinliğini görmek için, uygun aralıklarla çevre yönetim sistemi sonuçlarıyla bağlantı kurmalıdır. Sistem gözleminin ve denetiminin sonuçları doküman haline getirilmeli ve bulgulara göre uygun hareket seçilmelidir.

Sürekli Gelişme: Sürekli bir gelişme için; çevre yönetim sistemindeki potansiyel zayıflıklar, çevresel yükü elemek için hareket belirleme, gelişme için

fırsat tanımlama ve gelişmenin hiç bitmeyen döngüsüne dinamiklik ve süreklilik kazandırma tanımlarını içeren bir program kurulmalıdır.

2.3.6. SABS-0251

Güney Afrika Standart Dairesi tarafından oluşturulan SABS-0251, önemli çevre noktaları ile işler arasındaki ilişkiyi evrimsel olarak ele almaktadır.¹³⁵ ISO 9001 Kalite Sistemiyle ortak sistem prensiplerini paylaşmaktadır. Temel özellikleri içeren 4. bölüm aşağıda belirtilmiştir.¹³⁶

4.1. Yönetimin Sorumluluğu

4.1.1. Genel Yapı

4.1.2. Çevre Politikası

4.1.3. Organizasyon

4.1.3.1. Sorumluluk, Yetki ve Kaynaklar

4.1.3.2. Doğrulama Kaynakları ve Personeli

4.1.4. Çevre Yönetimi Yeniden İncelemesi

4.2. Çevre Yönetim Sistemi

4.3. Yeniden İnceleme Sözleşmesi

4.4. Çevre Değerlendirmesi ve Planlaması

4.4.1. Genel Yapı

4.4.2. Yasal Gereklere ve Kayıt

4.4.3. Çevre Değerlendirmesi ve Çevre Etkileri Kaydı

4.4.4. Çevre Amaç ve Hedefleri

4.4.5. Çevre Yönetim Programı

4.5. Doküman ve Bilgi Kontrolü

4.5.1. Genel Yapı

4.5.2. Doküman Onaylama ve Basımı

4.5.3. Doküman Değişiklikleri ve Düzenlemeleri

4.6. Satın Alma

¹³⁵ Jacka, Colleen, "Standards and Responsibilities for Green Textile Production In An Emerging Economy", http://www.pursuit.co.za/archive/augsep_environment.htm, Son Erişim Tarihi: 01.09.2004

¹³⁶ Puri, Subhash C. (1997), a.g.e., s. 89.

- 4.6.1. Genel Yapı
- 4.6.2. Tedarikçiler ve Taşeronlar
- 4.6.3. Satın Alma Bilgisi
- 4.6.4. Satın Alma Faaliyetinin Doğrulanması
- 4.7. Müşteri-Malzeme Durumunun Kontrolü
- 4.8. Kimlik ve İzlenmesi
- 4.9. Kontrol Yöntem ve Çalışmaları
 - 4.9.1. Genel Yapı
 - 4.9.2. Kontrol
- 4.10. Denetim ve Test
- 4.11. Denetimlerin Kontrolü, Ölçümü ve Test Malzemeleri
- 4.12. Denetim ve Deneme Durumu
- 4.13. Uyumsuzluklar
 - 4.13.1. Genel Yapı
 - 4.13.2. Uyumsuz Materyallerin Kontrolü
 - 4.13.2.1. Uyumsuz ve Artık Materyaller
 - 4.13.2.2. Uyumsuz Mamul veya Yan Mamullerin İmtiyazlı/İmtiyazsız Elden Çıkarılması
- 4.14. Koruyucu ve Düzeltici Faaliyetler
 - 4.14.1. Genel Yapı
 - 4.14.2. Koruyucu Faaliyetler
 - 4.14.3. Düzeltici Faaliyetler
 - 4.14.4. Acil Durumlar
- 4.15. Üretim, Depolama, Paketleme ve Dağıtım
- 4.16. Çevre Yönetimi Kayıtları
- 4.17. Çevre Denetlemesi
- 4.18. Çalışma ve Farkındalık
- 4.19. Servis
- 4.20. İstatistiksel Teknikler

2.3.7. Çevre Yönetimi ve Denetleme Sistemleri (EMAS: Environmental Management and Audit Scheme)

Avrupa Komisyonu'nun, çevre yönetim sistemlerini uluslararası düzeyde geçerli kurallara dayandırma çabası önce 1993 yılında Eko Yönetim ve Denetim Yönergesini (EMAR: Europe's Management and Audit Regulation) yayımlaması, sonra da büyük ölçüde bu yönergeden hareketle hazırlanan Çevre Yönetimi ve Denetim Programı (EMAS) ile sonuçlanmıştır. EMAS'ın hazırlanmasında BS 7750'nin içeriği örnek alınmıştır.¹³⁷ EMAS, ISO 14000 standartlarının içeriğinde de bulunmaktadır. EMAS'ın geçmişi hemen hemen ISO 14000 ile bütünleşmiş kabul edilmektedir.¹³⁸

EMAS'ın ilk hedefi çevresel performanstaki gelişmeleri sürdürmek için yönetim ağırlıklı çalışmaları teşvik etmektir. Gelişmenin sürdürülmesinin prensipleri yeni bir konu değildir ve işletmeler sürekli olarak finansal performanslarını geliştirmeye çalışmakta ve hissedarlarını mutlu etmeye gayret göstermektedirler. Ancak, gelişme ister büyük ister küçük olsun yönetimin endişesi, finansal geri döngünün maksimize edilmesi veya paranın değeridir.¹³⁹ İlke olarak gönüllülük esasına dayanmasına karşın, EMAS, büyük ölçekli özel sektör kuruluşları veya kamu işverenlerinin, taşeronlarını veya tedarik firmalarını bu sisteme kaydolmaya teşvik etmelerinden dolayı, işletmeler tarafından potansiyel bir tehdit olarak görülebilmektedir. Bunun sonucunda, gönüllülük esasına dayalı katılım zorunlu hale gelmektedir. Bu katılımın, kendi yapılarının esnekliği ve basitliği ile pek fazla ortak noktası olmayan karmaşık yönetim ve işletme sistemlerine yol açacağı kaygısını taşımaktadırlar.¹⁴⁰

¹³⁷ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 25.

¹³⁸ Nagel, M.H. (2002), "Managing The Environmental Performance of Production Facilities in the Electronics Industry: More Than Application of The Concept of Cleaner Production", Journal of Cleaner Production, January, s. 3.

¹³⁹ "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Çevre Yönetimi", Bursa Çevre Merkezi, <http://www.bcm.org.tr/pdf/Küçük%20ve%20orta%20ölçekli%20işletmelerde%20çevre%20yönetimi.pdf>, Son Erişim Tarihi: 26.03.2004

¹⁴⁰ Çevre, <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB6.html>, Son Erişim Tarihi: 15.05.2004.

EMAS gönüllü bir program olmakla birlikte; rekabet güçlerini artırmak ve devam ettirmek için çaba sarf eden işletmeler, ya da ihale kazanmak için çevresel teminatlar elde etmek zorunda olan taşeronlar için, pratikte EMAS programına katılmak dayanılmaz olabilmektedir. Bir bütün olarak ele alındığında işletmeler EMAS'ın ortaya ilk çıktığı dönemlerde, EMAS programına uyum sağlamalarına yardımcı olacak, EMAS programında aktif rol oynamalarına olanak tanıyacak olan insan kaynakları ve finansal kaynaklara pek fazla sahip bulunmamaktaydılar. Çevre Bandrolü alınabilmesi için uyulması zorunlu olan çevresel kriterlerin, özellikle test ve sertifikasyon taleplerine cevap verecek şekilde tesis edilebilmesi gerekmekteydi, böylelikle işletmeler mantıksal ölçülerde bu programlara katılabilme şansını elde edebildiler. İşletmelerin EMAS programına katılabilmeleri için olumlu bir adım atılması gerektiği gerçeğinden hareketle; işletmelere yardım etmek amacıyla 1995 yılında bir Avrupa Yönetimi Projesini uygulamaya konmuştur.¹⁴¹

Genel olarak esas amaç, çevre performansının endüstride baştan sonuna kadar eşit bir önemde artırılmasını sağlamaktır. Çevre ve finansal performans arasında oldukça farklı ilişkilerin olduğu açıktır. İşletmeler çevreye faydalı olarak ta iş performanslarını arttırabilirler.

EMAS çevre performansı ile ilgili olarak nicel ve özel standartlar koymamaktadır. Bunlar, diğer yönetmeliklerle ve endüstrilerin kendi düzenlemeleri ile birlikte sağlanmaktadır. Endüstriyel aktivitelerdeki çevresel performansı denetleyici hiçbir tasarı bulunmamaktadır. Denetlemenin farklı gruplar veya şirket içindeki hissedarlar tarafından yapılması düşünülmektedir. Planlar, endüstri bölgelerinde endüstriyel operasyonlarında çevresel performansta gelişmenin sürdürülmesini amaçlayan ilgili işletmelerde amaçlanmaktadır. Benzer veya farklı; fakat direkt olarak işletmenin çevresel ve iş performansı ile ilgilenen pek çok grup bulunmaktadır. Bunlar:

¹⁴¹ “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Esnaf Sektörü Yararına Yürütülen Etkinlikler”, <http://www.adana-to.org.tr/dok/kobiler.htm>, Son Erişim Tarihi: 15.04.2004.

*Müşteriler,
*Çalışanlar,
*Hisse sahipleri ve yatırımcılar,
olarak belirtilebilir.

*Bankalar,
*Sigorta şirketleri,
*Yerel yönetimler ve planlama otoriteleri,

*Yerel topluluklar,
*Düzenleyiciler,
*Çevresel baskı grupları

EMAS'ın en önemli prensibi, çevresel etkilerin azaltılması, kontrolü veya minimize edilmesi için taahhütte bulunulmasıdır. Bütün çevresel etkiler bir bakıma kullanılan hammaddelerin, malların ve kaynakların ölçüsüne ve özelliğiyle bağlantılıdır; süreçlerin şekli ve etkinliği ve üretilen atıklar/emisyonlar; son ürünün şekli ve etkinliği ve ürünün en son olarak nasıl bertaraf edildiğidir.

EMAS uygulaması büyük garantiler sağlayarak, hissedarların ve müşterilerin geçerli yönetim uygulamalarından pek çok kazanç sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bu proje, çevresel yönetim için sağlam bir iskelet oluşturmaktadır.¹⁴² İşletmelerin çevresel yönetimde ve çevre denetiminde EMAS programındaki gönüllü düzenlemelere adapte edilebilmeleri için teşvik edilmeleri amacıyla, bilgilendirme ve haberdar etme kampanyaları düzenlenmektedir.¹⁴³

2.3.8. NSF 110 (Çevre Yönetim Sistemleri – Kılavuz İlkeler ve Genel Gereksinimler)

1995 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanmıştır. Ağırlıklı olarak toplum sağlığı konusunda çalışmalar yapan bir standart geliştirme kuruluşu olan NSF International çalışmalarını Çevre Koruma Kurumu'nun (EPA) parasal desteğiyle, çeşitli imalat sanayi kollarından on sekiz kuruluş özelinde yürütmüştür.¹⁴⁴

¹⁴² “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Çevre Yönetimi”, Bursa Çevre Merkezi, <http://www.bcm.org.tr/pdf/Küçük%20ve%20orta%20ölçekli%20işletmelerde%20çevre%20yönetimi.pdf>, Son Erişim Tarihi: 26.03.2004

¹⁴³ Kociolek, Piotr., Reyneri, Guido (1998), “A Proposed Methodology For The Implementation Of Environmental Management Sysytems In Landfills And Waste Water Treatment Plants”, The Criton Curi International Symposium On Environmental Management In The Mediterranean Region, Editör: Günay Kocasoy, Boğaziçi University, İstanbul, s. 292-293.

¹⁴⁴ Milli Produktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 26.

2.3.9. ATMI E3 Programı

Amerikan Tekstil Sanayicileri Kurumu tarafından hazırlanan programda üye kuruluşlara çeşitli uyarılarda (kuruluşun çevre politikasını belirlemesi, yöneticilerin daha iyi bir çevre için yönlendirmeleri, bir denetleme formunu hazırlamaları, tüketicileri ve tedarikçileri ile ilişkilerin düzenlenmesini, çevresel amaçlarını ve hedeflerini tanımlamaları; çalışanların eğitimi, olağanüstü durum planları; çevre ile ilgili hukuksal düzenlemeler, uyum vb.) bulunmaktadır.¹⁴⁵

2.3.10. ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları Serisi

Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için, çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması gerekliliği ön plana çıkmıştır. Gelişmiş ülkeler bu konuda çalışarak çevre yönetim sistemleri oluşturmuşlardır. Ortaya çıkan bu yeni anlayış gereği, sanayileşmiş ülkeler mal ve hizmet alanında ulusal ve bölgesel şartlarına göre farklı kanuni gereklilikleri ve farklı çevre standartlarını uygulamaya koymuşlardır. Avrupa Topluluğu, ABD ve Kanada gibi ülkelerde çevre etiketi ile ilgili ondan fazla farklı program uygulamaya konulmuş, bu durum ise ticari bir engel olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴⁶

Bu kavram karmaşası karşısında, uluslararası ticaret yapan firmalarla ilgili olarak çevre yönetim sistemi (Environmental Management Systems-EMS) standartlarını geliştirme süreci başlatılmıştır. Burada temel amaç, ülkeden, devletten, bölgesel ve yerel hukuktan bağımsız olarak, dünya çevresinde iş yapan herhangi bir firmanın uygulayabileceği bir çevre yönetim sistemini oluşturmaktır.¹⁴⁷

Çalışmalar sonucunda, 1996 yılında, ülkeden ülkeye farklılık gösteren çeşitli tiplerdeki standartlar arasındaki düzensizliği önlemek için ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları yayınlanmıştır. İşletmelerin çevreyi kirletmeden üretim

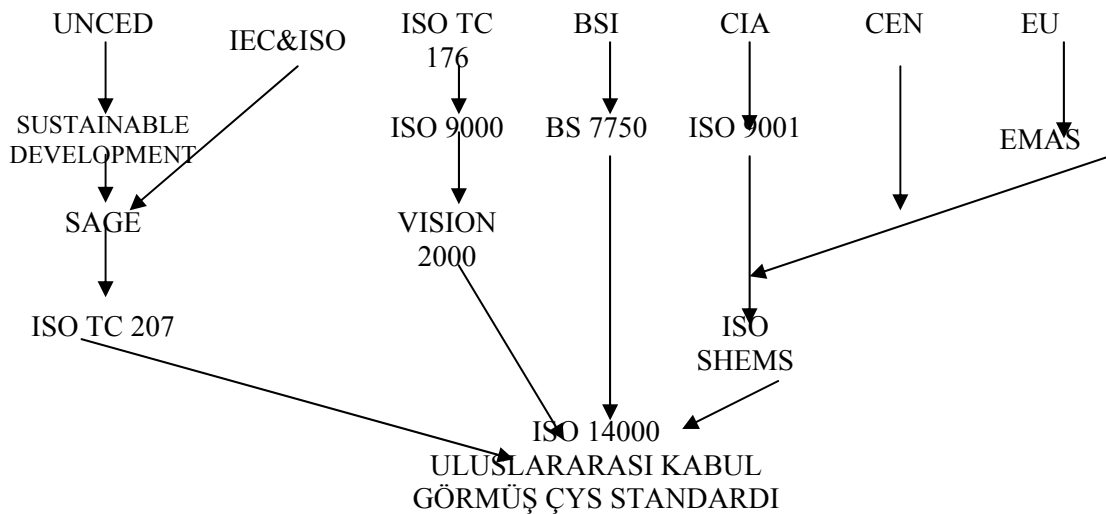
¹⁴⁵ **Milli Prodüktivite Merkezi** (2000), **a.g.e.**, s. 26.

¹⁴⁶ **Güler, Feryal.** (1999), Küçük ve Orta Ölçekli Bir İşletmede Çevre Yönetim Sistemi Standardının Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s. 24.

¹⁴⁷ **Yılmaz, Beytullah,** "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi", <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/kucuk.htm>, Son Erişim Tarihi: 23.03.2004.

yapabilmelerini ve ürettikleri ürünlerin çevreye karşı duyarlı olmalarını sağlamak için yayınlanan ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları sayesinde bugün bu belgelere sahip işletmeler uluslararası pazarlara kolay girebilmektedir.¹⁴⁸ ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartlarının oluşturulma süreci Şekil 2.3'te gösterilmektedir.

ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartlarının oluşturulma sürecine bakıldığında birçok kuruluşun, bu kuruluşların ortaya koydukları birbirinden farklı programların, çeşitli süreçlerden geçerek ortaya herkes tarafından kabul edilen bir sistem olarak çıktığı görülmektedir. Bu uygulamaların şu an için son noktası gibi görünen ISO 14000, çevre yönetiminde yaşanan sıkıntıları çözerek, çevre boyutlarının kontrolü ve bertarafı konularında kolaylıklar sağlamakta, çevreyi ve kaynakları tahrip etmeyen gelişmiş teknolojilerin kullanımını teşvik ederek, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılması için çalışmakta, tüketicileri çevre konusunda bilinçli ve duyarlı yapmaya çalışmaktadır.

Şekil 2.3 ISO 14000 Çevre Yönetim Sisteminin Oluşum Süreci

Kısaltmalar: UNCED: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, SAGE: Stratejik Çevre Danışma Grubu, ISO: Uluslararası Standartlar Örgütü, TC: Teknik Komite, BSI: İngiltere Standart Enstitüsü, IEC: Uluslararası Elektroteknik Komisyonu, CIA: Kimyasal Madde Endüstrileri Birliği, EU: Avrupa Birliği, EMAS: Çevre Yönetimi ve Denetim Programı, CEN: Avrupa Standardizasyon Komitesi, SHEMS: Emniyet, Sağlık ve Çevre Yönetim Sistemleri, Sustainable Development: Sürdürülebilir Kalkınma İçin İşadamları Sözleşmesi

Kaynak: Kuhre, W. Lee (1995), ISO 14001 Certification- Environmental Management Systems, Prince Hall International Series, New Jersey, July, s. 8.

¹⁴⁸ Dedeoğlu, Ayla Ö. (1996), "ISO 14000 Çevre Standartları Tarife Dışı Engel Olabilir mi?", Standard Dergisi, Zaman-Kalite-Çevre Yönetimi Özel Sayısı, s. 32.

2.3.10.1. ISO 14000 Çevre Yönetim Standartlarının Özellikleri

ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları, bünyesinde çağdaş yönetim tekniklerini barındıran, üretim süreçlerinin çevresel açıdan planlanmasını sağlayarak üretimde verimi artıran bir sistemdir.¹⁴⁹ ISO 14000 çevre yönetim standartları serisi, çevre yönetimi için kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek ve çevre ile ilgili etiketleme, hayat boyu değerlendirme, çevre performansının değerlendirilmesi gibi bazı anahtar çevre yöntemlerini ve analizlerini standartlaştırmak için kılavuzluk sağlamaktadır.¹⁵⁰ Hem işletmeler, hem de ürünler için çevresel yönetime yardımcı olacak bir sistem geliştirme ve uygulamada kullanılacak genel bir yaklaşımı ele almaktadır.

ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları her çeşit organizasyon için kullanılabilir. Endüstri kuruluşu, kamu hizmeti veren kurum, müşavirlik firması, halka ait kuruluş veya ürün ve hizmet tedarik eden her kuruluş ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartlarını uygulayabilmektedir.¹⁵¹ Hammaddeden, ürünün üretim/ kullanım/ atılma aşamasına, yardımcı sanayiden atık bertaraf tesislerinin denetimine kadar geniş kapsamlıdır. Amaç, hammadde/ yarı mamul alımında, yatırımlarda, indirekt malzeme/ hizmet alımlarında, tasarım ve üretim aşamalarında maliyet ve kalitenin bir seçim kriteri olarak kullanıldığı gibi, üçüncü kriter olarak da çevre kriterinin dikkate alınmasıdır.¹⁵² ISO 14000 çevre yönetim standartları serisi, işletmelerin hammadde kullanımlarını, üretimlerini, işlemlerini ve çevreye bıraktıkları zehirli atıklarını kontrol altına almayı gereklilik haline getirmektedir. Bir organizasyonun ne kadar zararlı atık üretebileceğini belirlemeyen bu standart, işletmelerin çevreye daha az zarar vermek, ya da hiç vermemek için mevcut

¹⁴⁹ **Odabaşı, Emrah**, vd. (2001), “Sanayide Temiz Üretim İçin Çevre Yönetimi: Tekstil Sektöründe Uygulama Örneği”, 21. Yüzyılda Çevre Mühendisliği Teknoloji ve Toplum, IV. Ulusal Çevre Mühendisleri Kongresi, TMMOB Çevre Mühendisliği Yayını, 07-10 Kasım, s. 304.

¹⁵⁰ **Cascio, Joseph**, vd. (1996), ISO 14000 Guide: The New International Management Systems, McGraw-Hill Inc., New York. s. 4.

¹⁵¹ **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tuv.com.tr/ys-iso14000.html>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.

¹⁵² **Erginel, Nihal**, “Dünyada Çevre Yönetim Sistemi Uygulayan Kuruluşların Kazanımları Neler?”, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=737CatID=&ContentID=596>, Son Erişim Tarihi: 01.04.2004.

işlemlerinde ne gibi iyileştirmeler yapabileceklerini içeren bir plan, ya da strateji hazırlamalarını sağlamaktadır.¹⁵³

Her ne kadar ISO standartlarına uyum gönüllülük esasına bağlı ise de yaygın olarak kabul görmüş olması ve ticari öncelikler bu uygulamayı bir şekilde zorunlu hale getirmiştir. Avrupa Birliği'nin "EMAS, Çevre Yönetimi ve İzlenmesi Direktifi" ile birlikte hissedilen potansiyel ticaret bariyerleri de firmaları ISO 14000'i uygulama yolunda hareket geçirmektedir.¹⁵⁴

ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi'nin Deming modeli, ISO 14000 çevre yönetim sistemi için bir çerçeve yapısı sağlamaktadır. Bu model, işletmelerin faaliyetlerini 4 sürece ayırmaktadır:¹⁵⁵

- **Planlama Süreci:** Çevre boyutları tespit edilir, önemli olanlar değerlendirilir, amaç ve hedefler oluşturulup, uygulamalar planlanır.
- **Uygulama Süreci:** Plan uygulanır ve üzerinde anlaşılan önlemler kuruluşun hedefleri doğrultusunda alınır.
- **Kontrol Etme (Değerlendirme) Süreci:** Plan dahilindeki faaliyetler etkinlik ve yeterlilik açısından kontrol edilip, sonuçlar planlananlar ile karşılaştırılır. Zayıf noktaların çıkması için veri oluşturulur.
- **İyileştirme (Düzeltilici Önleyici Faaliyet) Süreci :** Potansiyel/fiili uygunsuzluklar oluşmaması veya tekrarlanmaması için planlı faaliyetler ile giderilir. Sistem, düzeltilici önleyici faaliyetlere uygun olarak yeniden yapılandırılır. ISO 14000 çevre yönetim sistemi bu modelden türetilerek uygulanmaya başlanmıştır.¹⁵⁶

ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları dizisi; * 14001-14004; çevre yönetim sistemleri, * 14010-14012; denetleme, * 14020-14024; etiketleme, * 14031; çevresel performans değerlendirme, * 14040-14043; yaşam boyu değerlendirme, *

¹⁵³ **Dereli, Türkay, Baykasoğlu, Adil**, "Atıklar ve Çevre Sorunları: Mühendislik Cephesinden Çevre Sorunlarına Bakış", Endüstri Mühendisleri Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2002, Sayı 1, s. 24.

¹⁵⁴ **ISO 14000 Nedir?**, www.geocities.com/akircali/kalite/iso14000/iso14000.html, Son Erişim Tarihi: 17.02.2004.

¹⁵⁵ **ISO 14000**, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

¹⁵⁶ **Türk Standartları Enstitüsü (TSE), a.g.e.**, s. 8.

14050; terimler ve tanımlar, * 14060; ürün standartlarına çevresel bakışın içselleştirilmesi başlıkları altında, toplam 60 standarttan oluşmaktadır. Bu dizi içerisinde bazılarını, TSE tarafından TS-EN-ISO 14000 adıyla 1997 yılında yayınlanmıştır.¹⁵⁷ ISO 14000 çevre yönetim sistemine ait önemli standartlar Tablo 2.2’de gösterilmektedir.

Tablo 2.2. ISO 14000 Serisi Standartlar

Standart No	Standartın İsmi ve İçeriği
ISO 14001*	Çevre Yönetim Sistemleri - Özellikler ve Kullanım Kılavuzu.
ISO 14004*	Çevre Yönetimi - Çevre Yönetim Sistemleri - Çevre Yönetim Prensipleri Kılavuzu - Sistemler ve Destekleyici Teknikler.
ISO 14010*	Çevre Yönetimi - Çevre Denetim Kılavuzu - Çevre İle İlgili Denetimin Genel Prensipleri
ISO 14011*	Çevre Yönetimi - Çevre Denetim Kılavuzu - Denetim Usulü - Kısım 1: Çevre Yönetim Sistemlerinin Denetimi
ISO 14012*	Çevre Yönetimi - Çevre Denetçilerinin Haiz Olması Gereken Özellikler.
ISO 14020*	Çevre Yönetimi-Çevre İle İlgili Etiketlemenin Temel Prensipleri.
ISO 14021*	Çevre Yönetimi - Çevre İle İlgili Etiketleme - Çevre İle İlgili İddiaların Özbeyanı - Terimler ve Tarifler.
ISO 14022	Çevre Yönetimi - Çevre İle İlgili Etiketleme - Çevre İle İlgili İddiaların Özbeyanı - Semboller
ISO 14023	Çevre Yönetimi - Çevre İle İlgili Etiketleme - Çevre İle İlgili İddiaların Özbeyanı - Test ve Kanıtlama
ISO 14024	Çevre Yönetimi - Çevre İle İlgili Etiketleme - Çevre İle İlgili İddiaların Özbeyanı - Tip I, Kılavuzluk Prensipleri ve Prosedürleri
ISO 14031	Çevre Yönetimi – Çevresel Performans Değerlendirme Kılavuzu
ISO 14040*	Çevre Yönetimi - Hayat Boyu Değerlendirme (HBD) - Genel Prensipler ve Uygulamalar.
ISO 14041	Hayat Boyu Değerlendirme - Envanter Analizi
ISO 14042	Hayat Boyu Değerlendirme - Etki Analizi
ISO 14043	Hayat Boyu Değerlendirme - Yorumlama
ISO 14050	Terimler ve Tanımlar
ISO 14060*	Çevre Yönetimi - Mamullerin Çevre Veçhelerinin Mamul Standartlarına Dahil Edilmesiyle İlgili Kılavuz.

“*” işaretli standartlar Türk Standartları Enstitüsü’nce yayınlanmış standartları göstermektedir.

Kaynaklar: ISO 14000 Environmental Management Standards, <http://web.ansi.org/public/iso14000/default.htm> ; Block, Marilyn (1997), Implementing ISO 14000, ASQC Quality Press, Milwaukee, Wisconsin, s. 10. ; Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS EN ISO 14001, (1997), Ankara, Nisan, s. 12-13.

¹⁵⁷ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e. , s. 27.

ISO 14000 serisinin belgelendirme standardı, ISO 14001'dir. Bu standart incelendiğinde maddeler; “Çevre Politikası”, “Planlama”, “Uygulama ve İşlemler”, “Kontrol ve Düzeltici İşlemler” ve “Yönetimce Yapılan Gözden Geçirme” olarak 5 ana başlıkta toplanmaktadır. ISO 14001’de belirtilen bu 5 maddeyi yerine getiren bir işletme, belge almak istediği konu ile ilgili standart (ISO 14001) şartlarını karşılaması durumunda, çevre yönetim sistemi belgesi vermeye yetkili kuruluş, söz konusu işletme adına belge düzenlenmesine karar vermektedir.¹⁵⁸ ISO 14001 standardı, etkin bir çevre yönetim sisteminin temel elemanlarını tanımlamaktadır. Bu elemanlar, organizasyon yapısını, planlama faaliyetlerini, sorumlulukları, prosedürleri, süreçleri ve çevre politikasını geliştirmek, uygulamak ve gözden geçirmek için gerekli kaynakları kapsayan bir yönetim sistemini oluşturmaktadır.¹⁵⁹ ISO 14001 bireysel uzmanlık işi olmayan, sistem esaslı gönüllü bir anlaşma olarak¹⁶⁰ dışarıdan üçüncü bir grup tarafından sertifika alınabilecek veya kayıt edilebilecek şekilde çevre yönetim sistemlerinin geliştirilmesinde ve uygulanmasında temel gereklilikleri belirtmektedir.¹⁶¹ ISO 14001 önemli çevresel etkileri ve bundan da fazla olarak beklenen etkileri kontrol ederek yönetmek için oluşturulan bir çerçeve olarak çevre yönetim sistemi kurmak için taşınması gereken minimum standartları içermektedir.¹⁶²

ISO 14004, çevre yönetimi sistemlerini oluşturmaya çalışan, uygulayan veya geliştirmeye istekli organizasyonlara yol gösterici niteliktedir. Doküman, çevre yönetimi sistemlerinin elemanlarını belirtmektedir ve uygulayıcılara pratik bilgiler sunmaktadır. Çevre yönetimi sistemlerinin ilkeleri; uyulması gerekli kuralları, sürekli gelişmenin gerekliliği ve periyodik olarak çevre performansının değerlendirilmesi konularını kapsamaktadır.¹⁶³ ISO 14004, ISO 14001 standardının kullanımıyla ilgili

¹⁵⁸ **Yalçınkaya, Mustafa** (2002), **a.g.m.**, s. 75.

¹⁵⁹ **Epstein, Marc, Roy, Marie-Josée** (1998), “Managing Corporate Environmental Performance: A Multinational Perspective”, *European Management Journal*, Vol 16, No:3, June, s. 292.

¹⁶⁰ **Erginel, Nihal** (2001), “ISO 14001 Neler Kazandırıyor?”, *KalDer Forum Dergisi*, Temmuz-Ağustos Eylül, s. 51.

¹⁶¹ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁶² **Puri, Subhash C.** (1997), **a.g.e.**, s. 17.

¹⁶³ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

kılavuzunun daha detaylandırılmış halidir. ISO 14004, söz verme ve politika geliştirme, planlama, uygulama, ölçme ve değerlendirme, gözden geçirme ve geliştirme başlıkları altında beş ilke getirmektedir.¹⁶⁴ Bu ilkeler ISO 14001 standardında açıklık kazanan maddelere ilişkin uygulamaların nasıl yapılacağı ve bu doğrultudaki gerekli iş ve işlemlerin ne olduğuyla ilgili olmaktadır. Bu ilkelerin geniş bir şekilde açıklanması 3. Bölüm - Çevre Yönetim Sistemlerinin Kurulumu'nda yapılmaktadır.

ISO 14010, ISO 14011 ve ISO 14012 çevre denetimi ile ilgili bilgileri içermektedir. Çevre denetçilerine denetim ile ilgili gerekli genel ilkeleri, prensipleri ve değerlendirme kriterlerini sağlamaktadır. Çevre denetimleri çevre yönetimi sistemlerinin önemli elemanlarından biridir ve sistemin organizasyon ihtiyaçlarına uygunluk derecesinin kalifiye kişiler tarafından periyodik olarak denetlenmesini gerekli kılmaktadır.¹⁶⁵ Denetimler, işletmenin çevre yönetim sistemi şartnamelerini, kanun ve yönetmelik şartlarını karşılayıp karşılamadığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Uygunluğun derecesini gösterecek bilgileri elde ederek, analizini yapmak için denetimlerin objektif ve tekrar denemek için yapılmış olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, ISO 14000 çevre yönetim sistemini uygulanarak ortaya çıkarılan sonuçların denetiminin yapılmasıdır.¹⁶⁶ ISO 14010, her türden çevresel denetim için nelerin uygulanması gerektiğini belirlemektedir. ISO 14011, çevre yönetim sistemi denetlemelerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi için gerekli prosedürlerin oluşturulmasını sağlamaktadır. ISO 14012, bir işletme tarafından farklı türden çevre denetimlerini gerçekleştirmek üzere seçilebilecek çevre denetçilerinin nitelikleri konusunda kılavuz bilgileri içermektedir. Hem iç, hem de dış denetçiler için gerekli ISO 14012, denetçiler ve lider denetçiler için ölçütleri sağlamaktadır.¹⁶⁷

ISO 14020, ISO 14021, ISO 14022, ISO 14023 ve ISO 14024, çevre ile ilgili etiketleme yapmaktadır. Bu alt komitede, çevre ile ilgili her türlü şikayet talebi,

¹⁶⁴ **Milli Prodüktivite Merkezi** (2000), **a.g.e.**, s. 28.

¹⁶⁵ **Tavmergen, İge** (1998), "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar" www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm., Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁶⁶ **Webster, Kathryn** (2000), *Environmental Management in the Hospitality Industry*, Cassell Press, London, s.221.

¹⁶⁷ **Fidan, Erdemir** (1999), **a.g.e.**, s. 5.

reklam ve pazarlama konuları ele alınmaktadır. Bu standartların temel amacı; ürün güvenliğini tehlikeye atan ve ürünün fonksiyonunu yerine getirmesini engelleyen hususlardan kaçınılarak tüketiciye ürün hakkında doğru ve güvenilir bilgiler vererek, çevre yönünden daha az olumsuz etkiye sahip ürünler için pazar talebini arttırmaktadır.¹⁶⁸ Bu standartlar, hangi nitelikteki ürünlerin çevresel etiketleri kullanabileceklerini açıklamaktadır. ISO standardı üç çeşit etiket için gereklilikler belirtmektedir. Bunlardan ilki, “onay mührüdür” ve belirli bir ürün dizisi içerisinde belirtilen gereklilikleri yerine getiren ve yeterliliklere uyan ürünler tarafından kullanılabilir. İkincisi, yeniden dönüşümlü ürünler veya enerji verimliliği sağlayan ürünlere verilen tek talepli etiketlerdir. Üçüncü çeşit yaşam döngüsü yaklaşımı kullanan ve ürünlerin üretim ve kullanımında çevreye etkilerinin mukayesesine olanak tanıyan ürün ve hizmetlere verilen “çevre rapor kartıdır”.¹⁶⁹ ISO 14020, tüm çevresel etiketlerin ve beyanların temelini nasıl oluşturulacağı ile ilgilidir. ISO 14021, gerçekleşmesi garanti edilmeyen iddiaları en aza indirmek ve piyasadaki karışıklığı önleyerek tüketicilerin bilinçli seçim yapabilmelerini sağlamak için çevresel iddiaların dile getirilmesinde kullanılan özgün terimlerin kullanımı konusundaki kuralları tanımlamaktadır. ISO 14022, gönüllülük esasına dayanan çevresel iddialarda sembollerin uygun kullanımı konusunda kılavuzluk sağlamaktadır. ISO 14023, doğrulama yöntemleriyle ilgili yardım konularını içermektedir. ISO 14024, çevresel etiketleme programlarını uygulayanlar ve bu uygulamalardan yarar sağlayanlar için güvenilirliği ve ayrımcılık yapılmamasını garanti altına almayı sağlayacak bir başvuru dokümanı ile ilgilidir.¹⁷⁰

ISO 14031 ile çevre performans değerlendirmesi yapılmaktadır. Çevre performans değerlendirmesinde, ortalama bir unsurun oluşmasını sağlamaya, olağan dışı belirlenmiş ölçümlerde ise kriterlerin yerine getirilmesinde kuruluşlar için engel oluşturmasının önüne geçilmesine çalışmaktadır.¹⁷¹ Çevresel performansın anlaşılması, çevresel politikaların, amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için

¹⁶⁸ **Sağmanlıgil, Sıdika**, “Uluslararası Kalite Belgeleri”, <http://www.sitetky.com/frameset/kg/kgdocs/kgdoc11.doc>, Son Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.

¹⁶⁹ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁷⁰ **Fidan, Erdemir** (1999), *a.g.e.*, s. 7.

¹⁷¹ **Webster, Kathryn** (2000), *a.g.e.*, s.221.

gerekli önlemlerin alınması ve bu önlemlerin ilgili taraflara iletilmesi konusunda işletme yönetimine yardımcı bir araçtır.¹⁷² ISO 14031, karar verilen kritere göre organizasyonun çevre performansının ölçümünü, analiz edilmesini, değerlendirilmesini ve tanımlanmasını kapsamaktadır. Bu işlem; gerekli verilerin toplanmasını, gruplandırılmasını, hedef ve amaçlara ne kadar ulaşıldığının belirlenmesini ve ilgili kişi ve gruplara verilerin rapor edilmesini gerektirmektedir.¹⁷³

ISO 14040, üretim faaliyetinin çevresel etkilerini değerlendirmeye yönelik bir yöntem olarak değil üretim faaliyetinin ölçülmesine yönelik bir araç olarak kullanılan standarttır.¹⁷⁴ ISO 14040 hayat boyu değerlendirme (life-cycle assesment) standardı ile satışa sunulan ürün, işlem veya hizmet ile ilgili çevresel özelliklerin değerlendirilmesinde yararlanılan bir araçtır. Hammadde alımından, üretim, dağıtım, ulaştırma, satış, satış sonrası kullanım, tekrar kullanım ve yok olmaya kadar bir ürünün veya hizmetin etkilerinin araştırılmasını içermektedir. Hem özel hem de kamu kurumlarına uygun olan yaşam döngüsü değerlendirmesi; Avrupa'da ekolojik etiketleme kriterlerinin geliştirilmesinde, ABD'de de çevre korumasında tercih edilen ürünlerin geliştirilmesinde kullanılmaktadır.¹⁷⁵ ISO 14041, yaşam süreci envanter analizi konusundaki mevcut durumu yansıtan, aynı zamanda bilimsel gelişmelere uyum için gerekli esnekliği sağlayan standarttır. ISO 14042, ürünün yaşam süreci etki analizinin, tüm mevcut yaşam süresi etki analizi yöntemlerine uygulanabilecek temel yönlerini belirtmektedir. ISO 14043, envanter analizi ve/veya sistemin etki değerlendirilmesi tarafından sağlanan bilgilerin yorumlanması için çalışmaktadır.¹⁷⁶

14060 ürünlerin çevre boyutları hakkında bilgiler içermektedir.¹⁷⁷ ISO 14060, ürün yapılarının, şekillerinin ve dizaynlarının çevreye olumlu veya olumsuz etkilerini

¹⁷² **Fidan, Erdemir** (1999), **a.g.e.**, s. 9.

¹⁷³ **Tavmergen, İge** (1998), "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar" www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁷⁴ **Fidan, Erdemir** (1999), **a.g.e.**, s. 11.

¹⁷⁵ **Tavmergen, İge** (1998), "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar" www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁷⁶ **Fidan, Erdemir** (1999), **a.g.e.**, s. 12-14.

¹⁷⁷ **Mckay, G., Ng, J.** (1998), **a.g.e.**, s.145.

araştıran bir standarttır. Bu standart çevreye uygun dizayn üzerinde çalışmalar yapılmasını teşvik etmektedir.¹⁷⁸

İşletmelerinin sertifikasyonlarının devam edebilmesi için, düzenli olarak özel uzman ve denetçiler tarafından denetlenmektedirler. ISO 14001 çevre yönetim sistemi belgesine sahip olmak kolay olmamaktadır. Bununla birlikte, bu belgenin özünü benimsemiş işletmelerin gerek toplumsal ve gerekse ekonomik açıdan büyük getiriler sağlama şansı oldukça yüksek olmaktadır. Üretim ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler uluslararası piyasada iş yapabilmek için çevre yönetimi ile ilgili standartların işletmeye kazandırdığı rekabet gücünü kullanabilmektedirler. ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları günümüzdeki çevre mevzuatının uygulanabilirliğini desteklemektedir. ISO 14000 serisinde ulaşılması istenen özel seviyeler ve barajlar bulunmamaktadır. Ancak işletmenin bu konudaki hedeflere ne ölçüde ulaştığı sorgulanmaktadır. ISO 14000 çevre yönetim sistemi yalnızca yeşile duyulan özleme uzanan bir yol olmamakta, aynı zamanda ekonomik ve ticari boyutu bulunan bir yapıya bürünmektedir. 2000’li yıllarda, dünya liginde rekabet etmek isteyen işletmelerin ISO 14000 standartlarına dört elle sarılmaları gerekmektedir.¹⁷⁹

2003 yılına kadar 118 ülkede en az 49,462 adet ISO 14001 sertifikası verilmiştir. Bu miktar bir yıl öncesinde 112 ülkede 12,697 sertifika olarak gerçekleşmiştir. ISO 14001 sertifikalarında en yüksek artışı gösteren ilk on ülke şöyledir: Japonya (+2,497), Çin (+1,718), İspanya (+1,164), ABD (+975), İtalya (+858), İsveç (+660), Brezilya (+550), Fransa (+375), Almanya (+320), Macaristan (+300).¹⁸⁰

¹⁷⁸ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm., Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁷⁹ **Dereli, Türkay, Baykasoğlu, Adil**, (2002), **a.g.m.**, s. 25.

¹⁸⁰ **EğİN, Rıdvan**, “ISO Anket Araştırma Raporu: Dünyada ISO 9000 ve ISO 14001 Sertifikasyonları”, <http://www.insanvekalite.org/makale23.html>, Son Erişim Tarihi: 15.05.2004.

2.3.10.2. ISO 14000 – EMAS Farklılıkları

Aynı kavramların Avrupa Birliği Direktiflerinde de yer aldığı düşünülecek olursa Avrupa Birliği'nin çevresel uygulamalarını dünya genelinden soyutlamanın mümkün olmadığı veya global ticaret ile Avrupa Birliği ile ticaretin çevresel gerekleri arasında fark olmadığı görülmektedir. ISO 14000 ile EMAS'ın arasındaki en önemli iki farktan biri, ISO 14000'in spesifik bir çevre raporu talebi olmaması, EMAS'ın ise rapor gerektirmesi ve bu raporun bağımsız bir üçüncü kişi tarafından hazırlanması gereğidir. Bu iki standardın birbiriyle ilişkilendirilmesi ile ilgili çalışmalar ise Avrupa Standartlar Organizasyonu ve ISO tarafından yürütülmektedir.¹⁸¹ Diğer önemli fark ise ISO 14000 standartlar serisi tüm sektörlerde ve işletmelerde uygulanabilirken, EMAS sadece belirli özelliklere sahip işletmelerde ve sektörlerde uygulanabilmektedir. Madencilik, taş ocakları, imalathaneler, elektrik, gaz ve su sağlama sistemlerinde, katı ve sıvı atıkların geri dönüşümü, yeniden kullanımı ve bertarafında¹⁸² kullanılan EMAS'ın çeşitli revizyonlardan geçtikten sonra hizmet sektörü için uygun hale geldiği görülmektedir.¹⁸³

Gerek EMAS gerekse ISO 14001 serisi işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramlarında çalışanlara yol gösteren bir niteliğe sahiptir. BS 8800 (British Standard) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sistemi ile 1999'da ve 2000'de yayınlanan OHSAS 18001 / 18002 serisi (Occupational Health and Safety Assessment Series) ile de kaza riskini azaltmak ve çevresel performansı arttırmak konularında işletmelere yardımcı olmaktadır. BS 8800 ve OHSAS 18001 / 18002 serileri ISO 14001 serisi ile uyumlu olarak uygulanabilmektedir.¹⁸⁴

¹⁸¹ **ISO 14000 Nedir?**, [www.geocities.com/akircali/kalite/ iso14000/iso14000.html](http://www.geocities.com/akircali/kalite/iso14000/iso14000.html), Son Erişim Tarihi: 17.02.2004.

¹⁸² **An Introduction to International Environmental Management System Standards**, http://www1.fidic.org/resources/sustainability/cities_kit/slides/Session%2005_EC%20MAY%202002.ppt, Son Erişim Tarihi: 01.09.2004

¹⁸³ **Font, Xavier** (2002), "Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects", *Tourism Management*, 23, s. 198.

¹⁸⁴ **Türker, Duygu** (2003), "Çevre Yönetiminin İnsan Kaynakları Boyutu", *Standard Dergisi*, Haziran, s. 88.

2.3.10.3. ISO 14000- ISO 9000 Farklılıkları

Çevre yönetim sisteminin, kalite sistemiyle birbirlerine olan benzerlikleri birkaç temel nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar: Sürekli gelişme, katılımcılık, ölçme ve değerlendirme, gözden geçirme ve iyileştirme ile benchmarking (kıyaslama) dir.¹⁸⁵ ISO 14000 çevre yönetim standartları ile ISO 9000 toplam kalite yönetimi arasındaki farklılıklar ise aşağıda verilmiştir:

- ISO 14000 geniş bir ilgililer grubu ve çevrenin korunması konusunda toplumun ihtiyaçları ile ilgiliyken, ISO 9000 müşterilerin ihtiyaçlarıyla ilgilidir.¹⁸⁶
- ISO 9000’de ürünün kalitesiyle ilgili bütün prosedürlerin dokümante edilmesi gerekmektedir. ISO 14000’de her prosedürün dokümanlara geçirilmesi gerekmemektedir. Bunlar için “kurulması ve sürdürülmesi gereken” ifadesi kullanılmaktadır.
- ISO 9000 özellikle yönetimle ve prosedürlerin bu standarda uygun olması ile ilgiliyken; ISO 14000’in pek çok özelliği bilim ve teknoloji ağırlıklı olmaktadır. ISO 9000 ekonomik ve ticari ağırlıklı bir standart olarak düşünülmektedir. Halbuki ISO 14000 çok boyutludur ve sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik yönü bulunmaktadır.
- ISO 9000’in baskı grupları ISO 14000’e nazaran daha azdır. ISO 14000’de komşular, belediyeler, bakanlıklar kısaca tüm toplum bulunmaktadır.
- Sonuçlar ISO 9000’de daha kısa vadeli iken ISO 14000 daha uzun vadelidir ve sürekli gelişme esas alınmaktadır.
- ISO 9000’de yasal yaptırım bulunmazken, ISO 14000’de yasal yaptırımlar ortaya çıkabilmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ **Saner, Samim** (1996),“Toplam Kalite Yönetimi ve Çevre Yönetim Sistemleri”, Önce Kalite Dergisi, Mayıs, s. 29.

¹⁸⁶ **McGallum, David., Frederics, Isis** (1999), “ISO 14000”, Canadian Environmental Protection, <http://www.mgmtk14000.com/ems.htm>

¹⁸⁷ **Saner, Samim** (1997), Kalite ve Çevre, ISO Çevre Şubesi, DTÖ Tarife Dışı Engeller ve Çevre Yönetim Sistemleri Seminer Notları, İstanbul, s. 198.

- Çevresel konular çok boyutlu olarak insanlar arasında ideolojik, politik, kültürel ve sosyo-ekonomik bölünmelere yol açabilmektedir. Bu tip problemler kalite yönetiminde bulunmamaktadır.
- ISO 14001 kamuoyuna enformasyon iletilmesini istemektedir.
- İlk defa bir yönetim standardı olarak ISO 14000'de "sürekli gelişme" kavramı ele alınmaktadır. Toplam Kalite Yönetiminin temel kavramı olan "sürekli gelişme" ISO 9000'de yer almamaktadır.
- ISO 14000'de acil durumlar için risk analizi yapmak ve acil durum hazır planları üretmek zorunluluğu var olmaktadır.¹⁸⁸

¹⁸⁸ **Us, A.Talat** (2000), "Çevre Yönetiminin Tarihi ve Tanımı", Önce Kalite Dergisi, Mart-Nisan, s. 42.

BÖLÜM 3

ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN TESİSİ

Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde ilk kez oluşturulması, uzun, zorlu, yorucu, problemlerle dolu bir süreci tüm işletmenin yaşamasına neden olmaktadır. Fakat işletmenin elde edeceği kazanımlar, bu sürecin umutlu bir şekilde sürdürülmesini sağlamaktadır. Çevre yönetim sistemi tesisinin süresi; işletmedeki süreç sayısı, emisyon sayısı, etken sayısı, kullanılan sistemin resmiyet derecesi, işi gerçekleştirenlerin yetenek derecesi, çalışan personel sayısı, üst yönetimin projeye destek verip vermediği gibi etkenlerden dolayı işletmeden işletmeye farklılık göstermektedir. Yaşanılan tecrübeler bu sürenin 5-6 ay arasında olduğunu göstermektedir. Fakat bazı durumlarda kurulum süresinin 18 aya kadar uzadığı da görülmektedir.¹⁸⁹ Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde nasıl uygulanacağı bu bölümde anlatılacaktır.

3.1. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARI

Çevre yönetim sisteminin uygulanması için ilk yapılması gerekenlerden birisi, işletme içerisinde veya kamuoyunda fikir birliğinin sağlanmasıdır. Bu sayede sistemin uygulanması için gerekli destek sağlanmış olacaktır.¹⁹⁰ Çevre yönetim sistemi projesinin başarılı olarak uygulanabilmesi için projenin her aşamasında üst yönetimin desteği de şarttır. Yaşanan tecrübeler üst yönetimin tam olarak desteklemediği bir projenin sonucunun duvarda asılı bir sertifikadan öteye geçemediğini göstermiştir.¹⁹¹ Bunun için, çevre yönetim sisteminin kurulması veya geliştirilmesinde ilk basamak olarak üst yönetimden faaliyet, ürün ve hizmetlerle ilgili çevre yönetiminin geliştirilmesi konusunda bir taahhüdün alınması gereklidir. Daha sonra mülakatlar, kontroller, değerlendirmeler, diğer rakip işletmelerle karşılaştırmalar yapılarak, işletme başlangıç mahiyetinde gözden geçirilmelidir.

¹⁸⁹ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm., Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

¹⁹⁰ **Costantino, Federico** (2000), “Capri Adası Doğal Güzelliğini ISO 14001 İle Koruyor”, Standard Dergisi, Haziran, s. 45.

¹⁹¹ **Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tetraconsulting.com.tr/faal7.htm>., Son Erişim Tarihi: 03.11.2003.

Çevre koruma ve çevresel performansın artırılması için işletmenin misyon ve vizyonunu içeren çevre politikası oluşturulmalıdır. Eğer firmanın daha önceden atıklara yönelik bir çalışması mevcut değilse, iç performans kriteri oluşturmak suretiyle atık miktarı, karakterizasyonu, etki derecesi, etki boyutu ve değerlendirmesi yapılmalıdır.¹⁹² Daha sonraki aşamalar amaç ve hedeflerin belirlenmesini, sistemin uygulanmasını, izleme, ölçme ve değerlendirmeyi kapsamaktadır. Yönetim, seçilen standardın kurallarına uymak üzere hazırlanmış çevre yönetim sisteminin uygunluğunun ve etkinliğinin devam ettiğini güvence altına almak için sistemi kendi belirlediği aralıklarla gözden geçirmelidir.¹⁹³

Çevre yönetim sistemi, her türde, boyutta ve alandaki işletmeler için geçerli olduğu gibi, tüketicilerin, müşterilerin, satıcıların, bankerlerin ve yatırımcıların ve yasa yapıcıların çevre sorunlarının kapısını açacak anahtarını oluşturmada, bir yanda da etkinliği ve rekabet gücünü iyileştirecek olanağı sunmaktadır.¹⁹⁴ İşletmeler, tasarruf ettikleri enerji ile kar oranlarını artırdıkları gibi, kurdukları sistem ile de çevreye saygılı olmanın haklı olarak gururunu yaşamaktadırlar. Uzmanlarının çevre yönetim sistemi kurulumu aşamasında izledikleri yol aşağıdaki gibidir:

- Çevre yönetim sistemi uzmanları tarafından işletmenin mevcut durumunun analizi.
- Bu analiz sonucunda oluşturulacak bir rapor ve ekinde çevre yönetim sistemi kurulumu ile ilgili teklifin ilgili işletmeye sunulması.
- Teklifin kabul edilmesi halinde, hazırlanacak sözleşmenin imzalanması.
- İşletme üst yönetimi ve çevre yönetim sistemi sorumlusu ile birlikte proje grubunun belirlenmesi.
- İşletmenin tüm personeline çevre yönetim sistemine yönelik temel eğitimlerin verilmesi. Bu eğitimlere işletme üst yönetiminin katılımının sağlanması.
- Çevre yönetim sistemi uzmanları tarafından işletmeyi ilgilendiren bütün yasal yükümlülüklerin belirlenmesi.

¹⁹² Üstün, B. (2000), “Çevre Yönetimine Bakış”, Artım Dünyası Dergisi, s.14.

¹⁹³ Karaer, Feza., Pusat, Tuba (2002), a.g.e., s. 17.

¹⁹⁴ Kasap, Gülay C., “Global Ticaretin Pasaportu”, www://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html, Son Erişim Tarihi: 22.02.2004.

- Çevre yönetim sistemi uzmanları tarafından bütün kayda değer çevre, yönetim sistemi açısından problem oluşturacak maddelerin değerlendirilmesi ve kaydedilmesi.
- İşletmedeki bütün yönetim uygulama ve prosedürlerin uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi.
- Çevre yönetim sistemi uzmanları tarafından yasal yükümlüklerin yerine getirilememe nedenlerinin değerlendirilerek işletme üst yönetimi ile bir yol haritası konusunda mutabakat sağlanması.
- Çevre yönetim sistemi uzmanları ile işletme üst yönetiminin çevre politikası ve işletmenin taahhütleri konusunda mutabakata varılması ve kağıt üzerinde oluşturulması.
- Çevre yönetim sistemi dokümantasyonunun çevre yönetim sistemi uzmanları tarafından oluşturularak, proje grubu ile detaylı olarak tartışılması.
- Prosedürlerin doğrudan onu uygulayacak personele tanıtılması, prosedüre son şeklinin verilmesi.
- Proje ekibinin çevre yönetim sistemi iç denetimi için eğitilmesi.
- Çevre yönetim sistemi uzmanları liderliğinde iç denetimin gerçekleştirilmesi.
- Uygunsuzlukların tespit edildiği alanlarda düzeltici, potansiyel uygunsuzluk alanlarında ise önleyici faaliyetlerin bizzat çalışanlar ile uygulamalı olarak devreye sokulması.
- Belgelendirme denetimi için akredite belgelendirme kuruluşunun davet edilerek denetimin gerçekleştirilmesi ve işletmenin belgelendirilmesi. Türk Standartları Enstitüsü tarafından çevre yönetim sistemi belgesi almak isteyen işletmelerin doldurduğu işletme kontrol listesi EK 1’de verilmektedir.
- Belgelendirmeden sonraki üç ay boyunca işletme üst yönetimi ile haftada bir kere en fazla iki saat süren toplantıların yapılması. Sistemin geliştirilmesi için işletmeye haftalık raporların sunulması.¹⁹⁵

Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde uygulanması ayrıntılı bir biçimde Bölüm 3.2’de gösterilmektedir.

¹⁹⁵ Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.megahas.com.tr/iso14000cys.html>, Son Erişim Tarihi: 09.02.2004.

3.2. ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TESİSİ

3.2.1. Başlangıç

Çevre yönetim sisteminin işletmelerde kurulma fikrinin ortaya atılması ve kabul görmesiyle birlikte, işletme içinde ilk aşamada yapılması gerekenlerin ortaya konduğu süreçtir.

3.2.1.1. Başlama Çerçevesi

Başlama çerçevesi içerisinde yapılması gereken çalışmalar üç adet olarak belirlenebilir.

Çevre Yönetim Temsilcisinin Atanması: Üst yönetim tarafından sistemin kurulması, uygulanması ve üst yönetime raporlanmasından sorumlu bir kişi atanmalı, tüm çalışanlara duyurulmalıdır. Çevre yönetim sisteminin işletme ve işleyişinde etkinliğin sağlanabilmesi için çevre yöneticisinin görev ve sorumlulukları açıkça tanımlanmalı ve işletme içinde bilinmesi sağlanmalıdır. Böyle bir yönetici, görevlerinin çoğunu farklı bölümlerden çeşitli seviyelerdeki yöneticilerle işbirliği yaparak yerine getirecektir. Çevre yöneticisi pozisyonunun sorumlulukları içine aşağıdaki temel unsurlar dahil edilebilir:

- Atıkları minimize etmeyi ve yasal düzenlemelere uyum sağlamayı amaçlayan programları yönetmek,
- Enerji ve su kullanımını minimize etmeyi amaçlayan programları yönetmek,
- Daha çevre dostu mal ve hizmet üretimini hedefleyen çabaları koordine etmek,
- İşletme içinde çevreyle ilgili programların fayda ve maliyetlerini mümkün olduğu kadar sayısal biçimde tahmin edecek bilançolar hazırlamak,
- Ekolojik düşüncelerde ve hükümetin çevre politikalarında meydana gelen gelişmeleri izlemek, bunlardan erken uyarı işaretleri çıkarmak,

- İşletme içinde üretimde ve diğer işlerde kullanılan ürünleri daha çevre dostu olanlarla değiştirmek üzere yeni çıkan ürünleri izlemek,
- Çevre konusunda sendikalarla işbirliği yapmak,
- Toplumda çevreyle ilgili organizasyonlara katılmak, işletmenin sesini duyurmak,
- İşletme içinde bilgilendirme ve eğitim programları düzenlemek,
- İşletmenin çevre politikasını topluma tanıtmak.

Çevre yöneticisinin başarılı olabilmesi için yeterli finanssal kaynağa sahip olması gerekmektedir. Çevre yöneticisi için, çevre yönetim sistemini teknik olarak bilmenin yanında, en az onun kadar önemli olan bir başka özellik de insan ilişkilerinde başarılı olmaktır. Çevre yöneticisi çevre ile ilgili sorunları çok iyi anlamalı ve hem kendisiyle birlikte çalışanları, hem de diğer bölümlerde çevreyle ilgili çeşitli projelerde görev alan personeli etkileyebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Çevre yöneticisinin iletişim yeteneğine ve çevre performansının iyileştirilmesinden elde edilecek yararları, işletme içindeki farklı fonksiyonel alanlara anlatabilme becerisine sahip olması gerekmektedir.¹⁹⁶

Çevre Sorumlularının Atanması: İşletme içerisinde çevre yönetim sistemi kapsamında olan bölümlerden temsilciler seçilir. Çevre sorumluları, o bölümün temsilcisidir ve kendi bölümü ile ilgili çevre çalışmalarını yürütmek, diğer bölüm çalışanlarına gelişmeleri aktarmakla yükümlüdür.¹⁹⁷

Çevre Yönetim Sistemi Temel Eğitiminin Verilmesi: Tüm çevre sorumlularının katılımı sağlanır. İşletmede kurulmak istenen çevre yönetim sisteminin ana hatları ve çevre konusunda yapılması gerekenler konusunda ilk aşamada verilebilecek temel bilgiler üzerinde durulur.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Nemli, Esra (2000-2001), “Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001), s. 44.

¹⁹⁷ ISO 14000, http://www.egiad.org.tr/ekonomi/k015_iso14000.asp?ekonomi=1, Son Erişim Tarihi: 24.02.2004.

¹⁹⁸ ISO 14000, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

3.2.1.2. Yönetimin Taahhüdünün Sağlanması

Bir çevre yönetim sisteminin kurulması ve geliştirilmesi için atılacak önemli adım; işletmenin faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevre yönlerinin yönetiminde başarı derecesinin yükseltilmesi amacıyla, en üst yönetimden bir taahhüt almaktır. Böyle bir taahhüdün olmaması halinde sistemin başarısızlığa uğraması kaçınılmaz olacaktır. Yönetimin taahhüdü ve bu konudaki görüşleri açık ve anlaşılır olmalı ve tüm işletme çalışanlarına duyurulmuş olmalıdır.¹⁹⁹

Üst yönetim bazı kuruluşlarda yönetim kurulu başkanı, şirketin patronu, genel müdür veya çevreden sorumlu müdür olarak düşünülmektedir. Bu yüzden, sistemin geliştirilmesi, çevre politikasının saptanması, uygunluk değerlendirmesinin geliştirilerek son hale getirilmesinde üst yönetimin kim olduğu sorusu net olarak belirlenmelidir.²⁰⁰

3.2.1.3. Çevreye Yönelik Konularda Başlangıç Mahiyetinde Gözden Geçirme

İşletmenin o andaki çevre durumunun değerlendirmesi olan başlangıç mahiyetindeki gözden geçirme ile işletme; çevre yönetim sistemi için temel oluşturulması, önemli risk alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi, potansiyel problemlerin daha net görünmesi ve bu problemlerin önlenmesine yardımcı bilgilerin sağlanması, mevcut ve gelecekte olabilecek yasal şartların belirlenmesi gibi avantajları sağlamaktadır.²⁰¹

İşletmenin çevre yönünden durumunu tayin etmeyi mümkün kılan bu gözden geçirme aşağıdaki gibi hususları içine almaktadır:

¹⁹⁹ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 27.

²⁰⁰ Cascio, Joseph, vd. (1996), a.g.e., s. 100.

²⁰¹ Özkan, Memet, "ISO 14001-Çevre Yönetim Sistemi", http://www.google.com.tr/search?q=ISO+14001&ie=UTF-8&oe=UTF-8&hl=tr&btnG=Google%27da+Ara&meta=lr%3Dlang_tr, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

- Mevzuat ve idari düzenlemelerden kaynaklanan ve uyulması gereken şartların tayini;
- Çevre yönlerinin önemli etki ve sorumluluklarının belirlenmesi;
- Çevreyle ilgili önemli meselelerin değerlendirilmesi ve belgelerle ortaya konması;
- Halen işletme içinde kabul edilmiş bulunan ölçütler; işletme dışında geliştirilmiş olan standartlar; tüzük ve yönetmelik gibi idari düzenlemeler; uygulama esasları ve bir prensipler dizisiyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan başarı durumunun takdiri;
- Mevcut çevre yönetim uygulama ve yöntemleri;
- Mal ve hizmet alımlarıyla, müteahhitlere yaptırılan işlerle ilgili politika ve yöntemlerin belirlenmesi;
- Daha önceki uygunsuzluk hallerinin incelenmesinden elde edilen bilgi;
- Rekabet konusunda üstünlük sağlayabilmek için mevcut fırsatlar.

Bu durumlarda çalışma şartlarının bütün yönleri, bu arada ortaya çıkması muhtemel durum ve olaylarla acil haller de göz önünde tutulmalıdır. İşletme başlangıç mahiyetindeki gözden geçirme işlemi ve bu işlemin bulgularını ve ayrıca çevre yönetim sisteminin geliştirilmesi için mevcut diğer fırsatları belgeye bağlamalıdır. Bir işletmenin bir çevre yönetim sistemi geliştirme konusundaki yaklaşımlarını tespit ederken o işletmeye ait çevre yönetim sisteminin belirtilen olgunluk göstergesinin hangi safhasında bulunduğu anlaşılması yararlı olacaktır.²⁰²

Başlangıç mahiyetinde gözden geçirme işlemi için, ilk adım olarak gözden geçirmeye konu olacak alanların bir listesi yapılmasıdır. Bir gözden geçirme çalışmasının gerçekleştirilmesi için gerekli teknikler arasında; soru kağıtları, mülakatlar, kontrol listeleri, doğrudan doğruya muayene ve ölçüm, kayıtların gözden geçirilmesi, önemli parametrelerin sistemli biçimde karşılaştırılması gibi yöntemler belirtilebilir.²⁰³

²⁰² TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 7.

²⁰³ Mckay, G., Ng, J. (1998), a.g.e., s.146-147.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler; çevre yönetim sistemi danışma şirketleri, kanunlar ve izinler yönünden mahalli yetkililer, mahalli kütüphaneler veya bölge kütüphaneleri ve veri tabanı (database), bilgi alışverişi yapılabilecek diğer küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri temsil eden sektör birlikleri, daha büyük müşteri işletmeleri, kullanılmakta olan makinelerin imalatçıları, atıkları taşıyan ve atanlar gibi bazı dış kaynakların yardımına müracaat edebilirler.²⁰⁴

3.2.1.4. Kanuni Gerek ve Şartlar

İşletme; kendi faaliyet, ürün ve hizmetlerine uygulanması söz konusu olan bütün kanuni şartlarla diğer şartlardan haberdar olma ve bunları anlama imkanına sahip olmalıdır. Kanuni ve idari düzenlemelere uyabilmek için bir işletmenin, faaliyetlerine, ürün ve hizmetlerine uygulanması mümkün olan bu düzenlemeleri tespit etmesi ve anlaması gereklidir. Bu düzenlemelerin kapsamı; bir işyerinde faaliyette bulunma gibi sade bir faaliyete özgü olanlar, işletmenin ürün ve mamulleriyle ilgili olanlar, işletmenin üyesi olduğu iş koluna uygulananlar, çevreyle ilgili kanunlar gibi nüshaları içerebilmekte ve büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Çevreyle ilgili kanuni ve idari düzenlemelerin ve sürekli değişikliklerin tespiti için; her düzeydeki kamu kuruluşları, iş kolunda kurulan birlik ve gruplar, ticari veri tabanları, hukuki alanda hizmet veren meslek mensupları gibi çeşitli kişi ve kuruluşlardan yararlanılabilmektedir.²⁰⁵

3.2.2. Amacın Belirlenmesi / Planın Yapılması

Bu aşamada, işletme çevre yönetim sistemi ile ilgili olarak gerçekleştirmek istediği amaçları ve bu amaçlarına nasıl ulaşacağını yollarını ortaya koymaktadır.

²⁰⁴ TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,
<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

²⁰⁵ TS-ISO 14004 (1995),a.g.e., s. 8.

3.2.2.1. Genel Olarak

Amaç ve planlamayla ilgili yönetim sistemi elemanları; çevre yönlerinin tespiti ve çevre etkilerinin değerlendirilmesi, çevre politikası dahili ölçütler; çevreyle ilgili amaç ve hedefler, çevre konusundaki stratejik plan ve çevre yönetim programından ibaret olmaktadır.

3.2.2.2. Çevre Yönlerinin ve İlgili Çevre Etkilerinin Belirlenmesi

İşletme, politikalarını tespit etmeden; amaç ve hedeflerini öncelik sırasına koymadan önce faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevreyle ilgili yönlerini ve önemli çevre etkilerinin belirlemektedir. Çevreyle ilgili yönlerin tespiti bir işletmenin faaliyetlerinin; geçmişte, günümüzde ve gelecekte çevre üzerinde görülen olumlu veya olumsuz etkilerinin belirlenmesini gerektiren sürekli bir işlemdir. Bu işlem ayrıca; insan sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkilerin belirlenmesini, işletmenin karşı karşıya kalabileceği hukuki veya mesleki soruşturma ihtimallerinin tespitini de içine almaktadır. Risk analiz ve değerlendirmesi de bu konuya dahil olmaktadır.²⁰⁶

3.2.2.2.1. Çevre Yönlerinin Tespiti

İşletme çevre yönlerinin tespiti için aşağıdaki gibi soruları cevaplandırmalıdır:

- İşletmenin faaliyetlerinin sonucu olarak hava, su ve toprağa herhangi bir atık verilmekte midir?
- İşletmenin faaliyet, ürün ve hizmetleri çevre üzerinde olumlu veya olumsuz bir değişikliğe sebep olmakta mıdır?
- İşletmede herhangi bir atık ortaya çıkmakta mıdır?
- İşletme çevre üzerinde herhangi bir etkiye sebep olabilecek kimyasal, biyolojik veya benzeri diğer çeşit malzeme kullanmakta, nakletmekte, depolamakta veya üretmekte midir?

²⁰⁶ Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.temis.com.tr/iso14001-stepbystep.html>, Son Erişim Tarihi: 18.09.2003.

- İşletmenin yerleşim yeri; ekolojik, kültürel yönlerden veya yerleşim yerlerine yakınlığı bakımından hassas bir çevrede olması dolayısıyla özel çevre mülahazalarını gerektirmekte midir?²⁰⁷

3.2.2.2. Çevre Etkilerinin Değerlendirilmesi

İşletmenin çevre üzerinde yarattığı etkileri doğru olarak değerlendirebilmesi önemlidir. Bunun için işletmenin, aşağıdaki gibi soruları cevaplandırması gerekmektedir:

- İşletme, çevre yönlerini, muhtemel zararları da içine almak kaydıyla, çevre etkilerini anlamak ve onlarla uğraşmak amacıyla personelini eğitmekte midir?
- İşletme, olumsuz çevre etkilerinin ortaya çıkmasını önleyecek bir sisteme sahip midir?
- İşletmenin, fabrika, tesis veya nakliye ekipmanları ve benzerlerinin veya duvar, boru hattı, süzgeç, depolama tankları gibi tesislerinin bozulması, çevreye onun önemli ölçüde etkilenmesine yol açacak gaz, sıvı veya katı maddelerin yayılmasıyla sonuçlanabilecek midir?
- İşletmenin iş yeri halen kirlenmiş bulunan veya çevre yönünden endişe ve hassasiyeti gerektiren tesislere sahip midir?
- Faaliyetlerde ürün ve hizmetlerde yapılması düşünülen herhangi bir değişiklik, çevreyle ilgili yön ve etkilerde değişikliğe yol açacak mıdır?
- Bir çevre etkisinin ortaya çıkması için hangi şartların mevcut olması gerekmektedir?
- Bazı gelişmelerin ortaya çıkması halinde muhtemel çevre etkilerinin önem ve şiddeti ne olabilecektir?
- Böyle bir etkinin ortaya çıkmasına sebep olan durumların yinelenme sıklığı ne olabilecektir?
- Yönleri, ortaya çıkma ihtimalleri, tekerrür sıklığı ve şiddeti dikkate alındığında belirlenen önemli çevre etkileri nelerdir?²⁰⁸

²⁰⁷ TS-ISO 14004 (1995),a.g.e., s. 9.

3.2.2.2.3. Çevre Yönlerinin Belirlenmesi ve Çevre Etkilerinin Değerlendirilmesi İle İlgili İşlerin Düzenlenmesi

İşletme, çevre yönlerini ve çevre etkilerini belirledikten sonra nasıl hareket edeceğini tespit etmek için aşağıdaki gibi soruları cevaplandırılmalıdır:

- Risklerin tespiti için halen uygulanmakta olan bir sistem mevcut mudur?
- İşletmenin faaliyet, ürün ve hizmetlerinin muhtemel çevre etkileri belirlenmiş midir?
- Bu etkilerin ortaya çıkma ihtimali hesaplanmış mıdır?
- Bu etkilerin sonuçlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmış mıdır?
- İşletmenin amaç ve hedefleri çevre etkilerinin değerlendirilmesi ve önem sırasına konması ile ilgili sonuçları yansıtmakta mıdır?
- Yeni faaliyet, ürün ve hizmetlerin çevre yönlerini tespit etmek ve çevre etkilerini değerlendirmek için halen uygulanmakta olan bir işlem/sistem var mıdır?²⁰⁹

3.2.2.3. Çevre Politikası

Çevre politikası, işletmenin üst yönetimi tarafından, yürürlükteki çevre yasa ve yönetmelikleri ile uyumlu bir biçimde, sürekli gelişmeyi destekleyen yapıda hazırlanmaktadır.²¹⁰ Çevre politikası, işletmenin, genel çevre uygulamaları ile ilgili niyet ve prensiplerini açıklamak; faaliyet, çevre amaç ve hedeflerine çerçeve teşkil etmek üzere yaptığı, üst yönetimin işletmeye ve çevreye bakışı ile ilgili genel niyetlerini açıklayan bir beyan olarak tanımlanmaktadır. Politikanın tüm çalışanlarca benimsenmesi, sistemin başarısı açısından önemli olmaktadır.²¹¹ Çevre politikasının

²⁰⁸ **Özkan, Memet**, “ISO 14001-Çevre Yönetim Sistemi”, http://www.google.com.tr/search?q=ISO+14001&ie=UTF-8&oe=UTF-8&hl=tr&btnG=Google%27da+Ara&meta=lr%3Dlang_tr, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

²⁰⁹ **TS-ISO 14004** (1995), **a.g.e.**, s. 9.

²¹⁰ **Dereli, Türkay, Baykasoğlu, Adil**, (2002), **a.g.m.**, s. 26.

²¹¹ **ISO 14000**, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

dokümanite edilerek, tüm çalışanlara öğretilmesi işletme açısından çok önemli olmaktadır.²¹²

Çevre politikası, işletmeye genel bir politikaya sahip olma duygusu kazandırmakta ve bu işletme için gerekli olan faaliyet parametrelerini tespit etmektedir. Bu politika, bir işletmeye ulaşması şart koşulan ve daha sonraki hareketlerinin değerlendirilmesine esas teşkil eden genel bir amaç vermektedir. Çevre politikasının tespiti görevi, işletmede mülkiyet haklarına sahip olan kişilere veya onların yönetim kurulu veya yönetim görevini üstlenen diğer işletmeler gibi temsilcilerine ait olmaktadır. İşletme yönetimi, bu politikaların uygulanmasından veya politikaların tespiti veya değiştirilmesi, bilgi girdilerinin temini gibi hususlardan sorumlu olmaktadır. Bir çevre politikası; işletmenin görevi/misyonu, hedefi, ana değer ve inançları, ilgili taraflarla haberleşme gerek ve şartları, sürekli gelişme ve rehber prensipler, kalite, sağlık, güvenlik gibi diğer işletme prensiplerine bağlılık, özel mahalli şartlar ve bölge şartları ile ilgili hususları göz önünde tutarak hazırlanmalıdır.²¹³

Diğer bir tanımda, çevre politikası; işletmenin, gerçekleştirmek amacıyla kendisi için tespit ettiği, mümkün olan hallerde sayılarla ifade edilebilen, durum, seviye ve değerler olarak tanımlanmaktadır. Çevre politikasının rehberlik görevi de üstlenecek şekilde inşa edilebileceği, oluşturulan politikanın, işletmenin; tüm faaliyetlerine, ürün ve servislerine uygun olmalıdır. Ayrıca politikanın uyumlu olması gereken diğer faktörler, işletmenin misyonu, büyüklüğü, yönetim anlayışı, çevreye yönelik yaklaşımlarıdır.²¹⁴ Uygulanabilir bir çevre politikasının özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Faaliyet, ürün ve hizmetlerin, mahiyet, ölçek ve çevre etkilerine uygunluğu belirlenmelidir.
- Sürekli gelişme ve kirlenmenin önlenmesine dair taahhütleri içermelidir.

²¹² **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.tuv.com.tr/ys-iso14000.html>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.

²¹³ **TS-ISO 14004 (1995), a.g.e.**, s. 10.

²¹⁴ **Meriç, Arda**, "ISO 14000", <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

- İşletmenin, yürürlükte bulunan çevre ile ilgili mevzuat ve idari düzenlemelere ve tabi olduğu diğer şartlara riayet edeceğine dair taahhütleri kapsmalıdır.
- Çevre amaç ve hedeflerinin tespiti ve gözden geçirilmesi için bir çerçeve görevi görebilmelidir.
- Belgeye bağlanması, uygulanması, idame ettirilmesi ve bütün çalışanlara duyurulması eksiksiz gerçekleştirilmelidir.
- İstenildiğinde gösterilmek üzere kamu oyuna açık tutulmalıdır.²¹⁵

Bir işletmenin, satın alım ve muhasebeden, tasarım, üretim, satış, pazarlama ve dağıtımına kadar faaliyetlerinin her yönünün çevre üzerinde etkisi bulunmaktadır. Çevre politikası da bu önemli faktörü göz önünde bulundurarak hazırlanmalıdır. Politika kapsamlı ve detaylı olmalı, ama işletmenin hiçbir zaman başaramayacağı hedefler içermemelidir.²¹⁶ Çevre politikası, çevre yönetim sistemi göz önüne alınarak belirlenmeli ve politika diğer ilkelerle birlikte; sürekli gelişme, kirliliğin engellenmesi ile hukuk kurallarına ve yasal kararlara uyum sağlanmasını da kapsamında bulundurmalıdır. Hareket tarzını gösterebilmeli ve açık olmalıdır. Yönetim tarafından yayımlandığında uygulanmasına geçilmeli, ayrıca organizasyon içinde kolaylıkla erişilebilir olmalıdır. Kamuya açık olması tavsiye edilmektedir.²¹⁷ Örnek bir çevre politikası Tablo 3.1’de verilmektedir.

Bir işletmede izlenebilecek çevre politikalarını aşağıdaki gibi saymak mümkündür.²¹⁸

- **Çevrenin önceliği:** Bir işletmede çevre yönetimine, en başta gelen öncelikler arasında yer verilmeli, çevreye duyarlı programlar ve pratikler

²¹⁵ **ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları**, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=695>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.

²¹⁶ **Nemli, Esra** (2000), *a.g.e.*, s. 134.

²¹⁷ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm., Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

²¹⁸ **Us, Ahmet Talat.**, “Sürdürülebilir Kalkınma”, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=682>, Son Erişim Tarihi: 25.10.2003.

geliştirilmelidir. Yeni bir faaliyet veya proje başlatılmadan önce, çevreye olan etkisi değerlendirilmelidir. İşletmelerin çevreye duyarlılığının önemli bir göstergesi; hava, su ve toprak kirliliğini önlemeye ve çevreyi korumaya yönelik, modern alt yapı yatırımlarıdır.

- **Entegre yönetim:** Her işletmede; çevreye yönelik politikalar, programlar ve pratikler her türlü faaliyette, yönetimin temel unsuru olarak kabul edilmeli ve çevre yönetimi, işletme yönetimi ile entegre edilmelidir. Çevreye duyarlı yönetimin temel hedefleri; kaynak tüketiminin, hava, su ve topraktaki emisyonların ve atıkların azaltılması olarak özetlenebilir. Yönetim bu hedefleri, sistematik olarak işletme planlarına ve kararlarına erken bir aşamada dahil etmelidir. Böylece çevre koruma, yatırım kararlarını etkileyen, finansman gibi bir ölçüt haline gelmelidir. Entegre çevre koruma, işletmenin çevre kirliliğini önlemek veya azaltmak amacı ile; projelendirme, inşaat, üretim, dağıtım, geri dönüşüm ve atık imha aşamalarında alacağı bütün önlemleri kapsar.
- **Süreç geliştirme:** Teknik gelişmeler, tüketici ihtiyaçları, toplumun beklentileri ve yasal düzenlemeler dikkate alınarak, işletme politikaları, programları, üretim süreçleri ve çevre konusundaki başarıları sürekli olarak geliştirilmelidir. Çevre koruma stratejisi, çevreye verilmesi muhtemel zararın, üretim sürecinin başlangıcında alınacak önlemlerle ve yapılacak ilave yatırımlarla önlenmesi şeklinde olmalıdır.
- **Eğitim:** Personel, çalışmalarını çevreye duyarlı bir tarzda sürdürebilmeleri için, sürekli olarak eğitilmeli ve motive edilmelidir.
- **Çevre dostu ürün ve hizmet üretimi:** Çevreye olumsuz etkisi olmayan ürünler ve hizmetler geliştirilmelidir. Bu ürün ve hizmetler kullanım alanlarında güvenilir, enerji ve doğal kaynak tüketimi açısından etkin ve verimli olmalı, geri dönüşümü ve güvenli bir biçimde bertarafları mümkün olmalıdır.
- **Tüketicinin bilgilendirilmesi:** Tüketiciler, hizmet ve ürünleri dağıtanlar ve halk, ürün ve hizmetlerin güvenli kullanımı, nakli ve depolanması konusunda bilgilendirilmeli ve mümkünse eğitilmelidir.

- **Tesis ve işletmelerin yönetimi:** Tesis ve işletmeler, enerjinin ve girdilerin etkin ve verimli kullanılması, yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir bir anlayışla çevreye olumsuz etkisi en aza indirilerek, en az atık üreterek ve atıklar güvenli ve ihtiyaca cevap verici biçimde bertaraf edilerek işletilmeli ve yönetilmelidir.
- **Araştırma:** Hammaddelerin, ürünlerin, üretim süreçlerinin, emisyon ve atıkların çevreye olumsuz etkilerini en aza indirici araştırmalar yapılmalıdır.
- **Önlem alıcı yaklaşım:** Üretimin yeniden düzenlenmesi, ürün ve hizmetlerin pazarlanması ve kullanımı, faaliyetlerin yönetilmesi, çevreye verilmesi muhtemel ciddi ve geri dönüşmez zararları önleyici programlarla ve önlemlerle desteklenmelidir.
- **Acil önlem planları:** Tehlikeli süreçler ve maddeler söz konusu olduğunda, acil önlemler için, ilgili işletmeler ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde, potansiyel sınır ötesi etkiler de dikkate alınarak, acil önlem planlarının uygulanmasına hazırlıklı olunmalıdır.
- **Teknoloji transferi:** Çevreye duyarlı teknoloji ve yönetim modellerinin geliştirilmesi ve transferi gerçekleştirilmelidir.
- **Ortak girişimlere katılma:** Çevrenin korunmasını ve çevre bilincinin yükseltilmesini amaçlayan; işletme içi ve işletmeler arası politika ve programların geliştirilmesi ve eğitim çalışmalarına katılım gereklidir.
- **İlgiye açık olma:** Ürünlerin, hizmetlerin ve faaliyetlerin çevreye muhtemel zararları ve tehlikeleri konusunda, personelin ve kamu oyunun duyarlılığına ve ilgilerine açık olunmalı, onlarla diyalog kurulmalı ve açıklık ortamı gerçekleştirilmelidir.
- **Değerlendirme ve raporlama:** Çevreye ilişkin yasalara, yukarıda sayılan ilkelere ve işletmenin çalışma ilkelerine uyumlu ve düzenli biçimde, çevre denetimi ve değerlendirmesi yapılmalı, çevre konusundaki başarı ölçülmeli, gerekli bilgiler işletmenin ortaklarına, yönetim organlarına, çalışanlara ve kamu oyuna verilmelidir. Çevreye duyarlı bir işletme yönetiminde en önemli husus, şeffaf bir enformasyon politikasına sahip olunmasıdır. Düzenli bir enformasyon veri tabanı, işletmenin çevresel yönetimi için en iyi kalkış noktası olacaktır.

Tablo 3.1 İşletmeler İçin Çevre Politikası Örneği

KOÇ TOPLULUĞU ÇEVRE POLİTİKASI
<p>Topluluğumuzun belirlemiş olduğu çevre politikası; mevzuattan ve idari düzenlemelerden kaynaklanan yasal yükümlülüklere uyacağımızı ve "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesinden yola çıkarak çevreyle uyumlu faaliyetlerde bulunacağımızı taahhüt etmektedir.</p> <p>Sürekli gelişme ve iyileştirme hedeflerimiz kapsamında;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koç Topluluğu işletmelerindeki tüm çalışanlarımıza çevre ve işçi sağlığı iş güvenliği konularında eğitimler vererek üst yönetimden en alt birime kadar tüm çalışanlarımızın çevre korumayı insanlığın görevi olarak kabul ederek ortak sorumluluk bilinci ile çevreye duyarlı çalışmalarda aktif rol almalarını teşvik etmek, • İşletmelerimizin çevre etkilerini sürekli olarak izleyerek kontrol altında tutmak ve minimize etmek, • Doğal kaynakların optimum şekilde kullanımını sağlamak, • Bilimsel araştırmaları ve teknolojik gelişmeleri takip ederek, çevreye duyarlı teknolojileri kullanmak, • Geri kazanılabilir atıkların değerlendirilmesi için çalışmalarda bulunmak, • Çevreye zararlı maddelerin kullanımını azaltmak, • Çevre ve insan sağlığı çerçevesinde oluşturulan atık yönetimi prensibi gereğince tehlikeli ve diğer atıkların yönetmeliklere uygun şekilde bertarafını sağlamak, • Resmi ve özel kuruluşların çevre faaliyetlerini desteklemek ve çevresel etkinliklere katılmak, • Koç Topluluğu işletmelerinde tüm sağlık ve güvenlik tedbirlerini alarak iş kazası risk ve tehlikelerini minimize etmek ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak <p>politikamızın ana unsurlarıdır.</p>

Kaynak: Çevre Politikası,

http://koc.com.tr/User/Cevre_icerik.aspx?Keyword=Cevre_politika, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004

3.2.2.4. Çevre Amaç ve Hedefleri

TSE tarafından çevre amacı , bir kuruluşun, gerçekleştirmek amacıyla kendisi için tespit ettiği, çevre politikasından kaynaklanan ve mümkün olan her durumda sayılarla ifade edilen genel maksadı olarak tanımlamaktadır. TSE, çevre hedefini ise, kuruluşun çevre amaçlarından kaynaklanan, bu amaçlara ulaşmak için; kuruluşça veya onun bir bölümünce gerçekleştirilmek üzere belirlenen, mümkün olduğunca sayılarla ifade edilen uygulama basamakları olarak tanımlamaktadır.²¹⁹ İşletmeler,

²¹⁹ TS EN ISO 14001, (1997), s. 3.

sürekli gelişmeyi sağlamak için çevre amaç ve hedefleri oluşturmakta, bu amaç ve hedeflere erişmek için ise projeler belirlemektedirler.²²⁰ Önemli çevre boyutlarının çevre etkilerinin hafifletilmesi ile ilgili olarak da amaç ve hedefler belirlenmektedir.²²¹ Amaç ve hedefleri çevre yönetim sistemi değil işletmenin kendisi belirlemektedir.²²² Tüm işletmeler tarafından kullanılacak standart çevre amaç ve hedefleri bulunmamaktadır. İşletmenin ne yapmakta olduğuna ve hangi noktaya erişmeyi hedeflediğini yansıtacak biçimde işletme yönetimi tarafından belirlenmesi gerekmektedir.²²³ Amaç ve hedefler, işletmenin bütün yönleri ile veya belirli bir yönü veya belirli bir faaliyeti ile ilgili olabilmektedir.²²⁴

Çevre amaç ve hedefleri, işletmenin çevre politikaları ile tutarlı olmalı, yönetimin uygun bir kademesince tespit edilmeli ve belirli aralıklarla gözden geçirilerek değiştirilmelidir. Amaç ve hedefler; atıkların ve kaynak kullanımının azaltılması, çevreye satılan kirleticilerin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması, ürünlerin; üretim, kullanım/tüketim ve atılma safhalarında çevre üzerindeki etkilerini en düşük seviyeye indirecek şekilde tasarlanması, hammaddelerin çevre etkilerinin kontrol altına alınması, yeni gelişmelerin çevre etkilerinin en düşük seviyeye indirilmesi gibi hususlarda taahhütleri içine alabilmektedir.²²⁵

Amaç ve hedefler, aynı zamanda gerçekçi, finanssal, iş bakımından uygulanabilir, öncelikli alanlarda risk ve riayetsizliğin azaltılması üzerine yoğunlaşmış, talep edici, sürekli iyileştirme için taahhüt gösteren, kesin sınır değerleri belirlenmiş yapıda olmalıdır.²²⁶ Akla uygun, teknolojik olarak gerçekleştirilebilir, işletmenin olanaklarıyla karşılanamayacak giderlere yol açmayacak, çalışmaların etkenlik düzeyinin ölçülmesini, izlenmesini, denetlenmesini olanaklı kılacak, kolay anlaşılabilir bir söylemle açıklanacak olması gibi diğer

²²⁰ Bektaş, Hatice (1998), a.g.e., s. 67.

²²¹ ISO 14000, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

²²² Yalçın, Filiz, Tıfaroğlu, Semih (1995), "ISO 14000-Çevre Yönetim Sistemi Üzerine Bir İnceleme", Mühendis-Makine Dergisi, Aralık, s.39.

²²³ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 20.

²²⁴ Kumbur, Halil, vd. (2004), "Mersin Soda Fabrikasında TS EN ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları", Standard Dergisi, Ocak, s. 48.

²²⁵ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 12.

²²⁶ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.19.

özelliklere sahip olan amaç ve hedeflerin oluşturulması önemli olmaktadır.²²⁷ Uygun bir işletmenin çevre amaç ve hedefleri Tablo 3.2’de verilmektedir.

Tablo 3.2 İşletmeler İçin Örnek Çevre Amaç ve Hedefleri

LİMAK A.Ş. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ AMAÇ ve HEDEFLERİ
<ul style="list-style-type: none"> • Çevre bilincini oluşturmak ve geliştirilmesini sağlamak için kişi başına 3 saat eğitim verilmesi, • Periyodik eğitimler düzenleyerek çevre bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi, • Görev başı eğitimler planlanması, • Broşürler ve el ilanları temin edilerek duyuru panolarına asılması, • Isı için yıllık harcanan yakıt miktarında %5’lik tasarruf sağlamak, • 2004 yılı elektrik tüketim miktarında %5 tasarruf sağlamak, • Gereksiz aydınlatmaların söndürülmesi, • Belirlenen saatte koridor aydınlatmalarının yakılma ve söndürülmesinin sağlanması, • Yeni satın alınacak makine - aletleri seçerken su ve enerji tasarrufu yapma kriterlerinin göz önünde tutulması, • Kullanılan elektrik motorlarının bakımlarının düzenli olarak yapılarak enerji sarfiyatlarının kontrol altına alınması, • 2004 yılı su tüketimi miktarında % 5 tasarruf sağlamak, • Bozuk muslukların en kısa zamanda tamir ettirilmesi, • Musluklara “düşük akış musluk havalandırıcısı” takarak ekonomik su kullanılması, • Tuvaletlerdeki rezervuarlarda su seviyesinin düşürülmesi, • Yeni satın alınacak aletleri seçerken su ve enerji tasarrufu yapma kriterlerinin göz önünde tutulması, • Emisyon oranının düşürülmesini sağlamak, • Baca temizliği gibi bakımların düzenli ve periyodik olarak yapılması, • Kalorifer yakıtı yerine doğal gaz kullanımına geçilmesi, • Kalorifer kazanlarının teknolojisinin yenilenmesi, • İnşaat faaliyetleri sırasında oluşacak emisyonları azaltıcı tedbirler alınması ve emisyonların yönetmeliklerde verilen değerlerinin altında tutulması, • İş makineleri de dahil olmak üzere firmamıza ait tüm araçlarda yakıt emisyon oranlarının ölçtürülmesi ve gerekli bakımları düzenli olarak yapılması, • Taşeronlarımızın da bu hedeflere uygun olarak çalışmasını sağlamak.

Kaynak:Çevre Amaç ve Hedefleri, <http://www.limak.com.tr/tr-profil-cevre.htm>, Son Erişim

Tarihi: 04.10.2004.

İşletmelerin çevre amaç ve hedeflerini tespit edilebilmeleri için aşağıdaki soruların cevaplarını aramaları gerekmektedir:

²²⁷ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 51.

- Amaç ve hedefler, politika çerçevesi içinde kalınarak tespit edilmiş midir?
- Amaç ve hedefler, işletmenin faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi ve bunların çevre yönlerinin belirlenmesi sonucu varılan sonuçlara göre belirlenmiş midir?
- İşletmenin çevre amaç ve hedeflerinin belirlenmesinde bunların başarılmasından sorumlu olan kişilerin katılımı ve katkısı sağlanmış mıdır?
- Amaç ve hedeflerde çevreyle ilgili uygulamaların başarı derecesini arttırmak için uygun ve düzenli aralıklarla düzeltmeler yapılmakta mıdır?²²⁸

3.2.2.5. Stratejik Çevre Plânı

Çevre politikası oluşturulduktan sonra işletme, çevre yönetim sisteminin planlarını hazırlamaktadır. Planlamada, işletmenin faaliyetlerinin, servisinin çevreye etkisi belirlenmekte, çevre politikası belirlenmekte, çevre yasa ve yönetmelikleri ile uyumlu amaç ve hedefler saptanmakta ve çevre yönetim programı oluşturulmaktadır.²²⁹ İşletmelerin çevreye verdikleri tüm etkiler içinden çevreye etkisi önemli olanları tespit ederek kontrol altında tutma ve sürekli iyileştirme çalışmaları yapmaktadırlar. Çevresel etkiler öncelikle çevre mevzuat ve yasal düzenlemeler ile karşılaştırılmakta ve uyumları sağlanmaktadır. WILSON ve SASSEVILLE'ye göre çevresel etkiler havaya emisyonlar, suya deşarjlar, toprağa atıklar (katı ve tehlikeli atık), kaynak tüketimleri (su, elektrik, fueloil, motorin, hammadde vb.) başlıkları altında toplanabilmektedir.²³⁰

Çevre yönetim sisteminin kurulmasında bütün projeler için geçerli olan prensip; projenin başarıya ulaşabilmesi için bütün adımların titizlikle planlanması ve uygulama aşamasında da bütün faaliyetlerin plana uygunluğunun sürekli denetlenmesidir. Eğer plandan bir sapma gözlenirse bunun sebeplerinin araştırılması sonucunda, ya plânda revizyon yapılması, ya da faaliyetlerin, plânın öngördüğü

²²⁸ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 12.

²²⁹ ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.tuv.com.tr/ys-iso14000.html>, Son Erişim Tarihi: 27.01.2004.

²³⁰ Çevre Yönetim Sistemleri,

<http://www.kalder.org/page.asp?pageID=737CatID=&ContentID=956>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.

koşullara getirilmesi sağlanmaktadır. Planlamanın sağlıklı yapılabilmesi için; işletmenin faaliyetleriyle ilgili çevre yönlerinin belirlenmesi, yasaların ve yönetmeliklerin belirlediği kısıtlamaların belirlenmesi, çevresel kriter ve hedeflerin belirlenmesi ve yazılı doküman haline getirilmesi, çevre yönetim programlarının oluşturulması ön çalışmalarının yapılması gerekmektedir.²³¹

Çevre amaç ve hedeflerine ulaşabilmek için program veya çizelgeleri, kaynak ve sorumlulukları da içine alan bir stratejik çevre planı; işletmenin planın dağıtımına konu olduğu zamanki çevre uygulamalarının başarı derecesinin tespiti, plan dönemi boyunca çevre uygulamalarındaki başarıların artırılması için tasarlanan iyileştirmeler, tasarlanan iyileştirmelerin uygulanabilmesi için gerekli teknik şartların görüşülmesi, mali kaynaklar, pazar ihtiyaçları ve pazarla ve ayrıca, mevzuat ve idari düzenlemelerle ilgili gelişmeler, ilgili tarafların beklentileri gibi tasarlanan iyileştirmeleri etkileyen iç ve dış faktörlerin farkına varılması gibi unsurları içerebilmektedir.²³²

3.2.2.6. Çevre Yönetim Programı

Çevre yönetim programı, stratejik çevre planının sağladığı çerçeve içinde, özel faaliyetlerle ilgili olarak beyan edilen hedeflere ulaşabilmek için atılacak adımları, çizelgeleri, kaynak ve sorumlulukları belirleyen kısa vadeli bir hareket planı olarak tanımlanmaktadır.²³³ Çevre yönetim programları, belirlenen amaçlarla ve hedeflerle bağlantılı, işletmenin amaçlarının somut eylemlere nasıl dönüştürüleceğinin tanımını içeren özelliktedir.²³⁴ Çevre yönetim programları soyut olarak düşünülmemeli, diğer yönetim programları, işletme stratejileri ve bütçeyle bütünleşmiş olması sağlanmalıdır. Dinamik bir yapıda olması ve yeniden gözden geçirmeye uygun olması da önemli olmaktadır.²³⁵

²³¹ Meriç, Arda, "ISO 14000", <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

²³² TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 13.

²³³ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.19.

²³⁴ McKay, G., Ng, J. (1998), a.g.e., s.152.

²³⁵ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 21.

Çevre yönetim programları, sorunları işletme için arz ettiği öncelik sırasına göre ele almaktadır. Programa dahil olan kaynakları uygulamaya aktarabilmek için gerekli kaynaklar; mali-bütçe ve diğer-kaynak tahsis mekanizmalarıyla temin, tahsis ve tasdik edilmelidir. Program; tek başına işlemler, ürünler, hizmetler, iş yerleri veya bu iş yerlerindeki tesislerle ilgili meselelerle uğraşan daha özel ve daha ayrıntılı planlara ayrılabilir. Bu ayrıntılı ve özel planlar sadece daha istisnai durumlarda hazırlanmalı ve sadece genel yönetim programlarında bulunmayan bilgileri ihtiva etmelidir. Çevre yönetim programları bir yıl için düzenlenmektedir.²³⁶ Çevre amaç ve hedefleri süreci içinde belirlenen projeler çevre yönetim programı çerçevesinde tanımlanmakta, proje mevcut durumu ve hedefleri, sorumlu kişileri, gerekli kaynaklar ve bitiş tarihi belli olmakta ve takip edilmektedir.²³⁷

Çevre yönetim programları, stratejik çevre planında yer alan eylemlerin; yerine, zamanına, yöntemine, sorumlularına, finansman düzenine açıklık getiren belgeler olarak hazırlanması gerekmektedir.²³⁸ Çevre yönetim programıyla bağlantılı örnek bir plan Tablo 3.3'te verilmektedir.

Tablo 3.3 Çevre Yönetim Programlarıyla Bağlantılı Örnek Bir Plan

<p><u>Politika:</u> Tabii kaynakların korunması.</p> <p><u>Stratejik Plan Amacı:</u> Teknik ve ticari bakımdan mümkün olduğu ölçüde su kullanımının azaltılması.</p> <p><u>Çevre Yönetim Program Hedefi:</u> 1 yıl içerisinde su kullanımının %15 azaltılması. Böyle bir hedef aşağıda örnek verilen bir dizi hareket planına çevrilebilecektir.</p> <p><u>Harekat Planı:</u> A işleminde kullanılan durulama suyunu, aynı derecede yüksek kalite istemeyen B işleminde de kullanabilmek için devreye sokmak amacıyla gerekli ekipmanın alınması ve sisteme bağlanması.</p> <p><u>Sorumlu Kişi:</u> Hulusi Yapar</p> <p><u>Kaynak:</u> Mevcut işletme personeli, Suyu tekrar devreye sokmak için gerekli teknoloji, Mevcut bütçeden 50 Milyar TL.</p> <p><u>Tamamlama Tarihi:</u> 18 Kasım 2004</p>

Kaynak: Türk Standartları Enstitüsü, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS EN ISO 14001, Çevre Yönetim Sistemleri-Özellikler ve Kullanım Kılavuzu, (1995), Ankara, Eylül, s. 16.

²³⁶ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 13.

²³⁷ Certified Environmental Management, http://www.tui.com/en/konzern/tui_umweltmanagement/ksys/zert_umwelt.html, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

²³⁸ Milli Produktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 52.

Çevre yönetim programı elemanları olarak; çevre meseleleri ile ilgili önceliklerin tespiti, öncelikli işlerle ilgili kararlar hakkında seçeneklerin geliştirilmesi, bu seçenek ve seçimlerin ve tercih edilen yaklaşımların maliyet/fayda analizlerinin yapılması/gözden geçirilmesi, uygulama için sorumlulukların tayini, uygulamadan sonraki durumun gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili önlemlerden bahsedilmektedir.²³⁹

3.2.3. Uygulama

Çevre yönetim sistemlerinin tüm kapsamıyla planlanması, stratejik çevre plan ve programlarının hazırlanmasıyla birlikte, işletme için en uygun uygulama araç ve düzenleri de ortaya çıkmaktadır. Bu aşama, çevre yönetim sisteminin işletme içerisinde yaşama geçirilmesi süreci olmaktadır.

Çevre yönetim sisteminin kurulması sırasında stratejik açıdan en önemli aşamalar olan politikaların belirlenmesi ve planlama aşamalarının başarıya ulaşabilmesi için uygulamada daha önceden belirlenmiş ilke ve kararlara uyulması çok önemli olmaktadır. Uygulama esnasında politikalardan veya plaplardan bir sapma gözlenirse ya uygulama olması gereken noktaya çekilmekte, ya da gerekli görüldüğü takdirde daha önceki aşamalar gözden geçirilerek uygun düzeltmeler yapılmaktadır. İşletmenin ihtiyaç duyduğu yetenek/kapasite ve destek sistemi; ilgili tarafların değişen istek ve talepleri, iş dünyasının hareketli yapısı ve sürekli gelişmelere bir cevap teşkil etmek üzere sürekli olarak değişikliğe uğramaktadır. Bir işletme çevreyle ilgili amaçlarına ulaşmak için; personel, sistem strateji ve yapısını belirli bir yönde toplamakta ve bunları aynı düzeye getirerek birbirine yaklaştırmaktadır.

Uygulama aşamasını şu alt başlıklara bölünebilmektedir:

- a) Yapının oluşturulması ve sorumlulukların belgelenmesi.
- b) Eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri:

²³⁹ TS-ISO 14004 (1995),a.g.e., s. 14.

- (1) Haberleşme faaliyetleri.
- (2) Çevre yönetim sistemi ile ilgili belgeleme faaliyetleri.
- (3) Belge kontrolleri.
- (4) İşletme kontrolleri.
- (5) Acil durum hazırlıkları ve bu hallerde yapılması gereken faaliyetlerin belirlenmesi.²⁴⁰⁻²⁴¹

Çevre yönetiminin etkinliğini sağlamak amacıyla, yetki ve sorumluluklar tanımlanmakta, işletme çalışanlarına gerekli eğitimleri verilmekte, iç ve dış iletişimin sağlanması için yazılı bir sistem oluşturulmaktadır.²⁴² Çevre yönetim sistemi el kitabı, prosedürler ve talimatlardan (operasyonel, acil durum, kontrol vb.) oluşan dokümantasyonu hazırlanmakta, uygulanması sağlanmaktadır. Çevre açısından önemli etkilere sahip birimler belirlenmekte, buradaki çevresel etkileri ortaya çıkarabilecek parametreleri kontrol altına almak için talimatlar oluşturulmaktadır.²⁴³ Uygulama aşaması, özellikle alt seviye çalışanlardan başlayarak talimat/prosedürlerin çevre sorumluları tarafından personele anlatılması dönemi olarak da tanımlanmaktadır.²⁴⁴

İşletmelerin büyük bir bölümünde çevre yönetim sisteminin uygulamaya aktarılması; bölüm bölüm gerçekleştirilmekte; gerekli şartların; anlaşılma seviyesi, faaliyetlerin çevre yönleri, beklentiler, sağlanan yararlar ve kaynak mevcudiyetine bağlı kalmaktadır. İşletme, açıkça bir ticari menfaatinin olduğu yerden işe başlamakta; bu amaçla kendisini sorumluluk altına sokacak sebepleri, lüzumsuz masrafları ortadan kaldırmaya; kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmaya, atıkları tekrar kullanmaya veya yeniden kazanımla devreye sokmaya çalışmaktadır. Bu

²⁴⁰ **Meriç, Arda**, “ISO 14000”, <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

²⁴¹ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

²⁴² **ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi**, <http://www.turizmdebusabah.com/devam.asp?ID=5298>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2004.

²⁴³ **Işık, Feryal Arnas** (1996), Çevreye Karşı Duyarlı Teknolojiler Alanına Yönelik Politikalar Çalışma Grubu Raporu Değerlendirme Toplantısı, <http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/platform/plat96/cevre.html>, Son Erişim Tarihi: 25.12.2003.

²⁴⁴ **ISO 14000**, http://www.kalitenet.com/kalitenet/iso_14000.asp, Son Erişim Tarihi: 15.02.2004.

konudaki bilgi birikimi ve ayrıca mevcut kaynaklar çoğaldıkça ilerlemeler de hızlanmaktadır.²⁴⁵

3.2.3.1. Yetenek Artışlarının Gerçekleştirilmesi

Çevre yönetim sistemlerinin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte işletme içerisinde bir çok değişimin olması beklenmektedir. İşletme için olumlu yönde sürdürülecek gelişmelerle birlikte işletmenin çevre konusunda yeterlilikleri, uzmanlıkları, yetenekleri artacaktır. Bu bölümde yetenek artışlarını sağlayan çalışmalar üzerinde durulacaktır.

3.2.3.1.1. Beşeri, Fiziki ve Mali Kaynaklar

Bir işletmenin çevre politikalarının uygulanabilmesi ve çevreyle ilgili amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için gerekli beşeri kaynaklarla tesis ve ekipmanlardan oluşan fiziki kaynaklar ve mali imkanlar belirlenip temin edilmelidir. İşletme, kaynak tahsislerini yapabilmek için faaliyet ürün ve hizmetlerinin sağladığı yararların nereden kaynaklandığını; örneğin kirlenme kontrolünün atıkların ve bunların atılmasının ve benzeri faaliyetlerin neye mal olduğunu tespit etmeye yarayan bir sistem geliştirmelidir.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde mevcut işletme yapısı ve sermaye miktarı uygulamada bazı sınırlamalara sebep olabilmektedir. Bu engelleri aşmak için işletmelerin, mümkün olan durumlarda aşağıdaki kuruluşlarla stratejik işbirliği imkanını gerçekleştirmeye çalışmaları gerekmektedir:

- Teknolojik gelişmeleri ve bilgileri paylaşmak için daha büyük müşteri işletmeleriyle,
- Ortak meseleleri belirlemek ve çözmek, bilgileri paylaşmak, teknik gelişmeleri kolaylaştırmak, tesisleri ortaklaşa kullanabilmek, çevre yönetim sistemlerini inceleme yollarını bulmak, ortaklaşa danışmanlar tutmak

²⁴⁵ TS EN ISO 14001, (1997), s.7.

amacıyla mal ve hizmet temin zincirinde veya işyerinin bulunduğu yörede mevcut diğer küçük ve orta büyüklükteki işletmelerle,

- Eğitim ve gelişmelerden haberdar olabilmek maksadıyla standart işletmeleri, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kurdukları birliklerle ve ticaret odalarıyla,
- Üretim ve yenilikleri desteklemek için üniversite ve diğer araştırma merkeziyle.²⁴⁶

3.2.3.1.2. Çevre Yönetim Sisteminin Düzenlenmesi ve Bütünleştirilmesi

Çevreyle bağlantılı kazançları etkin bir şekilde arttırıp, endişeleri aynı şekilde giderebilmek için çevre yönetim sistem unsurları etkin bir biçimde seçilmekte, planlanmakta ve gerektiğinde değiştirilmekte, bu yolla bunların var olan yönetim elemanlarıyla birlikte düzenlenip bütünleştirilmeleri sağlanabilmektedir. Bütünleştirilmesi gereken yönetim sistem unsurları olarak; kaynak tahsisi, işletme kontrolü ve belgeleme, bilgi ve destek sistemi, eğitim ve geliştirme, teşkilat ve sorumluluk yapısı, takdir ve mükafat sistemi, sistemlerin ölçülmesi ve izlenmesi, haberleşme ve rapor verme gibi konular bulunmaktadır.²⁴⁷

3.2.3.1.3. Görev ve Sorumlulukların Tanımlanması

Başarılı bir çevre yönetim sistemi ve çevre politikasının taahhütlerini yerine getirebilmek için gerekli sorumluluk ve bunu karşılayan yetki, kıdemli kişi veya fonksiyonlara verilmeli; bunların gerekli sorumlulukları yerine getirebilmeleri için yeterli özelliklere sahip ve yeterince bağımsız olmaları, yeterli kaynaklarla desteklenmeleri sağlanmalıdır. İşletme yöneticileri çevre yönetim sisteminin etkin bir şekilde uygulanmasında çevre uygulamalarındaki başarı derecesinden ve bunlarla ilgili hesapların verilmesinden sorumlu tutulmalıdır. Her seviyedeki personel, sorumlulukları ölçüsünde, çevre yönetim sistemlerinin desteklenmesi amacıyla çevre uygulamalarına katkıda bulunmalıdırlar.²⁴⁸

²⁴⁶ TS-ISO 14004 (1995),a.g.e., s. 15.

²⁴⁷ TS-ISO 14004 (1995),a.g.e., s. 15.

²⁴⁸ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.22.

İşletmelerin değişik organizasyon yapılarına sahip oldukları hatırlanarak, çevre yönetim sorumlulukları, bunların çalışma sistemlerinin anlayıp tanımlandıktan sonra tayin edilmeli ve dağıtılmalıdır. Çevre yönetim sistemiyle ilgili örnek sorumluluklar ve sorumluları Tablo 3.4’te gösterilmektedir.

Tablo 3.4 Çevre Yönetim Sistemiyle İlgili Sorumluluklar ve Sorumluları

Bazı Sorumluluklar	Sorumlu Olması Muhtemel Kişi veya Kurul
Genel istikamet belirlenmesi	Başkan, Genel Müdür, Müdürler Heyeti
Politikaların tespiti	Başkan, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcılarından veya üst yöneticilerden birisi
Genel uygulamanın izlenmesi Mevzuata uyum	Çevre konularıyla ilgili en üst yönetici, uygulamadan sorumlu Gn. Müdür Yardımcısı veya üst düzey yöneticilerden birisi
Çevre yönetim sistemine uygunluk	Genel Müdür Yardımcısı ve bütün yöneticiler
Sürekli gelişmenin sağlanması	Bütün yöneticiler
Müşterilerin beklentilerinin tespiti	Satış ve Pazarlama Personeli
Tedarikçilerin beklentilerinin tespiti	Alım Memurları veya Komisyonları
Muhasebe sisteminin geliştirilmesi ve sürdürülmesi	Mali konular ve muhasebe konularıyla ilgili yöneticiler

Kaynak: Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS-ISO 14004, Çevre Yönetimi- Çevre Yönetim Sistemleri- Prensipler, Sistemler ve Destekleyici Teknikler İçin Genel Kılavuz, (1995), Ankara, Eylül, s.16

Görev ve sorumlulukların tespiti ile ilgili işlerin düzenlenmesi için aşağıdaki gibi soruların cevaplandırılması gerekmektedir:

- Çevreyi etkileyen işleri yöneten, yerine getiren ve kontrol eden kilit personelin görev ve sorumlulukları tespit edilip belgeye bağlanmış mıdır?

Bu personel;

- Uygulama için gerekli eğitim kaynak ve personelini sağlayabilmekte midir?
- Çevre politikalarına riayet için gerekli faaliyetleri başlatabilmekte midir?
- Çevreyle ilgili problemleri; tahmin, tespit edebilmekte; bunlarla ilgili tavsiyelerde bulunup belli kanallara müracaat için bunları çözümlayebilmekte midir?
- Bu çözümlerin uygulanmasını kontrol edebilmekte midir?

- Çevreyle ilgili herhangi bir kusur veya arıza düzeltilinceye kadar gerekli diğer faaliyetleri sürdürüp kontrol edebilmekte midir?
- Acil durumlarda gerektiği şekilde hareke edebilmekte midir?
- Uygunsuzlukların sonucunu anlayabilmekte midir?
- Bu uygunsuzlukların sonunda doğacak sorumlulukları fark edebilmekte midir?
- Gönüllü inisiyatif ve girişimleri teşvik edebilmekte midir?
- Personelin mükafat ve itibar gösterme sistemlerinde çevre ve görev sorumlulukları dikkate alınmakta mıdır?²⁴⁹

3.2.3.1.4. Çevreyle İlgili Değer ve Motifler/Etkenler

İşletme çevreyle ilgili olarak ortak bir değerler sistemi geliştirmeli ve bunlara uyulmasını sağlamalıdır. Üst yöneticiler bu değerlerin yayılıp bilinmesinde ve personelin teşvik edilerek harekete geçirilmesinde anahtar rolü oynamaktadırlar. Çevre yönetim sistemini kitabi olmaktan çıkarıp etkin bir mekanizma haline getiren unsur, ortak değerler çerçevesi içinde, tek başına olarak personelin konuyu benimseyerek destek vermesi olmaktadır.²⁵⁰

İşletmenin bütün personeli, kendilerinin görevli ve sorumlu oldukları çevre amaç ve hedeflerini anlamalı, ve bunların önemini kabul etmeleri konusunda teşvik edilmeli ve cesaretlendirilmelidir. Bunlar, gerekli ve uygun durumlarda, işletmenin diğer personelinin de aynı şekilde hareket etmesini telkin ve teşvik etmelidir. Personele çevre amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesindeki başarılarından dolayı itibar gösterilir ve bunların mükafatlandırılmaları sağlanır ve ayrıca çevreye yönelik uygulamalarda iyileştirme sağlayacak tekliflerde bulunmaları teşvik edilirse sürekli gelişme için gerekli teşvik faktörleri (motivasyon) güçlendirilmiş olmaktadır.²⁵¹

²⁴⁹ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 16.

²⁵⁰ TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,

<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

²⁵¹ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 16.

3.2.3.1.5. Bilgi, Yetenek ve Eğitim

Çevre amaçlarına ulaşmak için gerekli bilgi ve yetenekler tespit edilmelidir. Bu hususlar belirli işler için personel seçimi, yeni personel alımı, eğitim, yetenek geliştirme ve sürekli işbaşı eğitimi gibi konularda göz önünde tutulmalıdır. Konuyla ilgili bütün personele çevre amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak uygun bir eğitim sağlanmalıdır. Görevliler, görevlerini ehil ve etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için; gerekli metot ve yeteneklerin kazanılması, görevlerini yanlış yapmaları halinde bunun çevre üzerindeki olumsuz etkilerini bilebilmeleri için gerekli olan eğitimi de içine alacak şekilde gerekli temel bilgilere sahip bulunmalıdır.²⁵²

Çevre yönetim sisteminin başarısı, çalışanların çevre koruma bilincine sahip olmalarına ve bu süreç içinde kendi rol ve sorumluluklarını anlamalarını sağlayacak eğitimlerin verilmesine önemli ölçüde bağlıdır. Başarılı bir çevre yönetim sistemi için işletme kültüründe gerekli değişimin sağlanmasında eğitim önemli bir araçtır.²⁵³

Her bir çalışanın yaptıklarının çevre sorunları üzerinde etkisi olabileceğinden ve her bir çalışanın çevre yönetim çabalarının nasıl geliştirilebileceği konusunda yararlı düşünceleri olabileceğinden, tüm çalışanların çevre yönetim sistemi konusunda eğitilmeleri son derece önemli olmaktadır.²⁵⁴ Çevresel sorunlar, enerji, atık yönetimi vb. konularda çalışanların bilgi düzeyinin artırılmasında eğitimden yararlanılmaktadır. Eğitimin işletmenin bütün düzeylerinde verilmesi özellikle önemlidir. Çevre yönetimine kaynak ayırma konusunda karar verme yetkisine sahip olan üst yönetimin, çevresel sorunlarla günlük olarak sık sık karşılaşan orta kademe yöneticilerin ve işletmenin çevreyi etkileyen süreç ve uygulamaları üzerinde etki sahibi olan diğer personelin eğitim çalışmasına dahil edilmesi gerekmektedir.

²⁵² TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 16.

²⁵³ Netherwood, Alan (1996), "Environmental Management Systems", Corporate Environmental Management: Systems and Strategies, Ed: Richard WELFORD, London: Earthscan Publications, s. 42.

²⁵⁴ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 21.

İşletmede çalışan müteahhitlerin gerekli eğitime sahip olduklarından emin olunmalıdır.²⁵⁵

Eğitimin seviye ve ayrıntısı yapılacak işin özelliğine göre değişeceği için; sürekli öğrenim ve eğitimin; personelin idari düzenlemeleri, işletmeye ait standartlar, politika ve hedefler gibi konulardaki bilgilerinin en son durumu yansıtacak şekilde olmasına imkan verecek tarzda düzenlenmesi sağlanmalıdır.²⁵⁶

Geçici ve kalıcı tüm personel için verilecek çevre bilinçlendirme eğitimi ile; küresel ve işletmenin operasyonları ile ilgili çevre konuları hakkında temel bilgi sağlanması, işletmenin faaliyetlerinin çevre performansını nasıl etkileyebileceğinin iyi anlaşılmasını sağlanması, işletmenin çevre politikasının özelliklerini öğretilmesi amaçlanmaktadır.

Üst yöneticilerin çevre yönetim sistemini anlamaları, kendilerini düşen görevleri bilmeleri, çevre yönetim sistemiyle ilgili performans kriterlerini kavramaları için verilecek çevre eğitiminin ise; çevre politikası ve prosedürlerin çevre yönetim sisteminin gereklerine uygunluğunun önemi, iş faaliyetlerinin çevresel yararları, çevre yönetim sistemine uygunluğu sağlamada rol ve sorumluluklar, belirlenmiş işletme prosedürlerinden sapmanın potansiyel sonuçları, çevre yönetim sisteminin uygulanmasına, çevre hedeflerinin başarılmasına ve işletmenin çevresel performansına arttırılmasına nasıl katılabilecekleri konularında açıklamalar getirmesi beklenilmektedir.²⁵⁷ Çevre eğitimlerine Tablo 3.5'de örnek bir program sunulmaktadır.

3.2.3.2. Destek Faaliyetleri

İşletme çevre yönetim sistemini uygulamalarının başarıyla yürütülebilmesi için çeşitli uygulamalarla çevre yönetim sistemi çalışmalarını desteklemek zorundadır.

²⁵⁵ Nemli, Esra (2000-2001), "Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001), s. 49.

²⁵⁶ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 17.

²⁵⁷ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.32.

Bu faaliyetlerin yürütülmemesi durumlarında sistemin başarıyla kurulması ve uygulanması zorlaşmaktadır.

Tablo 3.5 Çevre Eğitimi İçin Program Örneği

BİRİNCİ GÜN	İKİNCİ GÜN
<p>1. Temel Kavramlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sistem • Ekosistem • Ekoloji • Çevre • Çevre Sorunları <p>2. Türkiye’de Çevre Yönetimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hukuksal Düzenlemeler • Kurumsal Düzenlemeler • Teknik Araçlar <p>3. İşletmenin İçinde Bulunduğu Ortamın Özellikleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toprak Özellikleri • Bitki Örtüsü • İnsan Yerleşmelerinin Niteliği, Yaygınlığı ve Yoğunluğu • Ulaşım Yapısı • Alt Yapı Yatırımlarının Durumu 	<p>1. İşletmenin Çevresel Etkileri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Üretim Sürecinin Özellikleri • Ürün ve Hizmetlerin Nitelikleri • Tesisler ve Alt Yapı Yatırımları <p>2. İşletmenin Çevre Yönetim Sisteminin Tanıtılması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çevre Politikası, Stratejisi ve İlkeleri • Çevre Yönetim Birimi/Sorumlusu • Çevre Eylem Planı ve Yıllık Çevre Eylem Programı • İş Bölümü ve İş Akışı • Kullanılacak Formlar/Hazırlanacak Raporlar • Yayınlar <p>3. İşletmede Çevre Yönetim Alanları</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atıklar (Önleme, Azaltma, Ayırma, Depolama, Taşıma, Yok Etme) • Geri Kazanım Düzenekleri • Doğal Kaynak Kullanımı • Gürültü • Verimlilik • İş ve Dinlenme Ortamlarının Düzenlenmesi • Olağandışı Durumlar <p>4. Çevre Sorumlularının Belirlenmesi ve Önlenmesine Yönelik Öneri Geliştirme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sorunları Belirleme ve Önceliklendirme • Çözüm Önerileri Geliştirme

Kaynak: Milli Prodüktivite Merkezi (2000), *Sanayi İşletmelerinde Çevre Yönetim Sistemlerinin Kurulması*, No:645 Ankara, s. 57.

3.2.3.2.1. İşletme Kontrolleri

Uygulama, çevre uygulamalarının işletmenin politika, amaç ve hedeflerine uygunluğunu sağlamak amacıyla yapılması gereken işletme kontrollerinin kurulumu ve sürdürülmesi suretiyle gerçekleştirilebilir. Çalışma esnasındaki işlemler, işletme yöntemlerinin tespiti ve sürdürülmesi suretiyle kontrol edilebilir. Kurulma ve çalışma sırasında uyum gerektiren yöntemler, uygulamaya rehberlik etmek amacıyla oluşturulur. Yöneticiler, çevre konusunda işyerindeki işlemleri aşağıdaki gibi bölümlere ayırarak gerçekleştirebilirler:

- Yeni sabit sermaye yatırımlarında, işlem değişikliklerinde, kaynak yönetiminde, mülk sahibi olmada, terk ve terkinde ve yönetiminde yeni ürünlerin üretim ve paketlenmesinde kirlenmeyi önleyen ve kaynakların korunmasını sağlayan işlemler,
- İşletme içinde ve dışında gerçekleşen faaliyetler için gerekli şartlara uygunluğun sağlanması, bu faaliyetlerde etkinliğin artırılması ve uygulamada elde edilen başarının sürekli olarak artırılması için gerekli günlük yönetim işlemleri,
- Hızla değişen çevre şartlarını tahmin etmek ve alınması gereken önlemlerle ilgili stratejik yönetim işlemleri.²⁵⁸

3.2.3.2.2. Acil Durumlar İçin Planlama

İşletmeler, kendilerinden ya da işletme dışından kaynaklanan nedenlerle olağandışı durumlarla (deprem, yangın, iş kazası, su baskını vb.) karşı karşıya kalabilmektedirler. Böylesi durumlar çoğunlukla çeşitli çevresel sorunlara da yol açabilmektedir.²⁵⁹ Çevre yönetim sistemini uygularken karşılaşılabilecek beklenmedik durumların ortaya çıktığı zamanlarda uygulanmak için gerekli önlemleri içeren bir plan hazırlanmalıdır. Bu plan; kaza ve acil durum olasılıklarının değerlendirilmesi, kazaların ve bunlarının etkilerinin önlenmesi, iç ve dış haberleşme planı, kazalara müdahale için prosedürlerin hazırlanması, acil durum prosedürlerinin periyodik olarak test edilmesi, olası kazaların yol açacağı sonuçların hafifletilmesi gibi konuları içermektedir.²⁶⁰

Acil durumlarda ve kaza sonrasında işletmenin alacağı önlemler olarak, işletme çevreyle ilgili olaylar ve olabilecek acil durumlar için alınacak önlemlerin sürdürülmesini sağlamalıdır. Harekatla ilgili hususlar ve kontrol sistemi, uygun olan hallerde; kontrolsüz olarak havaya verilen atıklar, kontrolsüz olarak suya salınan, toprağa verilen atıklar, kaza sonucu çevreye dökülen, saçılan malzemelerde dolayı çevre ve ekosistemde ortaya çıkan özel etkiler gibi durumları göz önünde

²⁵⁸ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 17.

²⁵⁹ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 61.

²⁶⁰ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 24.

tutulmalıdır. Düzenlenen plan; anormal çalışma şartlarından, kazalardan ve muhtemel acil hallerden, kaynaklanan ve kaynaklanması olası olan olayları da hesaba katılmalıdır.²⁶¹

3.2.3.2.3. Çevre Yönetim Sisteminde Belgeleme

Çevre yönetim sistemlerinin sistem olma özelliğinin gereği olarak, sistemin elemanlarına, elemanların geçirdikleri gelişmelere, elemanlar arasındaki ilişkilerin doğru kurulmasına açıklık getirebilecek ayrıntıda bir belgelendirme düzeninin kurulması ve belgeliğin oluşturulmasıdır.²⁶² İşletme işlem ve yöntemleri belirlenmeli, uygun bir şekilde belgeye bağlanmalı ve gerektiğinde bu belgeler son durumu yansıtacak şekilde geliştirilip değiştirilmelidir. İşletme, etkin bir işletme yöntemini ve kontrol sistemini tayin eden çeşitli belgeleri açıkça belirlemelidir. Çevre yönetim sistemi belgeleme düzeninin hazırlanması, işletmenin çevre ile ilgili amaçlarının gerçekleştirilmesi için nelerin gerektiğinin anlaşılmasında personele yardımcı olmakta, sistemin ve çevreye yönelik uygulamalarda elde edilen başarının değerlendirilmesini imkan dahiline sokmaktadır.²⁶³

Çevre yönetim sistemi belgeleri; işletmenin çevre politikası, işletmenin yapısı ve anahtar sorumlulukları, işletmenin ISO 14001'in gereklerini nasıl karşıladığının tanımlanması, anahtar prosedürler/denetimler için referanslar, ilgili diğer dokümanlara göndermeler gibi bileşenleri içermelidir.²⁶⁴

İşletmede çevre yönetim sistemiyle ilgili olarak bir belge düzeninin kurulması için, belgeye bağlama düzeni ile ilgili olarak, bütün belgelerin yayım veya değişiklik tarihini içermeli, bunların özellikleri kolayca belirlenebilmeli, düzenli olmalı ve belirli bir süre saklanmalıdır. İşletme; belgeyi düzenleyen işletme ve bölümün, belgenin ilgili olduğu görev ve faaliyet çeşidinin, bu belgeyle ilgili olarak temasa geçilecek sorumlu kişinin kolayca belirlenebilmesini, belgelerin belirli aralıklarla

²⁶¹ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 18.

²⁶² Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 58.

²⁶³ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 18.

²⁶⁴ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 23.

gözden geçirilmesini ve gerektiğinde değiştirilmesini, yayımlanmadan önce yetkili kişi tarafından onaylanmasını, belgenin yürürlükteki en son baskısının, sistemin etkin bir şekilde çalışması için önem gerektiren faaliyetlerinin yürütüldüğü her yerde bulundurulmasını, yürürlükten kalkmış baskılarının gönderildiği veya kullanıldığı her yerde işlemiden kaldırılmasını sağlamalıdır.²⁶⁵

Çevre yönetim el kitabı işletmenin çevre politikasını, hedeflerini, buna ilişkin olarak hazırladığı organizasyonun yapısını, çevre çalışmalarına ilişkin görev ve sorumlulukları ortaya koyan bir dokümandır.²⁶⁶ Çevre yönetim sistemlerinin temel unsuru genellikle çevre yönetim el kitabı olmaktadır. İşletmenin çevre yönetim sisteminin uygulanması ve sürdürülebilmesi için sürekli bir başvuru kaynağı olan çevre yönetim el kitabı ile aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır:

- Çevre politika, amaç ve hedeflerinin birlikte ve karşılaştırmalı olarak okunmasını sağlamak,
- Çevre amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kullanılacak amaçları açıklamak,
- Kilit görev, sorumluluk ve yöntemleri belgelemek,
- İlgili belgeye bağlama işlemlerini yönlendirmek ve gerektiğinde işletmenin yönetim sisteminin diğer yönlerini açıklamak,
- İşletmeye uygun çevre yönetim sistem unsurlarının uygulandığını ortaya koymak.²⁶⁷

3.2.3.2.4.Çevre Yönetim Sistem Kayıtları

Çevre yönetim sistemi dahilindeki her türlü gerçekleşmenin belirli bir düzen içerisinde kaydının tutulması, hem çevre yönetim sisteminin etkenlik düzeyinin izlenmesi, hem de geliştirme amaçlı önlemlerin etkenlik düzeylerinin belirlenebilmesi için gerekli veri tabanının oluşturulmasının yönünden kolaylıklar

²⁶⁵ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 19.

²⁶⁶ Kurgun, Osman Avşar (1999), TSE EN ISO 9000 Kalite Güvence Standartlarının Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Uygulanması, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 211.

²⁶⁷ TS-ISO 14004 (1995), a.g.e., s. 18-19.

sağlamaktadır.²⁶⁸ Kayıtlar, işletme içi etkinlikler açısından değer taşıdığı gibi, işletme dışı kişi, kurum ve kuruluşlara karşı da çevre yönetim sisteminin uygulanmasıyla ilgili kanıt oluşturmaktadır.²⁶⁹ Kayıtların içeriğinde; mevzuat ve idari düzenlemelerin gerekleri ve koştuğu şartlar, izin belgeleri, çevre yön ve etkileri, çevreyle ilgili eğitim faaliyetleri, teftiş, uygulama ve sürdürülebilirlik çalışmaları, gözetim ve izlemelerle ilgili veriler, kaza ve şikayetler gibi uygunsuzluklar ve sonuçlandırılmasıyla ilgili faaliyetler, ürünlerin bileşimini ve bunlara ait mülkiyet haklarıyla ilgili veriler, tedarik ve taahhüt işletmeleriyle ilgili bilgiler, denetim ve gözden geçirme ile ilgili konular,²⁷⁰ çevre yönetim sisteminin kurulmasıyla açıklanabilecek olumlu ve olumsuz gelişmeler (işletmenin ürün ve/veya hizmetlerine yönelik ilginin ve pazar payının artması veya azalması vb.), personel hareketleri (başvurular, uyarılar, ödüllendirmeler, cezalandırmalar vb.) gibi durumlar bulunmaktadır.²⁷¹

3.2.3.2.5. Haberleşme ve Rapor Verme

Çevre yönetim sistemi etkin bir iletişim sisteminin kurulmasını gerektirmektedir. Kurulacak bir haberleşme sisteminin değişik düzeyler ve işlevler arasında içsel iletişim ve dışsal bilgilerin istenmesi, alınması, belgelenmesi ve bunlara yanıt verilmesi konularında prosedürler içermesi gereklidir. Kurulacak etkin bir iletişim sistemi ile; işgücünün motivasyonu, çevre politikasının açıklanması ve diğer işletme vizyonlarıyla/stratejileriyle ilişkisinin kurulması, rollerin ve beklentilerin anlaşılmasının sağlanması, yönetimin desteğinin ortaya konması, performansın izlenmesi ve potansiyel sistem iyileştirmelerinin belirlenmesi gibi konularda yardımcı olması beklenmektedir.²⁷²

Haberleşme aynı zamanda, işletmenin çevreye yönelik faaliyetleriyle ilgili olarak iç ve dış amaçlı raporların düzenlenmesi ile ilgili yöntem ve işlemleri tespit etmektedir. Bu raporların amaçları arasında aşağıdaki maddeler belirtilebilir:

²⁶⁸ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 60.

²⁶⁹ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 26.

²⁷⁰ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 15.

²⁷¹ Milli Prodüktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 61.

²⁷² Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 22.

- Yönetimin, çevreye karşı taahhütlerinin gösterilmesi,
- İşletmenin faaliyet, ürün ve hizmetlerinden kaynaklanan endişe ve soruların halledilmesi ve cevaplandırılması,
- İşletmenin çevre politikaları, amaç, hedef ve programları hakkında bilgi verilmesi ve bunların kamuoyu tarafından fark edilmesi,
- Uygun olan hallerde işletme içindeki ve dışındaki ilgili taraflara çevre uygulamaları ve bu konuda kaydedilen başarılar hakkında bilgi verilmesi.

Çevre yönetim sistemi izleme, denetim ve gözden geçirme işlemlerinin sonuçları, işletme içersinde çevre uygulamalarının geliştirilmesinden sorumlu olan kişilere gönderilmelidir. Bu sonuçlar içerisinde yer alan önlem ve kararlar; işletme personeli ve diğer ilgili tarafların şevk ve heyecana gelerek harekete geçirilmesinde; kamuoyunun, işletmenin çevre ile ilgili konularda kazandığı başarıyı anlayıp kabul etmesinde büyük görevler ifa etmektedir.

Raporlarda; işletmenin yapısı, ilgili tarafların katılım ve katkısı ve personel başarısının takdiri ile ilgili hususları içine almak üzere çevre yönetim işlemleri, çevreye salınan atık ve diğer maddeler, kaynak muhafazası, kural ve şartlara riayet, ürün yönetimi ve riskini de içine almak kaydıyla çevre uygulama ve başarı analizleri, iyileştirme fırsatları, kılavuz gibi tamamlayıcı bilgiler,²⁷³ olumsuz, ya da kötü haberler, çevre performans verileri, çevre performansını geliştirme ayrıntıları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.²⁷⁴

İşletme, çevreyle ilgili bilgileri ilgililere çeşitli yollarla gönderebilir. Hedef kitle için uygun rapor etme yöntemleri Tablo 3.6'da gösterilmektedir. Bazı işletmeler çevre raporlarının içeriklerinin bağımsız işletmelerce doğrulanması yoluna da başvurabilmektedirler.

²⁷³ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 16.

²⁷⁴ TSE, Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, a.g.e., s.36.

Tablo 3.6 Katılımcılar ve Rapor Etme Metotları

Hedef Kitle	Rapor Metotları
Pay Sahipleri/Ticaret Birlikleri	Özel mektup, çevre raporu, ya da yıllık finans raporunda bir bölüm
Banka, Sigorta Şirketleri	Çevre raporu, ya da yıllık finans raporunda bir bölüm
Düzenleyici Yetkililer	Özel rapor/Çevre raporu
Müşteriler	Reklamlar, paralı ilanlar
Yerel Halk	Mektup, halka açık günler, yerel basın ve görüşmeler
Çevre/Tüketici Grupları	Mektup, çevre raporu
İşletme İçi	İlan tahtalarına asılan duyurular, işletme içerisinde dağıtılan gazeteler, toplantılar ve elektronik mesaj sistemi

Kaynak: Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Çevre Yönetim Sistemi Eğitim Notları, ÇİE. 0198, Baskı No: 2, s. 36.

3.2.4. Ölçme ve Değerlendirme

Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde uygulanması sırasında ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinde işletme, prensip olarak çevre uygulama ve başarısını sürekli olarak ölçmeli, izlemeli ve değerlendirilmelidir. Ölçme, izleme ve değerlendirme, çevre yönetim sisteminin, işletmenin beyan edilen çevre politikalarına uygun olarak faaliyet göstermesinin sağlanmasında anahtar rol oynayan faaliyetleri oluşturmaktadır.²⁷⁵ Güncel ve güvenilir verilerin mevcut olması durumunda kirliliğin önlenmesi alanındaki ve diğer ilgi alanlarındaki stratejik fırsatlar daha kolay belirlenmektedir. Etkili bir ölçme programı, basit, esnek, tutarlı ve sürekli olmalı, programdan elde edilen sonuçlar iletilebilmeli ve program güvenilir veriler üretebilmelidir.²⁷⁶

İşletme önemli çevresel etkileri olabilecek işlem ve faaliyetleri izlemek ve ölçmek için yazılı bir metot belirlemeli ve devamını sağlamalıdır. Ölçme aletlerinin kalibrasyonları takip edilmeli, kayıtları tutulmalıdır. Herhangi bir uygunsuzluk durumunda düzeltici ve önleyici faaliyetlerin yapılması ve takibi için bir sistematik oluşturmalıdır. Çevre ile ilgili kayıtlar saklanmalıdır. Çevre yönetim sisteminin ISO 14001'in şartlarına uyup uymadığı ve uygun bir şekilde devamının sağlanıp

²⁷⁵ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 17.

²⁷⁶ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 25.

sağlanmadığı denetimler ile ortaya konmalı ve üst yönetime denetim sonuçları bildirilmelidir.²⁷⁷

3.2.4.1. Yürütülmekte Olan Uygulamanın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

İşletme yönetim sisteminin ve üretim işlemlerinin çevre yönünden etkinliğinin tayini ile bağlantılı konularda; fiili uygulama ve başarının, işletmenin amaç ve hedeflerinde belirtilenlerle karşılaştırılması için halen yürürlükte olan bir ölçme ve izleme sistemi mevcut olmalıdır. Ölçüm ve izleme sonuçları, başarı alanlarını ve düzeltilmesi gereken faaliyetleri ve gerekli önlemleri tespit etmek için tahlile tabi tutulmalıdır. Araç ve test ekipmanlarının ayarı, maddi ürünlerle yazılımlardan ve benzerlerinden numune alınması gibi konularda uygun bir kontrol düzeni mevcut olmalı ve uygulanmalıdır.

Ölçme ve izleme faaliyetleri işletme için uygun çevre uygulama ve başarı göstergelerinin tespitinde sürekli olarak başvurulacak bir kaynak olarak ele alınmalıdır. Bu faaliyetler; tarafsız, doğrulanabilir ve uyarlı; işletmenin faaliyetleriyle ilgili, çevre politikasıyla uyumlu, uygulanması kolay, yapılan harcamaların karşılığının etkin olarak geri alınmasına elverişli ve teknik yönden gerçekleştirilmesi mümkün olmalıdır.²⁷⁸

İşletme ölçme ve değerlendirme faaliyetleri sonucunda çevresel performansın değerlendirilmesi, sorunların kökenindeki nedenlerin belirlenmesi, düzeltici eylemlerin gerekli olduğu alanların belirlenmesi, performansın iyileştirilmesi ve etkinliğin artırılması gibi olanakları sağlamaktadır.²⁷⁹ Çevre denetiminden işletmenin sağlayacağı yararlar arasında, yasal düzenlemelere uyumun garanti edilerek maddi cezalardan kaçınılması, işletmenin toplumda sahip olduğu imajın iyileşmesi, maliyetlerde azalma, işletmenin her düzeyinde çevre konusunda bilinçlenmenin artışı ve genel olarak kalitede artış sayılabilmektedir. Diğer taraftan

²⁷⁷ Çevre Yönetimi Sistemleri, <http://www.kavram.com/danismanlik/cevre.htm>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2004.

²⁷⁸ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 18.

²⁷⁹ Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 25.

böyle bir denetimin potansiyel zararları arasında ise denetimin başlangıçtaki maliyeti, yönetimin ve çalışanların yabancıların kendi şirketlerine girişi ve onları değerlendirmesine duyulan tepki olarak belirtilmektedir.²⁸⁰

3.2.4.2. Çevre Yönetim Sisteminin Denetimi

İşletmenin çevre yönetim sisteminin; çevre yönetim sistemi denetim kriterlerine uyup uymadığını belirlemek ve sonuçları müşteriye bildirmek amacıyla, gerekli delillerin tarafsız ve değer yargılarına yer vermeyecek tarzda toplanması ve değerlendirilmesinden ibaret bir değerlendirme olarak tanımlanan²⁸¹ çevre yönetim sistemi denetimi ile uygulama sonuçlarını kontrol edebilmek amacıyla denetim yapılmaktadır. Denetimde çevre yönetimi sistemi mevzuat ve firma dokümanları dikkate alınarak, eksiklikler, geliştirilmesi gereken noktalar raporlanmaktadır.²⁸² Çevre yönetim sistemlerinde denetim uygulanırken, çevre yönetim sisteminin bütünlüğü, uyumluluğu, uygunluğu ve uygulanması incelenmektedir. Denetim ile ilgili olarak ISO 14000 standartlar serisinin ISO 14010-Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu-Çevre İle İlgili Denetimin Genel Prensipleri, ISO 14011-Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu-Denetim Usulü-Kısım 1: Çevre Yönetim Sistemlerinin Denetimi, ISO 14012-Çevre Yönetimi-Çevre Denetçilerinin Haiz Olması Gereken Özellikler standartlarından yararlanılmaktadır.²⁸³

Sistemin planlanan düzenlemelerle uygun olup olmadığını ve uygun olarak uygulanıp uygulanmadığını tespit edebilmek için çevre yönetim sistemlerinin denetimi muntazam aralıklarla tekrarlanmalıdır. Çevre yönetim sisteminin denetimi işletme tarafından seçilen işletme personeli ve işletme dışındaki taraflarca yürütülebilir. Her iki durumda da denetimi yapan kişiler işlerini objektif ve tarafsız olarak yürütebilecek bir durumda olmalı ve bu işe uygun tarzda eğitilmiş bulunmalıdır. Denetim sıklığı, faaliyetlerin çevre yönleri ve çevre üzerindeki etkilerini hesaba katarak işletmenin yapısına uydurulmalıdır. Denetim sıklığının

²⁸⁰ Nemli, Esra (2000), a.g.e., s. 140.

²⁸¹ TS-EN-ISO 14001 (1997), a.g.e., s. 4.

²⁸² Çevre Yönetimi, <http://www.igemconsulting.com/hizmetler/hizmetler.asp?proje=030>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2004.

²⁸³ Türk Standartları Enstitüsü, Çevre İç Denetimi Eğitim Notları, ÇİE. 0198, Baskı No: 2, s. 7-8.

taininde daha önceki denetim sonuçları da göz önünde tutulmalıdır.²⁸⁴ Çevre yönetim sistemine ait denetim raporu, yönetimi temsil eden en üst düzeye, mahalli iş yeri yöneticisine denetime tabi tutulan işletme veya bölümün uygun düzeydeki üst yönetimine sunulmalıdır.²⁸⁵

3.2.5. Gözden Geçirme ve İyileştirme

Yönetim tarafından yapılan gözden geçirme faaliyetleri, çevre politikalarının, uzun vadeli hedeflerin, çevre yönetimi çalışmalarının yansımalarının ve sürekli gelişim performansının değerlendirilmesi ve sonunda da gerekli görülen düzenlemelerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilir. Yönetim tarafından yapılan gözden geçirme işleminde çevre yönetim sistemi yönetiminin sorumlulukları çok büyüktür. Bu sorumluluklardan belli başlı olanları aşağıda sıralanmıştır:

- Çevre politika ve stratejilerinin geliştirilmesi,
- Denetim ve gözden geçirme faaliyetlerinin değerlendirilmesi, gerekli kararların alınması ve kararların uygulanmasına öncülük edilmesi,
- Performans ölçülerinin değerlendirilmesi ve gerekli çalışmaların yapılması
- Sürekli gelişim çalışmalarında yönlendiricilik yapılması,
- Organizasyonda çevre bilincinin geliştirilmesi için gerekli düzenlemeleri belirlemesi,
- Konuyla ilgili firma kültürünün gelişmesine öncülük edilmesi,
- Finanssal ve teknolojik kaynakların sağlanması.²⁸⁶

Zaman içinde meydana gelebilecek değişiklere uyum sağlayabilmek için, bütün gözden geçirme ve değerlendirme faaliyetleri sonrası gerekli görüldüğünde faydalı bir araç olarak kullanılabilen gözden geçirme işlemleri aşağıda belirtilmektedir:

²⁸⁴ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 20.

²⁸⁵ TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi,

<http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

²⁸⁶ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 22.

- Çevre yönetim sisteminde ve/veya uygulamalarında gelişme fırsatı görülen alanların tespit edilmesi,
- Eksiklik, kusur ve uygunsuzlukların kökenlerindeki sebeplerin tayin edilmesi,
- Tayin edilen sebeplerin ortadan kaldırılması için düzeltici ve önleyici planların geliştirilip uygulamaya aktarılması,
- Düzeltici ve önleyici faaliyetlerin etkinliğinin araştırılması,
- İşlemlerin gelişmesi sonucu yöntemlerde yapılan değişikliklerin belgeye bağlanması,
- Çevrede ortaya çıkan olumlu, olumsuz etkilerin belgeye bağlanması,
- Durumun amaç ve hedeflerle karşılaştırılması.²⁸⁷

3.2.5.1. Çevre Yönetim Sistemlerinin Gözden Geçirilmesi

Üst yönetim, çevre yönetim sisteminin uygunluğunu, yeterliliğini ve etkinliğini sürdürebilmek için kendisinin tayin ettiği aralıklarla çevre yönetim sistemini gözden geçirmektedir. Çevre politikası amaç ve hedefleri gerekirse değiştirilmekte, iç denetim sonuçları incelenmekte, çevreyle ilgili yasa ve yönetmeliklerde meydana gelen değişiklikler derhal işletmeye uygulanmaktadır.²⁸⁸

Çevre yönetim programları dikkate alınarak dışarıdan gelen şikayetler, istatistik sonuçlar, düzeltici önleyici faaliyetler, geliştirme önerileri, mevzuata uyum durumunu incelenerek sistemin geliştirilmesi için kararlar alınmaktadır. Belirlenen uygunsuzluk, eksiklik veya geliştirme için faaliyetler planlanmakta ve takip edilmektedir.²⁸⁹

İşletmenin; bütün faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevre boyutlarıyla ilgilenebilmesi amacıyla çevre yönetim sisteminin gözden geçirilmesi gerektiğinde

²⁸⁷ Meriç, Arda, "ISO 14000", <http://www.eylem.com/iso/wiso14000cys.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.10.2003.

²⁸⁸ Çevik, Filiz (2001), a.g.m., s. 77.

²⁸⁹ TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/14000bilgi.asp>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2004.

geniş ve kapsamlı olmalıdır. İşletmenin faaliyet, ürün ve hizmetlerinin mali duruma ve olası rekabet gücüne etkileri de göz önünde tutulmalıdır.

Çevre yönetim sisteminin gözden geçirilmesi aşağıdaki uygulamaları içermektedir:

- Çevre amaçlarının, hedeflerinin, uygulama ve başarı durumunun değerlendirilmesi,
- Bir evvelki gözden geçirme bulguları,
- Çevre yönetim sistem politikasının uygunluk ve yeterliliğinin devamı ve ayrıca;
 - Mevzuat değişiklikleri,
 - İlgili tarafların beklenti ve koşulları şartlardaki değişiklikler;
 - İşletmenin ürün ve faaliyetlerindeki değişiklikler;
 - Bilim ve teknolojiye ilerlemeler;
 - Çevreyle ilgili olaylardan alınan dersler;
 - Pazar tercihleri;
 - Haberleşme ve rapor verme düzeninin ışığı altında bu sistemde yapılması gereken değişiklikler.²⁹⁰

Çevre yönetim sistemlerinin; hangi aralıklarla, ne zaman, kimlerin hangi düzey ve biçimdeki katılımlarıyla, hangi tekniklerden yararlanarak gözden geçirileceği önceden belirlenmelidir.²⁹¹

3.2.5.2. Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler

Çevre yönetim sistemlerinde zaman zaman sorunlar ve eksikliklerin ortaya çıkması veya işletmenin değişimi ve büyümesi sonucunda değişiklik gereksinimi ortaya çıkabilir. Bu tür sorunların gözlenmesi durumunda sorunların araştırılması, nedenlerin belirlenmesi gerekmektedir.²⁹² Çevre yönetim sistemlerinin gözden

²⁹⁰ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 22.

²⁹¹ Milli Produktivite Merkezi (2000), a.g.e., s. 63.

²⁹² Fidan, Erdemir (1999), a.g.e., s. 26.

geçirilmesi ve denetimi sonucu ortaya çıkan bulgular, sonuçlar ve tavsiyeler belgeye bağlanmalı ve gerekli düzeltici ve önleyici faaliyetler tayin ve tespit edilmelidir. Yönetim bu düzeltici ve önleyici faaliyetlerin gerçekleştirilmesini ve daha sonraki çalışmalarla, bunların etkinliğinin kontrolü sağlanmalıdır.²⁹³ Çevre yönetim sisteminin en önemli özelliklerinden birisi, işletmenin sürekli gelişmeyi sağlamasına yardımcı olmasıdır. Hedeflerin belirlenmesi, planların yapılması, sistemin denetlenmesi, yönetimin sonuçları gözden geçirmesi ve gereken düzeltici ve önleyici faaliyetleri gerçekleştirilmesi gibi unsurların hepsi, sürekli gelişmeyi başarabilmek içindir.²⁹⁴

3.2.5.3. Sürekli İyileştirme

Sürekli iyileştirme kavramı çevre yönetim sisteminde somut olarak yer almalıdır. Sürekli iyileştirme çevre yönetim sistemindeki genel iyileştirme fırsatlarını tespit maksadıyla faaliyet ürün ve hizmetlerin hali hazırdaki başarı derecelerinin değerlendirilmesiyle gerçekleştirilebilir.

Sürekli iyileştirme işlemi; çevre yönetim sistemi, çevre yönetim sisteminde ve/veya çevre uygulamalarında gelişme fırsatı sunan alanları belirlemeli, eksiklik, kusur ve uygunsuzlukların kökündeki sebepleri tayin etmeli, kökteki bu sebepleri ortadan kaldırabilmek için düzeltici ve önleyici planları geliştirip uygulamaya aktarmalı, düzeltici ve önleyici faaliyetlerin etkinliklerini araştırıp doğrulamalı, işlemlerin geliştirilmesi sonucu yöntemlerde yapılan değişiklikleri belgeye bağlamalı, çevrede ortaya çıkan olumlu veya olumsuz değişiklikleri belgeye bağlamalı ve durumu amaç ve hedeflerle karşılaştırmalıdır.²⁹⁵

²⁹³ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 23.

²⁹⁴ Tüzün, H. Tülin., Bektaş, Hatice (1996), a.g.m., s. 28.

²⁹⁵ TS-EN-ISO 14004 (1997), a.g.e., s. 23.

3.2.6. Çevre Yönetimi Sistemi Uygulamasında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Çevre yönetim sistemlerini geliştirmek, ISO 14001 kayıt ve uygulamasına hazırlanmak ve çevre ile ilgili gerekliliklerden doğan maliyetlerini düşürmek isteyen işletmeler için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekildedir:

- Varolan sistemde değişiklik gerektiğinde bazı çalışanların direnç göstermesine, çalışanların bir kısmının, sistemin kırtasiyeciliği arttırdığını söyleyerek diğerlerini soğutmasına hazırlıklı olunmalıdır.²⁹⁶
- Uygulama yöneticisi, sürekli yaptığı işlerden sıyrılarak sistemi kurmak için zaman ayırmalıdır.
- Belge hazırlamak, talimat yazmak için zaman ve personel ayrılmalıdır.
- Sistem kurma çalışmaları uzun sürelere sarkabileceği dikkate alınmalıdır.
- Dışarıdan sağlanan danışmanlık, denetim ve belgelendirme için bütçe ayrılmalıdır.
- Tüm ilgililer arasında işbirliği sağlanmalıdır.²⁹⁷
- Kurum içi ve de kurum dışı iyi bir iletişim ağı oluşturulmalıdır.²⁹⁸
- Sistemden sorumlu bir kişi belirlenmeli, bu kişi çevre ile ilgili konularda eğitilmeli ve sistem sorumlusu olarak görevlendirilmelidir.
- Değişik fonksiyonlardan ve hiyerarşi derecelerinden seçilen çalışanlardan 8 kişiye kadar bir çevre yönetimi işgücü ekibi oluşturulmalıdır.
- Çevre yönetim sistemleri değerlendirilmesi ISO 14001 kullanılarak uygulanmalı ve değerlendirme sonuçları rapor haline getirilmelidir. Rapor da kullanılan işlem ve kuralların yeterlilikleri ile yeni kurallara ihtiyaç durumu da açıklanmalıdır.
- Çevre politikaları, çevre korunması ile ilgili hedefler ile hareket planı hazırlanmalı ve hazırlanan bu plan basılmalıdır. Planda belirtilen politikalar üst yönetim tarafından açıklanmalıdır.

²⁹⁶ Yenersoy, Gönül (1997), Toplam Kalite Yönetimi, Rota Yayınları, İstanbul, s. 197.

²⁹⁷ Kalite Kavramı, <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/10%5CISO%209000.doc>, Son Erişim Tarihi: 10.01.2004.

²⁹⁸ Demirel, Yavuz, Toplam Kalite Yönetimi'nin Uygulanabilmesi İçin Gerekli Koşullar, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=723>, Son Erişim Tarihi: 14.01.2004.

- Çevre duyarlılığı yaratacak ve yaygınlaştıracak liderler geliştirilmelidir. Liderler ve çevre iş gücü ekibi anlamak ve anlatmak için konuyu detayı ile öğrenmelidir.
- Organizasyon yapısı ve sorumluluklar tanımlanmalıdır. Tanımlanan konular resmi bir evrak haline getirilerek, bu evrakta isimlerin, görevlerin ve benzer hususların sürekli güncelleştirilmesine dikkat edilmelidir.
- Çalışanların; bilgilendirme seansları, ekip çalışmalarının tekrarları, tecrübe geri bildirimleri, diğer eğitim ve geliştirme programları ile sistemin gelişmesine katkıları ve katılımları sağlanmalıdır.
- Doküman kodlama işlemi çeşidi hakkında karar verilmelidir. Sistem dokümantasyonun geliştirilmesinin ilk gününden itibaren karar verme sonucunda seçilen form kullanılmalıdır.
- Temel işlemlerin ve bunlara yardımcı destek işlemlerin, sırası ile gösterildiği işlem akış çizelgesi hazırlanmalıdır. Çizelgede öncelikle temel işlemler yerleştirilmeli, destek işlemler bunlara göre belirlenmelidir.
- Kabul edilen kodlama yöntemine göre bütün formlar kodlanmalı, her form uygulamadaki bir işleme ait olmalı, işe yaramaz formlar tasfiye edilmelidir.
- Formlar işlem akış çizelgesiyle uyumlaştırılmalıdır. Her formun bir yeri olmalıdır, eğer yoksa akış çizelgesinin tamam olup olmadığı kontrol edilmelidir.
- İşlem akış çizelgelerinin doğruluğu ve gerçek olaylar ile ilişkisi kontrol edilmelidir.
- İşlem akış çizelgeleri yöntem dokümanları olarak kullanılmalıdır. İşlem amaçlarının çevre korunmasına yönelik olmalarına da özen gösterilmelidir.
- Yöntemler gözden geçirilmelidir. Ayrıca, diğer çalışanlar tarafından da incelenmeli ve çalışanlardan gelen yorumlar da dikkate alınmalıdır.
- Çevre yönetim sistemlerinin denetimi ve acil durumlarda yapılması gereken işler ile ilgili yeni işlemler ve yöntemler hazırlanmalı ve çalışanlar uygulama için eğitilmelidir.
- Çevre yönetim programı ile ilgili yeni yöntemler yayımlanmalıdır.

- Çevre yönetimi sistemi el kitabında kullanılan bütün sistem anlatılmalıdır. Bilgiler, çalışanların, satıcıların ve müşterilerin kolaylıkla anlaması için kısa ve açık olmalıdır.
- Bu aşamada, sistemi başlatmak ve revizyon isteklerini kısa sürede karşılamak gerekmektedir. Herkesi sürekli gelişme için teşvik etmek faydalı olmaktadır.
- Entegre sistemin kesintisiz gelişmesini sağlamak için denetim faaliyetlerine başlamak gerekmektedir.
- Kayıt işleminden en az 2 ay önce sistemin ön değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.
- Ön değerlendirmede; kayıtlı sistem denetçisinin kullanılmasına ve bütün düzeltici faaliyetlerin güncel olmasına dikkat edilmelidir.²⁹⁹
- Atık azaltımı konusunda gerçekçi ve ölçülebilir hedefler belirlenmelidir.
- İşletmenin her bölümünde, belirli işleri gerçekleştirmek ve elde edilecek sonuçları gözlemek üzere bir kişiye sorumluluk verilmelidir.
- Su ve enerji tüketiminin fazla olduğu ve yüksek miktarda atık suyun üretildiği süreçler belirlenmelidir ve bu alanlarda yapılacak çalışmalara öncelik tanınmalıdır.
- İşletmede üretilen atık miktarı hakkında kesin bir bilgiye sahip olabilmek amacıyla atık yönetimi sorumluları belirlenmelidir.
- Hammaddeler için düzenli envanter tutulmalıdır.
- Personelin nitelikleri, üretim süreci boyunca gerçekleştirilmesi gereken işlere göre geliştirilmelidir.
- Aşağıdaki konularda personel eğitilmelidir:
 - Kayıpların en aza indirilmesi, tehlikeli durum ve kazaların önlenmesi için malzemelerin doğru taşınması,
 - Ekipmanın, su, enerji ve hammadde tasarrufu sağlayacak şekilde kullanımı,
 - Hava, su ve toprağa karışarak yitirilen hammadde miktarının belirlenmesi ve en aza indirilmesi,

²⁹⁹ **Tavmergen, İge** (1998), “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemleri: Uygulama Aşamaları ve Uygulayanlara Sağladığı Faydalar” www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/iso14000.htm, Son Erişim Tarihi: 02.02.2004.

- Kaza sırasında oluşabilecek hammadde kaybını önlemek amacıyla uygulanabilecek acil durum planları hazırlanması,
- Çalışanların iş prosedürlerini su, enerji ve hammadde tasarrufu sağlayacak biçimde uyguladıklarından emin olabilmek için çalışmalarını düzenli olarak gözlemlenmelidir.
- Çalışanların, su, enerji ve hammadde tasarrufu ve atık azaltımı çalışmalarında gönüllü olarak görev almaları sağlanmalıdır.
- Yıllık temizlik programları düzenlenmelidir.³⁰⁰

3.3. TURİZM SEKTÖRÜNDE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİNİN UYGULANMASINDA YARDIMCI PROGRAMLAR

Sağlıklı ve temiz bir çevre olumlu turizm gelişmelerinin devamı için esastır. Çevre yönetimi ve planlamasına yönelik yatırımlar başlangıçta bir gider oluşturmakla beraber, uzun vadede gelire dönüşmektedir. Bu, çevre bilinci yüksek tüketicilerin sayısındaki artışla birlikte pazar potansiyelini arttırmaktadır.³⁰¹ Turizmde bir yandan turizmin yaratabileceği ve neden olabileceği çevre sorunları engellenirken, diğer yandan turizmi olumsuz etkileyecek çevre ve çevre sağlığı sorunlarının da çözülmesi gerekmektedir. Turizm sadece sağlık amaçlı değil tüm etkileriyle ele alındığında fiziki, biyolojik ve sosyal çevreyi bir bütün olarak etkileyen önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm mevsiminde nüfusun belli bölgelerde yoğunlaşması, söz konusu bölgelerin alt yapısının zorlanmasına, önemli çevre sağlığı sorunlarına zemin hazırlanmasına yol açabilmektedir. Geçici önlemlerle, ya da talebi kısa sürede karşılamaya yönelik olarak yapılacak uygulamalar yarardan çok zarar getirebilmektedir. Yerleşim yerlerinin ve turistik tesislerin çevre sağlığı alt yapıları söz konusu kapasite zorlamaları öngörülerek planlanmalıdır.³⁰²

³⁰⁰ **Miller, Joyce., Nafti, Rachid** (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.14.

³⁰¹ **Hofels, Thomas** (1992), "Turizm: Çevre Suçlusu ve Kurbanı Seyahat Endüstrisi Uzun Vadede Nasıl Başarılı Olur?", Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayınları, No: 24, İstanbul, s.15.

³⁰² **Güler, Çağatay, vd.** (2001), "Turizm ve Çevre Sağlığı", Standard Dergisi, Aralık, s.23.

Çevre yönetim sistemi standartları turizm işletmelerini; atık su ve katı atıkların kontrolü, gürültü kirliliği kontrolü, enerji ve su tasarrufu, kimyasal madde kullanımı gibi konularda bilinçlendirmektedir.³⁰³ Turizm işletmelerinde çevre yönetim sistemi uygulamalarında yardımcı olabilecek; Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Hammadde ve Malzemelerin Verimli Kullanımına İlişkin Kontrol Listesi EK 2’de, Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Bilinçli Atık Yönetimine İlişkin Kontrol Listesi EK 3’te, Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Malzeme ve Ürünlerin Taşınmasına Yönelik Kontrol Listesi EK 4’te, Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Su Tasarrufuna Yönelik Kontrol Listesi EK 5’te, Turizm İşletmelerine Yönelik Olarak Enerji Tasarrufuna Yönelik Kontrol Listesi EK 6’da verilmektedir. Turizm işletmelerinde uygulanan çevre yönetim sistemi çalışmalarından başarılılar Turizm İşletmelerinde Yapılan Başarılı Kayıp Azaltma Çabalarından Örnekler olarak EK 7’de verilmektedir. Turizm işletmelerinde, ayrıntılı, sistematik ve kapsamlı biçimde gerçekleştirilen çevre yönetim sistemleri şunları hedeflemektedir:

- Yeni projelere özel dikkat gösterilerek üretim ve işletmeden kaynaklanan çevre sorunlarının belirlenmesi ve en aza indirilmesi,
- Tasarım, planlama, inşaat ve uygulamada çevre konularına gerekli özenin gösterilmesi,
- Mümkün olduğu takdirde, arazi ıslahı yapılarak, çevre koruma kapsamında olan veya tehdit altındaki alan, tür, manzara güzelliklerinin korunmasına duyarlı olunması,
- Enerji tasarrufu yapılması,
- Atıkların azaltılması ve yeniden işlenmesi,
- İçme suyu yönetimi uygulanması ve kanalizasyon atıklarının değerlendirilmesi,
- Hava emisyonları ve kirleticilerin denetlenmesi ve azaltılması,
- Gürültü seviyelerinin izlenmesi, denetlenmesi ve düşürülmesi,
- Asbest, CFC, pestisit, zehirli aşındırıcı mikroplar, patlayıcı ve yanıcı maddeler gibi çevreye zararlı ürünlerin denetlenmesi, azaltılması ve ortadan kaldırılması,

³⁰³ Çevik, Filiz (2002), a.g.m., s. 18.

- Tarihi ve dini eser ve yerlere saygı gösterilmesi ve destek sağlanması,
- Gelenek, kültür ve geleceği de dahil yerel halkın çıkarlarına saygılı olunması,
- Çevre konularının, turistik yerlerin genel gelişme kapasiteleri açısından önemli bir unsur olduğunun göz önüne alınması.³⁰⁴

Gelecekte, ülkelerin ve turistik yörelerin çevre standartlarına uygunlukları ile değerlendirilecekleri görülmektedir. Ülkelerin katılımı ve bu sektörden elde ettikleri gelir düzeyleri, uyguladıkları çevre duyarlıklı projelere bağlı olmaktadır.³⁰⁵ Çevre yönetim sistemlerini destekleyen programlardan Türkiye’de uygulananlar bu bölümde anlatılmaktadır.

3.3.1. Çevreye Duyarlı İşletme Belgesi

Turizm ve Kültür Bakanlığı turizm işletmelerinin (konaklama tesisleri, yat limanları ve yatlar) çevreye duyarlılıklarını belgelendirmek üzere çeşitli kampanyalar düzenlemektedir. İşletmelerin sadece kendi sınırları içerisinde değil, yakın ve uzak çevrelerine de katkısı olduğunu belgeleyen “Çevreye Duyarlı İşletme Belgesi”, Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından, işletmelerin kendi istemleri üzerine yapılan değerlendirme sonucunda verilmektedir. Belgeli işletmelerde çevre bilincinin oluşturulması ve çevre korumasına katkı sağlanması amacıyla 1993 yılından itibaren, talepte bulunan işletmelerde, sınıflandırma çalışmalarında olduğu gibi, oluşturulan sınıflandırma heyetleri tarafından, değerlendirme formları kullanılarak değerlendirme yapılmakta ve belirlenmiş olan puan barajını aşan işletmelere çevre dostu işletme belgesi ve plaketi verilmektedir. Verilmekte olan plaketlerde yer alan simgeler de tesisin türüne göre farklılık göstermektedir. Yat işletmeleri için verilen plaketlerde "Yunus", Yat limanları için verilen plaketlerde "Çıpa" ve diğer tesislere verilecek plaketlerde de "Çam" simgeleri bulunmaktadır. Çevreye duyarlılık, tesisin türüne göre belirlenen ve duyarlılık ölçüsüne göre artan, ya da azalan simgelerce belirlenmektedir. İşletmeler

³⁰⁴ Hofels, Thomas (1992), a.g.e., s.15.

³⁰⁵ Kuşluvan, Zeynep (2001), “Turizm Çevre İlişkisi”, KalDer Forum Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, s. 44.

bu simgeleri broşür, ilan, katalog gibi tanıtıma yönelik medyalarda kullanarak duyarlılıklarını müşterilerine iletebilmektedirler. Bakanlık bu kampanyayla, işletmelere turizmin, konukların kendi çevrelerinden daha değişik, daha cazip ve daha temiz çevre aramalarına, ev sahiplerinin de konuklarına böyle bir çevre sunmalarına dayanan bir olgu olduğunu göz önüne alarak çevrelerini korumak zorunda olduklarını hatırlatmayı amaçlamaktadır.³⁰⁶

3.3.1.1. Konaklama İşletmelerinde Çam Belgesi

Konaklama tesislerine Bakanlıkça verilen “Çevreye Duyarlı İşletme Belgesi”ndeki çam simgesi, tesisin duyarlılığını, çam sayısı ise duyarlılık derecesini belirlemektedir. Konaklama tesislerinde çam simgesini belirleyen nitelikler EK 8’de, yeme-içme tesislerinde çam simgesini belirleyen nitelikler EK 9’da gösterilmektedir. Tesislerin çevreye duyarlılık açısından değerlendirilmesinde esas alınan kriterler şunlardır:

- Enerji ve su kullanımında tasarrufu sağlayan önlemler, düzenlemeler, yangın önlemleri,
- Çöplerin toplanması, yeniden değerlendirilmesi ve imhası için yapılan düzenlemeler,
- Atık suların arıtılması ve yeniden kullanımı,
- Kullanılan kağıt, şişe, mutfak malzemesi, deterjan, havlu, şampuan vb. malzemelerin nitelik ve özellikleri,
- Tesisin doğayla uyumlu yapılaşması,
- İnşaatındaki malzemelerin özellikleri,
- Peyzaj elemanlarının seçimi ve kullanımı,
- Gürültüye karşı izolasyon ve önlemler,
- Tefriş malzemelerinin nitelik ve özellikleri,
- Müşteri ve personeli çevre konusunda uyarıcı önlemler ve personelin eğitimi.³⁰⁷

³⁰⁶ “Turizmde Çevreye Duyarlılık Kampanyası” (1993), Turizm Bülteni, Nisan, s.5.

³⁰⁷ Çevre Dostu İşletme Plaketleri,

www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=48608, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.

3.3.1.2. Liman ve Marinalarda Çapa Belgesi

Doğanın korunmasına özen gösteren yat limanı ve marinalara “çapa” simgesi verilmektedir. Çapa simgesi, tesisin duyarlılığını, çapa sayısı ise duyarlılık derecesini göstermektedir. Marinalara çapa simgesi verilmesine esas kriterler, EK 10’da gösterilmektedir. Tesislerin çevreye duyarlılık açısından değerlendirilmesinde esas alınan kriterler şunlardır:

- Tesisin doğayla uyumlu yapılaşması,
- İnşaatındaki malzemelerin özellikleri,
- Su yüzeyinin kirlenmemesi için alınan önlemler, müdahale imkanları ve su tahliye sistemleri,
- Gürültüye karşı izolasyon, tasarruf düzenlemeleri ve yangın önlemleri,
- Çöplerin toplanması, yeniden değerlendirilmesi ve imhası için yapılan düzenlemeler,
- Atık suların arıtılması ve geri kullanımı,
- Kullanılan kağıt, şişe, deterjan, havlu, şampuan vb. malzemelerin nitelikleri,
- Yatlara verilen hizmetlerde kirliliği önleyecek ve caydıracak önlemlerin alınması,
- Müşteri ve personeli çevre konusunda uyarıcı önlemler ve personelin eğitimi.³⁰⁸

3.3.1.3. Yatlarda Yunus Belgesi

Gerek yapımı, donanımı ve tefrişi, gerekse de seyrettiği sularda demirlediği yerlerde, yakın ve uzak çevresine duyarlılık gösteren yat işletmelerine “Çevreye Duyarlı İşletme Belgesi” verilmektedir. Yunus simgesi, tesisin duyarlılığını, yunus sayısı ise duyarlılık derecesini belirlemektedir. Yatlara yunus simgesi verilmesine esas kriterler, EK 11’de gösterilmektedir. Yatların çevreye duyarlılık açısından puanlandırılmasında esas alınan kriterler şunlardır:

³⁰⁸ Çevre Dostu İşletme Plaketleri,
www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=48608, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.

- Yapım malzemesinin özelliği,
- Boya seçimi, motorlu ya da yelkenli oluşu,
- Deniz suyunun kirlenmemesi için alınan önlemler,
- Gürültüye karşı izolasyon ve önlemler,
- Enerji ve su kullanımında tasarrufu sağlayan düzenlemeler ve yangın önlemleri,
- Çöplerin toplanması ve imha edilmesi için araç gereç ve düzenlemelerin özellikleri,
- Atık su tanklarının durumu ve özellikleri,
- Sintine boşaltma özellikleri,
- Verilen hizmetlerde kirliliği önleyecek ve caydıracak önlemlerin alınması,
- Müşteri ve personeli çevre konusunda uyarıcı önlemler ve personelin eğitimi.³⁰⁹

3.3.2. Mavi Bayrak Projesi

Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslar arası bir çevre ödülüdür. Temiz, bakımlı, donanımlı, güvenli, uygar, sürdürülebilir bir çevrenin sembolüdür. Plajlar için özünde temiz deniz suyu sonrasında da çevre eğitimi ve bilgilendirmeye önem veren, gerekli donanıma sahip iyi bir çevre yönetimini temsil etmektedir. Marinalar içinse deniz suyu analizleri istenmemekle birlikte diğer kriterler benzerlik göstermektedir.

Mavi Bayrak kampanyası, bir bilgilendirme ve eğitim kampanyasıdır. Özendirme yoluyla, yüzme amaçlı kullanılan deniz ve göl sularının temizliğini, kıyıların düzenini, plaj hizmetlerinin düzeyinin yüksekliğini sağlamaya yönelik düzenlenmektedir.³¹⁰ 2000 yılından itibaren tur operatörleri ve turizm acenteleri ile

³⁰⁹ **Çevre Dostu İşletme Plaketleri,**

www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=48608, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.

³¹⁰ **Mavi Bayrak Projesi,** http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085, Son Erişim Tarihi: 09.04.2004.

işbirliği yapılarak, turistlerin bilgilendirilmesi ve mavi bayraklı plajlara yönlendirilmesi çalışmaları yürütülmektedir.³¹¹

AB ülkelerinde 1987 yılından beri yürütülmekte olan Mavi Bayrak, Avrupa Çevre Eğitim Vakfı'nca (AÇEV) verilmektedir. Avrupa'da 25 ülke ve Güney Afrika Cumhuriyeti olmak üzere toplam 26 ülkede uygulanmaktadır. Mavi Bayrak Projesi, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) tarafından koordine edilmektedir.³¹² Türkiye'de Mavi Bayrak kampanyası 1992 yılında Mart ayından itibaren başlatılmıştır. Resmi olmayan işletmelerca organize edildiği için, Turizm Bakanlığının girişimiyle kurulan Türkiye Çevre Eğitimi Vakfı (TÜRÇEV) tarafından yürütülmektedir.³¹³ Kampanya dahilinde Balıkesir'den Hatay'a kadar olan 7 ilde tespit edilen 300 noktada istenilen mikrobiyolojik ve fiziko-kimyasal parametreler için AB standartlarına uygun analizler yapılmaktadır.

Mavi Bayrak için belirlenen kriterleri sürekli sağlamak gerekmektedir. Bu kriterler içinde yüzme sularının kalitesi yanında, karada verilen hizmetler ve çevre korumaya yönelik faktörler de yer almaktadır. Kriterlerin tamamı sağlanmadıkça bu hak kazanılamamaktadır. Ayrıca Mavi Bayrak her yıl yenilenmektedir. Dolayısıyla bir yıl bu şartları sağlayan bir marina veya plaj diğer yıl sağlayamaz ise bayrak geri alınmaktadır. Mavi Bayrak kampanyası ülkelerin turizm tanıtımında çok önemli bir rol oynamaktadır. Mavi bayrağa sahip bir marina veya plajın ismi uluslararası platforma da duyurulduğundan, işletme ve yörenin de yurt dışında doğal olarak tanıtılması gündeme gelmektedir. Tatil yapmak için bilmediği, yeni tanıyacağı bir yere giderken, insanların uluslar arası garanti içeren ve özelliklerini bildiği bir plaja gitmek için plan yapması kolay olmaktadır. Mavi Bayrak bu nedenle güçlü bir araçtır. Kıyıların korunması, çevre bilincinin gelişmesinde ve turizm pazarlanmasında Mavi Bayrak projesinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Esasen bir çevre ödülü olmakla birlikte, uluslararası standart özelliği taşıması ve uygulama

³¹¹ Işıklı, Yılmaz (2002), "Türk Turizminde Altyapı ve Çevre", T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 12-14 Nisan 2002, Ankara, s. 271.

³¹² "Turizm ve Çevre Etkileşimi"(1995), Çevre Bakanlığı Yayını, s. 5.

³¹³ Soley, Selçuk V. (1998), Turizmde Yapısal Gelişim, Ankara, s.15-16.

alanının kıyılar olması nedeni ile turizm sektörü açısından büyük bir öneme sahiptir.³¹⁴ Bu standardın içeriğinde:

- Plajı kullananların sağlığı,
- Plajda ihtiyaç duyulacak donanımın temini,
- Plajın güvenliği ve yönetimi,
- Çevre bilincinin geliştirilmesi,
- Marinalarda gerekli donanımın sağlanması ve yönetimi,

konularında plajlar için 27, marinalar için 22 kriter bulunmaktadır.³¹⁵ Mavi Bayrak Kriterleri Plajlar için EK 12’de, marinalar için EK 13’de gösterilmektedir.

Mavi Bayrak programı için müracaatlar, yöresel bazda varsa yöresel Mavi Bayrak derneklerine, turistik işletmeler veya kişisel olarak belediyeler aracılığı ile Türkiye Çevre Eğitimi Vakfına yapılmaktadır. TÜRÇEV, gelen talepleri kriterler kapsamında değerlendirerek, uygun olanlar için gerekli dokümanların hazırlanmasını sağlamakta, önce Ulusal Jürinin değerlendirilmesine sunmaktadır. Jürinin uygun gördüğü plaj ve marinaların bilgi ve belgelerini FEE'ye ulaştırmaktadır. FEE, Uluslararası Jürisini toplayarak tüm ülkelerin taleplerini değerlendirmekte ve nihai kararını vermektedir.

Ulusal Jüri üniversite temsilcileri, turizm sektöründen Turizm Yatırımcılar Derneği, Türkiye Otelciler Birliği, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği, Marina işletme ve Yatırımcıları Derneği temsilcileri, Turizm, Çevre, Sağlık Bakanlıkları ve TÜRÇEV temsilcilerinden oluşmaktadır.

Mavi Bayrak programı ile ilgili olarak Kasım-Mart ayları arasında TÜRÇEV aday plaj ve marinalara ilişkin dosyayı hazırlamaktadır. Dosyada bulundurulması gereken belgeler yöresinde, yöresel Mavi Bayrak Dernekleri, Belediyeler, Turistik Konaklama Tesisleri ve Marinalar için marina görevlileri gibi yöresine göre farklılık

³¹⁴ **Mavi Bayrak Projesi**, http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085, Son Erişim Tarihi: 09.04.2004.

³¹⁵ **Güngör, Erol** (2002), “Mavi Bayrak Ödülünün Turizm Sektöründeki Önemi”, T.C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, 2. Cilt, 12-14 Nisan 2002, Ankara, s. 219.

gösteren ilgililerce toplanarak TÜRÇEV' gönderilmektedir. Mart ayında Ulusal Jüri toplanmakta ve değerlendirmesini yapmaktadır. Ulusal Jürinin uygun gördüğü dosyalar ve bilgiler Nisan ayında FEE'ye gönderilmektedir. Mayıs ayının ilk haftası Avrupa Jürisi toplanmakta ve Mayıs ayının ikinci veya üçüncü haftası sonuçlar açıklanmaktadır.

Plaj ve marinalara ilişkin bilgiler FEE'ye önce bilgisayar ortamında belirli bir formatta gönderilmektedir. Bu format tüm detayları içermektedir. FEE talebin % 5'i oranında, tesadüfi olarak belirlediği dosyayı istemekte ve o dosyaların incelenmesi ile genel hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Mavi Bayrak ödülü bir yıl için verilmekte ve her yıl müracaatlar yenilenmektedir.³¹⁶ Ödül marinalarda doğrudan marinayı kapsamakla birlikte plajlarda, adı geçen plaj kadar yer aldığı beldeyi de kapsamaktadır. Nitekim, kriterlerde belirtildiği gibi plajın yanında beldesinin de, altyapı olanakları sorgulanmaktadır.³¹⁷

Mavi Bayrak ödülünü aldıktan sonra gerek standardın sezon süresince korunması, gerekse verilen beyanların izlenmesi amacı ile ulusal ve uluslararası düzeyde denetimler yapılmaktadır. Ulusal denetim TÜRÇEV koordinasyonunda yapılmaktadır. Gerek ulusal gerekse FEE uzmanları tarafından yapılan denetimler sırasında, eksikliklerin görülmesi durumunda yetkililer uyarılmakta ve giderilmesi için kısa bir süre verilmektedir. Eksikliğin devam etmesi durumunda veya eksikliğin niteliğine göre hiç süre tanımaksızın Mavi Bayrak ödülü TÜRÇEV veya FEE uzmanı tarafından geri alınabilmektedir. Ayrıca Turizm Bakanlığı İl Müdürlükleri koordinasyonunda da periyodik yerel denetimler yapılabilmektedir.

Denetimler sırasında; bir zorunlu kriterin tam olarak sağlanamamış olması veya iki zorunlu kriterin kısmi olarak sağlanamamış olması durumlarında, bayrak 10

³¹⁶ **Mavi Bayrak**, <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/99/05/07/yasam/17yas.htm>, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.

³¹⁷ **Türkiye Çevre Atlası-96**, (1997), T.C. Çevre Bakanlığı, MEB Basımevi, Ankara, s. 159.

gün süreyle indirilmektedir. Birden fazla zorunlu kriterin sağlanamamış olması durumlarında ise bayrak sezon süresince indirilmektedir.³¹⁸

Tablo 3.7 Ülkelere Göre 2003 Yılı Mavi Bayraklı Plaj ve Marina Sayısı

SIRA	ÜLKELER	PLAJ	MARİNA
1	İspanya	424	97
2	Yunanistan	373	5
3	Fransa	265	85
4	Danimarka	197	82
5	Portekiz	169	8
6	İtalya	159	47
7	Türkiye	140	11
8	İngiltere	105	12
9	İrlanda	73	6
10	Hırvatistan	61	16
11	İsveç	55	90
12	Kıbrıs	40	5
13	Almanya	39	186
14	Belçika	15	8
15	Hollanda	12	36
16	Bulgaristan	11	-
17	Slovenya	7	3
18	Finlandiya	6	23
19	Karadağ	6	-
20	Fas	5	-
21	Letonya	4	1
22	Estonya	3	4
23	İzlanda	2	2
24	Litvanya	1	-
25	Norveç	-	7
26	Romanya	-	-
	TOPLAM	2172	734

Kaynak: Mavi Bayrak Projesi, http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085, Son Erişim Tarihi: 09.04.2004.

Türkiye, 2003 yılı sonunda mavi bayrak ödüllü 140 plajıyla, dünyada 7. sırada yer almaktadır. Türkiye'deki 140 Mavi Bayraklı plaj EK 14'te, 11 tane olan Mavi Bayraklı marina EK 15'te gösterilmiştir. Bu sayının 8 bin 333 kilometre sahil şeridinde sahip Türkiye için yetersiz olduğu belirtilebilir. Türkiye'nin, Avrupa'da 25,

³¹⁸ **Mavi Bayrak Projesi**, http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085, Son Erişim Tarihi: 09.04.2004.

Afrika'da 1 olmak üzere toplam 26 ülkede uygulanan Mavi Bayrak Projesi'nde daha fazla çaba göstermesi gerektiği söylenebilir.³¹⁹ Avrupa'da 25 ve Afrika'da 1 ülkenin sahip olduğu Mavi Bayraklı plaj ve marina sayısı Tablo 3.7'de verilmiştir.

Türkiye'nin turizm sektöründeki en büyük rakipleri olarak görülen İspanya ve Yunanistan'ın Mavi Bayraklı plaj ve marina sayısı açısından önde oldukları görülmektedir. Türkiye'nin aradaki açığı kapatarak bu iki ülkenin seviyesine gelmesi turizm sektörünün gelişmesi ve turistik talebin artması için hayati önem taşımaktadır.

3.3.3. Atık Azaltma Programları

İşletmelerin üretim/işlemler stratejileri doğrultusunda atık oluşumunun sistematik olarak azaltılması amacı ile gerçekleştirilen organize edilmiş, kapsamlı ve sürekli faaliyetlerdir. Kirliliğin önlenmesi ve atıkları azaltma faaliyetlerinin üretim yönetimi kararları ile bütünleştirilmesi gerekliliğinin temel nitelikleri olarak, atıkların temizlenme ve kullanılmaz hale gelen malzemelerin tasfiye maliyetlerini, hammadde faaliyetlerini ve diğer üretim maliyetlerini azaltarak tasarrufta bulunmak olarak belirtilebilir.

Atık azaltma programları, kirliliği kaynağında azaltma/kirliliğin önlenmesi ve geri dönüşüm olmak üzere iki yöntemden oluşmaktadır. Kirliliği kaynağında azaltma, atıkların yönetilmesi yerine üretim sürecine odaklanmaktadır ve envanter kontrolü, malzemelerin taşınması, üretim planlama ve önleyici bakım ile ilgilenmektedir. Atıkların oluşumunun önlenmesi ile hammadde kullanımında etkinlik artmaktadır. Bu da işletmelerin finanssal açıdan tasarruf sağlaması anlamına gelmektedir. Kirliliği kaynağında azaltmanın başarısı üst yönetimin ve üretim yöneticisinin katılımı ile çok yakından ilişkili olmaktadır. Çevre ile ilişkin düzenlemelerin artmasına bağlı olarak Türkiye'nin özellikle turistik yerlerinde faaliyet gösteren bir çok işletme üretim süreçleri ile atıkların geri dönüşüm sistemlerini bütünleştirmeye gitmektedirler.³²⁰

³¹⁹ “Mavi Bayrakta Türkiye 7. Sıraya Yerleşebildi”, Cumhuriyet Gazetesi, <http://www.turizmdebusabah.com/index.asp>, Son Erişim Tarihi: 03.04.2004.

³²⁰ Yüksel, Hilmi (2000), “Çevre Yönetimi İle Üretim Yönetimi Arasındaki İlişki”, Verimlilik Dergisi, Milli Produktivite Merkezi, 2000/4, s. 94.

3.3.4. Atak Projesi

“Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Kıyı Yönetimi Projesi” (ATAK) kapsamında Çanakkale il sınırından Mersin sınırına kadar uzanan, karadan yaklaşık 2000 km ve denizden yaklaşık 4000 kilometrelik sahil bandı üzerindeki yerleşim birimlerini kapsamaktadır. Proje, turizm sektörünün en yoğun olduğu bu bölgenin kıyılarında, 2020 yılına kadar oluşacak turizm gelişimi ve nüfus artışına cevap verebilecek çevre korumaya, özellikle sahillerde kirliliğin önlenmesine yönelik içme suyu, kanalizasyon, atık su arıtma tesisi ve deşarjı ile katı atık imha tesisleri gibi altyapı tesislerinin mevcut durum tespiti, master plan fizibilite, proje ve inşaatlarının yaptırılması hedeflenmektedir.³²¹ Proje ile ilk önce altyapı eksikliklerini düzeltmek, daha sonra yeni kıyı yönetim yöntemlerini tanımlamak amacı ile tasarlanmıştır. Proje dahilinde Çeşme-Alaçatı’da atık su şebeke inşaatı ve bu havzaya içme suyu temini amacı ile havzadaki Ildır yer altı su kaynaklarının deniz suyundan korunması için geçirimsiz perde inşaatı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Alanya-Avsallar ve Kaş’ta atık su arıtma tesisi, deniz deşarjı ve kolektör hattı yapılmıştır.³²²

³²¹ **Türkiye Çevre Atlası-96**, (1997), T.C. Çevre Bakanlığı, MEB Basımevi, Ankara, s. 158.

³²² **Eko-turizm**, <http://www.turcev.org.tr/mavibayrak.html>, Son Erişim Tarihi: 21.03.2004.

BÖLÜM 4

TURİSTİK BİR İŞLETMEDE ISO 14001 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN UYGULANMASI

4.1. UYGULAMANIN AMACI

Yapılan bu çalışmayla, çevre yönetim sistemi kurmak için herhangi bir çalışma yapmamış işletmelerin -özellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler- izlemeleri gereken yol tespit edilmeye çalışılmaktadır. İşletmelerin standardı oluşturmak için yapmaları gereken başlangıç çalışmalarından, yönetimin gözden geçirmesine kadar ISO 14001 çevre yönetimi standardının maddeleri çerçevesinde yapmaları gerekenler açıklanmaktadır. Çevre yönetim sistemi kurmak isteyen turizm işletmelerine yarar sağlaması beklenen çalışma, özellikle turizm işletmelerinde çevre yönetim sistemi çalışmalarıyla ilgili olarak literatürde oldukça az sayıda bulunan kaynaklara ilişkin boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

4.2. UYGULAMADA İZLENEN YÖNTEM

Turizm sektöründe yapılan geniş bir tarama sonucunda ISO 14001 çevre yönetim sistemi uygulayan işletme sayısının çok az olduğu görülmüştür. Yapılan diğer bir tarama sonucunda, tez çalışması süresinde ISO 14001 çevre yönetim sistemi kurmak üzere birisi turistik işletme birisi çevre oluşumu olmak üzere iki çalışmanın yapıldığı anlaşılmıştır. Çevre oluşumu çalışmasının, gerekli mali kaynağı tam anlamıyla sağlayamadığı için faaliyetlerini yarıda bıraktığı görülmüştür. Diğer turistik işletmenin sistem kurma çalışmalarının ise geniş bir süreye yayılacağı, sistemin kurulmasının ve uygulamaya geçişinin tez çalışması süresinde bitmeyeceği anlaşılmıştır.

Araştırma için seçilen turistik işletmede ISO 14001 çevre yönetim sisteminin her bir maddesinin uygulanması için hangi gerekliliklerin yerine getirildiği ve bunların nasıl sonuca ulaştırıldığı, çevre yönetim sistemi belgesi alma aşamasına gelinceye ve sonrasında yapılan tüm çalışmalar araştırılmış ve işletme yöneticilerinden bilgi alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler düzenlenerek, ISO

14001 çevre yönetim sistemi kuran bir turizm işletmesinin uygulamaları, karşılaştıkları sorunlar, kazanımları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.3. UYGULAMA YAPILAN İŞLETMENİN TANITIMI

Araştırma yapılan turizm işletmesi bir konaklama tesisidir. İşletme yurtdışında da faaliyet gösteren bir otel zincirinin üyesidir. Otel zincirinin sahibi grup, aynı zamanda Avrupa'nın büyük tur operatörlerinin biri olarak faaliyetini sürdürmektedir. Turistik işletme faaliyetine 1990 yılında başlamıştır. Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından denetlenen dört yıldızlı bir işletme olan tesis, yüz kırk dönümlük bir arazi içinde yer almaktadır. Deniz kıyısında bulunan tesis, yedi kilometre uzunluğundaki bir kumsala açılmaktadır. Geleneksel Türk mimarisi tarzında inşa edilen tesis bir ana bina ve villalardan oluşmaktadır. 372 çift kişilik odası bulunan tesiste, bütün odalarda WC, uydu yayını, klima tertibatı, kasa, mini bar, telefon, radyo ve saç kurutma makinesi bulunmaktadır. İşletmenin biri kışlık olmak üzere, üç yüzme havuzu, 200 kişilik bir konferans salonu, toplantı odaları, oyun salonu da vardır. İşletmede 2004 yılı için 240 personel görev yapmaktadır.

Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından verilen 3 Çam ödülü bulunan işletme, aynı zamanda üyesi olduğu tur operatörünün dünya çapında 22000 otel arasında düzenlediği "Çevre Şampiyonasında", 3 kez altın madalya ödülü almıştır. İşletme 1992 den beri seçilen "Müşteri Memnuniyeti" ödülünün sahibi 20 otelden birisidir. 1994 yılında "Tourism for Tomorrow Highly Commended Award" ödülünü alan işletme 1996'da da "Green Hotelier 1996" seçilmiştir. İşletme 2000 Kasım ayında ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Belgesine sahip olmuştur. İşletmenin çevre yönetim sistemi belgesi EK 16'da gösterilmektedir.

Müşterilerine kaliteli bir hizmet sunmayı amaçlayan işletme, bir yandan da çevrenin korunmasına yönelik sistematik ve stratejik çalışmalar yapmaktadır. İşletme kullanılan hammadde miktarını azaltacak ve geri dönüşümü sağlayacak, elektrik ve su tüketimini azaltacak, atık suyun geri dönüşümünü enerji üretimiyle sağlayacak,

fire miktarını düşürecek projeler uygulamaktadırlar. Bu projelerin uygulanması ve kontrolü çevre yönetimi ilkelerine bağlı olarak yapılmaktadır.

İşletme, çevre ile ilgili çalışmalarına başladığında ilk önce çevre ile ilgili temel eğitim çevre komitesini oluşturan çalışanlara verilmiştir. Çalışanlar, daha sonraki beyanatlarında aldıkları bu temel eğitimden önce çevre konusundaki düşüncelerinin şimdikinden çok daha az, farklı ve yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Çalışanlara verilen eğitim uygulamaları için çevre yönetimi hizmeti veren danışmanlık şirketlerinden birinden yararlanılmıştır. İşletmede turizm sektörünü ilgilendiren gelişmelere uygun olarak en az iki yıllık hedefler belirlenmekte, strateji planları oluşturulmaktadır. Bu planlara uygun olarak hareket edilmeye çalışılmaktadır. Turistik işletme amaç ve hedeflerini belirlerken, Türkiye'nin ve içinde bulunduğu coğrafyanın özellikleri dikkate alınmaktadır. Turizm sektörünün yapısı gereği esnekliğinin ve dalgalanmasının çok fazla olması işletmeyi bazen sıkıntıya sokmaktadır.

4.4. UYGULAMADA ELDE EDİLEN VERİLER

Turistik işletmede çevre yönetim sisteminin kurulması ve uygulanması ile ilgili elde edilen veriler bu bölümde verilmektedir.

4.4.1. Çevre Yönetim Sisteminin Kurulmaya Başlanması

İşletme, 1992 yılından beri çevreyle ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. İşletmede çevre yönetim sisteminin kurulması için bir kişi görevlendirilmiştir. 1994 yılından beri çevre departmanı yöneticisi olarak görev yapan işgören, çevre komitesinin oluşturulmasıyla, çevre sorumlusu olarak 1999 yılında atanmıştır. Aynı şekilde teknik servisten sorumlu müdür, yönetim temsilcisi olarak seçilmiştir. Bu kişilerin yeni görevleri ve yapacakları çalışmalar tüm işletme çalışanlarına yönelik toplantılarla, ilan panolarıyla ve memorandumlarla tüm işletmeye duyurulmuştur. İşletme, çevre yönetim sistemi çalışmalarının daha verimli ve daha başarılı yürütülebilmesi için bölümlere ayrılmıştır. Bölgelere ayrılma işlemi, bölümlerin

birbirleriyle ilişki düzeylerine göre yapılmıştır. Örneğin satın alma bölümünün, bir mekan olarak belirli bir noktada değil işletmenin hemen her kısmında, bütün bölümlerle yakın ilişki içerisinde faaliyet gösterdiği düşünülmüştür.

İşletme atıklarını bölgelere göre değil atıkların özelliklerine göre sınıflandırmaktadır. Bölgeleri tespit ederken benzer atık çıkanlar bir arada tutulmaya çalışılmıştır. Atık depolama merkezinde benzer atıklar ayrı bölümlerde tutulmaktadır. Biyogaz tesisi henüz tam anlamıyla çalıştırılmaya başlanılamamıştır. Bu gerçekleştirildiğinde ayırım için harcanan zaman ve emek azaltılacaktır. Çevre yönetim sistemi kurulumu dolayısıyla, oluşturulan işletmenin bölümleri Tablo 4.1’de görülmektedir.

Tablo 4.1 İşletme Sahasında Ayrılan Bölgeler, Bölge Kodları, Sorumluları

Bölge Kodu	Kapsamı	Sorumlusu ve Yardımcısı	Bölge Kodu	Kapsamı	Sorumlusu ve Yardımcısı
01	İdari Bina, Yönetim Büroları (Yönetim, Muhasebe, Personel, Halkla İlişkiler, Pazarlama, Satın Alma)		02	Önbüro, Güvenlik Departmanı	
03	Bar, Restaurant, Oyun Salonu		04	Müşteri Odaları	
05	Çamaşırhane, Kat Hizmetleri		06	Ön bahçe, Alanı, Yeşil Alan, Hayvan Çiftliği, Otopark	
07	Atık Depolama Merkezi		08	Mutfak, Servis Alanı.	
09	Toplantı Salonu, Amfiteyatrosu		010	Teknik Servis, Atölyeler Depolar	
011	İşgörenlerin Yaşam Alanları, Yemekhane, Ek Bina.		012	Havuzlar ve Çevresi, Hamam, Sauna, Deniz Kıyısı	
013	Biyolojik Arıtma Tesisi ve Çevresi		015	Güneş Kollektörleri, Biyogaz Tesisi	
014	Akaryakıt Depoları		020	Genel	

Çevre yönetim sistemi ile ilgili çalışmalar çevre komitesi ve işletmenin çevre departmanı tarafından gerçekleştirilmektedir. İşletme turistik bir tesis olduğu için çevre departmanında çok fazla personel çalıştırmamakta, işler sayısı bir olan personelin elinde toplanmaktadır. İhtiyaç duyulduğunda, diğer bölümlerden çevre

departmanına ödünç eleman alma yoluna gidilmektedir. Çevre yönetim sistemi ile ilgili belgelerin hazırlanmasında ve işletmenin her türlü uygulamasında çevre komitesine danışmak, çalışmalarını bu doğrultuda gerçekleştirmek zorunluluktan öte bir alışkanlık haline gelmiştir.

4.4.2. Çevre El Kitabının Hazırlanması

Turistik işletmenin üst yönetimi çevre ile ilgili uygulamaları işletmenin her aşamasında desteklemiştir. İşletme çevre yönetim sistemi hizmeti veren yabancı kurum tarafından başlangıç düzeyinde incelenmiştir. Daha sonra çevre el kitabı, yönetim temsilcisi ve çevre sorumlusu tarafından ortaklaşa hazırlanmış ve çevre komitesi tarafından kontrol edilmiştir. Turistik işletmenin genel müdürü çevre el kitabını onaylamıştır. Çevre yönetim sistemi ile ilgili tanımlar, çevre politikası, çevre amaç ve hedefleri, çevre el kitabının uygulama alanı, içindekiler bölümü, çevre yönetim sisteminin elemanları çevre el kitabında bulunmaktadır. ÇYS PR 01 olarak adlandırılan çevre el kitabında diğer prosedürlerin numaraları ve adları yer almaktadır. Sistemin gereklerine göre hazırlanmış ve alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Hazırlanan çevre el kitabı ilgili departman ve kişilere dağıtılmıştır. Turistik işletme turizm sezonlarının sonunda ve başında uygun gördüğü maddelerde revizyona gitmektedir.

4.4.2.1. Çevre Yönetim Sistemi Başlangıç Çalışmaları

İşletme, faaliyete geçtiği andan itibaren çevreyle ilgili çalışmalar yürütmüştür. Özellikle çevre departmanının belirli bir birikime sahip olduğu görülmektedir. Yine de ISO 14001 çevre yönetim sistemi için ayrıntılı bir ön hazırlık çalışması yapılmıştır. İşletme, içinde bulunduğu turizm sektörü içerisinde çevreyle ilgili çalışmaların çok az miktarda bulunduğunu görmüştür. Kullandığı ürünlerin hangi yönleriyle çevreye zararlı etkiler verdiğini tespit etmiştir. İşletme kendisiyle ilgili mevcut durumu görerek harekete geçmiş ve eksikliklerini belirlenmiştir. Bunun için işletme dış çevreye yönelik olarak tüketici ve pazar, rakipler ile tedarikçi firmaların ve taşeronların analizlerini yapmıştır. İşletme, kendi çalışmalarına dönük olarak da işletmenin yapısını, bölümlerini, çalışanların özelliklerini gözden geçirmiştir. Çevre

departmanının başarılı çalışmaları sonucunda işletme üst yönetimi, çevre yönetim sistemi çalışmalarını desteklediğini açıklamıştır.

Çevre departmanı daha sonra, çevre mevzuatını, tedarikçi firmalarla yapılan sözleşmeleri, çalışma programlarını inceleyerek uyulması gereken şartları tespit etmiştir. Çevre yönlerini belirlemiştir. Çevreyle ilgili önemli noktaların değerlendirilmesi yapılmıştır. Uzman bir kuruluşa yaptırılan objektif bir analizle işletmenin zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koyma fikri kabul edilmiş ama çeşitli nedenlerle uygulanamamıştır. Bu noktaları tespit de çevre departmanı tarafından yapılmıştır.

4.4.2.2. Çevre Politikası

İşletme, çevreyle ilgili çevre politikasını üç madde olarak belirlemiştir. Çevre politikasının bir kopyası, tüm çalışanlara gönderilmiştir. Poster şeklinde hazırlanmış politika, ilan panolarına, genel kullanıma açık yerlere ve müşterilerin görebileceği panolara asılmıştır. İşe yeni alınan elemanlara verilen eğitimde işletmenin çevre politikası da öğretilmektedir. İşletme çevre politikasını; yıllık çevre raporlarında, bağlı bulunduğu seyahat acentesinin düzenlediği Çevre Şampiyonası katılım formlarında çeşitli aralıklarla kullanarak dış çevreye duyurma yoluna gitmektedir. Azımsanamayacak kadar çok insanın çevreye duyarlı olduğunu düşünerek reklamlarında ve broşürlerinde tanıtım amaçlı olarak belirtmektedir. İşletmenin çevre politikası Tablo 4.2’de verilmektedir.

4.4.2.3. Planlama

İşletme, çevre yönetim sistemini oluştururken belirli bir plan dahilinde hareket etmiştir. ISO 14001 standartlarına uygun olarak hareket eden işletmenin yaptığı çalışmalar bu bölümde açıklanmıştır.

Tablo 4.2 Uygulama Yapılan Turistik İşletmenin Çevre Politikası

X OTELİ ÇEVRE ELKİTABI TARİH: 01.04.2004	KONTROLLÜ KOPYA Revizyon No: 02 X OTELİ ÇEVRE POLİTİKASI	Talimat No: 01
<p>X Otel olarak, ana hedeflerimiz doğrultusunda, faaliyet, ürün ve hizmetlerimizle, çevrenin korunmasını ve iyileştirilmesini; çalışanların, müşterilerin ve yöre halkının sağlığını ve güvenliğini, gelecek nesiller adına çevreyi ve doğal yaşamı korumak istiyoruz. Bu çalışmalarını gerçekleştirebilmek için:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Çevredeki kişi ve otellere “iyi bir komşu” olacağız. 2. Yapacağımız çevresel faaliyetler ile misafir, personel ve bölge halkının güvenini kazanacağız. 3. Çevre hedeflerimiz doğrultusunda, çevre sorumluluklarımızı kabul edeceğiz ve uygulayacağız. <p>Bu politikamız, tüm çalışanlarımıza aktararak, politikamız kapsamındaki faaliyetlere katılım sağlanacaktır.</p>		
E.Ç. Çevre Sorumlusu	İCRA KURULU A.C.B. Yönetim Temsilcisi	H.H.F. Genel Müdür

4.4.2.3.1. Çevre Boyutları

İşletme, çevreyle etkileşen faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevre üzerinde meydana getirdiği ve olması muhtemel, çevreyi olumlu veya olumsuz yönde etkileyecek önemli değişiklik nedenleri olarak açıklanabilecek olan çevre boyutlarını tespit etmiştir. İşletme faaliyetlerinde kendisi tarafından kontrol altında tutulabilen veya etkilenebilen çevre boyutlarına ilişkin olarak bu faaliyetleri sırasında tamamıyla geri dönüşümlü malzeme kullanma kararı almıştır. Çevre boyutlarının tespitinde otelin bölümleri gruplandırılarak birkaç bölge bir sorumluya verilmiştir. Bölge sorumluları kendi bölgelerini ayda bir kez, kontrol listelerine göre kontrol etmektedirler. Bu işlemden sonra çevre komitesi başkanı bölümleri gezerek, kontrol listelerini onaylamaktadır. Sorun çıkaran bölümlerle ilgili kararlar çevre komitesinin kararı alınarak düzeltilmektedir. İşletmenin çevre boyutlarından katı atıklardan kaynaklananlar Şekil 4.2 ve Şekil 4.3'te gösterilmektedir.

Üretimden kaynaklanan katı atıklara ilişkin çevre boyutları belirlenirken; atıklar, risksiz ve tehlikeli atıklar olarak gruplara ayrılmıştır. Atıkların ayrıştırılmasıyla ilgili ayrıntılı açıklamalar Bölüm 4.5'te verilmektedir.

4.4.2.3.2. Kanuni ve Diğer Şartlar

İşletme, faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkan çevre etkileriyle ilgili başlıca kanun ve yönetmelikleri belirlemiştir. 2782 Sayılı Çevre Kanunu, 3621 Sayılı Kıyı Kanunu, Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Motorlu Kara Taşıtları Egzoz Gazları Yönetmeliği, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Kontrolü Yönetmeliği, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Gürültü Kontrol Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği, Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği, Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği olarak belirlenen kanun ve yönetmeliklere uygunluğun dışında, işletme kendi taahhüt ettiği konuları çevre amaç ve hedefleri olarak belirlemiştir. İlgili yönetmeliklere uygunluğun, işletme dışı kurumlara yaptırılacak denetimler sonucu belgelendirilmeleri kararlaştırılmıştır.

İşletme, Türkiye Cumhuriyeti kanun ve mevzuatının yanı sıra çevreyle ilgili uluslar arası anlaşmalara ve iş yaptığı ülkelerdeki çevre yasalarına uymaktadır. Bunun için diğer ülke yasaları -Özellikle Almanya- sürekli takip edilerek, belirli dönemler içerisinde gerekli düzeltmelere gidilmektedir. Türkiye'deki işletmelerin uyması gereken, çevre ile ilgili mevzuat EK 17'de verilmiştir. EK 17'de de görüleceği gibi Türkiye'de bu kadar çok yasa çıkartılmasına rağmen, yasaların birbirleriyle çelişkili hükümler içerdiği (Kıyı Kanunu, Orman Kanunu, Çevre Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu vb.) ve kamu kuruluşları arasında yetki tartışması yarattığı görülmektedir.³²³ İşletme, bu durumu görerek, uymak zorunda olduğu tüm

³²³ **Erdoğan, Nazmiye** (2003), Çevre ve (Eko)Turizm, Erk Yayınları, Ankara, s. 223.

mevzuatı inceleyerek kendisini ilgilendiren maddeleri belirlemiştir. Bu açıdan çevre sorumlusu mevzuatı uygulamada çok az sıkıntı çektiklerini belirtmektedir.

4.4.2.3.3. Çevre Amaç ve Hedefleri

İşletme var olan çevre boyutlarını en düşük seviyeye indirmeyi amaçlayarak, işletmenin ekonomik durumuna, turizm sektörünün özelliklerine, müşteri profiline uygun, çevre amaç ve hedeflerini belirlemiştir. İşletmenin çevre amaç ve hedefleri Tablo 4.3’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3 Uygulama Yapılan Turizm İşletmenin Çevre Amaç ve Hedefleri

İşletme Amaç ve Hedefleri	
1	İşletmenin çevre koruması için elinden geleni yapmasını sağlamak.
2	Çevreyi dikkate alan ve mümkün olan tüm koşullarda uluslar arası gelenek ve yasalarla belediyelerin belirlediği çevreyi düşünen tüm yasa ve emirlere saygılı olmak.
3	Çevreyi koruma ve geliştirme konusunda sürekli olarak ilerleme kaydetmek için çaba göstermek ve planlanan hedeflerin gerçekleştirilmesini sürekli değerlendirerek kontrol etmek.
4	Çevre programı uyarınca çalışanların, sürekli olarak yazılı ve ders yöntemleriyle periyodik dönemlerde motivasyonlarını sağlamak.
5	Çevreyi değişik biçimlerde koruma çabasını ve planlanan ve ulaşılan amaç ve hedefleri misafirlere uygun davetlerle anlatmak.
6	Çevreyle ilgili tüm bilgileri, resmi organizasyonların tamamıyla, diğer yatırımcılarla ve aynı zamanda çevreyi düşünen yöresel ve uluslar arası girişimcilerle paylaşmak.
7	Elektrik, LPG ve su tasarrufu yaparak, enerji tasarrufu sağlamak. Çevreye zararlı etkisi daha düşük çevre dostu ürünleri yani yeniden değerlendirilebilir ürünleri tercih etmek.
8	Çöpleri ayrıştırarak, ayrılmış (pet, şişe, kağıt v.s.) materyalleri de geri dönüşüm için göndermek, atık üretmekten kaçınmak, tedarikçilere ve taşeronlara baskı uygulayarak, çöp üretimini azaltarak geri dönüşüme özen göstermek.
9	Mutfakta tamamen ulusal ve mümkün olduğunca yöresel ürünleri kullanmak, ürünlerimizi doğal ürünlerden elde etmek.
10	Otel alanındaki tarihi sit alanlarını ve binaları restore ederek, korunmalarını sağlamak.
11	Çevreyle ilgili çalışmaları ve bilgileri halka açmak. Çevreye saygılı, sağlıklı çalışmaları ve sosyal koşulları birlikte çalışılan müşteriler için garanti etmek.

İşletmenin çevre amaç ve hedefleri incelendiğinde, işletmenin ulaşmak istediği noktaları müşterisi olan turistleri düşünerek ifade etmeye çalıştığı görülmektedir.

4.4.2.3.4. Çevre Yönetim Programı

İşletme, çevre yönetim programını hazırlarken çevre boyutlarından hareket ederek çevre politikasına uygun bir kısa vadede nasıl hareket edeceğini saptadığı çevre yönetim programını hazırlamıştır. Çevre yönetim programını hazırlamaya başlarken ilk olarak önceliklerini tespit etmiş, amaç ve hedeflerini belirlemiştir. Çevre komitesi yöneticisinin belirttiğine göre; işletme, kendi bünyesinde yaptığı incelemelerde, çalışanların çevre bilincinin yetersiz olduğunu, kaynakların tam anlamıyla ve doğru bir şekilde kullanılmadığını, işletmenin çevreye zararlı hammadde ve ambalaj kullandığını tespit etmiştir. Bu sorunların çözümünde kanun ve yönetmeliklere uygun olmayan noktaları bularak, çevre kirliliğine neden olan uygulama ve zayıf noktaları bularak, çevre politikasına ve tedarikçilerle yapılan iş anlaşmalarına ters düşen noktaları bularak çözüm için çevre yönetim programı oluşturulmuştur. İşletme çevre yönetim sisteminin kurulmasında ve uygulanmasında büyük önemi olan on sekiz tane proje belirlemiştir. İşletmenin çevre yönetim programı Tablo 4.4'te verilmiştir.

Çevre programı, yıllık periyotlarda gözden geçirilmekte, bitirilen projelerle ilgili yapılanlar raporlanmaktadır. Bitirilemeyen projelerde ise, projenin neden bitirilemediği nedenleriyle birlikte rapor altına alınarak yönetime sunulmaktadır.

4.4.2.4. Uygulama ve İşletme

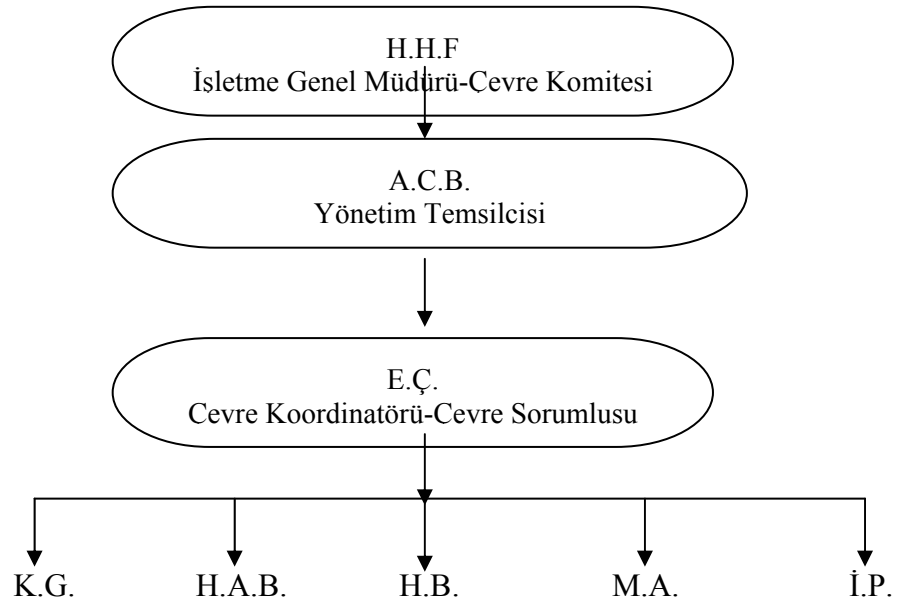
Çevre yönetim sisteminin uygulanabilmesi, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi ve etkinliğinin sağlanabilmesi için gerekli görev, yetki ve sorumluluklar belirlenmiş, yeterli kaynak teknoloji, finans ve insan gücü sağlanması çalışmalarına gidilmiştir. İşletme, çevre yönetim sistemlerinin uygulanması ve işletilmesini yedi adımda yerine getirmektedir.

Tablo 4.4 Uygulama Yapılan İşletmenin Çevre Yönetim Programı

Prog. No	Yapılacak İş	Termini	Sorumlusu	Sonuç
1	Katı atık biriktirme alanlarının inşa edilmesi.	15.04.1999	A.C.B.	Tamamlandı
2	Çöp ayrıştırma sisteminin kurulması.	06.05.1999	E.Ç.	Tamamlandı
3	Biyolojik arıtma tesisi kurulması.	20.10.1999	E.Ç.	Tamamlandı
4	İşletmedeki tüm atık suların biyolojik arıtma tesisine bağlanması.	11.05.2001	N.T.	Tamamlandı
5	Çalışanlara çevre eğitimi verilmesi.	14.10.1999	E.Ç.	Devam Ediyor
6	Fotoselli lambaların kullanılması	20.03.2000	H.Y.	Tamamlandı
7	Biyolojik arıtma tesisinden kompost gübre elde edilmesi	14.11.1999	E.Ç.	Tamamlandı
8	Biyolojik arıtma tesisinden elde edilen suyun çeşitli işlerde kullanılması.	17.11.1999	N.T.	Tamamlandı
9	Akaryakıt stok tanklarının sızdırmazlığının sağlanması.	03.02.2000	T.U.	Tamamlandı
10	Kazanlarda oluşan buharların müşteri odalarındaki klimalarda ve soğuk hava depolarında soğutma amacıyla kullanılması sisteminin inşası.	04.04.2003	E.Ç.- A.B.	Devam Ediyor
11	Mutfakta kullanılan su miktarının azaltılması.	06.10.2001	N.T.	Tamamlandı
12	Geri dönüşümlü ambalajlı ürünlerin tercih edilmesi.	23.05.2002	A.B.	Devam Ediyor
13	Deterjanların biyodeterjanlarla değiştirilmesi	06.04.2003	S.S.V.	Tamamlandı
14	Arıtma tesisine laboratuvar kurulması	18.11.2003	S.S.V.	Devam Ediyor
15	Şarj edilemeyen pillerin toplanarak geri dönüşüm fabrikasına gönderilmesi.	21.09.2001	E.Ç.	Devam Ediyor
16	Biyogaz tesisinin kurulması	10.01.2002	A.B.- E.Ç.	Devam Ediyor
17	Güneş kolektörleri kurulması	01.07.2003	E.Ç.- A.B.- H.Y.	Tamamlandı
18	Sahile uzanan yolun beton özelliklerinden arındırılması	24.03.2004	H.Ş.	Tamamlanmadı

4.4.2.4.1. Yetki ve Sorumluluklar

İşletmede, çevre yönetim sistemi bir proje organizasyonu ile yürütülmüştür. Görev, sorumluluk ve yetkiler beş kişi veya grupta toplanmıştır. Bunların arasındaki ilişki Şekil 4.1’de gösterilmektedir.

Şekil 4.1 Turistik İşletmenin Çevreyle İlgili Yetki Şeması

Proje Organizasyon Şemasında gösterilen kişi ve ekiplerin görev, yetki ve sorumlulukları şu şekildedir:

(1) Genel Müdür-Çevre Komitesi Başkanı:

- Çevre yönetim sisteminin işletilmesi ve geliştirilmesini sağlamak.
- İşletmenin çevre politikasını geliştirmek, stratejik planların yapılmasına katılmak.
- Çevre adına yapılan çalışmaların sonuçlarını ve çevre yönetim sistemine uygunluğunu sistemli ve objektif olarak incelemek, sistemin uygulanabilmesi için önerilerde bulunmak.

(2) Yönetim Temsilcisi:

- İşletmenin bölümleri arasında çevre yönetimi çalışmalarının koordinasyonunu yapmak, sorunlarla ilgili olarak danışmanlık yapmak.
- Acil durumlarda kriz yönetimini planlamak.
- Genel müdüre çevre yönetim sistemiyle ilgili olarak tavsiyelerde bulunmak.

- d. Çevre ile ilgili çalışmalarını takip ederek çevre yönetim sistemi denetimlerini yapmak.

(3) Çevre Sorumlusu:

- a. Çevre ile ilgili kanunları ve yasal mevzuatı takip etmek. Değişiklikleri ilgili kişilere duyurmak.
- b. Çevre yönetim sistemi çalışmalarını yönlendirmek.
- c. Tedarikçi ve taşıyon firmaların seçiminde görüş bildirmek.
- d. Çevre ile ilgili çalışmalarını takip ederek çevre yönetim sistemi denetimlerini yapmak.
- e. Çevreyle ilgili problemleri tespit etmek, yorumlamak, rapor vermek.
- f. Sistem gözden geçirme toplantılarını düzenlemek.

(4) Çevre Yönetim Komitesi:

- a. İşletmenin çevre boyutlarının tespitini ve gözden geçirilmesini sağlamak.
- b. Çevre politikasının, programlarının, amaç ve hedeflerinin belirlenmesini sağlamak.
- c. Çevre ile ilgili yapılacak çalışmalara karar vermek.
- d. Çevre kontrollerini yaparak denetleme sonuçlarını gözden geçirmek.
- e. Eğitimlerle ilgili konu ve yöntem belirlemek.

(5) Bölüm Yöneticileri-Departman Sorumluları:

- a. Çevre yönetim sistemiyle ilgili mevcut kaynakların yönetimini sağlamak.
- b. Çevre politikası ve prosedürleri gibi hususların işletme içerisinde dağıtımını sağlamak, çevreyle ilgili yapılan çalışmalarda çalışanlardan dönütler almak.
- c. Çevre yönetim sisteminin başarısını sağlamak için çalışanlarla ve işletmenin diğer bölüm yöneticileriyle koordinasyonlu biçimde çalışmak.
- d. Çalışanlara, katılımları olmadan başarının sağlanamayacağını ve üzerlerine düşen görevlerin neden önemli olduğunu anlatmak ve benimsetmek.

4.4.2.4.2. Çevre Bilincine Yönelik Eğitim Verilmesi

Turistik işletmede çalışanların sisteme katılmalarını sağlamak için çevre bilincini yerleştirmeye yönelik olarak eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine oldukça fazla önem verilmektedir. İşletmede, çalışanların işleriyle ilgili mesleki bilgi ve beceri edinmelerine yönelik eğitim çalışmalarının yanı sıra çevre yönetim sistemine ilişkin eğitim programları da uygulanmaktadır. ISO 14001 çevre yönetim sistemi kurulmaya başlandığında çevreyle ilgili ilk eğitim işletme yönetimine ve bölüm yöneticilerine verilmiştir. İşletmede daha önceden çevreyle ilgili çalışmalar yapıldığı için bu eğitim tamamlayıcı nitelik kazanmıştır. Eğitim faaliyetlerine çalışanlarla birlikte yöneticiler de katılmaktadırlar. Eğitim çalışmaları, bazen çalışanlara yönelik ve yöneticilere yönelik olarak gruplandırılmaktadır. Sürekli bir hizmet içi eğitim ve yetiştirme çalışması yürütülmektedir. Çevre yönetim sistemine yönelik olarak turistik işletmede verilen eğitim çalışmalarında çevre bilinci, çevresel becerilerin geliştirilmesi, çevre yönetim sisteminin özellikleri, mevzuat bilgisi ve işletmenin çevre politikası gibi konulara ağırlık verilmektedir. İşletmede insan kaynakları yönetimi uygulanmadığı için personel müdürlüğüyle çevre yönetim merkezi işbirliğinde eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları sürdürülmektedir. İşletmede eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları için toplantılar, seminerler, çalışma alanlarında bulunan panolar, çevre yönetim sistemi ile ilgili talimatlar, prosedürler, çevre el kitabından yararlanılmaktadır. İşletme çalışmalarının faal olduğu turizm aylarında ayın elemanı seçiminde % 50 oranında dikkat edilen çevre kriterlerine personelin ne derecede uygunluk gösterdiği, çevre komitesi tarafından yapılarak işletme içindeki panolarda sergilenmektedir. İsteyen müşterilerin çalışanlara yönelik eğitim toplantılarına katılmalarına izin verilmektedir. Ayrıca müşterilere yönelik eğitim için işletme içerisinde çeşitli panolar ve afişler asılmaktadır. İşletmenin eğitim politikası ve yıllık eğitim ihtiyacı, çevre yönetim komitesi tarafından belirlenmektedir. İşler sezonluk olduğu için eğitim çalışmaları sezon başlangıcında başlamakta ve sezon boyunca devam etmektedir. Ölü sezon olarak adlandırılan sezonda çevre yönetim komitesi isterse eğitim çalışmalarını yürütmektedir. Tatbikatlar genellikle bu dönemlerde yapılmaktadır. Eğitim için ayrı bir komite kurulmamıştır. Eğitim ihtiyacı tespitinde

çoğunlukla çevre sorumlusunun talepleri önemli olmaktadır. Eğitim işletme içi veya işletme dışından alınan yardımlarla sürdürülmektedir.

4.4.2.4.3. Çevre Konusunda İşletme İçi ve İşletme Dışı Haberleşmenin Sağlanması

Çevre konusunda, işletme içerisinde haberleşmeyi sağlamak için çevre haberleşme notları kullanılmaktadır. Gerekli görülen hallerde çevre faaliyet raporu yazılmaktadır. Bu raporlar işletmenin çevre yönetim sistemini uygulamadaki taahhüdünü yerine getirdiğini ve çevreyle ilgili olarak çalışanlarda ve toplumda gerekli bilinci yaratmak amacıyla kullanılmaktadır. İşletme dışından firmaya gelenlerin ve işletme içi çalışanların gerekli görüşmeleri, çevre haberleşme notuyla kayıt altına alınmaktadır. Dışarıdan doğrudan isme gelmeyen dokümanlar, işletme yönetimi tarafından kayda alındıktan sonra çevre koordinatörüne gönderilmektedir. İşletme içinde çeşitli birimler arasında yapılan çevre ile ilgili görüşmeler rapor altına alınmaktadır. İşletmenin çevresel faaliyetlerinin, müşterilere, çalışanlara, banka ve sigorta şirketlerine, pay sahiplerine, tedarikçi ve taşeronlara, topluma, sivil toplum örgütlerine, tur operatörlerine ve seyahat acentelerine duyurulması amacıyla yıllık çevre raporu hazırlanmaktadır. Çevre koordinatörü tarafından hazırlanan raporun içerisinde işletmenin çevre performansı, işletmenin genel tanıtımı, çevre yönetim sisteminin tanıtımı, çevre politikası, amaç ve hedefler, bu amaçlara ne kadar ulaşıldığı, çevre yönetim programı, çevre yönetimiyle ilgili yetkililerin isimleri, e-mail veya telefon numaraları bulunmaktadır.

4.4.2.4.4. Çevre Yönetim Sistemiyle İlgili Belgeye Bağlama İşlemleri

İşletmede çevreyle ilgili olarak dolaşan dokümanlar çevre koordinatörünün incelemesinden geçmektedir. Çevre yönetim sistemi doküman kontrol defteri aracılığıyla belgelerle ilgili işlemler yürütülmektedir.

4.4.2.4.5. Belge Kontrolü

Çevre ile ilgili tüm kayıtlar sorumlu bölüm tarafından saklanmaktadır. Kayıtlar saklama sürelerinin sonunda çeşitli yöntemlerle yok edilmektedirler. Eğitim tutanakları, emisyon izni, deşarj izni, çevre yönetim komitesi toplantı tutanakları, emisyon ölçümleri, atık su analiz kayıt defteri, sarfiyat raporu, iç tetkik raporları, çeşitli ölçümler, çevre haberleşme notları, çevre kaza raporları, tehlikeli atık beyan formu, bölge kontrol listesi defterleri, revizyon görmüş sistem dokümanları gibi belgeler sorumlu bölümler tarafından saklanmaktadır. Önemli görülenlerin bir kopyası çevre departmanında bulundurulmaktadır. Belgelerde değişiklik yapılacaksa, çevre komitesi toplantılarında yapılan gerekli incelemelerden sonra çevre koordinatörünce yapılmaktadır.

4.4.2.4.6. İşletme Kontrolü

İşletme, özellikle turizm sezonunda sürekli olarak çevre boyutları açısından çevre komitesi tarafından denetlenmektedir. Bundan başka işletme genel müdürü, işletmenin genel kontrolünü sağlamak için denetimlerde bulunmaktadır. İşletme, kritik bölgelerdeki kritik noktalar olarak; biyolojik arıtma tesisi, mutfak, barlar, restoranlar, havuzlar, atık depolama merkezi, akaryakıt depoları, çamaşırhaneler, gürültü seviyesi yüksek noktalar ve müşteri odalarını dikkate alarak bu noktaların denetimine daha fazla önem göstermektedir.

4.4.2.4.7. Acil Durum Hazırlığı ve Bu Durumlarda Yapılması Gerekenler

Doğal afetler, yangınlar, iş kazaları gibi beklenmedik durumlarda neler olabileceği ve bu olayların çevreye ne gibi etkilerinin olabileceği konularında işletme acil durum planı yapmıştır. ÇYS PR 10 Acil Durumlara Hazırlık ve Tepki Prosedürü ile çevrede meydana gelebilecek olumsuz durumlara karşı hazırlıklı bulunmaktadır. İşletme içerisinde acil durumlarda kimin ne yapacağı, haberleşmenin nasıl olacağı, çevre etkilerinin nasıl azaltılacağı belirlenmiştir. Acil durumlar için ölü sezonda tatbikatlar düzenlenmekte, seminer ve toplantılar yapılmaktadır. İşletmenin tamamı

için tam anlamıyla büyük problem sayılmayan durumlar için de acil durum planlarında yer ayrılmıştır. Örneğin kat hizmetleri görevlisinin tuz ruhu gibi maddelerden zehirlenmesi veya müşterilerin otel içerisinde vefatı durumlarında ne yapılması gerektiği gibi.

4.4.2.5. Çevre Yönetim Sisteminin Kontrolü ve Düzeltici Önlemlerin Alınması

İşletme, çevre uygulama ve başarısının kontrolü için ISO 14001 sistemini sürekli denetlemekte, işletmeyi kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Olabilecek aksaklıklar için faaliyete geçirilecek düzeltici önlemleri hazırlamıştır. Turistik işletmenin ISO 14001 bünyesinde yer alan kontrol ve düzeltici faaliyetleri şunlardır:

4.4.2.5.1. İzleme ve Ölçme

İşletme daha önce tespit ettiği çevre boyutlarını izleyerek, bu alanlardaki gerekli ölçümleri hem kendisi, hem de dışarıdan tuttuğu şirketlere yaptırmaktadır. Sonuçları belgelendirmekte ve olumsuz durumlarda soruna müdahale etmektedir. Bunlar için acil durum planlarına uygun hareket etmektedir. Şu ana kadar acil durum uygulamasına geçecek kadar büyük bir sorun işletmede oluşmamıştır. İşletme havuz suyunu denetleyerek çevre yönetim sistemi kurallarına ve mevzuata uyup uymadığını denetlemektedir. Maliyetlerini ve çalışmalar yönetim sisteminin kontrolünü yapılması öncelikle görsel kontrollerle yapılmaktadır. Sistemin işleyişin ve bu işleyişi temin etme amacının sonucunda elde ettiği tasarrufları incelemektedir. İşletme dışı kuruluşlar tarafından yapılan ölçümler için gerekli belgeler sağlanmıştır.

4.4.2.5.2. Uygunsuzluklar, Düzeltici ve Önleyici Faaliyetler

İşletmede ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin incelenmesi için çevre koordinatörü sık sık denetimlerde bulunmaktadır. Düzeltici ve önleyici faaliyetlerinin yürütülmesi çevre komitesi tarafından yapılmaktadır. Bu faaliyetlerle ilgili görev, yetki ve sorumluluklarla ilgili ÇYS PR 12-Uyumsuzluk ile Düzeltici ve Önleyici

Tedbirler Prosedürü oluşturulmuştur. Yapılan denetimler ve kullanılan gözden geçirme yöntemlerinden sonra elde edilen bulgular, sonuçlar ve çözüm önerileri raporlar halinde belgelendirilmekte ve bu konuda uygulanabilecek çözümler kararlaştırılmaktadır. Çevre komitesi düzenleme çalışmalarının sonucunu kontrol etmektedir.

4.4.2.5.3. Kayıtlar

Çevre ile ilgili yasal mevzuat, çevre el kitapları, iş talimatları ve çevre prosedürleri, çevre eğitimi kayıtları, denetim raporları, toplantı tutanakları, çevreyle ilgili yazışmalar, işletme içerisinde yayınlanan çevreyle ilgili bildirimler, izleme ve ölçme raporları çevre departmanı tarafından oluşturulan kayıtlardır. Bu kayıtların beş yıl süreyle saklanması çevre komitesi tarafından karara bağlanmıştır. Saklama işlemi de çevre departmanı tarafından yapılmaktadır.

4.4.2.5.4. Çevre Yönetim Sistemi Denetimi

İşletme içerisindeki denetimler, genel müdür, yönetim temsilcisi, çevre sorumlusu ve çevre komitesi tarafından yapılmaktadır. Bölüm yöneticilerinin hepsi çevre komitesi içerisinde yer almaktadır. İç denetimler ve dış denetimler süresince işletmenin ISO 14001 çevre yönetim sistemini uygulamadaki başarısı ve yeterlilikleri de incelenmektedir. İç denetimler turizm sezonunda ayda bir, ölü sezonda iki ayda bir yürütülmektedir. Denetimlerde çevre komitesi tarafından hazırlanan denetim formları kullanılmaktadır. Denetim sırasında mevzuatların ve çevre yönetim sistemi dokümanlarının sisteme uygunluğu, kullanılan enerji miktarı ve hedeflenen enerji tasarrufuna ulaşıp ulaşılamadığı, atık maliyetleri ve yöntemleri, çevre açısından risk taşıyan bölgeler ve olabilecek tehlikeler, standartların ve prosedürlerin durumu gibi noktalara da bakılmaktadır. Dış denetimler ise bağlı bulunan ISO 14001 kuruluşu tarafından yılda bir olmak üzere gerçekleştirilmektedir.

4.4.2.6. Yönetimce Yapılan Gözden Geçirme

İşletmedeki çevre yönetim sisteminin işleyişi ve etkinliği, yılın ilk ve ikinci altı ayında yapılan en az dört koordinasyon toplantısında gözden geçirilmektedir. Toplantılara genel müdür başkanlık etmektedir. Zamanı önceden duyurulan toplantılara çevre komitesi başkanı, çevre komitesi ve bölüm yöneticileri ile genel müdürün ekibi katılmaktadır. Yapılan bu toplantılarda, çevre politikası ve çevre yönetim programları, iç denetim sonuçları, çevre yönetim sistemi amaçlarına ne derecede ulaşıldığı, düzeltici ve önleyici faaliyetler, uygunsuz durumların analizi, çevre yönetim sisteminin dünyadaki gelişmelere ne oranda uyumlu olduğu, acil durumlar gibi konular görüşülmektedir.

4.4.3. Çevre Yönetim Sistemi İle İlgili Belgeye Bağlama İşlemleri

İşletme, uygulamış olduğu çevre yönetim sisteminin sürekliliğini sağlamak için dokümantasyon çalışması yapmıştır. Böylece çevre amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli ortamın anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır.

4.4.3.1. İşletmenin Prosedür El Kitabının Hazırlanması

İşletme yaptığı faaliyetlerle ilgili yaptıkları çalışmaları prosedürler haline çevirmiştir. Prosedürler çevre komitesi ve konuyla ilgili bölüm ve çalışanlarca hazırlanmaktadır. İşletmede, prosedürler hazırlarken uygulayanlara ve denetleyenlere, yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak açık ve anlaşılır bilgiler sunmak amaçlanmıştır. Ne yapılacak?, nerede yapılacak?, kim tarafından yapılacak?, ne zaman yapılacak?, nasıl yapılacak? gibi soruların cevaplarına uygun olarak prosedürler hazırlanmaya çalışılmaktadır. İşletme prosedürleri hazırlarken faaliyetlerle ilgili daha önceden hazır bulunan dokümanları kontrol etmektedir. Daha önceden hazırlanan dokümanların bulunması durumlarında bu dokümanlar yeniden değerlendirilerek gerekli değişiklikler yapılmaktadır. Daha önceden hazırlanmış dokümanların bulunmaması halinde ilgili işletme bölümleri ve çevre komitesi tarafından birlikte hazırlanmaktadır. Hazırlanan prosedürler, ÇYS PR 01 olarak

kabul edilen ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Prosedür El Kitabında toplanmaktadır*.

Prosedürler belirli bir uyum içinde dosyalanmıştır. İşletmede hazırlanan prosedürler için, çalışanların ve işi bizzat yapanların büyük ölçüde desteğinden yararlanılmıştır. Bu kişilerin tam katılımları sağlanarak işletme için on dört tane prosedür hazırlanmıştır. Bunlar:

- a) ÇYS PR 01: Çevre El Kitabı Prosedürü
- b) ÇYS PR 02: Çevresel Yönler ve Etkileri Prosedürü
- c) ÇYS PR 03: Hukuki Şartlar Prosedürü
- d) ÇYS PR 04: Çevresel Hedefler ve Çevre Yönetimi Prosedürü
- e) ÇYS PR 05: Yapı ve Sorumluluklar Prosedürü
- f) ÇYS PR 06: Eğitim Bilinci ve Yeterliliği Prosedürü
- g) ÇYS PR 07: Haberleşme Prosedürü
- h) ÇYS PR 08: Dokümantasyon Kontrolü Prosedürü
- i) ÇYS PR 09: Operasyonel Kontrol Prosedürü
- j) ÇYS PR 10: Acil Durumlara Hazırlık ve Tepki Prosedürü
- k) ÇYS PR 11: İzleme ve Ölçüm Prosedürü
- l) ÇYS PR 12: Uyumsuzluk ile Düzeltici ve Önleyici Tedbirler Prosedürü
- m) ÇYS PR 13: Dahili Denetimler Prosedürü
- n) ÇYS PR 14: İşletme İncelemeleri Prosedürü

İşletmenin hazırlamış olduğu prosedürlerin ayrıntıları EK 18’de verilmektedir. Aynı şekilde ÇYS PR 07 numaralı Haberleşme Prosedürü, EK 19’da, Haberleşme Prosedürünün Çevresel Öneriler formu EK 20’de verilmektedir.

* İşletme, tez araştırması sırasında araştırmacıdan, hazırlamış olduğu prosedür ve talimat el kitaplarını çalışmasında yayımlamamasını istemiş, bunun nedeni olarak da bilgilerin işletmeye ait şirket sırrı denilebilecek yapıda olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı da bu isteği uygun bulmuş, prosedür ve talimatların isimleri ve gerçeğine uygun bir örneklerinin yayınlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

4.4.3.2. İşletmenin Talimatlar El Kitabının Hazırlanması

İşletme, prosedürlerin bir parçası olarak iş talimatlarını hazırlamaktadır. İşletme, talimatların, işlerin yapılması ve çevre yönetim sisteminin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamada yeterli ayrıntılara sahip ve anlaşılır olmasına çalışmaktadır. İşletmede iş talimatları hazırlanırken çalışanlara danışılmaktadır. Hazırlanan talimatların eğitim düzeyi en düşük çalışanlarca bile anlaşılabilir olmasına çalışılmaktadır. Okuma yazma bilmeyen personel şu an içinde işletmede olmamasına rağmen böyle durumlarda talimatlar çalışanlara açıklanmaktadır. Talimatlar çok sayıda kopyası alınarak işletme içerisinde dağıtımını gerçekleştirilmiştir. İşletmede hazırlanmış çevre yönetim sistemi talimatları şunlardır:

- a) ÇYS TL 01: Enerji Kullanım Talimatı
- b) ÇYS TL 02: Su Kullanım Talimatı
- c) ÇYS TL 03: Çöp Toplama ve Tasnif Talimatı
- d) ÇYS TL 04: Temizlik Talimatı
- e) ÇYS TL 05: Mutfak Talimatı
- f) ÇYS TL 06: Stoklama Talimatı
- g) ÇYS TL 07: Soğuk Hava Depolarını Kullanma Talimatı
- h) ÇYS TL 08: Acil Durumlar Talimatı
- i) ÇYS TL 09: Yemekhane Çalıştırma Talimatı
- j) ÇYS TL 10: Çamaşırhane Çalıştırma Talimatı
- k) ÇYS TL 11: Restaurant ve Bar Çalıştırma Talimatı
- l) ÇYS TL 12: Arıtma Tesisi İşletme ve Test Talimatı
- m) ÇYS TL 13: Buhar Elde Etme Talimatı
- n) ÇYS TL 14: Katı ve Sıvı Atıkların Toplanması, Stoklanması ve Uzaklaştırılması Talimatı
- o) ÇYS TL 15: Tehlikeli Atıkların Toplanması, Stoklanması ve Uzaklaştırılması Talimatı
- p) ÇYS TL 16: Havuz Bakımı ve Temizlenmesi Talimatı
- q) ÇYS TL 17: İşletme Güvenliği Talimatı

- r) ÇYS TL 18: Deniz ve Kıyı Güvenliği Talimatı
- s) ÇYS TL 19: Yeşil Alan Düzenleme ve Bakım Talimatı
- t) ÇYS TL 20: Hayvan Çiftliği Çalıştırma Talimatı
- u) ÇYS TL 21: Biyogaz Tesisi Çalıştırma Talimatı
- v) ÇYS TL 22: Güneş Kolektörü Çalıştırma Talimatı

İşletmenin hazırlamış olduğu talimatlardan ÇYS TL 01 numaralı Enerji Kullanım Talimatı, EK 21’de verilmektedir.

4.5. İŞLETMEDE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARI

İşletme, bir bütün olarak incelendiğinde, özellikle çevre departmanının yoğun çabaları sonucunda çevre yönetimi anlayışının iyice yerleştiği görülmektedir. Çevre yönetim sistemi uygulamalarında tüm çalışanların gayret göstermesi gereğinden hareketle, çevre sorumlusunun, bu bilinci işletmenin tümüne yaymak için azami gayret gösterdiği, sistemin düzenli çalışması için sağlık problemleri yaşayabilecek kadar fedakarlıklarda bulunduğu, üst yönetimin ve çalışanların bu çabaları destekledikleri görülmektedir.

İşletme yöneticileri, beyanlarında, çevre yönetim sistemi uygulamalarında asıl çabalarının çevreyi koruyarak gelişmek, geliştikçe çevreyi korumak ve bu sayede turizmi geliştirip korumak olduğunu vurgulamaktadırlar. İşletmenin kuruluşundan itibaren çevre yönetimine uygun hareket ettiklerini, fakat tehlikeli atıklarını ayırmaya çevre yönetim sistemiyle birlikte başladıklarını, yasal yükümlülüklerini bu sayede gerçek anlamda yerine getirdiklerini belirtmektedirler. Ayrıca, işletmenin çevresel unsurlarını mutlaka bilmesi gerektiğini, bu özelliklere dayalı bir sistem kurulmasının çok önemli olduğunu eklemektedirler.

İşletme genelinde çevre yönetim sistemi uygulamaları olarak öncelik çöp ayrıştırma, enerji tasarrufu sağlama, geri kazanımlı ürünler kullanma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sistemin uygulanması için gerekli çalışmalar yapılmakta, işletmenin ticari yapısı unutulmadan yapılabilecek fedakarlıklar gösterilmektedir.

Sistem için gerekli tüm çalışmalar tamamlandıktan sonra uygulamaların gerçekleştirilmesine gidilmektedir.

İşletme, çevre yönetim sistemi belgesi alacağı kuruluşu önceden belirlemiş ve çevre yönetim sistemi konusunda işletmesini incelemiş ve bilgi almıştır. Bu sayede çevre yönetim sistemi ile ilgili çalışmalar ve gerekli eğitimler belge veren kuruluşun istekleri doğrultusunda yürütülmüştür. İşletmede eğitim çalışmalarının düzenli bir şekilde uygulandığı görülmektedir. İşletme yönetimi ve çalışanlar, eğitim çalışmaları sayesinde karşılaştıkları problemleri çözme konusunda çok fazla sıkıntı yaşamamaktadırlar.

İşletme, belirlediği çevre politikası ve hedefleri sayesinde çevreye karşı olan duyarlılığını tüm müşterilerine ve müşterisi olabilecek tüketicilere duyurmaktadır. İşletme, ana hedeflerini ve tasarruf sağlayabileceği kaynakları bu sayede belirlemektedir. Çevre yönetim sisteminin ihtiyaç duyduğu uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

İşletme, çevre yönetim sistemine uygun olarak kanunlardaki ve mevzuattaki değişiklikleri takip etmektedir. Aynı şekilde turizm sektöründeki ve işle ilgili diğer alanlardaki teknolojik gelişmeler de takip edilmektedir. Çevre yönetimi ve çevre yönetim sistemleri konusundaki toplantılara, kongrelere, konferanslara, panellere işletme bazen ev sahipliği yapmakta, bazen de temsilci yollayarak katılmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler, değerlendirmeler rapor halinde işletme yönetimine ve çevre komitesine sunmaktadırlar.

Çevre yönetim sistemi gereğince, her çalışanın, işletme içerisinde yapacağı çalışmalar ve sahip olduğu sorumluluklar açıkça belirlenmektedir. Bu da çalışmaların herhangi bir karışıklığa meydan vermeden düzgün bir biçimde yürütülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda turistik işletmede işlerin gerektiği gibi yapılması denetimlerini ve hataların düzeltilmesini kolaylaştırmaktadır. İşletme içerisinde yapılacak tüm işlemler ÇYS PR 09 sayılı Operasyonel Kontrol Prosedürü ile belge

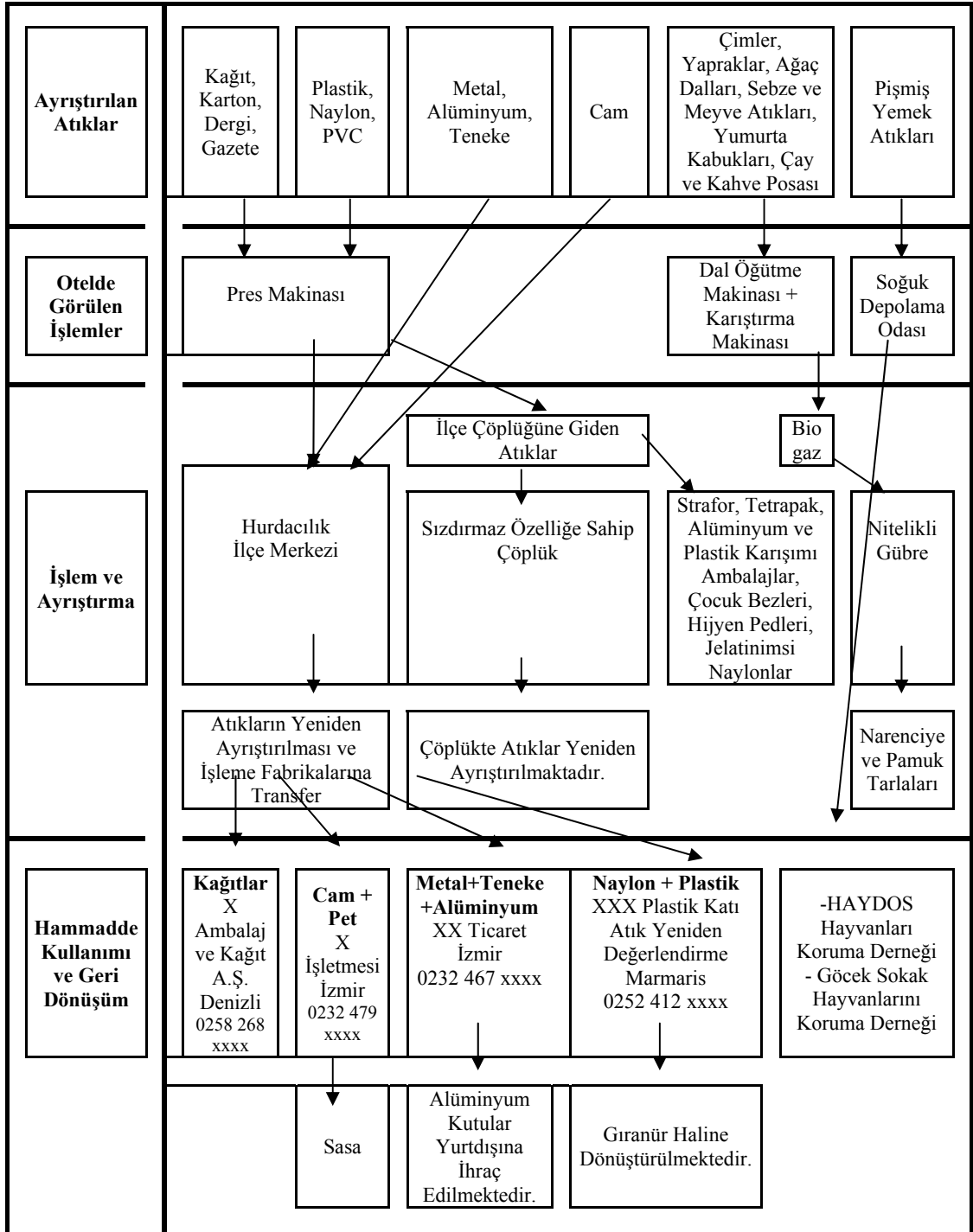
altına alınmıştır. Bu prosedür sayesinde çevre yönetim sistemi etkin bir biçimde hayata geçirilmektedir.

İşletme çevre yönetim sistemi gereklerine uygun olarak acil durumlarda ve kriz durumunda yapacağı faaliyetleri belirlemektedir. ÇYS PR 10 Acil Durumlara Hazırlık ve Tepki Prosedürü ile çevrede meydana gelebilecek olumsuz durumlara karşı hazırlıklı bulunmaktadır.

İşletme, kendi yerleşim alanı içerisinde yer alan yüksek sesle müzik dinlenen mekanlarda gerekli önlemi alarak ses yalıtımını gerçekleştirmiştir. Bu sayede çevreye zarar verecek nitelikte gürültü kirliliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

İşletme, meydana getirdiği çöpleri ayrıştırırken; atık azaltma, yeniden kullanma, geri kazanma, geri dönüştürme ve son olarak arıtma ve bertaraf etme olasılıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Atık azaltma olanaklarını tanımlayarak, yeniden kullanım olasılıklarının belirlenmesi ve atık ayrıştırma içerisindeki doğal sıralamaya uygun hareket edilmesi sağlanmaktadır. İşletme, farklı atıkların ayrıştırılması ile atıklardaki değerli malzemelerin belirlenmesini kolaylaştırmayı, bu sayede atıkların içindeki değerli malzemelerin ve suyun belirlenmesi ve ayrıştırılmasıyla yeniden kullanımı ve geri dönüşümü sağlamaktadır. İşletme, yeniden kullanılan/geri dönüştürülen atıkların saflığının ve kalite standardının tutturulabilmesi için işletme faaliyetleri sonucu ortaya çıkan atıkların ayrıştırılmasına gitmektedir.

İşletme, gerek müşterilerinin bıraktıkları, gerekse üretimlerinin sonucunda ortaya çıkan kağıt, karton, gazete, dergi, plastik, naylon, PVC, metal, alüminyum, teneke, cam, çimler, yapraklar, ağaç dalları, sebze ve meyve atıkları, yumurta kabukları, çay ve kahve posası, pişmiş yemek atıkları gibi atıkları ayrıştırılabilir olarak kabul etmektedir. Bu atıklar kendi içlerinde gruplandırılarak ayrı ayrı ayrıştırılmaktadır. Ayrıştırılan atıklarla ilgili olarak farklı işlemler yürütülmekte ve geri dönüşüm sağlanmaktadır. İşletmenin, tehlikeli atıklar sınıfına sokmadığı bu atıklarla ilgili yaptığı ayrıştırma işlemleri Şekil 4.2'de gösterilmektedir.

Şekil 4.2 Turistik İşletmede Atık Türleri ve Ayrıştırılan Atıklar

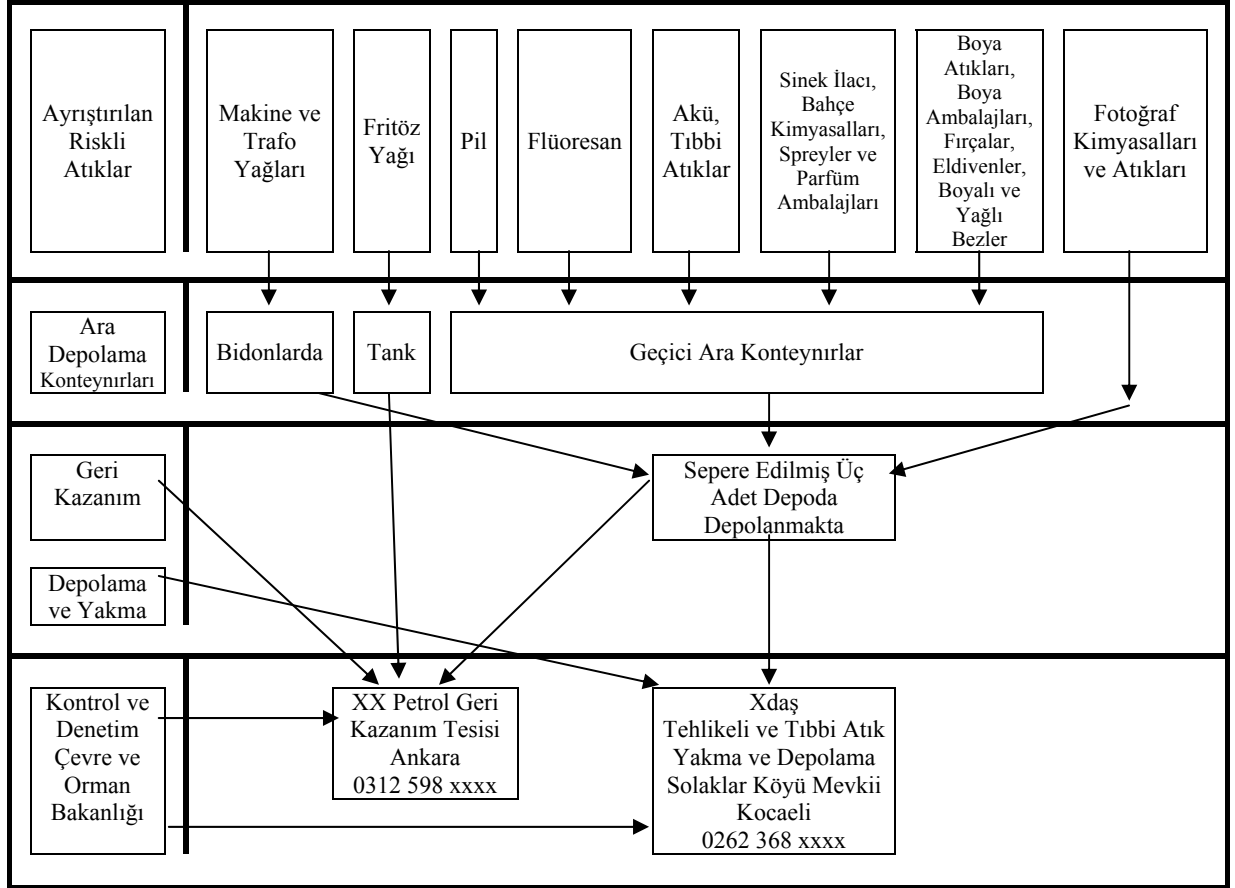
İşletme, satın aldıkları malzemelerin ambalajları olarak tetrapak ambalajlı ve straforlu olanları tercih etmemektedir. Bunun nedeni olarak da tetrapak ve straforlu ambalajların geri dönüşümünün çok zor ve maliyetli olmasını göstermektedir. Şekil 4.2’de görüldüğü gibi strafor, tetrapak, alüminyum ve plastik karışımı ambalajlar,

hijyenik pedler, jelatinimsi naylonlar ilçe çöplüğüne gönderilmekte, burada bir ayrışma gidilmektedir. Taşeron ve tedarikçilerle gerekli anlaşmalara gidilerek tetrapak ve strafor ambalajlar yerine cam, plastik ve geri dönüşümlü ambalajlı ürün satın alınmaktadır. Çok tüketilen ürünlerde –özellikle barlarda- düşük hacimli ürünler yerine çok daha büyük hacimli ürünler satın alınmakta, böylece daha az atık çıkmakta, ürünün ve ayrıştırılmasının maliyeti azalmaktadır. Örneğin yapılan anlaşma sonucu, meyve suları 1 litrelik paketler yerine özel üretilen 10 litrelik ambalajlarda satın alınmaktadır.

İşletme, ayrıştırma ve geri dönüştürme problemini hazır çocuk bezlerinde de yaşamaktadır. Gerek bu işlemi yapan geri dönüşüm işletmesinin ülke içerisinde çok az sayıda olması, gerekse hazır çocuk bezlerinin temizlenmesi için ekstra çaba, zaman ve para harcanması gerekmesi işletmeyi sıkıntıya sokmaktadır. Bu konuda işletmenin, geri dönüşümü sağlamak için çalışmaları sürmektedir.

İşletme içerisinde kullanılan bütün kimyasalların ambalajları tehlikeli atık olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde işletmenin tüm birimlerinde kullanılan flüoresan lambalar da tehlikeli atık olarak kabul edilmektedir. İşlevini yitirmiş olanlar, her hangi bir işleme (kırılma vb.) tabi tutulmadan tehlikeli atık olarak değerlendirilmektedir. Kullanılan her türlü kimyasal madde işletme tarafından yaptırılmış özel kaplar içerisinde korunmaktadır. Bu sayede kimyasal maddelerin özellikle yerle teması kesilmekte, akma,sızma, delinme, patlama durumlarında çevrenin en az miktarda etkilenmesine çalışılmaktadır. İşletmede kullanılan her türlü kimyasal madde için malzeme güvenlik bilgi formu kullanılmaktadır. Bu sayede kimyasal maddeleri kullanan çalışanlar, ne kullandıklarının, nasıl kullanmaları gerektiğinin, tehlikeli durumlarda nasıl davranacaklarının farkına varmaktadırlar.

İşletmenin, riskli olarak kabul ettiği tehlikeli atıklarla ilgili yaptığı ayrıştırma işlemleri Şekil 4.3'te gösterilmektedir.

Şekil 4.3 Turistik İşletmede Riskli Atık Türleri ve Ayrıştırılan Atıklar

İşletmede yapılan çevre yönetim sistemlerine ait fotoğraflar EK 22’de gösterilmektedir. İşletmenin temel bölümlerinde çevre yönetim sistemi gereğince yapılan çalışmalar şöyledir:

4.5.1. Ofisler:

Ofislerde oluşan her türlü atık madde ayrıştırılmaktadır. İşle ilgili olanlar arasında bu atıklar içerisinde en büyük yeri kağıtlar tutmaktadır. Kağıtlardan sonra dosya ve kalemlerde ayrıştırılmakta, işletmenin tehlikeli atık olarak kabul ettiği yazıcı kartuşları ve fotokopi tonerleri için ayrı işlem yapılmaktadır. Bu atıklar krom ve nikelden yapılmış atık kapları içerisinde saklanmaktadır. Ofislerde enerji tasarrufuna uygun hareket edilmekte, ofis makineleri enerji sınıflarına dikkat edilerek satın alınmakta, var olanlar buna dikkat edilerek ömürleri sonunda değiştirilmektedir. Optimum aydınlatma ve minimum gürültü için gerekli çalışmalar

gerçekleştirilmektedir. Ofislerde ve tüm işletmede tüketilen su için, tüm bataryaların işletmenin bir bölümünde olduğu gibi fotoselli hale getirilmesi çalışmaları yapılmaktadır.

4.5.2. Müşteri Odaları

Müşteri odalarında enerji tasarrufuna yönelik olarak; ekonomik ampul, aydınlatma ve armatürler, power saverler (enerji koruyucular) kullanılmaktadır. Enerji tasarrufu için gerekli uygulamalar konusunda bilgilendirilen kat görevlileri, odalardaki gereksiz aydınlatmaları kapatmaktadır. Klimalar, green plus özellikli, yani çevreyi daha az etkileyenlerle değiştirilmiştir. Duşlarda ve bataryalarda su tüketimini azalan aparatlar kullanılmaktadır. Tuvaletlerdeki rezervuarların şamandıra ayarları düşürülmüştür. Elektrik ve su sistemleri düzenli olarak bakımdan geçirilmektedir. Odaların güzel kokmaları için kullanılan oda spreyleri, ozon tabakasına zarar vermeyenlerden seçilmektedir. Odalardan çıkabilecek her türlü insani atık için kat hizmetleri bölümü ayrıca bilgilendirilmektedir. Kağıt, plastik, gazete ve dergiler, tıbbi atıklar, yiyecek artıkları, piller ayrıştırılmaktadır. Diğer atıklardan hazır bebek bezleri dışında ayrıştırmada büyük problemler çıkmamaktadır. Odalar için, yirmi iki tane back-ofiste küçük çöp istasyonları bulunmaktadır. İlk ayrıştırma burada gerçekleştirilmektedir.

İşletme, sezonun özelliğine, sezonun hangi bölümünde olduğuna ve işletmenin doluluk oranına göre müşteri odalarının dağılımını yapmakta, böylelikle ısıtma, soğutma ve aydınlatma yapılması gereken durumlarda enerjiyi belirli alanlarda kullanmaktadır.

4.5.3. Barlar

Kullanılan soğutma araçlarının ve buz makinelerinin doluluk oranlarına dikkat edilmektedir. Günlük ölçümleri devamlı kontrol edilerek kapasitenin üzerinde veya altında kullanım gerçekleştirilmemektedir. Su, elektrik ve LPG için enerji sarfiyatı, günde üç kez kontrol edilerek, tüketim miktarları kayıt altına alınmaktadır. Sorun ve

kaçaklar bu sayede anında tespit edilebilmektedir. Gereksiz su, elektrik tüketiminin azaltılması sağlanmaktadır. Katı atıklar, bütün atık yemekler, fritöz yağları, içeceklerin metal kapakları, şişe mantarları gibi malzemeler ayrıştırılmaktadır. Masalardaki kandillerde kullanılan kandil yağları tehlikeli atık olarak kabul edilmektedir. Gerek kandillere doldurulması, gerekse kullanılanların bertarafı sırasında gereken önlemler alınmaktadır. Meyve kabukları, çay ve kahve posaları kompost gübre yapmak için ayrıştırılmaktadır. Kullanılan malzemelerin dezenfektasyonuna dikkat edilmekte, bu işlemler sırasında çevreye zarar vermeyen maddeler kullanılmaktadır.

4.5.4. Mutfak

Mutfakta kullanılan bütün konserve kapları ayrıştırılmaktadır. Meyve ve sebzelerin kabukları ile yumurta kabukları kompost gübre yapımı için ayrıştırılmaktadır. Atık yağlar ayrıştırılarak ayrı bir kısımda toplanmaktadır. Atık yemekler ayrıştırılarak değerlendirilmektedir. Ayrıştırılan çöplerden bozulma ihtimali yüksek olanlar soğuk çöp depolarında bekletilmektedir. Özellikle enerji harcamalarına dikkat edilmektedir. Tüketimler günlük olarak kontrol edilerek kayıt altına alınmaktadır. Geçen yılın tüketimleriyle karşılaştırılmaktadır.

4.5.5. Teknik Servis

İnşaat, elektrik ve diğer düzeneklerle ilgili olarak ortaya çıkan tüm atıklar (makine malzemeleri, hurdalar vb.) ayrıştırılmaktadır. Yapılan çalışmalarda ortaya çıkan gürültünün azaltılması gerçekleştirilmektedir. Arıtma tesisi düzenli olarak bakımdan geçirilmektedir. İşletme içerisindeki her türlü tesisatın bakımları ve izolasyonları gerçekleştirilmektedir. Flüoresan ampuller, aküler, boya malzemeleri, boya fırçaları, boya eldivenleri, makine yağları tehlikeli atık olarak kabul edilerek işlem görmektedirler. Enerji tasarrufu için gerekli eğitim çalışmalarını teknik servis departmanında başlatılarak, tüm işletmeye yayılmaktadır.

4.5.6. Bahçe

Çimler, ağaç dalları ve ağaç yaprakları ayrı ayrı toplanmaktadır. Kompost gübre üretimi için bu gerekmektedir. Bahçede kullanılan kimyasal maddeler, üretimi yapıyorsa çevreye zarar vermeyenlerden seçilmektedir. Bunun için tüm Türkiye'deki üreticilerden bilgi alınmaya gidilmektedir. Biyolojik arıtma tesisinden elde edilen suyun çeşitli işlerde kullanılması.konusunda yapılan proje çalışması tamamlasa da işletme tam anlamıyla bir karar verememiştir. Atık su arıtımından elde edilen sularda bazen oluşan koku problemi, turistlerin olumsuz etkilenmemesi için şu an için devre dışı bırakılmaktadır. Bahçe sulamasında harcanan su miktarına dikkat edilmektedir. Harcanan su miktarını düşürmek için bazı noktalarda basınç düşürücü filtreler kullanılmaktadır.

4.5.7. Havuzlar

Suların temiz tutulması için kullanılan klor miktarı minimuma düşürülmüştür. Klor yerine el temizliğinde bile kullanılabilen meyve aromalı asitler ve oksijen özellikli ozon maddeleri kullanılmaktadır. Havuzdan çıkarılan sular atık su arıtma tesisinde arıtılmaktadır.

4.5.8. Çamaşırhane-Bulaşıkane

Temizlik araçları olarak çevreye zarar vermeyen biyodeterjanlar kullanılmaktadır. Biyodeterjanlar kimyasal maddeler olarak kabul edilmektedirler. Biyodeterjanların buldukları kaplar sıcak sularla dört-beş kez yıkandıktan sonra, tehlikeli atık olarak ayrıştırma işlemi görmektedirler. Daha az su ve enerji kullanan makineler tercih edilmektedir, kullanılan tüm makinelerin düzenli olarak bakımı yapılmaktadır. Bulaşık makinelerinde ve çamaşır makinelerinde kısa programlar tercih edilmektedir. Makinelerde kullanılan deterjan miktarları sürekli gözlenmektedir. Kirli sepetleri (basketler), tam olarak dolmadan makineler çalıştırılmamaktadır. Atık sular arıtma tesisine deşarj edilmektedir. Sular burada biyolojik ayrıma tabii tutulmaktadır. Kullanılmayan atık sular için, işletmenin üç

kilometre uzağındaki bataklığa deşarj izni bulunmaktadır. Ayrım sonucu elde edilen çamurlar ilçe çöplüğüne gönderilmektedir. Su ve enerji tasarrufu için en çok önem verilen bölgelerden olan bu bölümlerde sarfiyat miktarları günlük olarak ölçülmekte, gerekli önlemler alınarak kayıpların, kaçakların ve gereksiz kullanımın önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

4.6. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ KURULUMU VE UYGULANMASI SIRASINDA TURİSTİK İŞLETMENİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

İşletme yönetiminin beyanlarına ve yapılan gözlemlere göre çevre yönetim sisteminin kurulmasında ve uygulanmasında işletmenin karşılaştığı sorunlar, çevre yönetim sisteminin kurulmaya başlanmasından itibaren sırasıyla maddeler halinde şöyle belirtilebilir:

- Çevre yönetim sistemi konusunda resmi kurumların yeterince bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. İşletme, çevre yönetim sistemini kurmak için hangi mevzuatlara uyması gerektiğini öğrenmek gibi temel bilgileri almak için başta Çevre Müdürlüğü, Turizm Müdürlüğü gibi ilgili kamu kuruluşlarına başvurduğunda, buralardan yeterli katkıyı alamamış, mevzuat ve uygulama konusunda bu tür kurumların zayıf kaldıklarını görmüştür.
- Turizm sektöründe, çevre yönetimi anlayışının yerleşmemesi, çevre yönetim sistemi uygulamalarının hemen hemen hiç olmaması nedeniyle işletme sistemi kurarken ve uygularken fikir alışverişine girebileceği, karşılıklı etkileşim kurabileceği başka bir tesisin olmamasının sıkıntısını çekmiştir, halen de çekmektedir.
- İşletmenin çevre yönetim sistemini kurmak için hazırlık çalışmalarını yürüttüğü dönemde ortaya çıkan 2000 Türkiye Ekonomik Krizi ve sonrasında tüm sektörlerde ortaya çıkan durgunluk nedeniyle işletmenin çevre yönetim sistemini kurması ve tam anlamıyla uygulamaya geçirmesi beklenenden daha uzun ve daha masraflı olmuştur. Özellikle 2001 turizm sezonunun sönük

geçmesi ve buna bağlı olarak yıl boyu açık olan işletmenin 2002 ve 2003 kışlarında kapanması, çevre yönetim sistemi uygulamasının ve sistemden elde edilen sonuçların görülmesinde kesintilere neden olmuştur. İşletmenin bu süre içerisinde çalışanlara ücretsiz izin vermesi ve çalışanların değişmesi eğitim çalışmalarının aksamasına da yol açmıştır.

- Atıkların geri dönüşüm ile yeniden kullanılmasının maliyetli olması da işletmeyi zorlamıştır. İlk başlarda, çevre yönetimi sistemiyle ilgili çalışan kişilerin performanslarının doğru değerlendirilememesi, bunun sonucunda motivasyon eksikliğinin doğması gibi sorunlarla karşılaşmıştır. İşletme halen yeni bir kültür yaratmanın verdiği zorluklarla çeşitli zamanlarda karşılaşmaktadır.
- Turizm işletmelerinde çalışmalar dönemlik olmakta ve çok sayıda çalışan bulunmaktadır. Bunun yanı sıra turizm işletmelerinde çalışan devir hızı diğer sektörlere göre çok daha fazla olmaktadır. İş güvencesinin de diğer sektörlere göre daha düşük olması, çalışanların çok sık değişmesine neden olmuştur. Bu da; turizm işletmesine çevre eğitimini vermek konusunda ekstra maliyetlere ve zaman kaybına neden olmuştur. İşe her yeni giren bireye oryantasyon eğitiminin yanında çevre eğitimi vermek zorunda kalınmıştır.
- Turizm işletmesi, çevre yönetim sistemleriyle ilgili yetişmiş eleman sıkıntısı çekmiştir. Uygun atık bertaraf/depolama/yeniden değerlendirme tesislerinin bulunması ve fiyatlandırılması, çevresel kanuni düzenlemelere uygun nakliye firmalarının bulunması ve fiyatlandırılması konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Kimyasal malzemelerin çevre ve sağlık üzerine etkilerini bildiren Malzeme Emniyet Bilgi Formlarına ve işletmenin bulunduğu il sınırları içinde birçok özel ve kamu sağlık kuruluşu bulunmasına rağmen tıbbi atık torbalarına yakın çevrede kolayca ulaşamamıştır.
- Atık su arıtma tesisinde koku problemi zaman zaman yaşanmıştır. Metalik tuzların ve kimyasal oksidantların ilave edilmesi, havalandırma, biyolojik

süreç uygulamaları sonucu koku kontrolü gibi yöntemler uygulanarak koku problemlerinin etkilerinin azaltılması ve kısmi önlenmesi gerçekleştirilmiştir.

- Kompost gübrenin işletmenin yeşil alanlarında kullanılmasının çok fazla olduğu dönemlerde çeşitli toprak problemleri yaşanmıştır. Kompost gübrenin devamlı kullanılmasından dolayı toprakta ağır metal birikimi oluşmuştur. Bunu önlemek için organik madde, seçilebilir madde, su oranlarına dikkat edilmiş ve yeşil alanlarda kompost gübre kullanımı sınırlandırılmıştır.

4.7. ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİNİN TURİZM İŞLETMESİNE KAZANDIRDIKLARI

İşletmenin çevre yönetimi uygulamaları sonucu elde ettikleri artı değerler, yönetimin beyanlarına ve yapılan gözlemlere göre maddeler halinde şöyle belirtilebilir:

- İşletme, çevre yönetim sistemi uygulamaları sonucunda, turistik işletmeler içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Çevre ile ilgili uygulamaları başarıyla yerine getirmesi sonucunda gerek yurtiçinde, gerekse yurtdışında haklı bir şöhret kazanmıştır. Dünya çapında 22000 otel arasından “Çevre Şampiyonluğunu”, 3 kez altın madalya ödülü ile alması, “Müşteri Memnuniyeti” ödülünün sahibi 20 otelden birisi olması, “Tourism for Tomorrow Highly Commended Award” ödülünü alması, “Green Hotelier” seçilmesi işletmenin çevre performansının ödülleri olmuştur. Bu sayede tanıtım açısından önemli bir avantaj kazanılmıştır.
- Çevre yönetim sistemi uygulamalarının başlangıcında, yüksek olan çalışan devir hızı; çevre yönetim sisteminin işletme içerisinde oturması, süreklilik kazanması, işlerin sistem gereğince talimatlara uygun yapılması, herkesin görevinin belirli olması, eğitim çalışmalarıyla belirli bir bilince ulaşan personeli yönetimin kaybetmek istememesi gibi nedenlerle düşmüştür.

- Çalışanların çevre yönetim sistemi gereğince eğitilmeleri ve kontrol noktası sayısının çevre yönetim sistemi uyarınca artırılması sonucunda, özellikle enerji olmak üzere kaynakların tüketiminde azalma sağlanmıştır. Bu sayede, çevre yönetim sistemini kurmak ve uygulamak için işletmenin yaptığı yatırım ve mali yük, enerji kullanımı, çevresel kontrol, atık azaltımı, temizleme alanlarında sağladığı maliyet düşüşüyle dolaylı yoldan kârın artması olarak geri dönmektedir. İşletmenin 2003 yılı için enerji tüketimi ve maliyetlerini gösteren, Tablo 4.5’de görülebileceği gibi işletme aylık dönemler içerisinde incelendiğinde bir önceki döneme göre su, LPG ve elektrik maliyetlerinde Ocak ayında 355 euro, Şubat ayında 642 euro, Mart ayında 701 euro, Nisan ayında 926 euro, Mayıs ayında 1517 euro, Haziran ayında 1250 euro, Temmuz ayında 3287 euro, Ağustos ayında 2678 euro, Eylül ayında 2436 euro, Ekim ayında 2220 euro, Kasım ayında 797 euro ve Aralık ayında 441 euroluk düşüş yaşanmış, toplamda bir önceki döneme göre 17250 euro daha az harcama yapılmıştır.

Tablo 4.5 Turistik İşletmenin 2003 Enerji Tüketim ve Maliyetleri Tablosu

Aylar	Aylık Ort. Euro Değeri	ELEKTRİK		LPG		SU		Aylık Toplam Tutar (Euro)	Geçen Döneme Göre Fark
		Tüketim (kW)	Euro Tutar	Tüketim (kg)	Euro Tutar	Tüketim (m ³)	Euro Tutar		
		Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam		
Ocak	1.719.945	38178	2672	7880	4851	645	480	8003	-355
Şubat	1.769.643	33642	2386	12900	9472	571	337	12195	-642
Mart	1.712.171	38762	2716	16980	11608	2561	1409	15733	-701
Nisan	1.850.350	100810	6091	17230	12233	4200	2820	21144	-926
Mayıs	1.743.441	191848	14415	19670	15033	7380	4704	34152	-1517
Haziran	1.660.671	272727	19095	20220	18860	9748	8374	46329	-1250
Temmuz	1.809.503	378718	25710	16750	13734	11943	11107	50551	-3287
Ağustos	1.898.500	368031	26652	25030	20775	13199	12407	59834	-2678
Eylül	1.819.834	321765	25741	21050	17901	11202	11090	54732	-2436
Ekim	1.615.154	283020	20247	24010	20584	9561	9013	49844	-2220
Kasım	1.790.417	70973	5675	13500	10125	3083	2053	17853	-797
Aralık	1.742.840	38131	2896	7120	8910	1505	1099	12905	-441
TOPLAM		2136605	154296	202340	164086	75598	64893	383275	-17250

- Kazalar nedeniyle meydana gelen kayıplar ve zararlar, buna bağlı olarak da çevrenin işletme faaliyetlerinden olumsuz etkilenme miktarı azalmıştır. Yürürlükteki kanunlara sağlanan uyumla işletme içerisinde evre korumasında görevini yerine getirmiş olmanın gururu ve mutluluğu yaşanmaktadır. İşletme, evre yönetim sistemi çalışmaları sonucunda kazandığı ödüllerin kıvancını yaşamaktadır.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Çevre yönetim sistemlerinin işletmelerde kurulma süreci uzun, sıkıntılı, stresli, heyecanlı bir dönemi kapsamaktadır. İşletmelerin bilmedikleri veya çok az bildikleri yeni bir ortama girmelerinden kaynaklanan bir çok sorun ortaya çıkmaktadır. İşletme içerisinde oluşturulması gereken standartlar, faaliyetlere bir sınırlama getirebilmektedir. İşletmelerin yapılarındaki, büyüklüklerindeki, sektörlerindeki, hedeflerindeki, buldukları yerlerindeki, ürettikleri ürünlerdeki, çalışanlarının sayısı ve niteliğindeki gibi sayılabilecek bir çok farklılık işletmelerin çevre yönetimini algılama ve uygulamalarında farklılıkları doğurmaktadır.

Tez çalışmasının bu bölümünde, uygulama yapılan turizm işletmesi ile daha önceden yapılmış bir uygulamadan elde edilen sonuçların karşılaştırması yoluna gidilecektir. Bu iki farklı sektör arasında çevre yönetim sistemlerinin kurulması ve uygulanmasında ne tür benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülmeye çalışılacaktır.

Halil SAVAŞ'ın 1999 yılında hazırladığı doktora tezinde, örnek bir sanayi işletmesinde (Oluklu Mukavva Üreticisi) uygulanan ISO 14001 çevre yönetim sistemi standartlarına uygun olarak kurulan bir çevre yönetim sisteminin, belge alma aşamasına gelinceye kadar hangi çalışmaları yaptığının ortaya konduğu görülmektedir.³²⁴

SAVAŞ, sanayi işletmesinin örgütlenmesinin iki yönlü olarak oluşturulduğunu belirtmektedir. Birinci olarak kalite ile ilgili çalışmalar ve komiteler oluşturulurken, diğer taraftan çevre ile ilgili çevre yönetim sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar ve komiteler oluşturulmuştur. İşletme stratejik yönetime uygun olarak en azından üç yıllık hedefler belirlenmiş, rota kitapçığı hazırlanmış ve bu rota çerçevesinde gerekli çalışmalar yapılmasını sağlamaktadır. Amaç ve hedefler belirlenirken bunların gerçekleştirilebilir hedefler olmasına özen gösterilmiştir.

³²⁴ Savaş, Halil (1999), Toplam Kalite Yönetimi Açısından Çevre Yönetim Sistemi ve Bir Sanayi İşletmesinde Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Adana, s. 177-215.

Uygulama yapılan turistik işletmede ise daha önceden çevre konusunda çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Çevre yönetim sistemi kurulması kararı alınmasıyla birlikte, işletme mevcut bilgi birikimini kullanmak için çevre yönetim sistemi konusunda yoğunlaşmıştır. Turizm işletmesi, yönetim planlarını bir yıllık olarak yaparak, çevre komitesi oluşturmuş ve temel eğitim çalışmalarına başlamıştır.

Sanayi işletmesinde aynı zamanda ISO 9000 kalite yönetim sistemi uygulaması yürütüldüğü için iki yönlü bir örgütlenmeye gidildiği söylenebilir. Sanayi işletmesine göre planların turistik işletmelerde daha kısa süreli yapılması turizm sektörünün dalgalanmaya müsait, geleceğin daha az net seçildiği bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Sanayi işletmesinde bir proje organizasyon şeması geliştirilmiştir. Sistemle ilgili çalışmalar, yönetim temsilcisi koordinatörlüğünde çevre yönetim komitesi tarafından yürütülmektedir. Üst yönetimin taahhüdünün sağlanması ve başlangıç düzeyindeki incelemeden sonra, çevre el kitabı hazırlanmıştır. Çevre politikası belirlenmiştir. Çevre yönleri, amaç ve hedefler belirlenmiştir. İşletmenin durumu yasal açıdan ele alınmış ve çevre yönetim programı hazırlanmıştır. Uygulama ve işletme, kontrol ve düzeltici faaliyet ve gözden geçirme işlemleri belirlenmiş ve bu bilgiler üst yönetim ve yönetim temsilcisi tarafından uygulanmıştır. Ön hazırlık çalışması sonunda işletmenin mevcut durumu, ürünlerin çevreyle olan ilgisi, rekabet gücü ve eksiklikleri, mevzuat ve idari düzenlemelerden kaynaklanan ve uyulması gereken şartlar tespit edilmiş, çevre yönleri ve önemli etki ve sorumluluklar belirlenmiş, çevreyle ilgili önemli meselelerin değerlendirilmesi yapılmış, elde edilen sonuçlar belgelerle ortaya konmuştur. SAVAŞ, çevre politikasının; işletmeyle ilgili çevre kanun ve yönetmeliklerine uyma, muhtelif bakım sistemleri ve yatırım projelerini uygulayarak enerji kullanımını azaltma, su tüketimini azaltma, katı atıkları mümkünse geri kazanım, değilse çevreye zarar vermeden bertarafını sağlama, ağaçlandırma projelerine destek olma ve arazideki ağaç sayısını arttırma olarak maddeler halinde düzenlendiğini belirtmektedir.

Sanayi işletmesi mevcut çevre yönleri belirlenmiştir. Çevre yönlerinin takibinde fabrika sahası bölümlere ayrılmış ve her bölgeye bir sorumlu atanmıştır. Çevre yönleri belirlenirken özellikle kritik bölgeler kapsamında değerlendirmeler yapılmıştır. İşletme üretim faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkan çevre etkileriyle ilgili başlıca yönetmelikleri belirlemiştir. İşletme mevcut çevre yönlerini asgariye indirmeyi amaçlayarak, işletmenin mali durumuna uygun, teknolojik olarak yapılabilir, ilgili taraflarında görüşlerini kapsayan çevre amaç ve hedeflerini belirlemiştir. SAVAS, amaçlar olarak; su tüketiminin azaltılması, elektrik enerjisi tüketiminin azaltılması, fuel-oil tüketiminin azaltılması, fabrika içi veya dışı ağaç sayısının artırılması, tespit edildiğini, hedefler olarak; birim ürün başına kuyulardan çekilen su miktarının % 5 azaltılması, birim ürün başına elektrik enerjisinin % 5 azaltılması, buhar sarfiyatının ve buna bağlı olarak fuel-oil tüketiminin birim ürün başına % 5 azaltılması, fabrika içine veya dışına her yıl 50 ağaç dikilmesi olarak belirtilebilecek sayısal hedefler belirlendiğini söylemektedir.

Turizm işletmesinde de işletmeye uygun bir organizasyona gidilmiştir. Çalışmalar çevre komitesi tarafından yürütülse de asıl yükün çevre sorumlusunun üzerinde olduğu görülmektedir. Çevre el kitabı yönetim temsilcisi ve çevre sorumlusu tarafından hazırlanmıştır. İşletmenin mevcut durumu görülmek istendiğinden bir ön gözden geçirme çalışması yapılmıştır. Çevre sorumlusunun başkanlığında işletmeyi ilgilendiren, yabancı ülkelerinde dahil tüm kanuni mevzuat incelenmiştir. Çevre politikasının belirlenmesinden sonra çevre boyutları belirlenmiştir. Çevre boyutlarının belirlenmesinden sonra da bunlara uygun olarak çevre amaç ve hedefleri belirlenmiştir

Sanayi işletmesine göre turistik işletmede çevre yönetim sistemi ile ilgili işler bir, ya da iki kişi tarafından yürütülmektedir Bunun nedeni olarak turistik işletmenin çok fazla büyük olmaması ve işlerin bazı dönemlerde çok yoğunlaşması verilebilir. Turistik işletmenin yabancı ülkelerin mevzuatlarını inceleme nedeni olarak da çoğunlukla yurtdışında faaliyet gösteren tur operatörleriyle çalışılması ve müşterilerinin çoğunun yabancı olması belirtilebilir. Çevre politikası belirlenirken de işletmelerin genel amaçlarına uygun olarak sektör yapısına uygun olarak hareket

ettikleri görülmektedir. Sanayi işletmelerinin çevre hedeflerine bakıldığında sayısal hedeflerin olduğu görülmekteyken, turizm işletmesinin hedeflerinin daha genel yapıda, sektöre uygun nitelikte olduğu görülmektedir.

Sanayi işletmesi, kısa vadeli hareket planını oluşturan çevre yönetim programı hazırlamıştır. İşletme çevre yönetim sisteminin kurulmasında önemli 28 tane proje belirlemiştir. Çevre yönetim sisteminin uygulanabilmesi, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi ve etkinliğinin sağlanabilmesi için gerekli görev, yetki ve sorumluluklar belirlenmiş, yeterli kaynak teknoloji, finans ve insan gücü sağlanması çalışmalarına gidilmiştir. Sanayi işletmesinde, çevre yönetim sistemi bir proje organizasyonu ile yürütülmüştür. Görev, sorumluluk ve yetkiler, tesisten sorumlu genel müdür yardımcısı, çevre yönetim komitesi, yönetim temsilcisi, bölge sorumluları olarak dört grupta toplanmıştır.

Turizm işletmesi, kanun ve yönetmeliklere uygun olmayan, çevre kirliliğine neden olan, çevre politikasına ve tedarikçilerle yapılan iş anlaşmalarına ters düşen noktaları bularak çevre yönetim sisteminin kurulmasında ve uygulanmasında büyük önemi olan on sekiz tane proje belirlemiştir. İşletmenin çevre yönetim sistemi oluşturma görevleri beş kişi veya grup tarafından yürütülmüştür. Genel müdür-çevre komitesi başkanı, yönetim temsilcisi, çevre sorumlusu, çevre yönetim komitesi, bölüm yöneticileri-departman sorumluları olarak belirlenen bu bölümlendirmeye uygun olarak çalışmalar yürütülmüştür.

İşletmeler çevre yönetim programının hazırlanmasında ve işletme içinde görev ve sorumluluk paylaşımlarının dağıtılmasında benzer hareketleri yürütmüşlerdir. Organizasyon sistemi oluşturulurken genelde işletme içerisindeki hiyerarşiye uygun hareket edilmiştir.

Sanayi işletmesinde, çalışanlara duyurulmak istenen herhangi bir konu, ilan panoları, aylık bülten ve toplantılarla anlatılmaktadır. Eğitim kayıtları personel şefliğince saklanmaktadır. Firmanın eğitim politikası ve yıllık eğitim ihtiyacı, kuruluşun eğitim komitesi tarafından belirlenmektedir. Eğitim ihtiyacı tespit

edilirken görevleri çevre üzerinde etkili olabilecek kritik nokta çalışanları, bölge sorumluları tarafından tutulan kontrol listesi sonuçları, iç tetkik sonuçları yönetim temsilcisi, bölge sorumluları ve birim yöneticileri tarafından gelen eğitim talepleri gibi hususlara bakılmaktadır. İşletme içinde haberleşme için çevre haberleşme notu ve çevre faaliyet raporu belgeleri kullanılmaktadır. İşletme dışından firmaya gelenlerin ve işletme içi çalışanların gerekli görüşmeleri, çevre haberleşme notuyla kayıt altına alınmıştır. Çevre yönetim sistemi doküman kontrol defteri aracılığıyla belgelerle ilgili işlemler yürütülmektedir. Çevre ile ilgili tüm kayıtlar sorumlu bölüm tarafından saklanmaktadır. Kayıtlar saklama sürelerinin sonunda kesme, yırtma veya gereken başka yollarla yok edilmektedir. Fabrika bölge planında görülen bölgeler, sürekli olarak çevre etkileri açısından bölge sorumlularının kontrolü ve denetimindedir. SAVAS, ayrıca yönetim temsilcisinin periyodik iç tetkiklerle fabrika genel kontrolünü sağladığını belirtmektedir.

Turistik işletmede çalışanların sisteme katılmalarını sağlamak için çevre bilincini yerleştirmeye yönelik olarak eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilmektedir. İşletmede, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları için toplantılar, seminerler, çalışma alanlarında bulunan panolar, çevre yönetim sistemi ile ilgili talimatlar, prosedürler, çevre el kitabından yararlanılmaktadır. İşletme çalışmalarının faal olduğu turizm aylarında ayın elemanı seçiminde % 50 oranında dikkat edilen çevre kriterlerine personelin ne derecede uygunluk gösterdiği, çevre komitesi tarafından yapılarak işletme içindeki panolarda sergilenmektedir. İşletmenin eğitim politikası ve yıllık eğitim ihtiyacı, çevre yönetim komitesi tarafından belirlenmektedir. Çevre konusunda, işletme içerisinde haberleşmeyi sağlamak için çevre haberleşme notları kullanılmaktadır. Gerekli görülen hallerde çevre faaliyet raporu yazılmaktadır. İşletmenin çevresel faaliyetlerinin, müşterilere, çalışanlara, banka ve sigorta şirketlerine, pay sahiplerine, tedarikçi ve taşeronlara, topluma, sivil toplum örgütlerine, tur operatörlerine ve seyahat acentelerine duyurulması amacıyla yıllık çevre raporu hazırlanmaktadır. İşletmede çevreyle ilgili olarak dolaşan dokümanlar çevre koordinatörünün incelemesinden geçmektedir. Çevre ile ilgili tüm kayıtlar sorumlu bölüm tarafından saklanmaktadır. Kayıtlar, saklama sürelerinin sonunda çeşitli yöntemlerle yok edilmektedirler. Önemli görülen evrakların kopyaları

çevre departmanında bulundurulmaktadır. İşletme, özellikle turizm sezonunda sürekli olarak çevre boyutları açısından çevre komitesi tarafından denetlenmektedir. Bundan başka işletme genel müdürü, işletmenin genel kontrolünü sağlamak için denetimlerde bulunmaktadır.

Sanayi işletmesi, denetimlere yılın her döneminde aynı önemi gösterirken, turizm işletmesi özellikle yaz aylarında daha sıkı bir denetime gitmektedir. Eğitim çalışmaları da bu aylarda yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Bunların nedeni olarak Türkiye’de turizm sezonunun en önemli aylarının yaz ayları olduğu söylenebilir. Turizm işletmesi, iyi çalışan elemanlarını belirlerken çevre özelliklerine dikkat etmektedir. Devamlı olarak müşterilerle karşı karşıya kalan turistik işletme çalışanları için bu uygulama motive edici bir özellik taşımaktadır. Haberleşmenin sağlanmasında ve çevre kayıtlarının tutulmasında benzer yöntemler kullanılmaktadır.

SAVAŞ’ın belirttiğine göre, sanayi işletmesinde, iş kazalarında ve acil durumlarda ortaya çıkabilecek çevre etkilerinin önlenmesi veya minimize edilmesi, ilk tehlikeden sonra acil durumun bir daha tekrarlanmaması için gereken tedbirlerin alınmasını sağlamak için belirli işlerin yapılmasında kullanılan kritik bölgelere ilişkin talimatlarda, talimatı uygulayan kişinin acil bir durumda veya kazada ne yapması gerektiği anlatılmaktadır. İşletmede karşılaşılabilecek acil durumlar, doğal afetler (yangın, su baskını, kuvvetli rüzgar, deprem vb.), iş kazaları, çevre kazası olarak belirlenmiştir. İşletme, performansı sürekli iyileştirmeye ve yönetimce belirlemiş amaçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Çevre yönetim sistemi devamlı kontrol altında tutularak, olası aksaklıklar için düzeltici ve önleyici faaliyetlerin başlatılması için hazırlıklar yapılmaktadır. İşletme kendi içinde çevre yönetim sistemine göre denetimden geçirmektedir. Çevre yönetim sisteminin kontrolünü yapılması öncelikle görsel kontrollerle yapılmaktadır. Sistemin işleyişin ve bu işleyişi temin etme amacıyla hazırlanmış prosedür ve talimatların uygulamadaki başarısı, fabrika alanında belirlenmiş bölgeler bazında hazırlanan kontrol listeleriyle sağlanmaktadır. Çevre amaç ve hedeflerinin izlenebilirliği, aylık olarak yönetim temsilcisi tarafından sarfiyat raporları ve su kullanım analiz raporu ile yapılmaktadır. Yönetim temsilcisi tarafından izlenen yürürlükteki çevre mevzuatlarına uygunluğun

takibi, mevzuatta belirlenen sürelerle yapılan üniversite ölçüm raporları ile yapılmaktadır. SAVAŞ, çevre yönetim sistemi gereklerine uygun olarak, çevre için risk taşıdığı tespit edilen alan, işletim ünitesi veya durumlarda bu riski ortadan kaldırmak için yapılan düzeltici faaliyetlerin ve başlangıçta çevre için risk taşımayan işletim ünitesi veya alanların oluşturulması yönündeki önleyici faaliyetlerin işletme tarafından tespit edildiğini belirtmektedir. Düzeltici ve önleyici faaliyet kararları çevre yönetim komitesi tarafından görüşülerek karara bağlanmakta ve ilgili kişilere görev verilmektedir. Yapılan düzeltici ve önleyici faaliyetlerin takibi yönetim temsilcisi tarafından yapılmaktadır. Eğitim tutanakları, emisyon izni, deşarj izni, çevre yönetim komitesi toplantı tutanakları, emisyon ölçümleri, atık su analiz kayıt defteri, sarfiyat raporu, iç tetkik raporları, gürültü ölçümleri, çevre haberleşme notları, çevre kaza raporları, tehlikeli atık beyan formu, bölge kontrol listesi defterleri, revizyon görmüş sistem dokümanları gibi işlemlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Fabrika içi çevre yönetim sistemleri denetimi iç tetkikler şeklinde yapılmaktadır. Gerçekleştirilen iç tetkikler birim bazında değil, bölge bazında gerçekleştirilmektedir. İç tetkik planı ve iç tetkik soru formu kullanılarak yapılan denetimlerde özellikle aksayan yönler tespit edilmeye çalışılmaktadır. İşletmedeki çevre yönetim sisteminin işleyişi ve etkinliği, yılın ilk ve ikinci altı ayında yapılan en az iki koordinasyon toplantısında gözden geçirilmektedir.

Turistik işletmede, doğal afetler, yangınlar, iş kazaları gibi beklenmedik durumlarda neler olabileceği ve bu olayların çevreye ne gibi etkilerinin olabileceği konularında işletme acil durum planı yapmıştır. İşletme, çevre uygulama ve başarısının kontrolü için ISO 14001 sistemini sürekli denetlemekte, işletmeyi kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. İşletme daha önce tespit ettiği çevre boyutlarını izleyerek, bu alanlardaki gerekli ölçümleri hem kendisi, hem de dışarıdan tuttuğu şirketlere yaptırmaktadır. Sonuçları belgelendirmekte ve olumsuz durumlarda soruna müdahale etmektedir. Bunlar için acil durum planlarına uygun hareket etmektedir. İşletmede ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin incelenmesi için çevre koordinatörü sık sık denetimlerde bulunmaktadır. Düzeltici ve önleyici faaliyetlerinin yürütülmesi çevre komitesi tarafından yapılmaktadır. Gözden geçirme işleminden sonra elde edilen bulgular, sonuçlar ve çözüm önerileri raporlar halinde belgelendirilmekte ve

bu konuda uygulanabilecek çözümler kararlaştırılmaktadır. Çevre komitesi düzenleme çalışmalarının sonucunu kontrol etmektedir. Çevre ile ilgili kayıtlar çevre departmanı tarafından saklanmaktadır. İç denetimler ve dış denetimler süresince işletmenin ISO 14001 çevre yönetim sistemini uygulamadaki başarısı ve yeterlilikleri de incelenmektedir. Denetimlerde çevre komitesi tarafından hazırlanan denetim formları kullanılmaktadır. İşletmedeki çevre yönetim sisteminin işleyişi ve etkinliği, yılın ilk ve ikinci altı ayında yapılan en az dört koordinasyon toplantısında gözden geçirilmektedir. İşletme, uygulamış olduğu çevre yönetim sisteminin sürekliliğini ve çevre amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli ortamın anlaşılmasını sağlamak için dokümantasyon çalışması yapmıştır.

İşletmeler çevre yönetim sistemlerini işletmelerinde kurarlarken benzer yönde hareket etmişlerdir. Her ikisi de önemli gördükleri uygulamalar için prosedürleri oluşturarak uygulamaya geçmişlerdir. Acil durumlar için gerekli önlemler alınmıştır. Denetimlerde sanayi işletmesi işletmenin bütününe ele alırken, turizm işletmesi öncelikli olarak çevre boyutlarının yüksek olduğu çevreyi etkileme ihtimali yüksek olan bölgelere yoğunlaşmaktadır. Denetim çalışmaları çoğunlukla çevre koordinatörleri ve çevre sorumluları tarafından yürütülmektedir. Turistik işletmede koordinasyon toplantılarının özellikle yılın ilk altı ayında daha fazla olmasının nedenleri olarak yılın ikinci altı ayının işletme açısından çok yoğun iş temposunda yaşamasıdır.

SAVAŞ'ın belirttiğine göre, sanayi işletmesinde, hazırlanan prosedürler, çevre yönetim sistemiyle ilgili ne zaman, kim ve nasıl sorularına yönelik daha fazla ayrıntılı cevapları sağlamaktadır. Çevre yönetim sistemlerinin kurulması, sürdürülmesi ve etkinliğinin sağlanmasında son derece önemlidirler. Prosedürler belirli bir uyum içinde dosyalanmıştır. İşletmede hazırlanan prosedürler için, çalışanların ve işi bizzat yapanların büyük ölçüde desteğinden yararlanılmıştır. Bu kişilerin tam katılımları sağlanarak işletme için dokuz tane prosedür hazırlanmıştır. Çevre yönetim sistemiyle ilgili talimatlar, çeşitli işlerin yerine getirilmesiyle ilgili özel açıklamalarıdır. Hazırlanan talimatlar, en alt seviyedeki personelin kolaylıkla anlayabileceği ve uygulayabileceği sadelikte bir dille yazılmaktadır. Okuma yazma

bilmeyen personel varsa, talimatlar onlara açıklanmakta ve tamamen açıklandığından emin olunmaktadır. Çevre yönetim sisteminde çok önemli bir role sahip olan talimatlar, çok sayıda dosya ve cilt içinde organizasyonun tamamına dağıtılmıştır. Çevre el kitabına talimatlarla ilgili bilgilerin nerede bulunabileceğini gösteren bir not yerleştirilmiştir. Talimatlar, bizzat ilgili departmanlara ve kişilere dağıtılmıştır.

Turizm işletmesinde yapılan uygulama sonucunda, prosedürlerin çevre komitesi ve konuyla ilgili bölüm ve çalışanlarca hazırlandığı görülmüştür. İşletmede, prosedürler hazırlarken uygulayanlara ve denetleyenlere, yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak açık ve anlaşılır bilgiler sunmak amaçlanmıştır. Prosedürler belirli bir uyum içinde dosyalanmıştır, hepsi çevre el kitabına uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. İşletmede on dört tane prosedür hazırlanmıştır. İşletmede iş talimatları hazırlanırken çalışanlara danışılmaktadır. Hazırlanan talimatların eğitim düzeyi en düşük çalışanlarca bile anlaşılabilir olmasına çalışılmaktadır. Talimatların çok sayıda kopyası alınarak işletme içerisinde dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

Her iki işletmede de prosedürler hazırlanırken çalışanlara danışıldığı görülmektedir. İşletmeler mümkün olduğunca yaptıkları her türlü faaliyetin prosedürlerini oluşturmuşlardır. İşletmeler herhangi bir yanlış anlamayı ve bunun olası sonuçlarını düşünerek, prosedürlerin ve iş talimatlarının basit bir dilde hazırlanmasına dikkat etmişlerdir. Prosedürler ve iş talimatları hazırlanırken en iyi şekilde anlaşılmasına çalışılmasının nedeni, her iki sektörde de eğitim düzeyi düşük, vasıfsız çalışanların çok sayıda olmasıdır. Prosedürler işletmelerin içerisinde belirli noktalarda toplanırken, talimatlar işin yapıldığı yerlere asılmaktadır. Turistik işletmede göz estetiğini bozmayacak bir görüntünün önemi açık olduğundan, talimatların yerleştirilmesinde daha dikkatli olunmaktadır. Sanayi işletmesinde revizyon çalışmaları için belirli bir dönem ayrılmamışken, turizm işletmesindeki uygulamada revizyon çalışmalarının turistik faaliyetlerin yoğunluğundan dolayı, daha çok turizm dönemi başında ve sonunda yapıldığı tespit edilmiştir.

Sanayi işletmelerinde çevre yönetim sisteminin kurulması ile ilgili yapılan bir çalışmayla, turizm işletmelerinde çevre yönetim sisteminin kurulmasının incelendiği

bir uygulamanın karşılaştırıldığı bu bölümle ilgili elde edilen çıkarımlar Sonuç bölümünde sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ortaya konulan fikirlerin ortaya çıkmasında Halil SAVAŞ'ın eserinin yanı sıra Hülya ÇAĞIRAN, Selçuk KENDİRLİ ve İrfan ÇAĞLAR tarafından 2003'te yapılan çalışmadan,³²⁵ Halil KUMBUR, Zafer ÖZER ve H. Duygu ÖZSOY tarafından 2004'te yapılan çalışmadan,³²⁶ Esra NEMLİ tarafından 2000 yılında yayınlanan eserden³²⁷ ve Milli Prodüktivite Merkezi tarafından 2000 yılında yayınlanan eserden³²⁸ elde edilen bulgularla turizm işletmesinde yapılan çevre yönetim sistemlerinin tesisi ve uygulanması ile ilgili uygulama çalışmasından elde edilen bulgulardan yararlanılmıştır.

³²⁵ **Çağiran Hülya, vd.** (2003), İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Bağlamında Ekolojik Çevre Yönetimi ve Çorum Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama Örneği, Önce Kalite Dergisi, Temmuz, s. 56-70.

³²⁶ **Kumbur, Halil, vd.** (2004), "Mersin Soda Fabrikasında TS EN ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları", Standard Dergisi, Ocak, s. 46-52.

³²⁷ **Nemli, Esra** (2000), Çevreye Duyarlı İşletmecilik ve Türk Sanayiinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları, İstanbul Çevre Odası Çevre Şubesi, Yayın No: 2000/11.

³²⁸ **Milli Prodüktivite Merkezi** (2000), Sanayi İşletmelerinde Çevre Yönetim Sistemlerinin Kurulması, No:645, Ankara.

BÖLÜM 6

SONUÇ ve ÖNERİLER

ISO 14001 çevre yönetim sistemiyle ilgili yapılan araştırmalar ve uygulamalar sonucunda turizm işletmelerinde ve sanayi işletmelerinde faaliyete geçirilen çevre yönetim sistemi uygulamaların karşılaştırılmalarından elde edilen sonuçlar ile çevre yönetim sistemi ve uygulanmasıyla ilgili yorumlar bu bölümde sunulmaktadır.

Turizm işletmelerinde uygulanan çevre yönetim sistemleri ile sanayi işletmelerinde uygulanan çevre yönetim sistemlerinin ortak noktalarından başlanırsa, incelenen ve uygulama yapılan çevre yönetim sistemlerinin kurulumlarının birbirlerine çok benzedikleri görülmektedir. Bunun çok normal olmaktadır, çünkü ISO 14001 çevre yönetim sistemi bir standart serisinin üyesidir. Standart, prototip anlamına gelmekte ve her durumda aynı olabilen nesnelere, kurallar bütünü belirtmektedir. Her iki sektörde de uygulama gerçekleştirilirken aynı yollardan geçilmektedir. Yapılması gereken görevler daha kurallar halinde başlangıçtan itibaren bilindiği için uygulamanın nereye gideceği de önceden belli olmaktadır. İşletmeler için önemli olanlar, aşılması gereken basamakları kayıpsız atlatabilmek, gerçekleştirilmesi şart olan uygulamaları hızlı ve düzgün bir biçimde faaliyete geçirmek olmaktadır. Her iki sektörde de çevre yönetim sistemini uygulamadaki amaçlar, değişen müşteri ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak, işletmelerin iç ve dış çevrelerinde çevreyle ilgili oluşan talepleri karşılamak, piyasaların sert yapısında ayakta kalabilmek, karşılaşılan sorunlara hızlı ve düşük maliyetle çözüm üretmek olarak belirlenmektedir. Her iki sektörde faaliyet gösteren işletmelerin yöneticileri uygulamaya geçmeden önce çevreyle ilgili ön bilgileri, sistemin temel gereklerini çevre eğitimi şeklinde almaktadırlar. Böylelikle sistemin uygulanması kolaylaşmaktadır. Genel olarak turizm ve sanayi sektörüne bu amaçlar uygulanırsa, bu sektörlerdeki işletmelerin de çevre yönetim sistemi kurmalarında aynı yöndeki amaçların etkili olacağı açık olmaktadır. ISO 14001 çevre yönetim sistemini uygulayan işletmelerin beklentileri, uygulamaları, sistemi kurma yöntemleri hemen hemen birbirleriyle aynı olmaktadır. Sektörler, ülkeler, kıtalar değişse de bu faaliyetler benzer olarak yapılmaktadır. Ayrıca, daha önceden ISO 9000 belgesi alan

işletmelerin ISO 14001 sistemini daha rahat, ve daha kolay kurdukları görülmektedir. Belgelendirmedeki benzerliklerden dolayı böyle bir kolaylık söz konusu olmakta ve hangi sektör olursa olsun bu avantaj yakalanmaktadır.

Uygulama yapılan işletmelerden yola çıkılarak sektörler arasındaki farklılıkların aşağıda ortaya konulmaktadır:

Sanayi işletmeleri ile turistik işletmeler arasında üretilen ürünlerin ve meydana getirilen çalışmaların yapısından dolayı farklılıklar olmaktadır. Bunun için benzer standartları uygulamasalar bile farklı sonuçlar elde etmeleri doğal olmaktadır.

Turizm işletmelerinde çalışmalar dönemlik olmakta ve çok sayıda çalışan bulunmaktadır. Bunun yanı sıra turizm işletmelerinde çalışan devir hızı sanayi işletmelerine göre çok daha fazla olmaktadır. Bir turistik işletmenin bir yılda değiştirdiği işgören sayısını bir sanayi işletmesi belki on yılda ancak yakalamaktadır. Çalışanların çok sık değişmesi, turizm işletmeleri için çevre eğitimini vermek konusunda ekstra maliyetlere ve zaman kaybına neden olmaktadır. İşe her yeni giren bireye oryantasyon eğitiminin yanında çevre eğitimi vermek zorunda kalmama konusunda sanayi işletmeleri daha şanslı olmaktadır.

Sanayi işletmelerinde genellikle aynı tür ürünler üretilmekte ve çalışanların iş tecrübeleri kısa dönemde artmaktadır. Turizm işletmelerinde ise çok çeşitli ve çok sayıda ürün üretilmek, depolanmak, pazarlanmak zorunda kalınmaktadır. Bu da işletmeye giren ürünlerin denetiminde zorlanması, ürün özelliklerinin ayrı ayrı öğrenilmesi gibi çalışmalara neden olmaktadır. Özellikle turizm sezonunda işletme içerisinde mal dönüş hızı çok hızlı olmakta, bu ürünlerle ilgili atıklar hızlı ve çoğalarak artmaktadır. Atıkların yeniden kazanılması için depolanması ekstra çabalar gerektirmektedir.

Sanayi işletmeleri doğrudan müşterilerle yüz yüze değilken turizm işletmeleri bu şekilde çalışmaktadırlar. Turizm işletmesine gelen müşteriler çevreye saygılı bir yerde olduğunu düşünürse bir ölçüde rahat etmektedirler. Bu yüzden sanayi

işletmelerine göre turizm işletmelerinin çevre yönetim sistemi uygulamalarını ve çevreyle ilgili faaliyetlerini reklam yapma, tanıtımlarda kullanma şansı daha yüksektir.

Turizm işletmelerinde müşteriyle yüz yüze olunmak zorunluluğu vardır. Sanayi işletmeleri bu açıdan rahat olmaktadır. İnsanların olduğu her yerde çevreyle ilgili sıkıntıların çıktığı düşünülürse turizm işletmesinin çevre yönetim sistemi uygularken sıkıntıları her müşteriyle artmaktadır. Çevreyle ilgili küçük bir olumsuzluğun bile büyütülerek çalışanların ve işletmenin karşısına çıkarılması turistik işletmelerde çok sık olmaktadır. Bu nedenle çevre yönetim sistemi uygulamalarında daha hassas olunmaktadır. Çünkü binlerce göz bu çalışmaları yakından takip etmektedir.

Sanayi işletmelerinde iş alanları çok fazla olmazken turistik işletmelerde çalışılan bölüm sayısı daha fazladır. Bu da bu bölümlerin denetlenmesinde, bu bölümlerdeki çalışanların eğitilmelerinde ve görevlendirilmelerinde sorun çıkarmaktadır.

Turizm işletmelerinde çevreyle ilgili faaliyetler günü kurtarmak adına yapılabiliyorken, sanayi işletmelerinde gerçek bir yatırım olarak ele alınmakta, işletme ve ürünler için bir çeşit garanti olarak olaya yaklaşılmaktadır.

Turizm işletmesinde bir nesneden (lamba, eviye, batarya, tuvalet, duş vb.) çok sayıda bulunurken, sanayi işletmelerinde bu miktar daha azdır. Bu da turizm işletmesinin işlerini yoğunlaştırmaktadır.

ISO 14001 Çevre yönetim sisteminin turizm işletmelerinde yok denecek kadar az uygulanması nedeniyle, özellikle Türkiye’de turistik işletmeler, çevreyle ilgili bilgilerini, deneyimlerini paylaşmakta çok fazla engel çıkarmaktadırlar. ISO 14001 çevre yönetim sisteminin önemli bir özelliği olan bilgi ve uygulamaları başka işletmelerle paylaşma, onlara yol gösterici olma görevini tam anlamıyla yapmamaktadırlar. Sanayi işletmelerinin ise bu tür kaygıların önüne geçtikleri görülmektedir.

Sanayi işletmelerinde çevreyle ilgili daha fazla eleman ve yönetici çalışırken, işletme büyüklüğüne göre bu turistik işletmelerde daha düşük miktarlarda olmaktadır.

Turistik işletmelere göre sanayi işletmelerinde çevreyi olumsuz etkileyecek acil durumlar (yangın, iş kazaları vb.) daha fazla olmaktadır. Ayrıca sanayi işletmelerinde çok daha fazla oranda insan sağlığına ve çevreye zarar verecek tehlikeli maddeler bulunmaktadır. Bu da bu tür işletmelerde daha dikkatli olunması gerektiğini, iş talimatlarına ve prosedürlere uyumun çok daha önemli olduğunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Turizm işletmelerine nazaran sanayi işletmelerinin sektörlerindeki değişim ve yenilikleri daha yakından takip etmeleri gerekmektedir. İletişim sistemlerin etkinliğini arttırmaları iyi olmaktadır. Turizm işletmelerinin de kriz, savaş tehlikesi, çatışmalar, çevre kirliliği gibi dış çevre olaylarından çok hızlı etkilendiği görülmektedir. Bu tür işletmelerin de müşterilerle bağlantılarını sağlamlaştırılmaları ve reklam çalışmalarına önem vermeleri iyi olmaktadır.

Turizm işletmesinde yapılan çevre yönetim sistemi uygulamasından elde edilen bulgular sanayi işletmeleri uygulamalarından elde edilenlerle karşılaştırıldığında bunları dikkate alarak atılan her adımın yarar getireceği düşünülmektedir. Turizm ve sanayi sektörleri çevreyi olumsuz olarak etkileyen sektörlerin başında gelmektedir. Gönüllü bir sitem olmasına rağmen bu iki sektöre ISO 14001 çevre yönetim sistemi kurma zorunluluğu getirilmesinin iyi olacağı düşünülmektedir.

Hazırlanan bu tez çalışmasında ISO 14001 çevre yönetim sisteminin turistik bir işletmede nasıl uygulandığı incelenmiş, elde edilen bilgiler sanayi işletmelerinden uygulamalarla karşılaştırılmıştır. Türkiye’de ISO 14001 ile ilgili olarak yapılan çalışmaların azlığı düşünülerek hazırlanan çalışma, az sayıdaki ISO 14001 belgeli bir turistik işletmede özellikle yapılmıştır.

Türkiye’de çok sayıda turistik işletme olmasına rağmen, çok az sayıda işletmede bu sistemin uygulanmasının bir çok nedeni olabileceği düşünülmektedir. İşletme sahiplerinin duruma geniş açıdan bakamamaları, yetişmiş eleman sıkıntısı çekilmesi, işletmelerin elde edecekleri kazançları görememeleri, bu sistemden haberdar olmamaları, turizm sektörünün tam anlamıyla düzenli bir yapıya oturmamış olması söylenebilir. Bunlara, atıklarla ilgili tesislerinin bulunmaması, nakliyelerin zor olması, atık borsasının etkin çalışmaması, belgelere kolay ulaşılamaması, geri dönüşüm ve yeniden kullanılmasının maliyetli olması gibi nedenler eklenebilir.³²⁹ 1990’ların sonlarında oluşan ekonomik kriz ve yüksek enflasyona bağlı olarak, ISO 14001 taleplerindeki artışın durduğu gözlenmektedir. Türkiye ekonomisinde yaşanan bu sarsıntılar sonucunda firmalar çevreyle ilgili gönüllü uygulamaları bir yana bırakıp, kendi ekonomik durumlarını düzetmek için yoğun bir çabaya girmeleri de etkili olmaktadır.³³⁰

Başta ISO 14000 çevre yönetim standartları serisi olmak üzere çevre yönetim sistemlerinin işletmelerin verimliliklerini ve rekabet güçlerini arttırdıkları, uluslararası ticarete kalite ve çevreye duyarlılık konularında güvence sağlayarak ticaret faaliyetlerini kolaylaştırdıkları, işletmeler için olumlu bir imaj yaratarak ürün veya hizmetlerinin satış miktarlarını arttırdıkları görülmektedir. İşletmelerin çevre ile ilgili uymaları gereken yasal yükümlülüklerle kolaylıkla uyum sağlamalarını ve toplum hayatına olumlu katkılar sağladıkları görülmektedir. Ticaretin küreselleşen bir yapıya döndüğü günümüzde kuvvetli bir pozisyon yakalamak isteyen işletmelerin çevre yönetim sistemlerini uygulamaları bir zorunluluk haline gelmektedir.

Çevre yönetimi uygulamalarının gerçekleşmesi ve çevre yönetim sistemine sahip işletmelerin çoğalması için herkese çeşitli görevler düşmektedir. Özellikle Türkiye’de gereken çabanın gösterilmesi gerekmektedir. Çevre yönetimi konusunda işletme sahiplerinin yöneticilerinin daha duyarlı olmaları, devletlerin ve

³²⁹ **ISO 14000 Çevre Yönetim Standartları**, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=377&keyword=%C3%A7evre%20y%C3%B6netimi&CatID=&ContentID=695>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2004.

³³⁰ **Kerestecioğlu, Merih**, “Vizyon 23-Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma”, <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/cevrevesurdurulebilirKalkinma/raporlar/son/EK-9.pdf>, Son Erişim Tarihi: 04.04.2004.

hükümetlerin, çeşitli kolaylıklar, yasal düzenlemeler yapmaları, tarihi ve doğal bölgeleri koruma altına almaları, işletmelerin çevre yönetimi konusunda gelişmeleri yakından takip etmeleri, doğaya zarar vermeden yararlanma bilincini kazanmaları, çevre dostu üretim tekniklerini bünyelerinde uygulamaları, temiz enerji adı verilen kaynakları kullanmaları, çevresel mücadele konusunda duyarlı hale gelmeleri gerekmektedir. Toplumların da dünyada olup bitenleri izlemeleri, çevre bilincine sahip olarak çevreye gerekli özeni göstermeyenlerin karşısına gerekli tepkiyi vererek çıkmaları, dünyanın kirlenmesinin herkes için zararlı olduğu bilinciyle hareket etmeleri önemli olmaktadır. Daha yaşanılabilir bir çevre için bu çalışmalar yapılmalıdır.

Çevre yönetim sistemlerinin çevrenin korunmasındaki etkisi açıktır. Türkiye'deki turizm sektörünün çevredeki bozulmalardan etkilenmemesi için turizm endüstrisi üyelerinin, faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini araştırmaları, çevreye etkilerini belirleyerek, en kısa zamanda gerekli önlemleri almaları, çevre yönetim sistemi kuramaları bile en azından çevre yönetimine uygun olarak işletmelerinde hareket etme alışkanlığını kazanmaları gerekmektedir. Çevrenin geleceği konusunda sorumluluğu olanların başında gelen turizm sektörü bu konuda gerekli çabaları gösteremezse, turizm sektörünün geri dönülemez miktarda zarar görmesine, ekonomik ve politik yönden ülkenin çöküş yaşamasına seyirci kalacaktır. Bunun için bir daha belirtmek gerekirse turizm endüstrisinin bütün üyeleri başta olmak üzere tüm işletmelerin çevre yönetim sistemi prensiplerini iş felsefelerine katmaları, çevre üzerindeki etkilerini minimuma indirmeleri gerekmektedir.

EKLER

EK 1 ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ BAŞVURUSU İÇİN İŞLETME KONTROL LİSTESİ

Yayın Tarihi:05.09.2001

Revizyon No:00

Revizyon Tarihi:-

Müracaat Kontrol Formu (MKF), Türk Standartları Enstitüsü'nün, TS-EN-ISO 14000 standart serisi esas alınarak, Çevre Yönetim Sistem değerlendirmesinde, müracaat eden kuruluşun dolduracağı ve kuruluşun çevre yönetim sistem dokümantasyonuna bir indeks sağlaması amacıyla hazırlanmıştır.

MKF, TS-EN-ISO 14001 standardındaki şartları, sorular şeklinde belirtmektedir. Kuruluş, standarttaki şartlara uygunluğu sağlamak amacıyla sorulara karşılık gelen referans dokümanları belirterek kendini değerlendirebilecek ve eksikliklerini belirleyebilecektir.

MKF' nin bir kopyası müracaat sahibi tarafından okunaklı olacak şekilde doldurulup , her sayfa müracaattan sorumlu kuruluş yetkilisi tarafından paraflandıktan sonra, inceleme sırasında kullanılmak üzere müracaatın yapılacağı TSE Kalite Müdürlüğü' ne verilecektir.

MKF 3 sütünden oluşur: **Birinci sütun**, TS-EN-ISO 14001 deki şartları sorular şeklinde belirtir. **İkinci sütun**, Kuruluş tarafından , birinci sütunda yer alan sorulara karşılık gelen ilgili sistem dokümanının adı ve kodu verilerek doldurulur. Gerekli görüldüğünde açıklama yapılabilir. **Üçüncü sütun**, TSE tarafından doldurulur.

Bu metinde; **Kuruluş**: Çevre Yönetim Sistemini kurup, belgelendirme talebinde bulunmaktadır. **Müteahhit**: Kuruluşa girdi ve/veya hizmet temin eden kuruluş, yerine kullanılmıştır.

TS-EN-ISO 14001 STANDARDININ ŞARTLARI	REFERANS DOKÜMAN LAR	GÖRÜŞLER
<p style="text-align: center;">4 - ÇYS' NİN ŞARTLARI VE BAŞLICA UNSURLARI</p> <p>4.1 – GENELŞART Kuruluş esasları bu maddede açıklanan bir ÇYS kurup Sistemi idame ettiriyor mu?</p> <p>4.2 - ÇEVRE POLİTİKASI Kuruluşun üst yönetimi Çevre Yönetim Politikasını tarif ediyor mu? Bu politika ; a) Kuruluşun faaliyet, ürün ve hizmetlerinin mahiyet, ölçek ve çevre etkilerine uygun mu? b) Kuruluşun sürekli gelişme ve kirlenmenin önlenmesine dair taahhütlerini içeriyor mu? c) Kuruluşun yürürlükte bulunan çevreyle ilgili mevzuat ve idari düzenlemelere, kuruluşun kendiliğinden tabi olduğu diğer şartlara riayet edeceğine dair taahhüdünü ihtiva ediyor mu? d) Kuruluşun çevre amaç ve hedeflerinin tespiti ve gözden geçirilmesi için bir çerçeve görevi ifa ediyor mu? e) Belgeye bağlanmış mı? Uygulanıyor ve idame ettiriliyor mu? Bütün çalışanlara duyurulmuş mu? f) Kamu oyunun incelemesine açık tutuluyor mu?</p> <p>4.3 - PLANLAMA</p> <p>4.3.1 - Çevre Boyutları Kuruluş; çevre üzerinde önemli etkilere sahip olanları tayin edebilmek amacıyla; faaliyet, ürün ve hizmetlerinin kendisi tarafından kontrol altında tutulabilen veya etkilenebilen çevre boyutlarını belirleyebilmek için, bir usul veya usuller geliştirmiş mi? Bunu/Bunları idame ettiriyor mu? Kuruluş bu önemli etkilerle ilgili çevre boyutlarının, çevre amaçlarıyla bağlantılı olarak ele alınıp incelenmesini sağlamış mı? Kuruluş en son durumu yansıtmak amacıyla bu konudaki bilgileri sürekli olarak yeniliyor mu?</p> <p>4.3.2 - Kanuni ve Diğer Şartlar Kuruluş, faaliyet, ürün ve hizmetlerine doğrudan uygulanabilecek olan; kanundan doğan veya kendiliğinden gönüllü olarak riayet etmeyi kabullendiği, şart ve gerekleri tespit ve bunları elde etmek amacıyla bir usul belirlemiş mi?</p>		

EK 1 (Devamı)

TS-EN-ISO 14001 STANDARDININ ŞARTLARI	REFERANS DOKÜMAN LAR	GÖRÜŞLER
<p>4.3.3 - Amaçlar ve Hedefler Kuruluş, bünyesi içindeki her görev ve her düzey için çevre amaç ve hedeflerini tespit edip, bunların belgeye bağlanmasını ve idame ettirilmelerini sağlamış mı? Kuruluş, amaçlarını tespit edip, gözden geçirirken hukuki şartlarda, diğer kaynaklarda koşulan şart ve gerekleri; kendisiyle ilgili önemli çevre boyutlarını, teknoloji konusundaki seçim imkanlarını; mali durumu ve işletme şartlarını, iş durumunu ve ilgili tarafların görüşlerini göz önünde tutuluyor mu? Hedef ve amaçlar, kirlenmenin önlenmesiyle ilgili taahhüdü de içine almak üzere, çevre politikasıyla tutarlı mı?</p> <p>4.3.4 - Çevre Yönetim Programı veya Programları Kuruluş amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek ve idame ettirmek üzere çevre programı veya programları düzenlemiş mi? Bu program veya programları; a) Kuruluşun uygun her bir görev ve yönetim kademesinin amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak üzere sorumluluğunun tespit ve tayini hakkında bilgi ihtiva ediyor mu? b) Gerçekleştirilebilmeleri için gerekli araçlarla, bunları gerçekleştirme tarih ve süreleri hakkında bilgi ihtiva ediyor mu? Bir Projenin; yeni bir gelişme, yeni veya değişikliğe tabi tutulmuş bir faaliyet, ürün ve/veya hizmetle ilgili olması halinde, çevre yönetiminin bu projelere de uygulanabilmesini temin amacıyla, gerekiyorsa, program veya programlar değiştirilmiş mi?</p> <p>4.4 - UYGULAMA VE İŞLEM</p> <p>4.4.1 - Bünye (Yapı) ve Sorumluluk Çevre yönetiminin etkinliğini sağlamak amacıyla, görevler, sorumluluk ve yetkiler tarif edilmiş mi? Belgeye bağlanmış mı? İlgililere duyurulmuş mu? Yönetim, ÇYS'nin uygulanması ve kontrolü için gerekli kaynakları sağlıyor mu? Bu kaynaklar, özel hünarleri, beşerî, teknolojik ve malî kaynakları ihtiva ediyor mu? Kuruluşun üst yönetimi, diğer sorumluluklarına bakılmaksızın: a. Bu TS ISO standardına göre gerekli ÇYS'nin kurulmasını, uygulanmasını ve idame ettirilmesini sağlamak; b. ÇYS'nin gözden geçirilmesine ve geliştirilmesine esas teşkil etmek amacıyla sistemin icraat ve başarı derecesini üst yönetime rapor etmek; amacıyla belirlenmiş görevlere, sorumluluk ve yetkilere sahip olan bir yönetim temsilcisi veya temsilcileri tayin etmiş mi?</p> <p>4.4.2 - Eğitim, Bilinç ve Ehliyet Kuruluş, eğitim ihtiyacını tespit ediyor mu? Kuruluş, görevleri çevre üzerinde önemli etkiler yapabilecek kişileri uygun bir eğitime tâbi tutuyor mu? Kuruluş, çalışanların, her seviyede ve her çeşit göreve katılanların: a. Çevre politika ve usulleriyle ÇYS'nin gereklerine uyma; b. İşleriyle ilgili faaliyetlerle, fiilî veya potansiyel çevre etkilerinin önemi, şahsî icraat ve başarıların geliştirilmesinin çevreye sağladığı yararlar; c. Çevre politika ve usullerine-acil haller için hazırlıklı olma ve gerekli işlemleri uygulamayı da içine almak üzere-ÇYS'nin koştığı şartlara riayetini sağlanmasında görev ve sorumluluklar,</p>		

EK 1 (Devamı)

TS-EN-ISO 14001 STANDARDININ ŞARTLARI	REFERANS DOKÜMAN LAR	GÖRÜŞLER
<p>d. İşlemlerde takip edilen belirli usullerden ayrılmanın muhtemel sonuçları</p> <p>gibi konuların önemini anlamaları ve bu konuda bilinçlendirilmeleri için gerekli usulleri tespit etmiş mi? Bu usullerin idamesini sağlıyor mu? Çevre üzerinde önemli etkilere sebep olabilecek görevleri yapan kişiler, uygun öğretim ve eğitime ve/veya gerekli tecrübe ve ehliyete sahip midir?</p> <p>4.4.3 – İletişim Kuruluş çevre boyutları ve ÇYS yönünden;</p> <p>a) Çeşitli kademeler ve çeşitli görevleri yapan birimler arasında iletişimin sağlanması; b) Kuruluş dışındaki ilgili taraflardan gelen, uygun belgelerin kabulü, kaydı ve cevaplandırılması;</p> <p>için usuller belirlenmiş mi ve bunların sürdürülmesi sağlanıyor mu? Kuruluş, önemli çevre boyutları ile ilgili dış haberleşmeler için gerekli usul ve işlemleri gözden geçirip bu konudaki kararlarını kaydediyor mu?</p> <p>4.4.4 - ÇYS ile İlgili Belgeye Bağlama İşlemleri Kuruluş;</p> <p>a) Yönetim sisteminin ana unsurlarının ve bunlar arasındaki ilişki ve işbirliğinin tarifi; b) İlgili belgeleme işlemlerinin yönlendirilmesi; için gerekli bilgileri sağlamış mı? c) Kağıt üzerinde veya elektronik ortamda saklanmaları için gerekli tedbirleri almış mıdır?</p> <p>4.4.5 - Belge Kontrolü Kuruluş; bu TS-ISO standardı tarafından gerekli görülen bütün belgelerin;</p> <p>a) yerlerinin tayinini; b) belirli süreler içinde gözden geçirilmeleri, gerektiğinde bu işlemin uygun şekilde yapılmasını ve yeterliliklerinin yetkili personel tarafından onaylanmasını; c) En son kopyalarının, ÇYS'nin etkin bir şekilde çalışması için önemli görülen işlemlerin yapıldığı bütün mahallerde bulundurulmasını; d) Geçerliliğini yitirmiş nüshaların, gönderildikleri ve kullanıldıkları yerlerden hemen toplanmasını veya istenilmeyen kullanımların önlenmesini, e) Hukuki sebeplerden dolayı veya bilgilerin saklanması amacıyla muhafaza edilen geçersiz kopyaların uygun bir şekilde belirtilmesini</p> <p>sağlamak amacıyla gerekli usulleri belirleyip bunları idame ettiriyor mu? Belgeler okunaklı mı? Yürürlük veya gözden geçirme tarihini taşıyor mu? Kolayca belirlenebiliyor mu? Belirli bir süre boyunca düzgün bir şekilde saklanıyor mu? Değişik belgelerin uygulamaya konması ve değiştirilmesi ile ilgili olarak usul ve sorumluluklar tespit edilmiş ve sürdürülüyor mu?</p> <p>4.4.6 İşlem Kontrolü Kuruluş; politika amaç ve hedeflerine uygun olarak tespit edilmiş önemli çevre boyutlarıyla bağlantılı işlem ve faaliyetleri belirlemiş mi? Kuruluş, bakım ve idame işlemleri de dahil olmak üzere bu faaliyetlerin belirli şartlar altında yürütülmesini sağlamak için;</p>		

EK 1 (Devamı)

TS-EN-ISO 14001 STANDARDININ ŞARTLARI	REFERANS DOKÜMAN LAR	GÖRÜŞLER
<p>a) Yoklukları çevre politika ve amaçlarından sapmalara yol açabilecek, belgeye bağlanmış usullerin ihdas ve idamesini;</p> <p>b) İşlem kontrol kıstaslarına riayetini sağlanmasını;</p> <p>c) kuruluş tarafından kullanılan mal ve hizmetlerin önemli çevre boyutları ile bağlantılı usullerin tedarikçilere ve müteahhitlere bildirilmesini;</p> <p>planlamış mı?</p> <p>4.4.7 Acil Hal Hazırlığı ve Bu Hallerde Yapılması Gereken İşler</p> <p>Kuruluş; kazalara, acil hallerde maruz kalma ihtimalinin tayini ve bu hallerde ortaya çıkabilecek çevre etkilerinin önlenmesi veya hafifletilmesi için usuller, koymuş mu? Bunları idame ettiriyor mu?</p> <p>Kuruluş özellikle kazaların ve acil hallerin ortaya çıkmasından sonra, acil hal hazırlığı ve bu hallerde yapılması gereken işlerle ilgili usullerin gözden geçiriyor mu? Gerekliğinde yeniden düzenliyor mu?</p> <p>Kuruluş, bu usulleri mümkün olduğunca, uygun aralıklarla denemeye tabi tutuyor mu?</p> <p>4.5 KONTROL VE DÜZELTİCİ FAALİYET</p> <p>4.5.1 İzleme ve Ölçme</p> <p>Kuruluş, çevre üzerinde önemli etkileri olabilen işlem ve faaliyetlerin başlıca karakteristiklerini düzgün bir şekilde izlemek ve ölçmek için, belgeye bağlı bir usul ihdas etmiş ve bunun idamesini sağlıyor mu?</p> <p>Bu usul, icraat ve başarı derecesini takip etmek için bilgilerin kaydedilmesini; ilgili işlem kontrollerini ve bunların kuruluşun amaç ve hedeflerine uygunluğunu da ihtiva ediyor mu?</p> <p>İzleme ekipmanı, kuruluşun usullerine göre kalibre ediliyor mu? Bu işlemlerin kayıtları tutulup, saklanıyor mu?</p> <p>Kuruluş, faaliyetlerinin yürürlükteki çevre mevzuatına uygunluğunu düzgün aralıklarla gözden geçirmek için, belgeye bağlı usuller ihdas ediyor mu? Bunların idamesini sağlıyor mu?</p> <p>4.5.2 Riayetsizlik, Düzeltici - Önleyici Faaliyet</p> <p>Kuruluş, riayetsizliklerin takibi ve incelenmesi, bu riayetsizliklerin zararlı etkilerini hafifletecek yönde harekete geçilmesi; düzeltici ve önleyici faaliyetlerin başlatılması ve sonuçlandırılması konusunda sorumluluk ve yetkinin tarifi için usuller ihdas etmiş ve bu usullerin idamesini sağlıyor mu?</p> <p>Fiili veya potansiyel riayetsizliklerin sebeplerinin ortadan kaldırılması için girişilen faaliyetler, problemlerin büyüklüğüne uygun ve ortaya çıkan çevre etkisiyle orantılı mı?</p> <p>Kuruluş, düzeltici ve önleyici faaliyetler sonucu belgeye bağlı usullerde yapılan değişiklikleri uyguluyor ve kaydediyor mu?</p> <p>4.5.3 Kayıt</p> <p>Kuruluş, çevreyle ilgili kayıtların belirlenmesi, idamesi ve yönetimi için gerekli usulü koymuş mu? Bunları idame ettiriyor mu? Bu kayıtlar, eğitim, denetim ve gözden geçirme işlemlerinin sonuçlarını da ihtiva ediyor mu?</p> <p>Çevre ile ilgili kayıtlar okunaklı mı? Kolayca belirlenebiliyor mu? Söz konusu faaliyet, ürün ve hizmetin izlenmesine elverişli mi?</p> <p>Bu kayıtlar, kolaylıkla ulaşılabilecek, tahribata ve bozulmaya karşı korunacak, kaybolmalarını önleyecek şekilde depolanmış mı?</p> <p>Bunların ne kadar süreyle muhafaza edilecekleri bir esasa bağlanmış mı?</p> <p>Bu kayıtlar, bu standardın şartlarına uyulduğunu göstermek amacıyla, sistem ve kuruluşu uygun bir şekilde saklanıyor mu?</p>		

EK 1 (Devamı)

TS-EN-ISO 14001 STANDARDININ ŞARTLARI	REFERANS DOKÜMANLAR	GÖRÜŞLER
<p>4.5.4 ÇYS Denetimi Kuruluş; a) ÇYS' nin ; 1) bu standardın şartlarını da içine almak üzere, planlanan düzenlemelere uyup uymadığını; 2) uygun bir şekilde uygulanıp, idamesinin sağlanıp sağlanmadığını ; b) Elde edilecek sonuçlar hakkında yönetime bilgi sağlamak amacıyla uygun aralıklarla yapılması gereken ÇYS denetimleri için program veya programlar ve usuller koyuyor ve bunları idame ettiriyor mu?</p> <p>Kuruluşun her türlü zaman ve görev çizelgesini de içine alan denetim programı söz konusu faaliyetin çevre yönünden arz ettiği öneme ve bir evvelki denetimin sonuçlarına dayanıyor mu?</p> <p>Denetim usulleri; gönüllü denetimin kapsamı, sıklığı ve metodolojileriyle birlikte; denetimin yürütülmesini ve sonuçların bir rapora bağlanmasını da içine alacak şekilde kapsamlı mı?</p> <p><u>4.6 - YÖNETİMCE YÜRÜTÜLEN GÖZDEN GECİRME</u> Kuruluşun üst yönetimi, uygunluğunun, yeterliliğinin ve etkinliğinin devam ettiğini teminat altına almak için kendisinin tayin ettiği aralıklarla ÇYS'ni gözden geçiriyor mu? Yönetimce yürütülen gözden geçirme işlemi, yönetimin iyi bir değerlendirme yapabilmesi için gerekli bilgilerin toplanmasını sağlamış mı? Bu gözden geçirme işlemi belgeye bağlanmış mı? Yönetimce yürütülen gözden geçirme işlemi ÇYS denetim sonuçlarının, değişen şartlarını ve sürekli gelişim taahhüdünün ışığı altında politikada, amaçlarda ve sistemin diğer unsurlarında yapılması muhtemel değişikliklere temas ediyor mu?</p>		

EK 2
TURİZM İŞLETMELERİNE YÖNELİK OLARAK HAMMADDE ve MALZEMELERİN
VERİMLİ KULLANIMINA İLİŞKİN KONTROL LİSTESİ³³¹

Amaç: Hammadde ve Malzeme Kullanımını/Kaybını Azaltmak				
Yapılacak İş	Evet/ Hayır	Yetkili Kişi	Öncelik ve Eylem Zamanlaması	Sağlanan Tasarruf
<p>Boru ve ekipmanlardaki sızıntılar tamir edilmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Her bölümde sorunlu bölgeleri belirlemek için görsel bir değerlendirme yapılmalıdır.</i> • <i>Onarımlar uygun malzemeyle yapılmalıdır.</i> • <i>Sızıntıların önlenmesinden emin olmak için borular ve ekipman yeniden gözden geçirilmelidir.</i> <p>Kaza sonucu dökümler önlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Üretimde kullanmak amacıyla malzemelerin depolardaki kaplardan alınması sırasında yoğun özen gösterilmelidir.</i> <p>Ekipman için önleyici bakım programları geliştirilmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Üretimde istenmeyen kesintiler önlenmelidir.</i> • <i>Düzenli kontroller için sorumlular ve zaman aralıkları belirlenmelidir.</i> <p>Ekipman satıcılarından sağlanan bakım el kitaplarını uygun bir yerde saklanmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bakım el kitabında verilen tavsiyeleri izlenmelidir.</i> • <i>Personel gerekli eğitimden geçirilmelidir.</i> <p>Günlük ekipman kayıtları tutulmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ekipmanın özellikleri ve bulunduğu yer kaydedilmeli ve bir bakım çizelgesi hazırlanmalıdır.</i> • <i>Bakım çizelgesine uyulup uyulmadığı düzenli olarak kontrol edilmelidir.</i> <p>Üretim planlaması optimize edilmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bir ekipman belirli bir ürünün üretimine ayrılmalıdır.</i> • <i>Bir defada aynı üründen mümkün olduğunca fazla sayıda üretilmelidir.</i> <p>Şartnamelere uymayan ürünler ve atık miktarı belirlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kalite sorunlarını tanımlanmalıdır.</i> • <i>İslah çalışmaları yapılmalıdır.</i> 				

³³¹ **Miller, Joyce., Nafti, Rachid** (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.11.

EK 3
TURİZM İŞLETMELERİNE YÖNELİK OLARAK BİLİNÇLİ ATIK YÖNETİMİNE İLİŞKİN
KONTROL LİSTESİ³³²

Amaç: Çevresel Duyarlılık Çerçevesinde, Atığı Azaltmak, Yeniden Kullanmak, Geri Kazanmak ve Bertaraf Etmek				
Yapılacak İş	Evet/ Hayır	Yetkili Kişi	Öncelik ve Eylem Zamanlaması	Sağlanan Tasarruf
<p>Ana atık kaynaklarını bulunmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Üretim süreci boyunca oluşan atık kaynaklarının yerleri belirlenmelidir. <p>Tehlikeli/zararlı malzeme ve maddeleri tehlikesiz olanlarla değiştirme olanaklarını araştırılmalıdır.</p> <p>Atıklar yapıları ve zararlarına göre yeniden kullanım, geri kazanım vb. için ayrılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diğer atıkların kirlenmesini önlemek için tehlikeli atıkları ayrı toplanmalıdır. • Katı atıklar sıvı atıklardan ayrılmalıdır. <p>Farklı atık gruplarını farklı kaplar içinde toplanmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Her atık grubu için farklı kaplar tahsis edilmelidir. • Çalışanlara, farklı atıkların toplanması ve saklanması için farklı kapların kullanıldığı anlatılmalıdır. • Uygulamalar düzenli olarak kontrol edilmelidir. <p>Atıklar yeniden kullanılmalı/geri kazanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atıkların yeniden kullanım ve geri kazanım olanakları araştırılmalıdır. • Geri kazanılamayan ya da yeniden kullanılamayan atıklar yönetmeliklere uygun biçimde bertaraf edilmelidir. <p>Artan malzeme ve hammaddeleri yeniden kullanım/geri kazanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Üretim sürecinin değişik evrelerindeki malzemelerin yeniden kullanılma olasılıkları araştırılmalıdır. • Malzemelerin yeniden kullanımı için firmanın başka üretim proseslerine veya diğer işletmelere satış olanakları araştırılmalıdır. • Geri kazanılamayan ya da yeniden kullanılamayan malzemeler uygun yöntemlerle bertaraf edilmelidir. <p>Farklı sıvı atık hatlarını ayrılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Farklı sıvı atık hatlarının birbirine karışması önlenmelidir. <p>Atıklar yeniden kullanılmalı/geri kazanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atık suyun yeniden kullanım/geri kazanım olanaklarını araştırılmalıdır. • Atık suyun yeniden kullanımının ürün kalitesini etkilemediğinden emin olunmalıdır. <p>Üretim sürecinde kullanılan çözücüler ayrılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Üretim süreçlerinde yeniden kullanılmak üzere değerli malzemelerin geri kazanılması için çözücülerini ayrıştırılmalıdır. <p>Paketleme malzemelerini yeniden kullanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paketleme malzemelerinin azaltılması olanaklarını belirlenmelidir. • Paketleme malzemelerinin yeniden kullanım olanakları belirlenmelidir. 				

³³² Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.12.

EK 4
TURİZM İŞLETMELERİNE YÖNELİK OLARAK MALZEME ve ÜRÜNLERİN
TAŞINMASINA YÖNELİK KONTROL LİSTESİ³³³

Amaç: Malzeme ve Ürünlerin Etkili Bir Şekilde Taşınması ve Saklanması				
Yapılacak İş	Evet / Hayır	Yetkili Kişi	Öncelik ve Eylem Zamanlaması	Sağlanan Tasarruf
<p>Satıcıdan alınan hammadde kontrol edilmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Paketlemenin iyi yapılıp yapılmadığı kontrol edilmelidir.</i> • <i>Malzemenin sağlamlığından emin olunmalıdır.</i> • <i>Yalnızca iyi kalitedeki hammaddeler teslim alınmalıdır.</i> <p>Hammaddelerin saklanmasıyla ilgili satıcı tarafından tavsiye edilen koşullara uyulmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Satıcı tarafından müşteriye aktarılan veya paketlerin üzerinde tanımlanan talimatlara uygun depolama yöntemleri geliştirilmelidir.</i> • <i>Çalışma ve depolama alanlarında güvenlik kayıtları tutulmalıdır.</i> <p>Tehlikeli ürünler önceden belirlenen, güvenli alanlarda saklanmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bu önlem kaza riskinin ve ek olarak ödenecek sigorta maliyetinin azaltılması için gereklidir.</i> • <i>Kazaları önlemek için personel eğitilmelidir.</i> <p>Hammaddeler uygun gruplar halinde depolanmalıdır.</p> <p>Depolama alanı temiz tutulmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Olası kirliliği tespit edebilmek için düzenli olarak depolama alanını denetlenmelidir.</i> • <i>Depolama sırasında oluşabilecek kazaları önlemek için uygun depolama yöntemleri ve araçları kullanılmalıdır.</i> <p>Hammaddelerin son kullanma tarihleri kontrol edilmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Düzenli kontroller yapılmalı ve kayıt tutulmalıdır.</i> • <i>Hammadde stokları için "ilk giren ilk çıkar" prensibini uygulanmalıdır.</i> <p>Stoklama gerçek ihtiyaç baz alarak yapılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Gereğinden fazla hammadde satın almaktan kaçınılmalıdır.</i> • <i>Girdi kaybı (örneğin saklama kaplarının açık bırakılmasıyla oluşan) ve israf en aza indirilmelidir.</i> <p>Tehlikeli ürünlerin taşınması ve kullanımında gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Koruyucu giysiler giyilmelidir.</i> • <i>Uygun ekipman kullanılmalıdır.</i> • <i>Personel gerekli eğitimden geçirilmelidir.</i> • <i>Tehlikeli ürünler alternatifleriyle değiştirilmelidir.</i> 				

³³³ Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.13.

EK 5
TURİZM İŞLETMELERİNE YÖNELİK OLARAK SU TASARRUFUNA YÖNELİK
KONTROL LİSTESİ³³⁴

Amaç: Suyu Yeniden Kullanmak ve Su Kullanımını Azaltmak				
Yapılacak İş	Evet / Hayır	Yetkili Kişi	Öncelik ve Eylem Zamanlama sı	Sağlanan Tasarruf
<p>Su kaçakları önlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Eski contalar değiştirilmelidir.</i> • <i>Su borularındaki kaçaklar belirlenmelidir ve gerekli onarım yapılmalıdır.</i> • <i>Üretim proseslerinde kullanılan su tankları denetlenmeli ve sızıntılar önlenmelidir.</i> • <i>Gereksiz akan musluklar kapatılmalıdır.</i> • <i>Su tüketiminin fazla olduğu alanlara su saati (ölçüm cihazı) yerleştirilmelidir.</i> • <i>Gerekli yerlere su tasarrufu sağlayan ucuz cihazlar yerleştirilmelidir.</i> <p>Gerekli olmayan yerlerde su kullanımı durdurulmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kullanılmayan musluklar kaldırılmalıdır.</i> • <i>Gereksiz kullanımı önlemek için belirli musluklar mühürlenmelidir.</i> • <i>Gerekli yerlere su tasarrufu sağlayan ucuz cihazlar yerleştirilmelidir.</i> <p>Su pompa ve boruları yeniden düzenlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Üretim sürecinde sadece gerektiği kadar su kullanılması sağlanmalıdır.</i> <p>İşletmenin çalışma saatleri dışında endüstriyel su kesilmelidir.</p> <p>Durulama suyu tekrar kullanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Tekrar kullanılabilir suyun miktarı, kalitesi ve yeri belirlenmelidir.</i> • <i>Suyun tekrar kullanımının ürünün kalitesini etkileyip etkilemeyeceği araştırılmalıdır.</i> <p>Sürekli durulamadan kaçınılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Su kullanımını azaltmak için vanalar yerleştirilmelidir.</i> • <i>Durgun suda durulamanın mümkün olup olmadığı araştırılmalıdır.</i> <p>Yüksek su tüketimi olan ve/veya su tasarrufu sağlanabilecek bölümlerde su saatleri (ölçüm cihazları) kullanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Özellikle çok fazla su kullanılan proseslerde suyun verimli kullanımı sağlanmalıdır.</i> • <i>Gerekli yerlere su tasarrufu sağlayan ucuz cihazlar yerleştirilmelidir.</i> 				

³³⁴ **Miller, Joyce., Nafti, Rachid** (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.14.

EK 6
TURİZM İŞLETMELERİNE YÖNELİK OLARAK ENERJİ TASARRUFUNA YÖNELİK KONTROL
LİSTESİ³³⁵

Amaç: Enerjiyi Yeniden Kullanmak ve Kullanımını Azaltmak				
Yapılacak İş	Evet/ Hayır	Yetkili Kişi	Öncelik ve Eylem Zamanlaması	Sağlanan Tasarruf
<p>Sıcak boru izolasyonlarının bakımı yapılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Isı kaybını önlemek için izolasyon düzenli olarak kontrol edilmeli ve gerekli onarımlar yapılmalıdır.</i> <p>Soğuk boru izolasyonlarının bakımı yapılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Havalandırma ve soğutma sistemlerinin gereksiz ısınması önlenmelidir.</i> <p>Basınçlı hava borularının bakımı yapılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Basınç kaybı önlenmelidir.</i> • <i>Kaçaklar için periyodik kontrol ve gerekli onarımlar yapılmalıdır.</i> <p>Enerji kullanan ekipmanın bakımı yapılmalıdır. (Örneğin: ısıtıcılar, buhar kazanları)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Düzenli bakımla yanma veriminin optimizasyonu sağlanmalıdır.</i> • <i>Açık kapılar, egzoz vb. aracılığıyla oluşan istenmeyen ısı (soğuk/sıcak) kayıpları önlenmelidir.</i> <p>Havalandırma sistemlerini verimli kullanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Havalandırma sistemlerini kaldırmanın olanaklı olup olmadığı araştırılmalıdır.</i> • <i>Havalandırma yapılan odaların izolasyonu sağlanmalıdır.</i> • <i>Gerekli olmadığında havalandırma sistemi kapatılmalıdır (Örneğin. Geceleri sabaha karşı).</i> • <i>Klimalar uygun sıcaklık derecesinde tutulmalıdır.</i> <p style="text-align: center;">Üretim sürecinde enerji yeniden kullanılmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Eğer sıcaklık 50 °C'den fazla değişiyorsa eşanjör kullanılmalıdır.</i> • <i>Isının en verimli şekilde transferinin sağlanması için ısı değişiminin olduğu yüzeyler düzenli olarak temizlenmelidir.</i> <p>Gerekli enerji miktarına göre enerji girdisi ayarlanmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Örneğin, eğer 50 °C'lik bir enerji girdisine ihtiyaç varsa 70 °C'lik enerji kullanılmamalıdır.</i> <p style="text-align: center;">Su kullanılan proseslerde termostat kullanılmalıdır. (Örneğin: yıkama banyoları)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sıcaklığın, çok sıcak veya çok soğuk olması engellenmelidir.</i> <p>Gerekli jeneratör kapasitesi doğru olarak belirlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Transfer seviyesinde bir yoğunlaştırma aküsü kullanılmalıdır.</i> <p>Alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılıp kullanılmayacağı araştırılmalıdır, uygunsa yenilenemeyen yerine yenilenilebilirleri kullanılmalıdır.</p>				

³³⁵ Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.16.

EK 7
TURİZM İŞLETMELERİNDE YAPILAN BAŞARILI KAYIP AZALTMA
ÇABALARINDAN ÖRNEKLER³³⁶

- Hammadde Kaybının Azaltılmasına Yönelik Başarılı Çalışmalardan Örnekler

*Yiyecek-İçecek Departmanında

Çalışmanın Amacı	Tanka otomatik kapama vanası yerleştirilmesi
Yapılan Çalışma	<ul style="list-style-type: none"> • Depolama tankına zeytinyağı doldurulurken, operatörün tankın başında bulunmadığı durumlarda, taşma olabilmektedir. • Otomatik kapama vanası ürün kaybını azaltmıştır.
Yıllık Kazanç	\$ 4.000
Yatırım Maliyeti	\$ 40
Amortisman	Çok kısa sürede

Çalışmanın Amacı	<ul style="list-style-type: none"> • Su kaçaklarının önlenmesi • Giren su borusu üzerine regülatör vana yerleştirilmesi • Su kullanımının sürekli kontrolü • Yıkama prosedürlerinin değiştirilmesi • Sodyum klorürle kirlenen kapların yıkanması sonucu oluşan atık suyun tekrar kullanılması • Kimyasal madde kullanılan prosedürlerin değiştirilmesi • Operatörlerin eğitimi
Yapılan Çalışma	<ul style="list-style-type: none"> • Atık sodyum klorür % 67 oranında azaltıldı. • Atık su miktarı yaklaşık % 30 civarında azaltıldı.
Yıllık Kazanç	\$ 48.800
Yatırım Maliyeti	Düşük
Amortisman	Çok kısa sürede

- Atıkların Ayrıştırılmasına Yönelik Başarılı Bir Çalışma Örneği

*Kat Hizmetleri ve Çamaşırhane Departmanında

Yapılan Çalışma	<ul style="list-style-type: none"> • Kimyasal ürünlerin tutulduğu kapların boşaltılması ve temizlenmesi
Çalışmanın Amacı	<ul style="list-style-type: none"> • Atıklardan kaynaklanan kirlilik riskinin azaltılması. • Kimyasal ürünlerin banyolarda yeniden kullanılması.
Yatırım Maliyeti	Düşük
Amortisman	Çok kısa sürede

- Hammaddelerin Taşınmasına Yönelik Başarılı Bir Çalışma Örneği

*Yiyecek-İçecek Departmanında

Yapılan Çalışma	Jüt ve plastik torbaların yeniden kullanımı
Çalışmanın amacı	<ul style="list-style-type: none"> • Katı atığı azaltmak • Paketleme malzemelerini azaltmak
Yıllık kazanç	1.6500 Mısır paundu
Yatırım Maliyeti	5000 Mısır paundu
Amortisman	3-4 ay

EK 7 (Devamı)

³³⁶ Miller, Joyce., Nafti, Rachid (2000), KOBİ'ler İçin İşletme Verimliliğinin Arttırılmasına Yönelik Çevre Yönetimi Kılavuzu, Editör: Edith Kürzinger, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 975-395-429-8, s.13.s.10-18.

• **Su Tasarrufuna Yönelik Başarılı Çalışmalardan Örnekler**

***Teknik Servis Uygulaması**

Yapılan Çalışma	Su hortumunun otomatik musluğunun elle çalışan basınçlı bir muslukla değiştirilmesi
Çalışmanın Amacı	<ul style="list-style-type: none"> • Su tasarrufu sağlamak, • Doldurma sırasında taşma riskini ortadan kaldırmak, • Taşmayla oluşacak sıvı kaybını önlemek, • Kimyasallarla karıştırmak üzere suyun tanklara açık bir musluk aracılığıyla eklenmesi yerine, (ki bu yöntemde suyun taşması ve karışımın fazla sulandırılması nedeniyle işe yaramayacak bir karışım elde edilmesi riskleri vardır), operatörün sürekli yerinde durarak su akışını kontrol etmesi ve gerekli seviyeye kadar suyun dolmasını gözlemlemesi su ve malzeme kaybını önleyecektir.
Yıllık Kazanç	\$ 40
Amortisman	Hemen

Yapılan Çalışma	Yağ tankları ve parçalayıcılar için kullanılan soğutma suyunun sirkülasyonu
Çalışmanın Amacı	<p>Su tüketimini azaltmak, Atık su oluşumunu azaltmak, Sıcak günlerde, yağ bazlı boya yapımında kullanılan çözücü tankının soğuk kalması için her iki saatte bir 30 dakika süreyle su püskürtülüyordu. Drenaja akıtılan bu su diğer amaçlar için biriktirilip yeniden kullanılabilir.</p>
Amortisman	Hemen

• **Enerji Tasarrufuna Yönelik Başarılı Çalışmalardan Örnekler**

***Yiyecek-İçecek Departmanında**

Yapılan Çalışma	Yönetim ve üretim alanlarındaki koridorlara hizmet veren elektrik kaynaklarının ayrılması, belirlenen zamanlarda ışıkları otomatik olarak söndürmek için zaman ayar cihazının yerleştirilmesi.
Çalışmanın Amacı	<ul style="list-style-type: none"> • İşletme sahibi, hırsızlık olaylarını azaltmak için fabrikanın tüm ışıklarını açık bırakma alışkanlığından vazgeçti. • Yönetim ve üretim alanlarındaki koridorları aydınlatan elektrik hatlarını ayırarak ve otomatik kapama sistemi kurarak, davetsiz misafirlere korunmak için bazı bölgelerde uygulanan ışıklandırma dışında, iş saatlerinden sonra tüketilen elektrik en aza indirildi.
Yatırım Maliyeti	Çok az
Amortisman	Gelecek elektrik faturası

Yapılan Çalışma	<ul style="list-style-type: none"> • Düzenli olarak çatının yıkanması. • Çatının siyah yerine beyaz boya ile boyanması.
Çalışmanın Amacı	Üretim alanında sıcaklığın azaltılması
Yatırım Maliyeti	Çok az
Amortisman	Gelecek elektrik faturası

EK 8

KONAKLAMA TESİSLERİNDE ÇAM SİMGESİNİ BELİRLEYEN NİTELİKLER

Dış Mekânlarda Çevre İçin Alınacak Önlemler:

1- Tesisin bulunduğu çevre ile uyumu;

- Genel silüet ve doğa ile az uyumlu yapılaşma, (1 puan)

- Uygun yapılaşma, (5 puan)

2- Tesis arazisinin bakımlı, çimlendirilmiş ve göze hoş gelen uyumlu düzenlemesi, (3 puan),

3- Açık otoparkların görünümünü gizleyecek yeşil alan düzenlemeleri, (3 puan)

4- Bahçe aydınlatmasında kabloların yeraltından geçirilerek özel seçilmiş aydınlatma armatörlerinin kullanılması, (1 puan)

5- Ozon tabakasına zarar verici maddeler içeren ve flor gazı ihtiva eden halonlu yangın söndürücülerin kullanılmaması, (3 puan)

Tesiste Gürültü Kontrolü Sağlanması:

6- Tesiste gürültü çıkaran hacimlerde bulunan cihazların ses yalıtımlarının yapılması(jeneratör, hidrofor, soğutma kulesi, klima vb.) (3 puan)

7- Tesis bünyesinde yer alan ve yüksek sesle müzik dinlenen mekanlarda ses yalıtımı yapılması ve önleyici tedbir alınması (1 puan)

Çöplerin Yeniden Değerlendirilmesi:

8- Kağıt, plastik, metal, cam ve organik atıkların yeniden değerlendirilmesi için türlerine göre ayrıştırılması (her biri 2 puan, toplam 10 puanı geçemez)

9- Pil kullanımı;

- Doğa için tehlikeli atık olan cıva içeren pillerin bitmesi halinde ayrı muhafazası (1 puan)

- Şarjlı pil kullanımı (3 puan)

10- Belediye sınırları içerisinde bulunmayan tesislerde;

- Çöp bekletme odası(kapalı naylon torba içinde muhafazası ile) (1 puan)

- Soğuk çöp odası (3 puan)

- Çöp nakli için gerekli araçlar veya çöp imha sisteminin bulunması (5 puan)

(Toplam 5 puanı geçemez)

Su Tüketimini Azaltmak ve Daha Az Miktarda Deterjan Kullanımı İçin:

11- Deterjanın doğa tarafından kolayca parçalanabilmesi için;

- Düşük fosfatlı deterjan (1 puan)

- Biyodeterjan (3 puan)

- Toz sabun, sıvı sabun vb (5 puan)

12- Tesiste su yumuşatma cihazları kullanılarak deterjan yerine sabun tozu kullanımının getirilmesi (3 puan)

13- Deterjan ve su tüketimini azaltmak amacıyla müşterilerin isteğiyle havlu ve çarşafların değiştirilmesi sisteminin getirilmesi ve bu konuda odalara açıklayıcı duyurular asılması (5 puan)

14- Su Armatürleri;

- Normal Armatür (1 puan)

- Ayarlı Armatür (3 puan)

- Fotoselli armatür (5 puan)

15- Suya hava karışımını sağlayan özel duş başlıklarının bulunması (3 puan)

16- Atık suların değerlendirilmesi;

- Atık suların arıtıldıktan sonra denize veya dış ortama deşarjı (1 puan)

- Bahçe sulamasında kullanılması (3 puan)

EK 8 (Devamı)

Enerji Tasarrufu İçin:

17- Odalarda elektriğin tek yerden kontrolü;

- Oda girişinde tek yerden elektrik anahtarıyla kontrolü (1 puan)
- Kart sistemiyle kontrol (3 puan)

18- Balkon kapı ve pencerelerin açık kaldığında oda klimasının otomatik olarak devreden çıkması (1 puan)

19- Tesiste bulunan limanların filtrelerinin devamlı bakımı (3 puan)

20- Genel mahallerde ve oda aydınlatmasında kompakt flüoresan türü aydınlatma armatürlerinin kullanılması (1 puan)

21- Isıtma sisteminde kullanılan enerji türü;

- Sıvı yakıt (1 puan)
- Elektrik enerjisi (3 puan)
- Güneş enerjisi veya doğalgaz (5 puan)

Çevreye Katkı İçin Alınacak Önlemler:

22- Geri dönmüş kağıt kullanımı;

- Ambalaj malzemelerinde (1 puan)
- Büro hizmetlerinde (3 puan)
- Tüm hizmetlerde (5 puan)

23- Plastik şişeli içecekler yerine;

- Metal kutulu içecekler (1 puan)
- Kağıt kutuda içecekler (3 puan)
- Cam şişede içecekler (5 puan)

24- Tesis mutfağında kullanılan malzemenin niteliği (Plastik türü ve sağlığa uygun olmayan malzemeye puan verilmez)

- Diğerleri (1 puan)
- Cam, çelik (3 puan)

25- Serviste kullanılan malzemenin niteliği (Plastik türü ve sağlığa uygun olmayan malzemeye puan verilmez)

- Diğerleri (1 puan)
- Cam, çelik (3 puan)

26- Tesiste yapılacak boya işlerinde petrole dayalı boya ve kurşun içeren boya yerine, kurşunsuz ve lateks katkılı boya kullanılması (1 puan)

27- Personel tuvaletlerinde kağıt havlu yerine;

- Elektrikli el kurulama makinesi (1 puan)
- Her kullanımdan sonra değişen küçük el havlularının kullanılması (3 puan)
- Rulo bez havlu kullanılması (5 puan)

28- Müşteri genel tuvaletlerinde kağıt havlu yerine;

- Elektrikli el kurulama makinesi (1 puan)
- Her kullanımdan sonra değişen küçük el havlularının kullanılması (3 puan)
- Rulo bez havlu kullanılması (5 puan)

29- Tuvaletlerde dezenfektan ve koku giderici tabletlerin kullanılmaması (3 puan)

30- Tesiste tefriş elemanı olarak plastik türü malzemenin kullanımı,

- Kısmi kullanım (1 puan)
- Hiç kullanılmamış olması (5 puan)

31- Tesiste sigara içilmeyen yeşil alanlar oluşturulması,

- Genel mahallerin bir bölümünde yeşil alanlar oluşturulması (3 puan)
- Müşteri yatak odalarının bir bölümünün hiç sigara içilmeyen odalar şeklinde düzenlenmesi (3 puan) (Bu iki hususun da bulunması halinde toplam puan verilir)

EK 8 (Devamı)

32- Müşteri yatak odalarında bulunan otel dokümanları, mektupluk ve benzeri maddelerin dönmüş kağıttan, ayakkabı silme bezi, kirli çamaşır torbası gibi malzemelerin ise kumaş türü çevreye zararı olmayan maddelerden yapılmış olması (her biri 1 puan, toplamı 4 puanı geçemez)

33- Müşteri yatak odalarında kullanılan elemanlarda (tül, perde, yatak çarşafı, nevresim, yastık ve benzeri) sentetik ve naylon türü malzeme kullanılmaması (her biri 1 puan toplamı 5 puanı geçemez)

34- Tesisin yer döşemesinde sentetik halı kullanılmaması;

- Genel mahallerde (3 puan)

- Müşteri yatak odalarında (3 puan)

- Hiç kullanılmamış olması (6 puan)

35- Haşere ile mücadelede doğaya zarar veren maddeler yerine haşere kovucu özellik içeren karışımlar kullanılması (1 puan)

36- Tesiste çevre bilincinin sağlanması amacıyla müşterilerin görebileceği yerlerde veya kullanım yerlerinde eğitici broşür, afiş, logo bulundurulması (3 puan)

37- Personelin çevre bilincini geliştirici eğitim programları ve uygulamalar yapılması (3 puan)

38- İşletmenin çevre koruma konusunda faaliyet gösteren organizasyonlar içinde olması(çöp toplama, atık değerlendirme, kampanya ve organizasyonlar gibi)

- Organizasyonlar düzenleme (5 puan)

- Organizasyonlara katılım (3 puan)

39- Açık duşlarda şampuan kullanılmaması ve uyarıcı yazıların bulundurulması (1 puan)

40- Ozon tabakasına zarar vermeyecek oda kokusunu giderici spreyleyler ve bitkisel esanslı koku maddelerinin kullanılması (3 puan)

41- İç mekanlarda yeşil bitki dokusu düzenlemelerine yer verilmiş olması (3 puan).

Belirleyici Nitelikler Asgari Puan Tablosu

<u>Asgari Puan</u>	<u>Tesisin Aldığı Puan</u>
Bir Çam	70
İki Çam	90
Üç Çam	110

..... tarihinde yapılan form uygulaması sonucunda toplam puan almıştır.

Açıklama: Formun uygulanmasında puanlar sıfırdan başlamaktadır.

EK 9

YEME-İÇME TESİSLERİNDE ÇAM SİMGESİNİ BELİRLEYEN NİTELİKLER

Dış Mekânlarda Çevre İçin Alınacak Önlemler:

- 1- Tesisin bulunduğu çevre ile uyumu;
 - Genel silüet ve doğa ile az uyumlu yapılaşma, (1 puan)
 - Uygun yapılaşma, (5 puan)
- 2- Tesis arazisinin bakımlı, çimlendirilmiş ve göze hoş gelen uyumlu düzenlemesi, (3 puan),
- 3- Açık otoparkların görünümünü gizleyecek yeşil alan düzenlemeleri, (3 puan)
- 4- Bahçe aydınlatmasında kabloların yeraltından geçirilerek özel seçilmiş aydınlatma armatörlerinin kullanılması, (1 puan)
- 5- Ozon tabakasına zarar verici maddeler içeren ve flor gazı ihtiva eden halonlu yangın söndürücülerin kullanılmaması, (3 puan)

Tesiste Gürültü Kontrolü Sağlanması:

- 6- Tesiste gürültü çıkaran hacimlerde bulunan cihazların ses yalıtımlarının yapılması(jeneratör, hidrofor, soğutma kulesi, klima vb.) (3 puan)
- 7- Tesis bünyesinde yer alan ve yüksek sesle müzik dinlenen mekanlarda ses yalıtımı yapılması ve önleyici tedbir alınması (1 puan)

Çöplerin Yeniden Değerlendirilmesi:

- 8- Kağıt, plastik, metal, cam ve organik atıkların yeniden değerlendirilmesi için türlerine göre ayrıştırılması (her biri 2 puan, toplam 10 puanı geçemez)
- 9- Pil kullanımı;
 - Doğa için tehlikeli atık olan cıva içeren pillerin bitmesi halinde ayrı muhafazası (1 puan)
 - Şarjlı pil kullanımı (3 puan)
- 10- Belediye sınırları içerisinde bulunmayan tesislerde;
 - Çöp bekletme odası(kapalı naylon torba içinde muhafazası ile) (1 puan)
 - Soğuk çöp odası (3 puan)
 - Çöp nakli için gerekli araçlar veya çöp imha sisteminin bulunması (5 puan)
 (Toplam 5 puanı geçemez)

Su Tüketimini Azaltmak ve Daha Az Miktarda Deterjan Kullanımı İçin:

- 11- Deterjanın doğa tarafından kolayca parçalanabilmesi için;
 - Düşük fosfatlı deterjan (1 puan)
 - Biyodeterjan (3 puan)
 - Toz sabun, sıvı sabun vb (5 puan)
- 12- Tesiste su yumuşatma cihazları kullanılarak deterjan yerine sabun tozu kullanımının getirilmesi (3 puan)
- 13- Deterjan ve su tüketimini azaltmak amacıyla müşterilerin isteğiyle havlu ve çarşafların değiştirilmesi sisteminin getirilmesi ve bu konuda odalara açıklayıcı duyurular asılması (5 puan)
- 14- Tesiste bulunan limanların filtrelerinin devamlı bakımı (3 puan)
- 15- Genel mahallerde kompakt flüoresan türü aydınlatma armatürlerinin kullanılması (1 puan)
- 16- Isıtma sisteminde kullanılan enerji türü;
 - Sıvı yakıt (1 puan)
 - Elektrik enerjisi (3 puan)
 - Güneş enerjisi veya doğalgaz (5 puan)

EK 9 (Devamı)

Çevreye Katkı İçin Alınacak Önlemler:

17- Büro hizmetlerinde geri dönmüş kağıt kullanımı; (3 puan)

18- Plastik şişeli içecekler yerine;

- Metal kutulu içecekler (1 puan)

- Kağıt kutuda içecekler (3 puan)

- Cam şişede içecekler (5 puan)

19- Tesis mutfağında kullanılan malzemenin niteliği (Plastik türü ve sağlığa uygun olmayan malzemeye puan verilmez)

- Diğerleri (1 puan)

- Cam, çelik (3 puan)

20- Serviste kullanılan malzemenin niteliği (Plastik türü ve sağlığa uygun olmayan malzemeye puan verilmez)

- Diğerleri (1 puan)

- Cam, porselen (3 puan)

21- Tesiste yapılacak boya işlerinde petrole dayalı boya ve kurşun içeren boya yerine, kurşunsuz ve lateks katkılı boya kullanılması (1 puan)

22- Personel tuvaletlerinde kağıt havlu yerine;

- Elektrikli el kurulama makinesi (1 puan)

- Her kullanımdan sonra değişen küçük el havlularının kullanılması (3 puan)

- Rulo bez havlu kullanılması (5 puan)

23- Müşteri genel tuvaletlerinde kağıt havlu yerine;

- Elektrikli el kurulama makinesi (1 puan)

- Her kullanımdan sonra değişen küçük el havlularının kullanılması (3 puan)

- Rulo bez havlu kullanılması (5 puan)

24- Tuvaletlerde dezenfektan ve koku giderici tabletlerin kullanılmaması (3 puan)

25- Tesiste tefriş elemanı olarak plastik türü malzemenin kullanımı,

- Kısmi kullanım (1 puan)

- Hiç kullanılmamış olması (5 puan)

26- Tesiste sigara içilmeyen yeşil alanlar oluşturulması, (3 puan)

27- Yemek salonunda kullanılan elemanlarda(tül, perde, masa örtüsü, peçete ve benzeri) sentetik ve naylon türü malzeme kullanılmaması:

- Kısmi kullanım (3 puan)

- Hiç kullanılmamış olması (5 puan)

28- Tesisin ye döşemesinde sentetik halı kullanılmaması; (5 puan)

29- Haşere ile mücadelede doğaya zarar veren maddeler yerine haşere kovucu özellik içeren karışımlar kullanılması (1 puan)

30- Tesiste çevre bilincinin sağlanması amacıyla müşterilerin görebileceği yerlerde veya kullanım yerlerinde eğitici broşür, afiş, logo bulundurulması (3 puan)

31- Personelin çevre bilincini geliştirici eğitim programları ve uygulamalar yapılması (3 puan)

32- İşletmenin çevre koruma konusunda faaliyet gösteren organizasyonlar içinde olması(çöp toplama, atık değerlendirme, kampanya ve organizasyonlar gibi)

- Organizasyonlar düzenleme (5 puan)

- Organizasyonlara katılım (3 puan)

33- Ozon tabakasına zarar vermeyecek oda kokusunu giderici spreyler ve bitkisel esanslı koku maddelerinin kullanılması (3 puan)

34- İç mekanlarda yeşil bitki dokusu düzenlemelerine yer verilmiş olması (3 puan).

EK 9 (Devamı)**Belirleyici Nitelikler Asgari Puan Tablosu**

<u>Asgari Puan</u>	<u>Tesisin Aldığı Puan</u>
Bir Çam	70
İki Çam	90
Üç Çam	110

Açıklama: Formun uygulanmasında puanlar sıfırdan başlamaktadır.

EK 10
MARİNALARA ÇAPA SİMGESİ VERİLMESİNE ESAS KRİTERLER

- 1- Marina Kompleksinin çevre ile uyumu;
 - Genel silüet ve doğa ile az uyumlu yapılaşma, (1 puan)
- **Uygun yapılaşma, (5 puan)**
 - 2- Kara alanının çimlendirilmesi, ağaçlandırılması, çiçeklendirilmesi ve çevre düzenlemesi
- **Kısmi düzenleme (3 puan)**
 - Tam düzenleme (5 puan)
- 3- Marina ve çevre sınırlarının bitkisel çitle çevrilmesi (3 puan)
- 4- Yangın ve doğal afetler karşısında alınacak önlemler;
- **Uygulanacak önlemleri içeren planlamanın marina yönetiminde ve personelin görebileceği yerlerde bulundurulması (1 puan)**
 - Bu konuda personele eğitim verilmiş olması (3 puan)
- 5- Marinalarda oluşabilecek kirlenmenin anında önlenmesi için, su üstü çözülebilir ilaçlama imkanı (5 puan)
- 6- Teknelerden marinaya pis su, yağ, ve yakıt akıntısı olmaması için gerekli tedbirlerin alınmış olması (3 puan)
- 7- Yat limanlarındaki deniz suyunun son analiz tarihinin ve sonuçlarının belirtildiği ve bununla ilgili gerekli güncel bilgilerin verilebildiği bir pano bulundurulması (5 puan)
- 8- Atık yağ toplama tankları ile katı atıkların periyodik toplanmasından sonra atık toplama tesislerine en kısa sürede intikalinin sağlanması (5 puan)
- 9- Marina içi ve çevresinde oluşabilecek kirlilik için, çöp toplayıcı, pis akıntı, yağ, yakıt ve çamur temizleyici, çalışır durumda bir teknenin bulundurulması (5 puan)
- 10- Çevreye zarar verici malzemelerin (pet şişe, şampuan, deterjan vb.) yatçılar tarafından marina sahasında kullanılmaması için çeşitli duyuru ve logolar bulundurulması (3 puan)
- 11- Su Armatürleri;
- **Normal Armatür (1 puan)**
 - Ayarlı Armatür (3 puan)
 - Fotoselli armatür (5 puan)
- 12- Suya hava karışımını sağlayan özel duş başlıklarının bulunması (3 puan)
- 13- Müşteri genel tuvaletlerinde kağıt havlu yerine;
- **Elektrikli el kurulama makinesi (1 puan)**
 - Her kullanımdan sonra değişen küçük el havlularının kullanılması (3 puan)
 - Rulo bez havlu kullanılması (5 puan)
- 14- Tuvaletlerde dezenfektan ve koku giderici tabletlerin kullanılmaması (3 puan)
- 15- Genel aydınlatmanın, havanın aydınlanmasıyla beraber kendiliğinden kapanmasını sağlayabilecek bir düzenleme (3 puan)
- 16- Geri dönmüş kağıt kullanımı;
 - Ambalaj malzemelerinde (1 puan)
 - Büro hizmetlerinde (3 puan)
 - Tüm hizmetlerde (5 puan)
- 17- Deterjanın doğa tarafından kolayca parçalanabilmesi için;
- **Düşük fosfatlı deterjan (1 puan)**
 - Biyodeterjan (3 puan)
 - Toz sabun, sıvı sabun vb (5 puan)
- 18- Haşere ile mücadelede doğaya zarar veren maddeler yerine haşere kovucu özellik içeren karışımlar kullanılması (3 puan)
- 19- Atık suların değerlendirilmesi;
- **Atık suların arıtıldıktan sonra deşarjı (1 puan)**
 - Atık suların arıtıldıktan sonra bahçe sulamasında kullanılması (3 puan)

EK 10 (Devamı)

- 20- Marinada gürültü çıkaran teknik hacimlerde bulunan cihazların ses yalıtımlarının yapılması, (3 puan)
- 21- Tesiste bulunan klimaların filtrelerinin devamlı bakımı (3 puan)
- 22- Marinada sıcak su elde edilmesinde kullanılan enerji türü;
- **Sıvı yakıt, (1 puan)**
- Elektrik enerjisi (3 puan)
 - Güneş enerjisi veya doğalgaz (5 puan)
- 23- Belediye sınırları içinde bulunmayan marinalarda çöplerin toplanması;
- **Çöp bekletme odası (1 puan)**
- Soğuk çöp odası (3 puan)
 - Çöp nakli için araç veya çöp imha sisteminin bulunması (5 puan)
- 24- Kağıt, plastik, metal, cam ve organik atıkların yeniden değerlendirilmesi için türlerine göre ayrıştırılması (her biri 2 puan, toplam 10 puanı geçemez)
- 25- Ozon tabakasına zarar verici maddeler içeren ve flor gazı ihtiva eden halonlu yangın söndürücülerin kullanılmaması, (3 puan)
- 26- Yatlarda atık su tahliyesi;
- **Yatlarda atık su tahliyesini sağlayacak marinaya ait sürekli vidanjör bulundurulması (3 puan)**
- Yatlarda atık su tahliyesini sağlayacak ekipmanın doğrudan kanalizasyona bağlanmış olması (5 puan)
- 27- Yatların atık su depolarının boşaltılması sırasında atık su boşaltma kapağında olabilecek uyumsuzluğu gidermek amacıyla adaptör bulundurulması (3 puan)
- 28- Ozon tabakasına zarar vermeyecek oda kokusunu giderici spreylere ve bitkisel esanslı koku maddelerinin kullanılması (3 puan)

Belirleyici Nitelikler Asgari Puan Tablosu

<u>Asgari Puan</u>	<u>Tesisin Aldığı Puan</u>
Bir Çapalı Marina	55
İki Çapalı Marina	70
Üç Çapalı Marina	85

Açıklama: Formun uygulanmasında puanlar sıfırdan başlamaktadır.

EK 11
YATLARA YUNUS SİMGESİ VERİLMESİNE ESAS KRİTERLER

- 1- Tekne ile su yüzeyi arasında zehirsiz boya kullanılması (1 puan)
- 2- Teknenin hareket kabiliyeti;
- **Motorlu yata (1 puan)**
 - Yelkenli yat (3 puan)
- 3- Tekne içindeki ses izolasyonu
- **Kamara bölümü (1 puan)**
 - Motor bölümü (3 puan)
 - Tüm bölümlerin izolasyonu(5 puan)
- 4- Sintine ve atık su kokusunun mekanik havalandırma tesisatı ile giderilmesi (3 puan)
- 5- Tuvaletlerde dezenfektan ve koku giderici tabletlerin kullanılmaması (3 puan)
- 6- Atık su tankları;
- **Tek tank (3 puan)**
 - Tuvalet ve duş-lavabo için ayrı tanklar (5 puan)
- 7- Deterjanın doğa tarafından kolayca parçalanabilmesi için;
- **Düşük fosfatlı deterjan (1 puan)**
 - Bio deterjan (3 puan)
 - Toz sabun, sıvı sabun vb (5 puan)
- 8- Yatta kullanılan pişirme ve servis malzemeleri;(Alüminyum ve plastik türü ve sağlığa uygun olmayan malzemelere puan verilmez)
- **Diğerleri (1 puan)**
 - Porselen, kırılmaz cam, paslanmaz çelik vb.(5 puan)
- 9- Yatlarda enerji üretimi
- **Rüzgar veya güneş (1 puan)**
 - Her ikisi birlikte (3 puan)
- 10- Personel ve müşterilere yönelik tasarruf ile ilgili elektrik, su ve çeşitli malzeme kullanımlarına uygun logoların bulundurulması (her biri 1 puan toplam 5 puanı geçemez)

Su Tüketimini Azaltmak ve Daha Az Miktarda Deterjan Kullanımı İçin:

- 11- Havlu kullanımı;
 - Kağıt havlu (1 puan)
 - Küçük el havlusu (3 puan)
- **Rulo bez havlu (5 puan)**
 - 12- Ozon tabakasına zarar vermeyecek koku ve spreyler kullanılması (3 puan)
 - 13- Tefriş ve dekorasyonda kullanılan malzemeler
- **Kısmi sentetik (1 puan)**
 - Sentetik olmayan (5 puan)
 - 14- Haşere ile mücadelede doğaya zarar veren maddeler yerine haşere kovucu özellik içeren bitkisel maddeler kullanılması (5 puan)
 - 15- Çöplerin ayak basılarak açılabilen kapalı ve kağıt torbalı kutularda toplanması (5 puan)
 - 16- Küçük ambalajlı malzemelerin kullanılmaması (banyolarda kullanılan sabun, şampuan ve kahvaltılık olarak kullanılan reçel, tereyağı vb.) (5 puan)
 - 17- Kutular veya plastik şişeler içindeki içeceklerin kullanılmaması (5 puan)

Belirleyici Nitelikler Asgari Puan Tablosu

Asgari Puan	Tesisin Aldığı Puan
Bir Yunuslu Yatlar	70
İki Yunuslu Yatlar	90
Üç Yunuslu Yatlar	110

Açıklama: Formun uygulanmasında puanlar sıfırdan başlamaktadır.

EK 12 MAVİ BAYRAK KRİTERLERİ (PLÂJLAR İÇİN)

1. Plajlara Mavi Bayrak ödülü verilebilmesi için öncelikle deniz suyunun mikrobiyolojik fiziksel ve kimyasal (sadece PH) parametreler açısından AB Yüzme Suyu Direktifi'nce uygun görülen nitelikte olması gerekmektedir. (Z)

2000 yılına kadar sadece mikrobiyolojik parametreler değerlendirilirken, bu tarihten sonra aşağıda ayrıntısı verilen diğer parametrelerin de analizi gerekmektedir.

Mikrobiyolojik Parametreler:

Parametre	Kılavuz değerler	Kılavuz değerlerden yüksek test sonuçlarının kabul edilebilir yüzdesi	Zorunlu değerler*	Zorunlu değerlerden yüksek test sonuçlarının kabul edilebilir yüzdesi
Toplam kolibakteri	max. 500/100 ml	20 %	max. 10. 000/ 00 ml	5 %
Fekal kolibakteri	Max. 100/100 ml	20 %	Max. 2.000/100 ml	5%
Fekal streptokok	Max. 100/100 ml	10 %	Max. 1.000/100 ml	-

Fiziksel ve Kimyasal Parametreler:

Parametre	Zorunlu	Kılavuz (max)
PH	6-9	
Renk	Anormal bir değişikliğin olmaması	
Mineral yağlar	Su: Su yüzeyinde görünür bir film tabakası bulunmaması ve koku olmaması. Kara: Plajın bu tür kirliliklere karşı kontrol edilmesi ve petrol kirliliği durumunda acil durum planlarının uygulanması (3. kritere bakın). Belediyeden kaynaklanan karasal kirlilik kaynaklarının ayrıca belirtilmesi ve yönetilmesi	
Yüzey aktif maddeler	Kalıcı köpüğün olmaması	
Fenols	Spesifik bir kokunun olmaması	
Geçirgenlik	Seki derinliği >1 m olması veya > 1 m jeolojik nedenlerden dolayı sağlanamıyorsa anormal bir düşüşün olmaması	Seki derinliği > 2
Katranlı atıklar ve odun, plastik, şişe gibi yüzücü maddeler	Hem denizde, hem karada evsel katı atıkların olmaması	Belirtilen hiç bir maddenin ne denizde ne de karada olmaması

Kılavuz Değer: Mavi Bayrak kriterlerinde öngörülen üst sınır limiti "Zorunlu Değer: Denize girmenin yasaklanması öngörü en üst sınır limiti (Dünya Sağlık Örgütü standardı)

Not: Kılavuz ve Zorunlu Değerler Avrupa Birliği Yüzme Suyu Yönetmeliği (Ek-Tablo 1)den alınmıştır.

Mavi Bayrak Ödülüne esas olacak deniz suyu mikrobiyolojik analizlerin Membran Filtre yöntemi ile yapılması öngörülmektedir. Fiziksel parametrelerden seki derinliği hariç diğerlerinin makroskobik, kimyasal parametre olarak PH'nın da PH metre ile yapılması beklenmektedir.

Deniz Suyu Numunesi Alma Periyodu

Deniz suyu numunelerinin, plajın konumu dikkate alınarak belirlenen turizm sezonu süresince, 15 gün ara ile alınması öngörülmektedir. Bu amaçla haftanın bir günü belirlenerek numunenin o gün alınması, takip eden hafta almayıp, ikinci hafta yine aynı gün olacak şekilde 15 gün ara ile saptırılmadan numune alınması beklenmektedir. Bu arada sezonun başında alınması gereken ilk numune tarihinden önceki 5 gün içinde olmamak kaydı ile belirtilen 5 gün ile 17 gün arasında herhangi bir gün ve sezon sonundaki (en son numune) sezon bitiş tarihinden sonraki 14 gün içinde herhangi bir gün birer numune daha alınmalıdır. Bu kriter sağlanırken her bir numune arasında 15 günlük aranın korunması gerekmektedir.

EK 12 (Devamı)

Bir kirlilik belirtisi görülüyorsa nedenini izlemek, kirliliğin geçici olup olmadığını tespit edebilmek için numune alma frekansı arttırılabilir. (Önceki tespit edilen takvimi bozmamak koşulu ile).

Deniz Suyu Analiz Değerleri'nin Plajın Özel Durumu Nedeni İle Ayrıcalıklı Değerlendirilmesi
Yüzme sezonu sırasında nedeni bilinen ve belgelenebilen herhangi bir kaza sonucu analiz verilerinin yüksek değer göstermesi özel bir durum oluşturabilir. Beklenmeyen meteorolojik olayların neden olduğu kirliliklerinin göz önüne alınmaması gerektiği Uluslar arası Jüri'ye gelmeden önce su kalitesinden sorumlu ulusal yetkililer tarafından onaylanmalıdır. Ayrıca bu olağandışı hava olayının normalde beklenmeyen bir durum olduğu meteorolojik belgelerle desteklenmelidir. Yüksek düzeyde oluşan kirliliğin bir kaza veya kaçınılmaz fakat düzeltilebilir bir olay sonucu ortaya çıktığı belgelendirilebilirse, aday için özel durum değerlendirilmesi yapılabilir. Belge, kazanın geçici olduğunu ve oluşan kirliliğin şüphesiz bu kazaya bağlı olduğunu göstermelidir. Ulusal operatör, ulusal jüri veya Uluslar arası Jüri, yüzme suyu kalitesinin tutarlılığından şüphe ederse, geçmiş yılların su analiz sonuçları istenebilir ve bu doğrultuda değerlendirme yapılabilir.

2. Ön arıtmasız endüstriyel ve evsel atık sular plaj alanına boşaltılmamalıdır. (Z)

Plaj alanına boşalan akarsuların çevreye herhangi bir zarar vermediği belgelendirilmelidir. Suyun mikrobiyolojik, fiziksel ve kimyasal kalitesini etkileyecek herhangi bir endüstriyel ve kentsel atık su çok nadir ve kaynağı belediye sınırları dışında olsa bile plaja boşalmamalıdır. Ulusal operatörler söz konusu plajlardaki her türlü deşarj noktalarından haberdar edilmelidir. 1'inci maddede de belirtildiği gibi, bu tür deşarj noktalarının ağzından da numune alınarak su kalitesinin etkilenip etkilenmediği denetlenmelidir. Ulusal operatörler endüstriyel kirlilik, plaj yakınlarındaki endüstriyel işletmeler ve çevreye olan etkileri konusunda bilgilendirilmelidir. Ayrıca, ilgili yetkililik endüstriyel tesislerin çevreye olan etkilerinin sürekli kontrol edildiğini ve çevreye herhangi bir zarar vermediğini de belgelendirmelidir.

3. Kirlilik kazalarıyla mücadele edebilmek için yerel veya bölgesel acil durum planları olmalıdır. (Z)

Acil durum planları, kirliliğe anında müdahale edebilmek için uygulanması gereken yöntemleri ve yerel yöntemlerle yapılacak koordinasyonu kısaca kirlilik kazaları gibi olaylarda kimin ne yapacağını açıklar ve:

- **Kirlilik sırasında ilk olarak ulaşılabilecek kişileri,**
 - **Halkın uyarılma ve bilgilendirilme yöntemlerini,**
 - **İlgili tüm yöneticileri,**
 - **Gerekli durumlarda halkın korunması ve bilgilendirilmesi için izlenecek yöntemleri,**
- belirler.

Kirlilik veya potansiyel tehlikeler hakkında gerekli bilgiler, plajdaki panoda veya medya aracılığıyla ve diğer iletişim yöntemleriyle halka duyurulmalıdır. Plajın herhangi bir kaza sonucu kirlenmesi halinde plajın kullanılmaması için ziyaretçilerin uyarılması ve o süre içinde Mavi Bayrak'ın plajdan indirilmesi gerekmektedir.

4. Alg ve diğer bitkilerin plajda birikip çürümesi önlenmelidir. (Koku, sinek gibi risk yaratmadığı sürece özel kullanım için ayrılmış alanlar hariç bırakılabilir) (K)

Algler genellikle deniz yosunu olarak kabul edilir. Doğal akıntılar ve dalgalardan kaynaklanan birikimler kaçınılmazdır. Bu oluşumlar bir kokuya neden olmadığı sürece sorun değildir. Nitekim yosun, deniz ekosisteminin doğal bir parçasıdır. Ancak, yosunların bazı noktalarda birikip sağlığa zarar verici hale gelmesi de istenmeyen bir durumdur. Eğer alg ve diğer bitkileri yok etme gereği doğarsa bu işlem kompostlama, gübre olarak kullanma gibi çevreye duyarlı yöntemlerle yapılmalıdır.

5. Belediyenin arıtma deşarj suları, Avrupa Birliği Şehir Atıksuyu Yönetmeliği'ndeki atıksu standartlarına uygun olmalıdır.

Yerel belde, arıtılmamış atık suyunu doğrudan denize deşarj etmemelidir. Beldenin şehir atık suyunun toplanması, arıtılması ve deşarjının Avrupa Birliği Şehir Atıksu Yönetmeliğindeki şartlara uygun olması beklenmektedir. Hatta Mavi Bayrak talebi sırasında belgelendirilmesi istenmektedir. FEE'nin belirlediği 2000 yılı Mavi Bayrak Kriterleri çerçevesinde,

EK 12 (Devamı)

5.1. Yerleşimler, en geç aşağıda verilen tarihlere kadar kanalizasyon toplama sistemlerini bitirmelidir:

- 15 bin'den fazla eşdeğer nüfusa sahip yerleşimler, 31 Aralık 2000 tarihine kadar.
- 2 bin - 15 bin eşdeğer nüfusa sahip yerleşimler 31 Aralık 2005 tarihine kadar.

5.2. Şehir atıksuları, deşarj edilmeden önce en geç aşağıda verilen tarihlere kadar ikincil arıtmaya tabi tutulmalıdır:

- 15 bin'den fazla eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin deşarjları, 31 Aralık 2000 tarihine kadar.
- 10 bin - 15 bin eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin deşarjları, 31 Aralık 2005 tarihine kadar.
- 2 bin - 15 bin eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin tatlısulara, haliçlere yapacağı deşarjlar, 31 Aralık 2005 tarihine kadar.

5.3. Hassas alanlara (özel çevre koruma alanları) deşin yapılacak şehir atıksuları en geç aşağıda verilen tarihlere kadar ikincil arıtmadan daha etkili arıtılmalıdır.

- 10 bin'den fazla ve eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin bütün deşarjları, 31 Aralık 1999 tarihine kadar.

5.4. Aşağıda belirtilen az hassas ortamlara (koruma alanları) deşarj yapılacak atıksular en az birincil arıtmaya tabi tutulmalıdır.

- 10 bin-150 bin eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin kıyı suları
- 2 bin-10 bin eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerin az hassas suları.

5.5. Aşağıdaki ortamlara deşarj edecek şehir atıksularının en geç 31 Aralık 2005 yılına kadar uygun bir arıtmaya tabi tutulmalıdır:

- 2 bin'den az ve eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerden tatlı sulara ve haliçlere.
- 10 bin'den az ve eşdeğer nüfusa sahip yerleşimlerden kıyı sularına.

5.6. Yukarıda belirtilen arıtma atıksularının deşarjlarını Avrupa Birliği Yönetmeliği'nin Ek IB'deki Tablo 1 ve Tablo 2 şartlarına uymalıdır.

Ek Tablo – 2		
Avrupa Birliği Atıksu Yönetmeliği Şehir Atıksu Arıtma Tesislerinden Çıkan Deşarj Suyunun Alıcı Ortama Verilirken Sağlaması Gereken Değerler		
Parametreler	Konsantrasyon	Minimum giderim yüzdesi
Biyokimyasal oksijen ihtiyacı, (BOI ₅ , 20°Q)	25 mg/l. O ₂	70-90
Kimyasal oksijen ihtiyacı, (KOI)	125mg/l.O ₂	75
Toplam askıda katı madde	35 mg/l (10000 eşdeğer nüfusdan fazla) 60 mg/l (2000-1 0000 eşdeğer nüfus)	90 (10000 eşdeğer nüfusdan fazla) 70 mg/l (2000-1 0000 eşdeğer nüfus)

5.7. Eğer bir üye ülke, komisyondan Avrupa Jürisi 5.2 maddesinin uygulanması için daha uzun bir süre isterse ve bu uzatma onaylanırsa, Mavi Bayrak 5.2 maddesinin uygulamaya tabii Mavi Bayrak kriterlerinin de daha sonra uygulanmasına izin verilecektir.

***Birincil Arıtma:** Askıda katı maddenin çökmesini sağlayan fiziksel/kimyasal işlemler veya gelen atık suyun BOI'sini en az %20, AKM'yi en az %50 azaltan diğer işlemlerle yapılan atıksu arıtımıdır. **İkincil Arıtma:** İkinci çökme tankı ile biyolojik arıtma işlemi içeren veya biyolojik oksijen ihtiyacını (BOI) minimum %70-90, kimyasal oksijen ihtiyacını minimum %75 ve toplam askıda katı maddeyi (AKM) en az %90 gideren diğer işlemlerle yapılan atıksu arıtımıdır.

6. Beklenmeyen kirliliğe karşı plajı kullananların uyarılması. (Z)

Plaj ve plajın bir kısmı yoğun olarak kirlenmiş veya kirlenme olasılığı varsa veya güvenilirliğini etkileyen başka tehlikeler söz konusu ise halk anında uyarılmalıdır. Halkın uyarılmasına yönelik yöntemler kriter 3'te yer alan acil durum planlarında açıklanmalıdır. Bu kriter doğal olarak kriter 3 ile yakından ilgilidir. Her iki kriter de aynı gereksinimin iki farklı yönünü yansıtmaktadır. Kirlilik veya diğer olağanüstü durumlara yönelik hazırlanmış acil durum planlarında yer alması gereken kontrol ve tepki verme yöntemleri 3'üncü kriterle açıklanmıştır. Aynı planın toplumu bilgilendirme yönü ise bu kriterde ele alınmaktadır. Zarar verebilecek fırtına suyu deşarjı ve şüpheli alg patlamaları da bu plan kapsamında ele alınmalıdır. Halkın uyarılması, kirliliğin insanların yüzmesini engelleyen her türlü önlemi içerir. Bu tür uyarılar, öncelikli ve zorunlu olarak plajlarda,

EK 12 (Devamı)

belediye ve turizm ofislerinde anonslar ve işaretler aracılığıyla olumsuzluk geçene kadar yapılmalıdır. Uyarılar, yerel radyoda, televizyonda veya yerel gazetelerde yayınlanmak üzere yerel medya aracılığıyla da yapılabilir.

7. Kıyı alanlarında özelliği olan flora, fauna ve benzeri özelliklerin korunması amacı ile tanıtılması. (Z)

Kıyı alanlarında doğal veya arkeolojik sit alanları ile, sit alanı olarak tescil edilmemiş fakat kendine has özelliği olan flora ve/veya faunaya sahip yerlerin özellikleri yerel halka ve o yöreyi ziyarete gelenlere, panolar veya basılı dokümanlarla açıklanmalıdır. Ana ilke, özelliği olan objenin ve/veya bölgenin korunmasıdır. Yabancı ziyaretçinin çok olduğu bu tür plajlarda farklı dillerde bilgilendirme yapılmalıdır.

8. Mavi Bayrak ve ödüllü plaj hakkında kullanıcıların bilgilendirilmesi: (Z)

Bu amaçla plajı kullananların dikkatini çekebilecek yerlere, plajın ana girişine, oto parkına, can kurtaran istasyonları gibi sıkça kullanılan yerlerden birine Mavi Bayrak direği ve yanına yeterli boyutta bir pano yerleştirilmelidir.

Panoda bulunması gereken dokümanlar:

- Uluslararası, ulusal ve yerel Mavi Bayrak organizasyonları ve plaj sorumlularının adresleri, telefonları
- Sezon boyunca plaja ait deniz suyu analiz raporu değerlerinin tümü (kolay anlaşılabilir semboller içeren tablo şeklinde olması önerilir)
- Mavi Bayrak kriterleri
- Plaj davranış kuralları
- Plajın ayrıntılı bir haritası ve plajda yer alan donanım ile ilgili ünitelerin yerlerinin işaretlenmesi gerekmektedir. (Harita ile ilk yardım ünitesi, cankurtaran yeri, telefon, duş, soyunma kabini, tuvalet, deniz suyu numunesi alma noktası, plaja dökülen akarsu veya deşarj suyu varsa yerleri, Mavi Bayrak panosu ve bayrak direğinin yeri plajın gerisindeki arazi kullanım türü, haritanın yönü ve ölçeği belirtilerek plajı kullananlara kolaylık sağlanmış olur)
- Ödülün ait olduğu yıla ilişkin çevre eğitim etkinlikleri programı

Bu bilgilerin farklı dillerde sergilenmesi tercih sebebidir.

9. Çevre Eğitim Etkinlikleri konusundaki beklenti ve yapılması gerekenler. (Z)

Çevre Eğitim etkinliği ile o yöre halkı ve plaj kullanıcılarının öncelikle çevre koruma konusunda bilgilendirilmeleri ve o yöreye ilişkin özelliklerin açıklanması ve tanıtılması beklenmektedir. Bu amaçla Avrupa Çevre Eğitim Vakfı dört kategori belirlemiştir:

1. Basılı doküman (afiş, poster, el ilanı, kitap, dergi, broşür hazırlanması)
2. Sergi (o yörenin çevre değerlerinin tanıtılması veya çevre korumaya yönelik mesajlar verilmesi)
3. Toplantı, konferans, panel düzenlenmesi
4. Aktiviteler, kampanyalar düzenlenmesi

Bu dört kategoriden birer tane ve herhangi birinden iki tane olmak üzere en az beş etkinlik yapılması ve belgelenmesi gerekmektedir. Eğitim etkinliğinin içeriği ve etkisi büyük önem taşımaktadır. Bu etkinlikler, farklı hedef kitlelere yönelik olmalı ve geniş bir yelpazeyi kapsamalıdır. Plaj kullanıcıları, yerel halk, turizm sektöründe çalışanlar, balıkçılar, yerel endüstride çalışanlar hedef kitle olarak seçilebilirler. Konular o yöreye ilişkin aktüel olaylar ve yöresel özelliklerden seçilmelidir. Etkinliğin sonucunda, her bir etkinlik için ayrı ayrı

* Etkinliğin adı, * Etkinliğin hedefi, * Hedef kitle, * Etkinliğin içeriği/verdiği mesaj, * Sonuç, * Belgeler (gazete kupürü, fotoğraf vb.)

başlıklarını içeren bir rapor hazırlanması ve yıl sonunda ödül başvurusu dosyasına eklenmesi istenmektedir. Bu rapor deniz suyu analizi sonuçları kadar önemli bir ağırlık ile değerlendirilmektedir.

10. Plaj alanlarını kapsayan yasalara arzu edildiği zaman ulaşılabilmesi. (Z)

Plaj kullanımı, kıyı konularını kapsayan mevcut yasa ve yönetmeliklerin ihtiyaç halinde ulaşılacağı yerler belirlenmeli ve talep sahibi yönlendirilmelidir.

EK 12 (Devamı)

11. Beldede bir çevre inceleme merkezi oluşturulması. (K)

Plaj kullanımı çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi amacı ile bir çevre eğitim merkezi oluşturulması tavsiye edilmektedir. Amaç çevre koruma ve bilinçlendirme etkinliklerinin bir merkezden yapılması ve ilgililerin kolay ulaşmasının sağlanmasıdır.

12. Beldenin kıyı alanlarını içeren bir arazi kullanım planı olmalıdır. (Z)

Bölgenin, kıyı alanlarını içeren tasdikli imar planı veya çevre düzeni planları yapılmış olmalıdır.

13. Yeterli sayıda çöp kutusu bulundurulmalı ve plajda toplanan atıklar lisanslı bir atık toplama tesisine boşaltılmalıdır. (Z)

Plajda yeteri sayıda çöp kutusu bulundurulmalı ve sık sık toplanmalıdır. Toplanan çöpler lisanslı çöp toplama merkezine götürülmelidir. Çöp toplama merkezinde ayrıştırılması, geri dönüşüm için gerekli programın yapılması tavsiye edilmektedir. Mavi Bayrak talebi sırasında çöpün lisanslı bir merkeze atıldığından da belgelenmesi istenmektedir.

14. Plaj sezon süresince her gün temizlenmelidir. (Z)

Plaj bakımlı ve temiz olmalıdır. Bu amaçla plaj en az günlük olarak temizlenmelidir. Çöpün plajda birikmesine zararlı ve çirkin görüntü olmasına izin verilmemelidir. Bu konudaki ulusal yönetmeliklere uyulmalıdır.

15. Otomobillerin su kenarına kadar girmesine ve kamp yapılmasına izin verilmemelidir. (Z)

Araçların plaja girmesine izin verilmemelidir. Bu kriterler ile araç trafiği kastedilmektedir. Ölü saatlerde servis araçlarına izin verilebilir. Plaj alanında izinsiz kamp yapılmasına müsaade edilmemelidir.

16. Plaja güvenli erişim olmalıdır. (Z)

Ana arterlerden hatta plajın otoparkından sonra plaja ulaşımın güvenli olması öngörülmektedir. Bu nedenle, yürüyüş yolları, merdivenler, rampalar veya yaya geçitleri ile rahat ulaşım sağlanmalıdır.

17. Plajda farklı kullanımlar sonucu olabilecek kazalar için tedbirler alınmalıdır. (Z)

Plajda yüzme alanı ile su sporlarının yapılacağı alanlar birbirinden ayrılmalıdır. Plajı kullanan gruplar arasında farklı etkinlikler birbirini rahatsız etmemeli ve riske sokmamalıdır. Potansiyel gürültü kirliliğine karşı da önlem alınmalıdır. Plaja yakın konumda ekolojik önem taşıyan alanlar veya sit alanları varsa, korunmaları yönünde tedbir alınmalı ve tanıtılmaları konusunda da faaliyet gösterilmelidir.

18. Kontrollü atıksu boşaltımı sistemine sahip, temiz ve yeterli sayıda duş, tuvalet olmalıdır. (Z)

Plajda yeteri sayıda duş-tuvalet ve soyunma kabini bulundurulmalıdır. Tuvaletler sürekli bakımlı ve temiz tutulmalıdır. Tuvaletler civardaki restoran, kafeterya veya halka açık diğer tesislerde bulunabilir. Tuvaletlerde temizlik malzemesi bulundurulmalıdır. Tuvaletlerin binasının dış görünümüne önem verilmeli doğa ile uyum içinde olmasına özen gösterilmelidir. Plajlarda özürülüler için tuvalet bulundurulması istenmekte, özellikle her beldede en az bir Mavi Bayrak ödüllü plajda özürülüler tuvaleti bulundurulması zorunlu tutulmaktadır.

19. Yüzme sezonu boyunca plaj bekçileri görevde olmalıdır ve/veya yeterli güvenlik önlemleri alınmalıdır. Bu önlemler cankurtaran malzemelerine, kullanma talimatlarına ve telefonlara anında erişim olanağı sağlamalıdır. (Z)

Ulusal cankurtarma / cankurtaran organizasyonları tarafından onaylanmış veya ulusal standartlara uygun cankurtaran malzemeleri kullanılmalıdır. Malzemeler, kullanım talimatları içermeli, plajda her an erişilebilmeli, ve işlevini hep koruması için düzenli olarak kontrol edilmelidir. Plaj bekçileri, yetkililer ve profesyonel dernekler tarafından belirlenen ulusal şartlara uygun olarak eğitilmeli ve yetkilendirilmelidir.

Cankurtaran Malzemeleri:

Bot	İp	Dürbün
Can simidi veya yeleşti	Megafon	Cankurtaran malzemeleri kullanma talimatı

Cankurtaran malzemelerinin bulunduğu yerler, kolay görülebilecek ve plajın her noktasından hemen erişilebilecek uzaklıklara yerleştirilmelidir.

EK 12 (Devamı)

Yoğun ziyaretçilerin olduğu plajlarda, plajın güvenlik düzeyini değerlendirmek için cankurtaran bulundurulması önerilmektedir. Eğer plajda cankurtaranlar devriye geziyorsa cankurtaranların plajda buldukları saatler ve yerler tam olarak belirlenmeli ve işaretlenmelidir. Cankurtaranlar, yetkili eğitim ve değerlendirme bürolarının belirlediği uygun özelliklere sahip olmalı ve ehliyetli bağımsız deneticiler tarafından değerlendirilmelidir. Sadece sertifikalı cankurtaranlar işe alınmalı ve işe alınmadan önce sertifikaları kontrol edilmelidir.

Eğer birden fazla cankurtaran yoksa, cankurtaranlar sadece bu özel görev için çalıştırılmalı, su sporları, kiralama, temizlik gibi işlere bakmamalıdır.

Cankurtaranların resmi olarak kabul görmüş kırmızı/sarı standartlarına uygun üniformalar giymesi veya kalabalık bir plajda fark edilmesini sağlayan diğer işaretlen kullanması öngörülmektedir. Cankurtaranlar açık alanlarda devriye gezmelidir Bu alanlar, bilgilendirme noktalarındaki haritada gösterilmeli ve işaret bayraklarla fiziksel olarak plaj üzerinde belirtilmelidir. Aşağıdaki uluslararası tanınmış bayrak tanımlaması önerilebilir (eğer ulusal bir sistem yoksa);

Kırmızı : Tehlike

Kırmızı/Sarı : Cankurtaran devriye alanları

Siyah/Beyaz : Sadece sörf yapma

Çoğu ülkeler, deniz durumunu uyararak için geliştirilen ve trafik lambalarındaki renkleri kullanan bütünsel bir bayrak sistemini de kabul etmiştir. Bu sistem, verimli ve üstün olduğu garantilenmiş yerlerde uygulanabilir:

Kırmızı : Tehlike

Sarı : Dikkat

Yeşil : Sakin

20. Plajda ilk yardım olanakları olmalıdır: (Z)

İlk yardım:

- a) Cankurtaranlarla,
- b) Eğitilmiş bir personel olan bir ilk yardım istasyonu
- c) Plajdaki dükkanlar ve diğer tesislerde bulundurulacak malzemelerle
- d) Plajda halkın doğrudan ulaşabileceği malzemelerle sağlanmalıdır.

Kalabalık plajlarda ilk yardım istasyonlarının olması tavsiye edilmektedir, ilk yardım istasyonlarının veya malzemelerinin yerleri işaretlerle belirtilmeli ve kolay ulaşır yerlerde olmalıdır. Çalışma saatleri ve sezon dışı ayarlamalar ile ilgili bilgiler sergilenmelidir.

21. Plajda, köpek, at ve diğer evcil hayvanların denetimine yönelik ulusal yasalar kesinlikle uygulanmalıdır. Bu tür yasalar yoksa bile hayvanların plaja girişleri ve davranışları sürekli kontrol altında tutulmalıdır. (Z)

Köpekler, plaj çevresinde sezon boyunca kontrol altında bulundurulmalıdır. Köpek, at ve diğer evcil hayvanların denetimine yönelik ulusal yasalar kesinlikle uygulanmalıdır. Bu tür yasalar yoksa bile hayvanların plaja girişleri ve plajdaki davranışları sürekli kontrol altında tutulmalıdır. Sahiplerinden, hayvanların bıraktığı dışkıları temizlemeleri istenmelidir. Ayrıca köpek dışkıları için kutular bulundurulmalıdır. Aynı bir bölümde köpekler için halka açık bir oyun alanı sağlanması tercih edilebilir.

22. Korunaklı bir içme suyu kaynağı olmalıdır. (K)

Plajda ücretsiz içme suyu olmalıdır. Çeşmenin bulunduğu yer, uyarı levhaları ile tanımlanmalıdır.

23. Kolay ulaşılabilir telefon imkanı olmalıdır. (K) (Plajın güvenliği sağlanmıyorsa bu kriter zorunludur)

Plajda kolay ulaşılabilir ve yeri işaretlerle de belirlenmiş telefon bulunmalıdır. Tercihen ankesörlü telefon olması beklenirken, ihtiyaç sahibinin kullanımına ücreti karşılığında izin verilen büfe ve benzerleri de yeterli görülmektedir.

EK 12 (Devamı)

24. Beldenin en az bir plajında engelliler için plaja erişim rampaları ve özel tuvaletler olmalıdır. (Z)

Plajı engellilerin de kullanabilmesini temin amacı ile, plaja ulaşımı sağlayacak rampalar (gerekiyorsa) ve özürllüler tuvaleti olması gerekmektedir. Kullanıcıları yönlendirebilmek için, tuvaletin yerini gösterir yeteri sayıda uyarı levhası bulundurulmalıdır. Beldede en az bir Mavi Bayrak ödüllü plajda özürllüler tuvaleti bulunmalıdır. Topografyanın izin vermediği yerlerde bu kriterler aranmaz, ancak eğer bu beldede topografya sadece bir plajda yapılmasına izin veriyorsa, o plaj için zorunludur.

25. Plajın bütün yapıları ve ekipmanları bakımlı olmalıdır. (Z)

Plajda binalar ve günübirlik kullanım üniteleri bakımlı olmalıdır. Plajdaki yapıların dış görünüşleri de önemlidir. Yapılaşma doğal yapı ile uyumlu ve bakımlı olmalıdır.

26. Cam, şişe ve teneke kutuları gibi atık malzemelerin geri dönüşümü için ayrıştırma olanakları sağlanmalıdır. (K)

Plajda geri dönüşüm amacı ile atıkların, cam, teneke kutu, kağıt-tetrapak, plastik olarak ayrıştırılmasını temin için, görünür yerlere kumbaralar yerleştirilmesi ve geri dönüşümün teşvik edilmesi öngörülmektedir. Geri dönüştürülebilir atıklar toplanırken diğer taraftan çevreye az zarar veren malzemelerin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Atık toplama kumbaralarının plaj üzerinde bulunması zorunlu değildir; plaj çevresine, yürüyüş yollarına veya park alanlarına da konulabilir.

27. Beldeden, plaja ulaşım için toplu taşıma, yaya yolu, bisiklet yolu ve benzeri ulaşım türleri teşvik edilmelidir. (K)

Yerleşme alanlarından plaja ulaşımın, toplu taşıt araçları, bisiklet veya yürüyüş yolları ile sağlanmasının teşvik edilmesi tavsiye edilmekte olup, araçların hava kirliliğine olan etkisinin azaltılması, yakıt tasarrufu, trafik yoğunluğunun önlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca trafiği düzenlemek amacı ile trafik yönetim planının olması öngörülmektedir.

EK 13 MAVİ BAYRAK KRİTERLERİ (MARİNALAR İÇİN)

Marinalar için Mavi Bayrak Kriterleri'nin revizyonu çalışmaları 3 yıldır Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) nezdinde sürdürülmüştür. 2002 yılı FEE Genel Kurulu'nda en son şekli onaylanan kriterler 2003 yılında uygulamaya başlanmıştır. Yeni kriterlerin kapsamı;

- Çevre eğitimi ve bilgilendirme
- Çevre Yönetimi
- Güvenlik ve hizmetler
- Su kalitesi (Buradaki su kalitesi, yüzme amaçlı kalite değil yalnızca görsel/fiziksel açıdan bir kaliteyi ifade etmektedir.)

MARİNALAR İÇİN MAVİ BAYRAK (TANIM)

Mavi Bayrak kapsamında, bir marina, gezi teknesi-yatların bağlama yapabileceği bir iskele/çekek yeri olarak tanımlanır. Yatlar için düzenlenen alanın iyi bir biçimde ayrılması halinde başka amaçlar için (ticari) yapılmış büyük bir limanın bir parçası olarak da kabul edilebilir. Marina denizde veya iç sularda kurulmuş olabilir. Marinanın MB kriterlerini karşılayacak şekilde olanaklara sahip olması gerekmektedir. Marinada MB kampanyası ile ilgili çalışmaları yürütmek üzere sorumlu bir kişi atanmalıdır ve marina, FEE tarafından yapılacak habersiz denetimlere hazırlıklı olmalıdır.

A) ÇEVRE EĞİTİMİ VE BİLGİLENDİRME

1. Marinayı kullananlara, marinanın yakın çevresinde karada ve denizde yer alan doğal hassas alanlar hakkında bilgi verilmelidir. (Z)

Bu kriter marina kullanıcılarının marinanın bulunduğu karasal ve deniz çevresi hakkında bilgilenmeleri ve dolayısıyla duyarlı davranışlar geliştirmeleri amacıyla yönelik olarak hazırlanmıştır.

Marina çevresindeki karasal hassas doğal alanlar marinaya yürüme mesafesinde (birkaç km) bulunan alanlar olarak tanımlanmaktadır. Hassas deniz alanları ise kıyı alanları veya yatla kolaylıkla ulaşılabilecek karasal bölge (marina kullanıcılarının yatlarıyla sıklıkla ziyaret ettiği bölgeler)

Bazı alanlar çok hassas olup bir yönetimi gerektirebilir. Böyle bir durumda bu alanlarda karşılaşılan/gözlenen sorunlar çevre koruma amaçlı çalışan yerel organizasyonlara iletilmeli, onlardan yardım ve tavsiyeler alınmalıdır.

Bazı durumlarda ise belli özel alanları marina panosunda ilan etmek; ilginin artması ve buna bağlı olarak ziyaretçi sayısının artması nedeniyle alandaki habitatu ve doğal yaşamı tehlikeye sokabilir.

Bilgiler marinada herkesin rahatlıkla görebileceği bir yerde sergilenmelidir. Bilgiler hassas doğal alanları, sakınılması gereken bölgeleri ve ziyaret edilmesi durumunda uyulması gereken çevresel davranış kurallarını içermelidir. Böyle doğal bir alanda yapılandırılmış marinalar bu kritere özellikle dikkat etmelidir.

Hassas doğal alanların yanında marinanın bulunduğu mevki ile ilgili çevresel bilginin de verilmesi marinanın çevreye olan duyarlılığını göstermesi açısından yararlı olacaktır.

2. Çevre davranış kuralları marinada (panoda) sergilenmelidir. (Z)

Çevre davranış kuralları aşağıdaki hususları içermelidir:

Zararlı atık/yanık yağ toplama olanaklarının kullanımı

Atık konteynirleri/çöp kutuları/atık geri kazanım olanaklarının kullanımı

Girişin yasak olduğu hassas korunan ve tehlike altındaki alanlardan kaçınılması gerektiği ve uyulması gereken kurallara uygun kullanım

Yatta biriken çöpler, tuvalet tankı atıkları vb.nin marina alanına boşaltımının yasak olduğu

Çevre davranış kuralları marina panosunda sergilenmelidir. Yat sahiplerine kitapçık olarak dağıtılması ve marinanın web sayfasında da bu bilgilerin yer alması yararlı olacaktır.

3. Mavi Bayrak Kampanyası ve/veya mavi bayrak kriterleri marinada sergilenmelidir. (Z)

MB kriterleri bir liste halinde sergilenmeli ve burada kriterleri tanımlayan dört kategorinin önemi açıklanmalıdır. Bu bilgilerle birlikte MB kampanyasının yürütücüleri (FEE); MB sezon aralığı ve MB'nin hangi koşullarda alınabileceği konularında da bilgiler de sergilenmelidir.

Aşağıda verilen bilgiler marinada sergilenmesi gereken ve aynı zamanda marina tarafından yayınlanan diğer yayınlar içerisinde de yer alabilecek bilgilere örnek oluşturabilir.

EK 13 (Devamı)

Mavi Bayrak Kampanyası:

Bu marina Mavi Bayrak ile ödüllendirilmiştir. Mavi Bayrak, çevresine ve doğaya saygılı bir yönetime sahip, kullanıcılarını çevre konularında bilgilendiren marinalara verilen bir çevre ödülüdür. Mavi Bayrak'ı hak edebilmek için marina; çevre eğitimi ve bilgilendirme, çevre yönetimi, güvenlik ve hizmetler, su kalitesi konularını içeren bir dizi kriteri yerine getirmelidir.

Mavi Bayrak; Uluslar arası Çevre Eğitim Vakfı (FEE- 25 Avrupa ülkesi ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ulusal düzeyde temsil edilen bir sivil toplum örgütü) tarafından verilen bir ödüdür.

- ❖ Mavi Bayrak plajlar ve marinalar için bir çevre ödülüdür.
- ❖ Mavi Bayrak dört ana konu ile ilgilidir:

*Çevre Eğitimi ve bilgilendirme	*Çevre yönetimi
*Güvenlik ve hizmetler	*Su kalitesi
- ❖ Mavi Bayrak sadece bir sezon için verilir ve ancak kriterler yerine getirildiği sürece geçerlidir. Aksi halde yerel düzeyde yetkili kişiler MB'ı indirmelidir.
- ❖ Ulusal FEE organizasyonu (TÜRÇEV) Mavi Bayraklı plaj ve marinaları sezon içerisinde denetler.
- ❖ Çevreyi koruyarak Mavi Bayrak Kampanyası'na destek olabilirsiniz.
- ❖ Marinanın çevre davranış kurallarına uyun
- ❖ Mümkün olduğunca çevre dostu ürünler kullanın. (çevre dostu, boyalar, deterjanlar, vs)
- ❖ Kirlilik veya çevreyle ilgili kurallar uygun olmayan bir davranışla karşılaştığımızda durumu yetkililere bildirin.
- ❖ Su, elektrik ve yakıt tasarrufu yapın.
- ❖ Diğer yatçıları da çevreye duyarlı olmaları konusunda teşvik edin.

Yerel ve Ulusal Mavi Bayrak Sorumluları:

Mavi Bayrak Ulusal Operatörü ve yerel sorumlunun isim ve adresleri ilan edilmelidir. İsim ve adresler şu örnek şekilde iletilebilir:

“Bu isimler Mavi Bayrak'ın yerel ve ulusal düzeydeki sorumlularıdır. Bu noktadaki Mavi Bayrak ve kriterlerinin sağlanma durumu ile ilgili görüşlerinizi yerel veya ulusal sorumluya ileterek kampanyaya yardımcı olabilirsiniz. Böylece MB standardının korunması ve devamlılığına katkıda bulunmuş olacaksınız.”

Bunların yanında Uluslar arası MB Koordinasyonu'nun iletişim bilgilerinin de sergilenmesi önerilmektedir.

Mavi Bayrak Kampanyası ile ilgili bilgiler marinanın MB panosunda sergilenmelidir.

4. Marina kullanıcıları ve marina personeline basılı doküman (broşür,poster) aktivite (Mavi Bayrak günü, yürüyüş turu, fotoğraf yarışması-çevre konulu, dalma, kuralları içeren eğitsel oyunlar) çevre eğitim projeleri (sürdürülebilir çevre, davranış kuralları), Mavi Bayrak Merkezi; konularında yapılmış olan en az üç etkinlik yapılmalıdır. (Z)

En az üç çevre eğitim etkinliği gerçekleştirilmelidir. Bu etkinlikler;

- a) Broşür/poster,
- b) Aktiviteler,
- c) Çevre eğitim projeleri
- d) Mavi Bayrak Merkezi konularında olabilir. Gerçekleştirilmesi planlanan aktivitelerle ilgili bilgilerin (aktivitenin adı, içeriği, tarihi) kolay ulaşılabilecek bir yerde (MB panosu) sergilenmesi gerekmektedir.

5. Marina yönetiminde, yat sahiplerine bireysel mavi bayrak (yatlarda mavi bayrak) uygulaması konusunda bilgi verilerek teşvik edilmelidir. (Z)

Yatlarda Mavi Bayrak; çevre davranış kurallarını uygulamayı taahhüt eden yat sahiplerine verilen bir sembol bayraktır.

Marina içerisindeki yabancı uyruklu yatlara da MB verilebilir.

Çevre davranış kuralları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de en azında aşağıdaki ortak noktaları içermelidir:

- Denize ve kıyı alanlarına çöp atmayacağım.
- Denize, kıyıya ve hassas alanlara yatın tuvalet atıklarını bırakmayacağım.
- Denize zehirli atıklar (yağ, boya, kullanılmış pil, temizlik malzemeleri, vs.) atmayacağım.
- Atık geri kazanımı (cam, plastik) konusuna daha çok dikkat edeceğim ve bu konudaki imkanların geliştirilmesine çalışacağım.

EK 13 (Devamı)

- Kullandığım boya, anti-fouling, boya çıkarıcı gibi ürünleri alırken çevre dostu olanları tercih edeceğim.
- Kirlilik veya çevreyle ilgili kuralların herhangi bir ihlali ile karşılaştığımda durumu hemen yetkililere bildireceğim.
- Balık avcılığı ile ilgili konulan yasaklara (avlanma sezonu, avlanma bölgeleri) uyacağım ve yasak olan yöntemlerle balık avlamayacağım.
- Denizde yaşayan bitki ve hayvanları koruyacağım ve kuşların ürediği bölgelere dikkat edeceğim.
- Tehlike altındaki ve korunan alanlara dikkat edeceğim.
- Deniz dibine zarar verecek şekilde demirleme yapmayacağım.
- Balıkçılık yapılan veya balıkçılıkla ilgili düzeneklerin bulunduğu alanları rahatsız etmekten kaçınacağım.
- Tehlike altındaki/korunan türlerden veya sualtından çıkarılan arkeolojik kalıntılardan yapılmış eşyaları satın almayacağım ve kullanmayacağım.
- Diğer yatçıların da çevreye özen göstermeleri konusunda onları teşvik edeceğim.

Çevre davranış kurallarının altında yat sahibinin ismi adresi ve imzası bulunmalıdır. Bu belgede aynı zamanda Ulusal ofisin ve Uluslar arası Koordinasyonun adı ve adresi de bulunmalıdır.

Yatlar için Mavi Bayrak'a sahip olan tüm yatların isim ve adres bilgileri, bilgi akışının sağlanabilmesi için Ulusal ve Uluslar arası Koordinasyonda bulunmalıdır.

Çevre davranış kuralları marina ofisi, kulüp veya dükkanlarda sergilenmelidir.

Yatlarda Mavi Bayrak uygulaması marinada iki şekilde yapılabilir:

1) Marina yönetimi uygun olan yatlara imzalanması için çevre davranış kurallarını ve Mavi Bayrak'ı birlikte teslim eder,

2) Marina yönetimi yat sahibi tarafından imzalanmış olan evrakı Ulusal Koordinasyona yollar, Mavi Bayrak Ulusal Koordinasyon tarafından dosya ulaştıktan sonra gönderilir.

Eğer marina yönetimi yatlarda Mavi Bayrak uygulamasını gerçekleştiriyorsa; Ulusal Koordinasyon, istisnai durumlarda, marina yönetiminin sadece uygulamayla ilgili bilgileri MB panosunda sergilemesini ve böylece yat sahiplerinin direkt olarak Ulusal Operatör/Uluslar arası Koordinasyonla iletişim halinde uygulamayı sürdürmelerini kabul edebilir.

B) ÇEVRE YÖNETİMİ

6. Marinada çevre politikası ve planı olmalıdır. Bu plan su, atıklar ve enerji tüketimi; sağlık ve emniyet sorunları ve çevre dostu ürünlerin kullanımı konularında referans oluşturmalıdır. (Z)

Bu kriter, marinanın maruz kaldığı çevresel yüklerin araştırılması/anlaşılması, marinadaki çevresel koşulların iyileştirilmesi/geliştirilmesi için plan yapılması ve son olarak da bu planlar ve gerçekleştirmelerin dokümantasyonunu oluşturmak için hazırlanmıştır. Bu şekilde, marinanın sadece çevresel durumunu gözden geçirmesini sağlamakla kalmaz yapılması gerekenlere de odaklanılmasını sağlar. Marinadaki çevresel faaliyetlerin planlanması ve oluşturulan çevresel gelişim programı hem marinanın çevresel yönlerden gelişimini sağlar hem de marinanın ekonomisine de pozitif yönde katkıda bulunur.

Mavi Bayrak projesinin uygulandığı marinalar farklı büyüklükte ve kapasitelerdedir. Dolayısıyla bu kriterin uygulanması için iki seçenek sunulmuştur:

- a) environmental logbook system'in planlanması ve uygulanması,
- b) uygun bir çevre yönetim sisteminin uygulanması.

Ba) Environmental Logbook System

Bu sistemde Mavi Bayraklı marinanın çevre açısından ulaşmak istediği hedefleri sıralanır. Bunlar arasından en önemli olanlarını seçebilir fakat kendini bunlarla sınırlamadan da hareket edebilir. Seçilen ve uygulanması düşünülen hedeflerin Ulusal Operatöre de sunularak tartışılması önerilmektedir. Marinanın daha önce ulaştığı olduğu bir nokta, geliştirilebilecek bir yönü olmaması durumunda, çevresel hedef olarak gösterilemez. Her yıl en az iki hedefin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Marina, her yıl belirleyeceği yeni hedefleri tematik konularda sırayla yapabilir; örneğin su, atıklar, enerji gibi.

EK 13 (Devamı)

Marina, bir sonraki sezon gerçekleştirmeyi planladığı hedefleri Mavi Bayrak başvuru formunda belirtmelidir. Aynı başvuru formunda bir önceki yıl ulaşılmış olan hedefler de –environmental logbook sistemin bir kopyasını göndererek- belirtilmelidir. Marina, sezon içerisinde çevresel hedefini değiştirebilir fakat bunun için iyi bir nedeni olması ve bunu environmental logbook system içerisinde belirtmesi gerekmektedir. Marinanın hedefi değiştirmeden önce Ulusal Operatöre danışması tavsiye edilmektedir. Marina eğer bir hedefini gerçekleştirememişse, ve bunun için geçerli bir açıklama getirebiliyorsa, istisnai durumlarda Ulusal Jüri bu durum için marinaya muafiyet verebilir. Marinanın belirlediği hedefleri sezon içerisinde gerçekleştirmesi gerektiği gibi bir ön şart yoktur, iyileştirme çalışmaları genellikle sezon sonrasında yapılmaktadır. Aşağıda marinanın oluşturabileceği hedeflere FEE'nin tavsiye ettiği örnekler verilmiştir.

<u>HEDEF</u>	<u>TANIM</u>	<u>BİLGİLER</u>
1	Elektrik	
1a	Ampullerin değiştirilmesi	Enerji tasarrufu yapan ampuller
1b	Işıkların kontrolü	Otomatik ışık kapama
1c	Eski ekipman ve tesisat/donanımın değiştirilmesi	Buzdolabı, çamaşır makinesi, vs.
1d	Güneş ışığı kolektörü	Güneş ışığıyla suyun ısıtılması
1e	Dalgakırandaki elektrik sisteminin 4 amperle sınırlandırılması	Böylece elektrikli ısıtıcılar kullanılamaz
1f	Marinadaki genel elektrik izolasyonunun araştırılması	
2	Su	
2a	Su tasarrufu yapan duş sistemi	
2b	Su tasarrufu yapan musluklar	
2c	Tuvaletlerin, duşların , muslukların değiştirilmesi	Daha az rezervuar suyu kullanan ve/veya iki seçenekli rezervuar suyu kullanımı olan tuvaletler (3/6 lt)
2d	Tesisatın kontrol edilmesi	Temiz su ve atık su boruları, vs.
2e	Su tasarrufu konusunda bilgilendirme	
2f	Yat tuvalet atıklarının toplanması için bir olanağın oluşturulması	
3	Çevre dostu ürünlerin satın alınması ve kullanılması	
3a	Çevre dostu boya satın alınması	
3b	Temizlik ve yıkama işlemleri için çevre dostu sabun kullanılması	
4	Bilgilendirme	
4a	Yat kulübüne çevre koruma konusunda kurslar düzenlenmesi	Kursların konusu anti-fouling kullanımı, atıklar, Mavi Bayrak ve çevre ile ilgili örnek çalışmalar konusunda olabilir.
4b	Bilgi panosunun oluşturulması/geliştirilmesi	Kriterlerle ilgili daha geniş bilgi
4c	Yerel halk ve basını da içine alan bir çevre timi/ekibi oluşturulması	
4d	Marinada ya da yakınlarında çevre timinin sergileri	
5	Bilgilendirme	
5a	Kısa mesafeli yolculuklar için geri dönüşüm torbaları hazırlanması	
5b	Çöp yönetimi ve bertarafı	Organik atıklar (kompost için) ve inorganik/zehirli atıkların ayrılması. Evsel atıkların da ayrı toplanması için ayrı bir bölüm oluşturulması
5c	Kompost kutularının oluşturulması	

EK 13 (Devamı)

Sağlık ve emniyet

- 6a Denizde cankurtarma ile ilgili kurslar
- 7 Diğer hedefler
- 7a Ekolojistler veya üniversitelerle işbirliği yaparak Kursların konusu anti-fouling kullanımı, atıklar, Mavi Bayrak ve çevre ile ilgili örnek çalışmalar konusunda olabilir.
- 7b Bilgi panosunun oluşturulması/geliştirilmesi Kriterlerle ilgili daha geniş bilgi
- 8 Marinanın önerdiği hedefler

Environmental Logbook Sistemi'ne aşağıdaki gibi bir tablo örnek oluşturabilir:

Marinanın adı:	
Sorumlu kişinin adı:	
Yıl:	2004

Mavi Bayraklı marinanın environmental logbook'u:

Aktivite	Tarihi	Hedef	Tanım	Katılacak personel	Belgeler
Hedef	15-01-2004	1a	Marinanın her bir bölümündeki ampullerin enerji tasarrufu yapanlarla değiştirilmesi	Brian Jones Peter Smith	
Hedef	15-01-2004	2a	Duşların su tasarrufu yapanlarla değiştirilmesi	Brian Jones Peter Smith	
Aktivite	15-05-2004	1a	Marina ofisindeki, tuvaletlerdeki ve kulüpteki ampuller değiştirildi. Dışarıdaki ampuller sezon içerisinde değiştirilebilir.	Brian Jones	Faturaların kopyası ve fotoğraflar
Aktivite	30-05-2004	2a	Duşlar ve musluklar (su tasarrufu yapan musluklarla-2b) değiştirildi.	Brian Jones	Faturaların kopyası ve fotoğraflar
Aktivite	05-06-2004	1a	Dışarıdaki ampuller değiştirildi.	Brian Jones	Faturaların kopyası ve fotoğraflar
Diğer	28-08-2004		Yatçılarla çöpler ve temizlik temalı bir gün organize edilmesi	Peter Smith	

Ulaşılan hedefler	01-12-2004	1a	Ulaşıldı		
		2a	Ulaşıldı		

Diğer Açıklamalar: Su tüketimi konusunda yaptığımız çalışmaların, tasarrufların sonuçlarını 2005'te görmeyi bekliyoruz.

Bb) Çevre Yönetim Sistemi

Eğer marina bu kriteri (No.6) bir çevre yönetim sistemi uygulayarak sağlamak istiyorsa ya ISO 14001 veya EMAS sertifikasyonu yoluyla ya da burada bahsedilen bir çevre yönetim sistemi yoluyla bunu gerçekleştirmelidir. Çevre yönetim sistemleri hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duymanız durumunda ulusal operatörden yardım almanız tavsiye edilmektedir.

EK 13 (Devamı)

Çevre Yönetim Sisteminin Devamlılığı: İlk yıl çevre yönetimi çevrimini tamamladıktan sonra ikinci yıl daha üst bir aşamadan çevrim tekrar işletilmeye başlanır. En önemli çevresel yüklerin tekrar saptanır. Yönetim planı gözden geçirilmeli ve gözlenen etkilerle beklenen etkiler karşılaştırılmalıdır. Çevre politikası tekrar gözden geçirilmeli ve ihtiyaç varsa gerekli değişiklik yapılmalıdır. Böylece bir sonraki yıl için hedefler ve yeni yönetim planı oluşturulmuş olur. Bir önceki yıldan kalan konular bir sonraki yılın planına dahil edilebilir.

7. Zararlı atıklar için (boya, solvent, bottan kazınan boyalar, anti-fouling, pil, yanık yağ, yanıcılar) yeteri miktarda, iyi tanımlanmış ve ayrı ayrı toplama imkanları bulunmalıdır. Zararlı atıklar lisanslı çöp toplama merkezine götürülmelidir. (Z)

Her bir zararlı atık türü ayrı bir konteynırda toplanmalı ve zararlı atık toplama ünitelerinin yerleri iyi tanımlanmalıdır. Marinada, en az üç farklı türdeki zararlı atığın ayrı ayrı toplanabileceği şekilde imkanların bulundurulması zorunludur.

Zararlı atık toplama imkanları fonksiyonel ve dikkat çekici olmalıdır. Estetik faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Konteynırların kapasitesi, marina kullanıcılarının sayısı ve konteynırların hangi sıklıkla boşaltıldığı, marinada bulundurulması gereken konteynır sayısını belirler.

Zararlı atık toplama imkanının çevresel açıdan güvenli ve sürekli temiz olması gerekmektedir. Bu olanağın diğer ünitelerden ayrı tutularak özellikle çocuklar için tehlike oluşturması önlenmelidir. Toplama ünitesinin üzerinde bulunduğu yeri kirletmemesi gerekmektedir. Atıkların sızıntı, yanma, patlamaya karşı korunması gerekmektedir. Yağ toplama imkanının da tercihen mobil bir ünitesinin de bulunması öngörülmektedir.

Lisanslı atık toplama merkezi, yetkili kurumlar tarafından çevresel açıdan yükümlülüklerini yerine getirdiği onaylanan bir atık toplama merkezi anlamına gelir. Mavi Bayrak ödülü almış bir marinanın sorumluluğu, atıklarının doğru ve uygun bir biçimde bertaraf etmektir. Lisanslı atık toplama merkezine götürülecek zararlı atıklar lisanslı taşıyıcılar ile merkeze ulaştırılmalıdır.

Atıkların toplanması, ayrıştırılması ve depolanması ve bertarafı aşamalarının doğru bir biçimde yapılması konusunda marinanın ulusal/uluslar arası atık yönetim planları/standartlarına (Avrupa Birliği ülkeleri için 27.11.2000 tarih ve 2000/59/EC sayılı AB Direktifi) uyması gerekmektedir.

8. Yeteri miktarda ve iyi kontrol edilen çöp kutuları ve/veya atık konteynırları olmalı, lisanslı bir taşıyıcı araçla toplanmalı ve lisanslı bir alana bırakılmalıdır. (Z)

Çöp kutuları ve/veya atık konteynırları fonksiyonel ve dikkat çekici olmalıdır. Estetik faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer imkan varsa çöp kutularının çevre dostu malzeme kullanılarak yapılmış olanları tercih edin.

Çöp kutuları/atık konteynırlarının kapasitesi marinayı kullananların sayısı, konteynırların hangi sıklıkla boşaltıldığı marinada bulundurulması gereken çöp kutusu/atık konteynırı sayısını belirler.

Lisanslı atık toplama merkezi, yetkili kurumlar tarafından çevresel açıdan yükümlülüklerini yerine getirdiği onaylanan bir atık toplama merkezi anlamına gelir. Mavi Bayrak ödülü almış bir marinanın sorumluluğu, atıklarının doğru ve uygun bir biçimde bertaraf etmektir. Lisanslı atık toplama merkezine götürülecek zararlı atıklar lisanslı taşıyıcılar ile merkeze ulaştırılmalıdır.

Atıkların toplanması, ayrıştırılması ve depolanması ve bertarafı aşamalarının doğru bir biçimde yapılması konusunda marinanın ulusal/uluslar arası atık yönetim planları/standartlarına (Avrupa Birliği ülkeleri için 27.11.2000 tarih ve 2000/59/EC sayılı AB Direktifi) uyması gerekmektedir.

9. Marinada kağıt, plastik, organikler, metaller gibi geri dönüşebilen atık maddelerini ayrı ayrı toplama imkanı olmalı. (Z)

Marinada atıklarla ilgili olarak ağırlık atık azaltımı çalışmalarına verilmelidir. Atıklar mümkün olduğunca daha fazla kategoride ayrıştırılmalı ve geri dönüştürülmelidir.

Ayrıştırma, cam şişe, alüminyum, kağıt, plastik, organik maddeler, vs. için yapılabilir. Marinada en az üç atık türü için geri dönüştürülebilir atıkları toplama olanağı olmalıdır.

Geri dönüştürülebilir nasıl ayrıştırılacağı ile ilgili bilgiler toplama olanağının olduğu yerde veya marina bilgi panosunda yer almalıdır.

Mavi Bayrak ödüllü marina, geri dönüştürülebilir atıkların doğru ve uygun bir biçimde ayrıştırılıp geri dönüştürüldüğünden emin olmalıdır. Ayrıştırılmış atıklar lisanslı bir taşıyıcı ile geri dönüşüm tesisine götürülmelidir.

EK 13 (Devamı)

10. Marinada sintine suyu çekme (pompalama) olanakları olmalıdır. (K)

Sintine suyu çekme (pompalama) olanağı, yağlı sintine suyunu ayırabilecek şekilde ya da yağlı sintine suyundan suyu ayırabilecek şekilde olmalıdır.

Sintine suyu çekme olanağı tüm kullanıcıların kolaylıkla ulaşabileceği şekilde marina içerisinde veya çok yakınında bir yerde olmalıdır.

11. Marinada tuvalet suyu çekme (pompalama) olanakları olmalıdır. (K)

Tuvalet suyu çekme olanağı sabit bir pompalama istasyonu ile mobil bir pompalama ünitesi veya çamur pompalama aracından oluşabilir. Tuvalet suyu çekme olanağı yatçıların kolaylıkla ulaşabileceği şekilde marina içerisinde veya çok yakınında bir yerde olmalıdır.

Sabit pompalama istasyonu marinanın merkezinde bir noktada bulunmalı ve tüm yatların (daha fazla derinlik ve genişlik ihtiyacı olan büyük yatların da) rahatlıkla ulaşabileceği şekilde konumlandırılmalıdır.

Tuvalet suyu çekme olanağı ulusal yasalara uygun olmalıdır. Eğer ulusal yasalarda tuvalet suyu çekme olanağı bulundurulması zorunlu ise bu kriter de kılavuz değil, zorunlu bir kriterdir.

Marina kriterlerinin bir sonraki revizyonunda (2009'dan önce olacak) bu kriterin zorunlu hale getirilmesi için teknik boyutta ele alınacaktır.

12. Tüm binalar imar planına uygun ve bakımlı olmalıdır. Marina doğal ve yapay çevre ile bir bütünlük içinde olmalıdır. (Z)

Marinadaki tüm bina ve ekipmanlar düzenli ve bakımlı olmalı ve ulusal ve uluslar arası yasalara uygun olmalıdır. Marina, marina olarak faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli olan tüm izinlerini almış olmalıdır.

Eğer marina 2000 yılından sonra kurulmuş ve 500'den fazla bağlama yeri varsa, veya mevcut marina 250'den fazla sayıda bağlama yeri ile genişletilmiş ise marinanın Çevresel Etki Değerlendirmesi yapılmış olmalıdır.

Marina alanı içerisindeki diğer binalar/olanaklar (dükkanlar, restoranlar, oyun alanları vs.) temiz ve emniyetli olmalı ve ulusal yasalarda öngörülen kurallara uygun olmalıdır. Bu binalardan marinaya (karasal ve deniz kısmı) veya çevresine kirlilik gelmemelidir.

Marinada uygun olan yerlerde çevre dostu ürünler, ekipmanlar kullanılması önerilmektedir. Marinadaki yeşil alanların çevreye duyarlı bir şekilde yapılmalıdır (örneğin pestisit kullanmadan).

Marinanın genel görünümüne önem verilmelidir. Doğal ve yapay çevresiyle bütünlük içinde olmalı, çevresel ve estetik değerler korunmalıdır. Burada, Mavi Bayraklı marinalar birbirinin aynı bir görünüme kavuşturulmaya çalışılmamaktadır, yapılmak istenen marinanın kendine has özelliklerinin düzenli bir biçimde korunmaya çalışılmasıdır.

Marinada yapılan uzun süreli genişletme çalışmaları ve onarımlarda Mavi Bayrak indirilmelidir.

13. Yeteri miktarda temiz ve yeri yönlendirme levhaları ile iyi belirlenmiş sağlık olanakları, duş ve içme suyu bulunmalı. Atık su lisanslı bir arıtma tesisine ulaştırılmalıdır. (Z)

Sağlık olanakları güzel bir görünüme sahip olmalı, temiz ve düzenli tutulmalıdır. Sağlık olanaklarının bakımı düzenli olarak yapılmalı ve binalarla ilgili ulusal yasalarla uyumu sağlanmalıdır. (12. kritere bakınız)

Sağlık olanakları tuvalet, duş ve yıkama ünitelerini içermelidir. Aynı zamanda içme suyu da bulunmalıdır. Diğer olanaklar çamaşır makinesi gibi olanaklar olabilir.

Marinada bulunan sağlık olanaklarının sayısı yoğun sezondaki kullanıcı sayısına göre ayarlanmalıdır ve yatçıların marinada kaldıkları süre içinde sağlık olanakları için kendi yatlarını kullanmalarındansa, marinadaki olanakları kullanmalarını teşvik edecek şekilde düzenleme yapılmalıdır.

Sağlık olanakları kolay ulaşılabilir yerlerde konumlandırılmalı ve marinanın hiçbir yerinden uzak olmamalıdır (genel olarak her bir yat ve bağlama yerine 200m'den daha az bir uzaklık). Bu olanakların yerleri işaretlerle gösterilmeli ve marina haritasında belirtilmelidir.

Marinadaki sağlık olanakları lisanslı arıtma tesisine bağlı olmalı ve AB Şehir Atıksuları Direktifi'ne uygunluk göstermelidir. Eğer marina çok küçük veya yerleşim merkezinden çok uzaktaysa Ulusal Jüri marina atıksularının başka özel yöntemlerle bertaraf edilmesini onaylayabilir.

14. Eğer marina yat bakım, onarım ve yıkama olanaklarına sahipse bu alanlardan kaynaklanacak kirlenici faktörler; kanalizasyon sistemi, marina alanına girmemeli ve doğal çevreyi etkilememelidir. (Z)

Eğer marinada yat bakım-onarım ünitesi ve yıkama alanları varsa ulusal ve uluslar arası standart ve yönetmeliklere uygun olmalıdır.

EK 13 (Devamı)

Yat bakım-onarım ve yıkama işlemleri özel olarak düzenlenmiş alanlarda yapılmalıdır.

Yat onarımı ve yıkanması sırasında çıkan zararlı atıkları kanalizasyon sistemine ve marinanın karasal/deniz alanlarına girmeden toplayabilmek için filtre veya eşdeğer bir sistemin olması gerekmektedir. Filtreler düzenli olarak temizlenmeli ve temizlik sırasında çıkan atıklar zararlı atık olarak kabul edilmelidir.

Daha büyük çaptaki onarım faaliyetleri kapalı bir alanda veya sundurmada yapılmalıdır. Burada oluşan atıklar da yine zararlı atık olarak kabul edilmelidir.

Yatların bakım-onarım ve yıkanması sırasında oluşabilecek gürültünün rahatsız edici boyutlara ulaşmasından kaçınılacak önlemler alınmalıdır.

15. Toplu taşıma teşvik edilmelidir. (K)

Marina, toplum taşıma teşvik etmelidir. Eğer marina en yakın yerleşim yerine 2km'den daha uzak bir mesafede bulunuyorsa marina ve yerleşim arasında toplu taşıma olmalıdır.

Sürdürülebilir ulaşım kiralık bisikletler ve yaya yollarıyla da geliştirilebilir.

Bu kriter Yerel Gündem 21 kapsamına da girdiği için yerel gündem kent meclisleri ve uygulayıcıları ile iletişime geçerek uygulama açısından destek alabilirsiniz.

C) GÜVENLİK VE HİZMETLER

16. Özel olarak düzenlenmiş olanların dışında, araç ve park kullanımına izin verilmemelidir. (Z)

Marina içerisinde arabayla sürüş ve park yapmak engellenmelidir. Araba kullanımı yerine mümkün olduğunca sürdürülebilir ulaşım (toplu taşıma, bisiklet, vb.) teşvik edilmelidir. (kriter 15'e bakınız)

Eğer marina alanı içerisinde sürüşe ihtiyaç varsa bu durumda sürüş ve park bu amaçlar için düzenlenmiş alanlarda yapılmalıdır. Bu alanlar, güvenli ve yayaların marina içerisinde rahatça yürüyebilmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

17. Yeterli sayıda ve yerleri yönlendirme levhaları ile iyi belirlenmiş cankurtaran, ilkyardım ve yangın söndürme ekipmanları bulunmalı. Bu ekipmanlar ulusal otoritelerce standardı kabul edilmiş olmalıdır. (Z)

Marinada bulundurulacak cankurtarma malzemeleri içinde can simidi ve merdiven mutlaka bulunmalıdır. Diğer malzemeler marina veya yakınlarında bulundurulacak yat çekici, kurtarma botu, kurtarma istasyonu, vb. olabilir.

Marinada mutlaka yangın söndürücüler bulundurulması gereklidir. Bunların yanında su hortumları ve yangın battaniyesi de bulundurulmasında yarar vardır.

Yangın söndürme ekipmanları yeterli sayıda olmalı, kolay ulaşılabilir yerlerde konumlandırılmalı ve marinanın hiçbir yerinden uzak olmamalıdır (genel olarak her bir yat ve bağlama yerine 200m'den daha az bir uzaklık). Bu olanakların yerleri işaretlerle gösterilmeli ve marina haritasında belirtilmelidir.

Yangın söndürme ve cankurtarma ekipmanları Mavi Bayrak sezonu süresince 24 saat boyunca kullanılabilir durumda olmalıdır.

İlkyardım olanakları marina ofisinde veya marinadaki diğer tesislerde (dükkanlar, restoranlar, vs.) bulundurulabilir. İlkyardım olanaklarının 24 saat kullanılabilir durumda olmasına gerek yoktur fakat marina ofisinin açık olduğu saatlerde kullanılabilir durumda olması gerekmektedir. İlkyardım malzemelerinin bulunduğu kutunun sıkıca kapatılmış ve korunaklı olması gerekmektedir. İlkyardım olanağı marinaya yakın bir yerde de (200m'den uzak olmamak koşulu ile) konumlandırılabilir.

İlkyardım olanağının yeri işaretlerle gösterilmeli ve marina haritasında da belirtilmelidir.

Tüm ekipmanlar ulusal otoriteler tarafından onaylanmış olmalıdır. Cankurtarma ekipmanı ulusal cankurtarma organizasyonu tarafından onaylanmış olmalı veya ulusal/uluslar arası standartlara uygun olmalıdır. Yangın söndürme ekipmanı ulusal itfaiye organizasyonu tarafından onaylanmış olmalı veya ulusal/uluslar arası standartlara uygun olmalıdır. İlkyardım çantası Kızılay ilkyardım çantası içeriğinde olmalı veya ulusal/uluslar arası standartlara uygun olmalıdır.

Acil kullanım telefonları veya ankesörlü telefonlar marina içerisinde veya çok yakın bir yerde 24 saat kullanıma açık durumda olmalıdır. Telefon olanakların yeri işaretlerle belirlenmeli ve yerleri marina haritasında belirtilmelidir.

Marina giriş ve çıkışları marinayı yeni tanıyan yatçılar için belirgin işaretlerle gösterilmelidir.

EK 13 (Devamı)

18. Deniz kirlenmesi, yangın, diğer kazalar için, acil durum planı ve emniyet tedbirleri marina tarafından hazırlanarak, marinada bir panoda sergilenmelidir. (Z)

Marinada acil durumlarda (kirlilik kazaları, yakıt istasyonunda çıkabilecek yangın, gibi) uygulanacak bir plan bulunması gerekmektedir. Marina personeli bu planı bilmelidir.

Marinada uygulanacak acil durum planı yalnızca marina için hazırlanmış bir plan olabileceği gibi, eğer marina ticari bir limanın bir parçası ise ticari liman için hazırlanmış olan acil durum planının bir parçası da olabilir. İlgili otoriteler (yerel yönetim, itfaiye, Kızılay, vs.) bu planı onaylamalıdır.

Acil durum planı aşağıdakileri mutlaka içermelidir:

- Herhangi bir kaza durumunda iletişim kurulacak kişilerin tanımlanması
- Müdahale edecek ekibe marina yönetiminden ve diğer kişilerden katılacak olanların belirlenmesi
- Marinada veya yakınında bulunan kişilerin korunması ve tahliyesi ile ilgili prosedür
- Halkın bilgilendirilmesi ve zamanında uyarılması

Güvenlik önlemleri ile ilgili genel bilgiler marinada herkesin rahatlıkla görebileceği bir yerde (MB bilgi panosu) sergilenmelidir. Güvenlik önlemleri aşağıdakileri mutlaka içermelidir:

- Telefonların, cankurtarma-yangın söndürme-ilkyardım ekipmanlarının yerleri ile ilgili bilgi
- Bu ekipmanların nasıl kullanılabileceği ile ilgili bilgi
- Acil durumlarda diğer insanların nasıl uyarılacağı ile ilgili bilgi
- Tehlikeli ve yanıcı atıkların nasıl depolanacağı ile ilgili bilgi
- Yakıt tanklarının yalnızca yakıt istasyonlarında doldurulması gerektiği ile ilgili talimatlar
- Özel olarak ayrılmış alanlar dışında ateş yakma ve yanıcılarla çalışma yasağı
- Marinada yüzmenin yasak olduğu bilgisi
- Güvenlik işaretleri uyarıları (örneğin korunmasız iskele gibi)
- Güvenlik konusunda daha fazla bilginin kimden alınacağı
- Polis-İtfaiye-Ambulans-Marina Müdürünün bulunabileceği telefon numaraları

19. Yat bağlama noktalarında ulusal standartlara uygun elektrik ve su servis noktaları bulunmalıdır. (Z)

Yatlar için elektrik ve su imkanları olmalıdır. Bu olanaklar her bir bağlama yerine (elektrik kullanmayan yatlar için olanlar hariç) 25m'den daha uzak olmamalıdır. Elektrik ve su olanaklarından nasıl faydalanılacağı ile ilgili bilgiler elektrik ve su tasarrufunun nasıl yapılacağı ile ilgili bilgilerle birlikte verilmelidir.

Tüm tesisat güvenli olmalı ve ulusal ve/veya uluslar arası yönetmeliklere uygun olmalıdır.

Marina ışıklandırılmış olmalıdır (özellikle emniyet açısından).

20. Özürlüler için olanaklar olmalıdır. (K)

Marinada özürlüler için bulundurulması gereken olanaklar aşağıdakileri mutlaka içermelidir:

- Erişim olanakları (iskeleye erişim dahil)
- Özel araç park yeri
- Özürlüler için düzenlenmiş sağlık olanakları

Marinada özürlüler için bulundurulabilecek diğer olanaklar ise aşağıdakiler gibi olabilir:

- Özürlüler için yatçılık olanakları
- Marina ofisi, dükkanlar ve restoranlar rahatça ulaşabilmeleri için düzenlemeler
- Marina aktivitelerinden yararlanabilecekleri şekilde aktiviteler

Özürlüler için erişim ve olanaklar tüm ulusal ve uluslar arası yönetmelikler/standartlara uygun olmalıdır. Tuvaletler tekerlekli sandalyenin girebileceği şekilde ve diğer özürlülerin kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir.

EK 13 (Devamı)

21. Marinadaki olanaklar ve yerlerini gösteren bir harita, panoda sergilenmelidir. (Z)

Marinada bulundurulması gereken olanaklar ve yerlerini gösteren bir harita, panoda sergilenmelidir.

Harita üzerinde aşağıdaki bilgiler mutlaka bulunmalıdır:

- Zararlı ve yanık yağ kabul merkezleri
- Çöp konteynırları
- Pis su (wc) tankı çekme (pompalama) olanağı (varsa)
- Sintine suyu çekme (pompalama) olanağı (varsa)
- Cankurtaran malzemeleri
- İlk yardım çantası (Kutusu)
- Geri dönüşüm olanakları
- Yangın söndürme malzemeleri
- Telefon
- Sağlık olanakları (wc-duş)
- Yakıt istasyonu
- Yat bakım-onarım yıkama alanı
- Marina bürosu
- Özürlüler için olanaklar
- Park alanı
- Yat bağlama ve günlük yat yamaşıma
- Toplu taşıma ulaşım noktaları

Dükkanlar, restoranlar gibi diğer olanaklar da bu haritada gösterilebilir.

Farklı olanakların haritada kolay anlaşılacak piktogramlarla gösterilmesi yararlı olacaktır.

Marinanın coğrafi konumu (enlem-boylam) marinanın kolay görülebilecek bir yerde sergilenmelidir.

D) SU KALİTESİ

22. Marinanın kara kısmı ve deniz suyu fiziksel olarak temiz olmalıdır (yağ lekeleri, kanalizasyon atığı, çöp veya diğer kirlenme belirtileri olmamalıdır). (Z)

Marinanın yüksek bir çevresel standardını yakalaması için marina suyunun temiz olması çok önemlidir. Marina suyu yüzeyinde yağ atıkları, çöpler (şişe, teneke kutu, vs.), atıksu veya diğer kirlilik ibareleri olmamalıdır.

Marinanın tüm karasal alanları da temiz görünmeli, çöp kutuları/atık konteynırları düzenli olarak boşaltılmalıdır (8. kriterde de belirtildiği gibi). Marinadaki tüm dükkanlar, restoranlar ve yeşil alanlar da aynı şekilde temiz tutulmalıdır.

Marina, atıkların düzenli olarak (her gün gerekebilir) toplanmasını sağlamalıdır. Marinanın dışardan gelen bir kirliliğe maruz kalması durumunda acil durum planına (8. kriter) uygun olarak kirliliğin giderilmesi çalışmaları yapılmalıdır. Çok ciddi bir kirlilikle karşılaşıldığında ise Mavi Bayrak kirlilik giderilinceye kadar indirilmeli ve bayrağın indirilme nedeni Mavi Bayrak bilgi panosunda belirtilmelidir.

Bunların yanında marinada uyulması gereken çevresel davranış kuralları (2. kriter) ile ilgili olarak marina kullanıcılarının eğitilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Doğal olaylar nedeniyle oluşan kirlilik görüntüsündeki oluşumlar (su yüzeyinde çürümüş alg birikmesi gibi) ile ilgili yanılıgıları önlemek amacıyla bilgilendirme yapılmalıdır. Doğal olaylar ve muhtemel etkileri hakkında bilgiler Mavi Bayrak bilgi panosunda yer almalıdır.

EK 14
TÜRKİYE'DEKİ MAVİ BAYRAKLI PLAHLAR (2003 YILI)³³⁷

Sıra	İl	İlçe	Mevki	Plaj
1	ANTALYA	Manavgat	Manavgat	Titreyengöl I
2	ANTALYA	Manavgat	Manavgat	Titreyengöl II
3	ANTALYA	Manavgat	Manavgat	Sorgun I
4	ANTALYA	Manavgat	Manavgat	Sorgun II
5	ANTALYA	Manavgat	Manavgat	Club Alibey
6	ANTALYA	Manavgat	Side	Side II(Asteria Otel)
7	ANTALYA	Manavgat	Side	Side I(Büyük Otel)
8	ANTALYA	Manavgat	Side	Side III
9	ANTALYA	Manavgat	Side	Side IV
10	ANTALYA	Manavgat	Side	Side V
11	ANTALYA	Manavgat	Çolaklı	Süral Otel
12	ANTALYA	Manavgat	Çolaklı	Kamelya World
13	ANTALYA	Manavgat	Gündoğdu	Fettahoğlu Tayyarbey
14	ANTALYA	Manavgat	Çolaklı	Sağlık Bakanlığı Kongre Merkezi
15	ANTALYA	Serik	Belek	İskele Mevkii I
16	ANTALYA	Serik	Belek	İskele Mevkii II
17	ANTALYA	Serik	Kadriye	Taşlıburun I
18	ANTALYA	Serik	Kadriye	Taşlıburun II
19	ANTALYA	Serik	Kadriye	Üçkumtepesi I
20	ANTALYA	Serik	Kadriye	Üçkumtepesi II
21	ANTALYA	Serik	Belek	İleribaşı I
22	ANTALYA	Serik	Belek	İleribaşı II
23	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	Topkapı Otel
24	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	TRT Kampı
25	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	Lara (Club Hotel Sera)
26	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	Karpuzkaldıran
27	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	Dedeman
28	ANTALYA	Merkez	Muratpaşa	Talya Otel
29	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı I
30	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı II
31	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı III
32	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı IV
33	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı V
34	ANTALYA	Merkez	Konyaaltı	Konyaaltı VI
35	ANTALYA	Merkez	Büyükşehir	Konyaaltı VII
36	ANTALYA	Kemer	Beldibi	Beldibi I
37	ANTALYA	Kemer	Beldibi	Beldibi II (Erman K.)
38	ANTALYA	Kemer	Beldibi	Beldibi III (Sea Gull)
39	ANTALYA	Kemer	Göynük	Göynük I (C. Phacelis)
40	ANTALYA	Kemer	Göynük	Göynük II (Sultan Saray)
41	ANTALYA	Kemer	Göynük	Göynük III (Kilikya Palace)
42	ANTALYA	Kemer	Kemer	Palmiye Tatil Köyü
43	ANTALYA	Kemer	Kemer	Kemer Halk Plajı I
44	ANTALYA	Kemer	Kemer	Kemer Halk Plajı II
45	ANTALYA	Kemer	Kemer	Türkiz Otel
46	ANTALYA	Kemer	Kemer	Ayışığı Plajı
47	ANTALYA	Kemer	Kemer	Akdeniz Turistik Tesisleri
48	ANTALYA	Kemer	Kiriş	Kiriş I (Kiriş World)

³³⁷ Mavi Bayraklı Plajlar, http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/default_tr.asp?BELGENO=45085

EK 14 (Devamı)

49	ANTALYA	Kemer	Kiriş	Kiriş II (Le Jardin)
50	ANTALYA	Kemer	Kiriş	Kiriş III
51	ANTALYA	Kemer	Çamyuva	Çamyuva I (Club Elysee)
52	ANTALYA	Kemer	Çamyuva	Çamyuva II (Labada Otel)
53	ANTALYA	Kemer	Tekirova	Tekirova I (Martı Myra)
54	ANTALYA	Kemer	Tekirova	Tekirova II (Corinthia)
55	ANTALYA	Kemer	Tekirova	Tekirova III (Phaceliss Princess)
56	ANTALYA	Kaş	Kaş	Küçükçakıl-Çınarlar
57	ANTALYA	Kaş	Kaş	Aquarius-Aquapark Twins
58	ANTALYA	Kaş	Kaş	Limanağzı-Otağ Otel
59	ANTALYA	Kalkan	Kalkan	Club Patara
60	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris I (Ketenci Otel)
61	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris II (Daisy Bar)
62	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris III (Sahil Sitesi)
63	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris IV (Grand Azur)
64	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris V (Lidya Otel)
65	MUĞLA	Marmaris	Marmaris	Marmaris VI (Belediye Önü H.Pl)
66	MUĞLA	Marmaris	İçmeler	İçmeler I (Munamar)
67	MUĞLA	Marmaris	İçmeler	İçmeler II (Aqua Otel)
68	MUĞLA	Marmaris	İçmeler	Pamucak
69	MUĞLA	Marmaris	Turunç	Turunç Halk Plajı
70	MUĞLA	Marmaris	Turunç	Turunç Otel
71	MUĞLA	Bodrum	Bitez	Aktur
72	MUĞLA	Bodrum	Ortakent- Yahşi	Club Müskebi
73	MUĞLA	Bodrum	Gümüşlük	Gümüşlük
74	MUĞLA	Bodrum	Gündoğan	Gündoğan
75	MUĞLA	Bodrum	Yalıçiftliği	Club Belizia
76	MUĞLA	Bodrum	Yalıçiftliği	WOW Beach Club
77	MUĞLA	Bodrum	Yalıçiftliği	Palmiye Tatil Köyü
78	MUĞLA	Bodrum	Yalıçiftliği	Sea Garden 2. Koy
79	MUĞLA	Bodrum	Yalıçiftliği	Valtur
80	MUĞLA	Bodrum	Bodrum	İsis Tatil Köyü
81	MUĞLA	Bodrum	Bodrum	Merit Altinel
82	MUĞLA	Datça	Datça	Aktur Tatil Sitesi
83	MUĞLA	Datça	Datça	Aktur Kamping
84	MUĞLA	Datça	Datça	Karaincir
85	MUĞLA	Datça	Datça	Hastanealtı
86	MUĞLA	Datça	Datça	Billurkent Tatil Sitesi
87	MUĞLA	Datça	Datça	Periliköşk Plajı
88	AYDIN	Didim	Didim	Akbük
89	AYDIN	Didim	Didim	Çamlıburun Plajı
90	AYDIN	Didim	Didim	Dolunay
91	AYDIN	Didim	Didim	Altinkum
92	AYDIN	Kuşadası	Davutlar	Alaçay (Mersin Otel)
93	AYDIN	Kuşadası	Güzelçamlı	Dilek Yarımadası
94	AYDIN	Kuşadası	Güzelçamlı	Sevgi I Plajı
95	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Aslanburnu
96	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Papaz Hamamı
97	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Pigale-I(Tusan)
98	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Pigale-II (Kuştur)
99	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Club Festiva
100	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Eldorado Festiva

EK 14 (Devamı)

101	AYDIN	Kuşadası	Çamlımanı	Pine Bay
102	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Kadınlar Denizi
103	AYDIN	Kuşadası	Kuşadası	Korumar Otel
104	BALIKESİR	Ayvalık	Alibey Adası	Ortunç Plajı
105	BALIKESİR	Gömeç	Gömeç	İntaland (Sevgi Koyu)
106	BALIKESİR	Gömeç	Karaağaç	Martı Koyu-Artur
107	BALIKESİR	Edremit	Altınoluk	Antandros
108	BALIKESİR	Edremit	Altınoluk	Fener Sahil Sitesi
109	ISPARTA	Eğirdir	Eğirdir	Altinkum
110	ÇANAKKALE	Ayvacık	Ayvacık	Club Albena
111	ÇANAKKALE	Ayvacık	Ayvacık	Eden Garden
112	İZMİR	Menderes	Gümüldür	Denizati Kamping
113	İZMİR	Menderes	Gümüldür	Euro Sun Club Yalı
114	İZMİR	Menderes	Özdere	Orta Mahalle
115	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Pırlanta
116	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Ayasaranda Kerasus
117	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Ontur Otel
118	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Dalyan
119	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Ayayorgi
120	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Boyalık
121	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Ilıca Plajı
122	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Büyükliman
123	İZMİR	Çeşme	Çeşme	Paşalimanı
124	İZMİR	Çeşme	Alaçatı	Çark Plajı
125	İZMİR	Çeşme	Alaçatı	Piyade Koyu
126	İZMİR	Karaburun	Karaburun	Bodrum
127	İZMİR	Karaburun	Karaburun	Kuyucak
128	İZMİR	Karaburun	Karaburun	Akvaryum
129	İZMİR	Karaburun	Karaburun	Mimoza
130	İZMİR	Karaburun	Mordoğan	Ardıç Koyu
131	İZMİR	Karaburun	Mordoğan	Mordoğan Halk Plajı
132	İZMİR	Urla	Urla	Sağlık Bak. Kampı
133	İZMİR	Foça	Foça	1. Mersinaki (Şamata Plajı)
134	İZMİR	Foça	Foça	2. Mersinaki
135	İZMİR	Foça	Foça	3. Mersinaki (Ferah Kamping)
136	İZMİR	Foça	Foça	4. Mersinaki (Hanedan H.P.)
137	İZMİR	Foça	Foça	Pollen Tatil Köyü
138	İZMİR	Foça	Foça	Yenifoça Öğretmenevi
139	İZMİR	Dikili	Dikili	Belediye H.P.
140	İZMİR	Seferihisar	Seferihisar	Ekmeksiz

EK 15
TÜRKİYE'DEKİ MAVİ BAYRAKLI MARİNALAR (2003 YILI SONU)³³⁸

Sıra	Marinanın Adı
1	Ataköy Marina
2	Bodrum Karada Marina
3	Doğuş-Turgutreis Marina
4	Kemer Park Marina
5	Marmaris Martı Marina
6	Setur Amiral Fahri Korutürk Kalamış ve Fenerbahçe Marinaları
7	Setur Antalya Marina
8	Setur Ayvalık Marina
9	Setur Çeşme Marina
10	Setur Finike Marina
11	Setur Kuşadası Marina

³³⁸ **Mavi Bayrak**, <http://www.turcev.org/mavibayrak/2003.htm>

EK 16 TURİSTİK İŞLETMENİN ISO 14001 BELGESİ

EK 17 TÜRKİYE'DE ÇEVRE İLE İLGİLİ MEVZUAT

Kanunlar

- 1480 Sayılı Su Ürünleri Kanunu
- 1580 Sayılı Belediye Kanunu
- 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
- 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu
- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu
- 2782 Sayılı Çevre Kanunu
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu
- 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu
- 3116 Sayılı Orman Kanunu
- 3167 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu
- 3194 Sayılı İmar Kanunu
- 3213 Sayılı Maden Kanunu
- 3621 Sayılı Kıyı Kanunu
- 6896 Sayılı Orman Kanunu
- Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu
- Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu

Kanun Hükmünde Kararnameler

- Çevre Genel Müdürlüğünün Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname
- Çevre Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 443 Sayılı Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Yönetmelikler

- Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği
- Çevre Bakanlığı İleri Teknoloji Kurulu İle Çevre Teknik Komitesi Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmelik
- Çevre Bakanlığı Mahalli Çevre Kuruluşları Çalışma Esas ve Usulleri Yönetmeliği
- Çevre Bakanlığı Motorlu Taşıtlı Araçları Yönetmeliği
- Çevre Bakanlığı Taşra Teşkilatı Görev, Yetki, Sorumluluk ve Çalışma Esasları Yönetmeliği
- Çevre Denetim Yönetmeliği
- Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik
- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu Yönetmeliği
- Çevre Şurası Yönetmeliği
- Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği
- Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği
- Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri İle Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmelik
- Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliği
- Gürültü ve Kontrol Yönetmeliği
- Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
- Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği
- Islak Alanların Korunması Yönetmeliği

EK 17 (Devamı)

- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Milli Parklar Fon Yönetmeliği
- Milli Parklar Yönetmeliği
- Milli Parkların Ayrılma, Tesis, İdare ve İşletilmelerine Ait Yönetmelik
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslar Arası Ticaretine Dair Yönetmelik
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Köyceğiz Gölü ve Dalyan Kanallarında Çalışacak Taşıma Araçları Yönetmeliği
- Soğanlı, Yumrulu ve Rizumlu Süsü Bitkilerinin Üretim ve İhracına Ait Yönetmelik
- Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği
- Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gayeyle Kullanılmasına Dair Yönetmelik
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Toprak Kirliliği Kontrol Yönetmeliği
- Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği

Bakanlar Kurulu Kararları

- Bazı Alanların “Özel Çevre Koruma Bölgesi” Olarak Tespit ve İlanı Hakkındaki 88/13019 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- Özel Çevre Koruma Bölgesi İle İlgili 89/14406 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 12/06/1998 Tarihli ve 88/13019 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Eki Haritalarda Koordinatları Belirtilen Alanların Yeniden Düzenlenmesi İle Bazı Alanların “Özel Çevre Koruma Bölgesi” Olarak Tespit ve İlanı Hakkındaki 90/77 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- Bazı Alanların “Özel Çevre Koruma Bölgesi” Olarak Tespit ve İlanı İle Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin 90/1117 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- Muğla, Antalya, İçel, İzmir, Denizli ve Aksaray İllerinde Doğrudan Merkeze Bağlı Olarak Özel Çevre Müdürlükleri Kurulmasına Dair 91/1803 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 2872 Sayılı Çevre Kanununun 20,21 ve 22. Maddelerinde Yer Alan Para Cezalarının Arttırılmasına İlişkin 98/11415 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- Köyceğiz- Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi İle Fethiye ve Göcek Özel Çevre Koruma Kurumu Bölgesinin Sınır Koordinatlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Ekli Kararın Yürürlüğe Konulması; Çevre Bakanlığının 25/02/2000 tarihli ve 0546 Sayılı Yazısı Üzerine 2872 Sayılı Çevre Kanununun Değişik 9. Maddesine Göre, Bakanlar Kurulunca 14/04/2000 Tarihinde Kararlaştırılmıştır.
- Tuz Gölünün Doğal Yapısını ve Tuz Rezervinin Korunması ve Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin 98/10869 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Tebliğler

- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği İdari Usuller Tebliği
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Suda Tehlikeli ve Zararlı Maddeler Tebliği
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Numune Alma ve Analiz Metotları Tebliği
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Teknik Usuller Tebliği
- Motorlu Taşıt Egzoz Gazlarının Yol Açtıkları Kirlenmenin Önlenmesine İlişkin Tebliğ
- Islak Alanlar Tebliği

EK 17 (Devamı)

- Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği Uyarınca Rapor Hazırlayacak Olanlara Yeterlilik Belgesi Verilmesine İlişkin Tebliğ
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Madde ve Atıklara İlişkin Tebliğ
- Çimento Fabrikalarında Yakılacak Alternatif Yakıtlarla İlgili Tebliğ

Uluslar Arası Sözleşmeler ve Protokoller

- Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Islak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR Sözleşmesi) +³³⁹
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES Sözleşmesi) +
- Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (BARSELONA Sözleşmesi) +
- Akdeniz'in Gemilerden ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltma Sonucunda Kirlenmeden Korunmasına Ait Protokol
- Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme +
- Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi +
- Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (BERN Sözleşmesi) +
- Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü
- Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol
- Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme +
- Avrupa'da Hava Kirlenmelerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programının (EMEP) Uzun Vadeli Finansmanına Dair, 1999 Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirlenmesi Protokolü (Cenevre Protokolü) +
- Nükleer Kaza veya Radyolojik Özel Hallerde Yardımlaşma Sözleşmesi
- Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme (MARPOL-73) +
- Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Sözleşmesi +
- Atmosferde, Fezada ve Su Altında Nükleer Silah Denemelerinin Men'i Hakkında Antlaşma +
- Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi +
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü +
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü Kopenhag Değişikliği
- Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi +
- Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol
- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılabilecek İşbirliğine Dair Protokol
- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol
- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (BASEL Sözleşmesi) +
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme +
- Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Kalan Ülkelerde Çölleşme İle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi +
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi +
- Biyogüvenlik Protokolü
- Avrupa Kültür Antlaşması

³³⁹ (+) : Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar.

EK 18

TURİSTİK İŞLETMENİN PROSEDÜRLERİ

ÇYS PR 01: Çevre El Kitabı Prosedürü

1. Fihrist
2. Genel Şartlar ve Çevre Politikası
3. Giriş
4. İşletme Sahiplerinin Beyanı
5. X Oteli Sunuşu (Önsöz)
6. Amaç ve Kapsam
7. Referanslar
8. Tanımlar
9. Kullanıcı Kolaylığı
10. Prosedür Listeleri
11. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 02: Çevresel Yönler ve Etkileri Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Çevresel Yönlerin Tanımı
 - 6.2. Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi
 - 6.3. Normal Durum Yönleri
 - 6.4. Anormal Durum Yönleri
 - 6.5. Kaza Durumu Yönleri
 - 6.6. Çevresel Yönler Kaydına Ait Revizyon ve Yönler
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 03: Hukukî Şartlar Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Giriş
 - 6.2. Geçerli Yasalar
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 04: Çevresel Hedefler ve Çevre Yönetimi Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Çevre Programının Hazırlanması
 - 6.2. Çevre Programının Onaylanması
 - 6.3. Çevre Hedeflerine Ulaşmak
7. Kayıt ve Ekler

EK 18 (Devamı)

ÇYS PR 05: Yapı ve Sorumluluklar Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. X Oteline Ait Organlar
 - 6.2. İşlevler ve Sorumluluklar
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 06: Eğitim Bilinci ve Yeterliliği Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Genel Hususlar
 - 6.2. Eğitim Planının Kesinliği
 - 6.3. Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi
 - 6.4. Eğitim Planının Belirlenmesi
 - 6.5. Eğitim Planının Uygulanması ve Sonucu
 - 6.6. Eğitim Planının Uygulama Seviyelerinin Kontrolü ve Planların Revizyonu
 - 6.7. Eğitim Katılım Listeleri
 - 6.8. İşbaşı ve Rotasyon Eğitimleri
 - 6.9. İşe Yeni Başlayan Personelin Alışma Dönemi Raporu
 - 6.10. Yönetim Temsilcisi
 - 6.11. Çevre Sorumlusu
 - 6.12. Departman Şefleri
 - 6.13. Dahili Denetimler
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 07: Haberleşme Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Dahili Haberleşme, Geliştirilmesi
 - 6.2. Bilgilerin Dağıtılması
 - 6.3. Bilgi Talepleri
 - 6.4. Harici Haberleşme, Geliştirilmesi
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 08: Dokümantasyon Kontrolü Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar

EK 18 (Devamı)

5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Çevre Yönetim Sistemi Temel Dokümanları
 - 6.2. Hazırlama, Revizyon ve Onay
 - 6.3. Çevresel Prosedürlerin Şekli
 - 6.4. Temel Dokümanların Değiştirilmesi
 - 6.5. Dağıtım, Muhafaza ve Dosyalama
 - 6.6. Çevre Yönetim Sistemi Harici Dokümantasyonu
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 09: Operasyonel Kontrol Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Atık Yönetimi Prosedürü
 - 6.1.1. Katı Atık Yönetimi
 - 6.1.2. Tehlikeli Atık Yönetimi
 - 6.1.3. Atık Su Yönetimi
 - 6.2. Emisyon ve Gürültü Yönetimi Prosedürü
 - 6.2.1. Buhar ve Sıcak Su Kazanları, Baca Gazları
 - 6.2.2. Acil Durum Jeneratörü
 - 6.2.3. Otel Kara Araçları Egzoz Gazları
 - 6.2.4. Otel Servis Araçları Egzoz Gazları
 - 6.2.5. Gürültü Yönetimi
 - 6.3. Yakıt Yönetimi Prosedürü
 - 6.3.1. Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (LPG)
 - 6.3.2. Motorin
 - 6.3.3. Benzin
 - 6.3.4. Kandil Yakıtları
 - 6.3.5. Plazma Formunda İspirto (Reşo Yakıtı)
 - 6.3.6. Odun (Şömine Ve Plajda Yakılanlar)
 - 6.4. Doğal Kaynaklar ve Enerji Yönetimi Prosedürü
 - 6.4.1. Toprak Altı ve Toprak Üstü Su Kaynakları
 - 6.4.2. Elektrik ve LPG Tüketimi Yönetimi
 - 6.5. Kimyasal Maddeler ve Soğutucu Gazlar Yönetimi Prosedürü
 - 6.5.1. Yapı Kimyasalları Yönetimi
 - 6.5.2. Kule Kimyasalları Yönetimi
 - 6.5.3. Kazan Kimyasalları Yönetimi
 - 6.5.4. Havuz Kimyasalları Yönetimi
 - 6.5.5. Kuru Temizleme Kimyasalları Yönetimi (Per Klor Etilen)
 - 6.5.6. Fotoğraf Stüdyosu Kimyasalları Yönetimi
 - 6.5.7. Böcek vs. Gibi Zararlı Haşerelere Karşı Kullanılan Kimyasalların Yönetimi
 - 6.5.8. Ağaç ve Bitkiler İçin Kullanılan Kimyasalların Yönetimi
 - 6.5.9. Boya, Tiner, Solüsyon Yapıştırıcılar Gibi Kimyasalların Yönetimi
 - 6.5.10. Kimyevi Gübrelerin Yönetimi
 - 6.5.11. Deterjanların Yönetimi
 - 6.5.12. Soğutucu Gazların Yönetimi
 - 6.6. Basınçlı Kaplar Kontrol ve Takip Prosedürü
 - 6.6.1. Oksijen Tüpleri
 - 6.6.2. LPG Ana Depo Tankı
 - 6.6.3. Asetilen Tüpleri

EK 18 (Devamı)

- 6.6.4. Yangın Söndürme Tüpleri
- 6.6.5. LPG Tüpleri
- 6.7. Taşeron ve Tedarikçilerin Çevresel Etkilerinin Kontrolü Prosedürü
 - 6.7.1. Satın Alma İle İlgili Faaliyetler
 - 6.7.2. Otel Sahası İçerisindeki Mağazaların Kontrolü
 - 6.7.3. Malzeme ve İnsan Nakliyesi Taşeronlarının Kontrolü
 - 6.7.4. Atık Nakliyesi Taşeronlarının Kontrolü
 - 6.7.5. Soğutma, Mekanik ve İnşaat Taşeronlarının Kontrolü
- 6.8. Yüzme Havuzu Tahliyesi Prosedürü
- 6.9. Ekolojik Sisteme Zarar Veren Unsurların Takip ve Kontrolü Prosedürü
 - 6.9.1. Otel Dışında Faaliyet Gösteren Her Türlü Hava, Deniz, Kara Taşıtlarının Kontrolü
 - 6.9.2. Otel Dışında Faaliyet Gösteren Fabrika, Atölye vs. Gibi Endüstriyel Tesislerin, Tarımsal Faaliyetlerin vd. Her Türlü Aktivitelerin Oluşturduğu Deniz, Akarsu ve Durgunsu ile Hava Kirliliğinin Kontrolü
- 6.10. Otel Ana Bilgisayarının Yedeklenmesi (Back-up Alınması) Prosedürü
- 7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 10: Acil Durumlara Hazırlık ve Tepki Prosedürü

- 1. Fihrist
- 2. Hedef ve Kapsam
- 3. Referanslar
- 4. Tanımlar
- 5. Sorumluluklar
- 6. Prosedür
 - 6.1. Yangın Savunma
 - 6.2. LPG, Soğutucu Gazlar ve Kimyasal Maddelerin ve Atık Su Depo Nakil Hatlarının Sızıntı Yapma, Kesme, Patlama Durumu (Yangın Olmaksızın)
- 7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 11: İzleme ve Ölçüm Prosedürü

- 1. Fihrist
- 2. Hedef ve Kapsam
- 3. Referanslar
- 4. Tanımlar
- 5. Sorumluluklar
- 6. Prosedür
 - 6.1. İzleme Ölçüm Listeleri
- 7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 12: Uyumsuzluk ile Düzeltici ve Önleyici Tedbirler Prosedürü

- 1. Fihrist
- 2. Hedef ve Kapsam
- 3. Referanslar
- 4. Tanımlar
- 5. Sorumluluklar
- 6. Prosedür
 - 6.1. Uygun Olmayan İşlemler
 - 6.2. Önleyici Tedbirler
 - 6.3. Müşteri Talepleri
- 7. Kayıt ve Ekler

EK 18 (Devamı)

ÇYS PR 13: Dahili Denetimler Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Dahili Denetimler İçin Müracaatlar
 - 6.2. Denetim Ekibine Bildirim
 - 6.3. Dahili Denetim Yöntemleri
 - 6.4. Denetim Raporları
 - 6.5. Düzeltici Tedbirler Takibi
 - 6.6. Dahili Denetçilerin Ehliyeti
7. Kayıt ve Ekler

ÇYS PR 14: İşletme İncelemeleri Prosedürü

1. Fihrist
2. Hedef ve Kapsam
3. Referanslar
4. Tanımlar
5. Sorumluluklar
6. Prosedür
 - 6.1. Toplantıya Davet
 - 6.2. İşletme İncelemesinin Gelişimi ve Yönetimi
 - 6.3. Takip İşlemleri
7. Kayıt ve Ekler

Kriz Yönetimi Dosyası³⁴⁰

1. Kriz Yönetimi Tanımı
2. Kriz Nedir?
3. Muhtemel Kriz Durumları
 - 3.1. Elektrik Kesintisi
 - 3.2. Su Kesintisi
 - 3.3. Kazan Patlamaları
 - 3.4. Silahlı Soygun
 - 3.5. Bombalı Saldırı
 - 3.6. Ölüm
 - 3.7. Enfeksiyonlar
 - 3.8. Yangın
 - 3.9. Yemek Zehirlenmeleri
 - 3.10. Deprem vb. Afet Sonrası
 - 3.11. Diğer Durumlar
4. Kayıt ve Ekler

³⁴⁰ ÇYS PR 10: Acil Durumlara Hazırlık ve Tepki Prosedürüne bağlantılı olarak oluşturulan dosyada acil durumların yanında, sürekli bir hal alan kriz durumlarında yapılacaklar açıklanmaktadır.

EK 19
TURİSTİK İŞLETMENİN HABERLEŞME PROSEDÜRÜ

X OTELİ		HABERLEŞME PROSEDÜRÜ (ÇYS PR 07)		
Yayımlayan Departman		Çevre Departmanı		
Politika Referansı / Referansları		İşletme Çevre Politikası		
Yayın Tarihi	Revizyon No	Doküman No	Sayfa No	
31.03.2004	2	11	1/1	
Amaç	İşletmede, çevre yönetim sistemiyle ilgili haberleşme faaliyetleri gerçekleştirilirken, tüm yazılı, sözlü, yüz yüze, telefonda, bilgisayar ve internet aracılığıyla yapılan görüşmelerle, işletmeye çevre ile ilgili olarak gelen belgelerin kontrol altında kayda alınıp, gereksinim duyulması hallerinde ve bilgi transferi gerektiğinde kolay erişim sağlanacak şekilde korunmasını sağlayacak şekilde bir sistem oluşturmaktır.			
Kapsam	İşletmenin çevre yönetim sistemi uygulanan tüm bölümlerinde uygulanır.			
İlgili Belgeler	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Çevre Haberleşme Notu ➤ Çevre Faaliyet Raporu 			
Uygulama	<ol style="list-style-type: none"> 1. İşletme dışından çevre yönetim sistemiyle ilgili olarak gelen kişilerin doğrudan çevre koordinatörü ile görüşmeleri güvenlik tarafından sağlanır. Bu görüşmeler çevre haberleşme formu ile kayda alınır ve çevre departmanında korunmaya alınır. 2. İşletme dışından doğrudan belirli bir kişiye gelmeyen çevre ile ilgili tüm belgeler işletme yönetimi tarafından kaydedildikten sonra çevre koordinatörüne gönderilir. Çevre koordinatörü belgeleri inceledikten sonra ilgili kişi veya bölümlere gönderir. 3. Çevre yönetim sistemiyle ilgili bütün telefon görüşmeleri ve internet üzerinden yapılan görüşmeler, görüşmeyi yapan kişiler tarafından çevre haberleşme notu formu doldurularak kayda alınır. 4. İşletme içerisinde, çeşitli birimler arasında yapılan çevre ile ilgili görüşmeler toplantı olarak kabul edilir ve kayıtları toplantı tutanağı şeklinde saklanır. 5. İşletmenin çevresel faaliyetlerinin, müşterilere, çalışanlara, banka ve sigorta şirketlerine, pay sahiplerine, tedarikçi ve taşeronlara, topluma, sivil toplum örgütlerine, tur operatörlerine ve seyahat acentelerine duyurulması amacıyla yıllık çevre raporu hazırlanır. Çevre koordinatörü tarafından hazırlanan raporun içerisinde işletmenin çevre performansı, işletmenin genel tanıtımı, çevre yönetim sisteminin tanıtımı, çevre politikası, amaç ve hedefler, bu amaçlara ne kadar ulaşıldığı, çevre yönetim programı, çevre yönetimiyle ilgili yetkililerin isimleri, e-mail veya telefon numaraları bulunur. 			
Hazırlayan	Kontrol Eden		Onaylayan	
Çevre Departmanı	E.Ç.		H.H.F.	
	Çevre Koordinatörü		Genel Müdür	

EK 20
TURİSTİK İŞLETMENİN HABERLEŞME PROSEDÜRÜ-ÇEVRESEL ÖNERİLER FORMU

PROSEDÜR 07	HABERLEŞME PROSEDÜRÜ	REVİZYON 01
BASKI 01	ÇEVRESEL ÖNERİLER	FORM: 07.2

TARİH:	SAYFA:
--------	--------

Personelin Adı: Departmanı: Tarih:
--

Öneriyi Yapan:

Detaylar:

EK 21
TURİSTİK İŞLETMENİN ENERJİ KULLANIM TALİMATI

X OTELİ		ENERJİ KULLANIM TALİMATI (ÇYS TL 01)		
Yayınlayan Departman		Teknik Servis		
Politika Referansı / Referansları		Operasyonel Kontrol Prosedürü (ÇYS PR 09)		
Yayın Tarihi 28.10.2003		Revizyon No 6	Doküman No 20	Sayfa No 1/1
Amaç	Enerji kullanımını azaltmak, enerji tasarrufu sağlamak.			
Kapsam	Teknik Servis Bölümünde Çalışan Tüm Personel			
Sorumluluk	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Teknik Servis Departmanı ➤ Güvenlik Departmanı 			
Uygulama	<ol style="list-style-type: none"> 1. İşletme içerisindeki ısıtma ve soğutma sistemlerine ait yalıtımın denetlenmesi, hatalı veya aşınmış olanların değiştirilmesi ve sıklıkla kontrol edilmesi. 2. Yakıtların günlük kullanımlarının düzenli olarak kontrol edilmesi, aşırı sarfiyat durumlarında nedenlerinin araştırılması. 3. Çok kullanılmayan işletme bölümlerinde fotoselli lambaların kullanılması. 4. İşletmedeki tüm ampullerin ekonomik olarak adlandırılan tasarruflu ampullerle değiştirilmesi . 5. Mutfakta ve çamaşırhanede kullanılan kazanların bacalarının gerekli niteliklere sahip olmasının sağlanması. 6. Deniz kıyısında bulunan ışıkların gece 01.00'dan sonra kapatılması. 7. Otopark bölümündeki ışıkların, güvenlik bölümü dışında kapatılması. 8. Kat hizmetleri bölümünün uyarılarak, müşteri odalarında gündüz yanan ışıkların sık sık kontrol edilerek kapatılması. 9. Sauna ve hamamın müşteri taleplerine göre çalıştırılması. 10. Havuz içindeki aydınlatma ışıklarının gece 01.00'dan sonra kapatılması, havuz kenarındaki ışıklarında azaltılması. 11. Soğuk hava depolarının aşırı derecede açılıp kapanmasının önlenmesi, müşteri yoğunluğunun tespit edilerek depolara aşırı yüklenmenin önlenmesi. 			
Hazırlayan		Kontrol Eden		Onaylayan
A.C.B. Teknik Servis Departmanı		E.Ç. Çevre Sorumlusu		H.H.F. Genel Müdür

EK 22
TURİSTİK İŞLETMEDEKİ ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARI İLE İLGİLİ
FOTOĞRAFLAR

